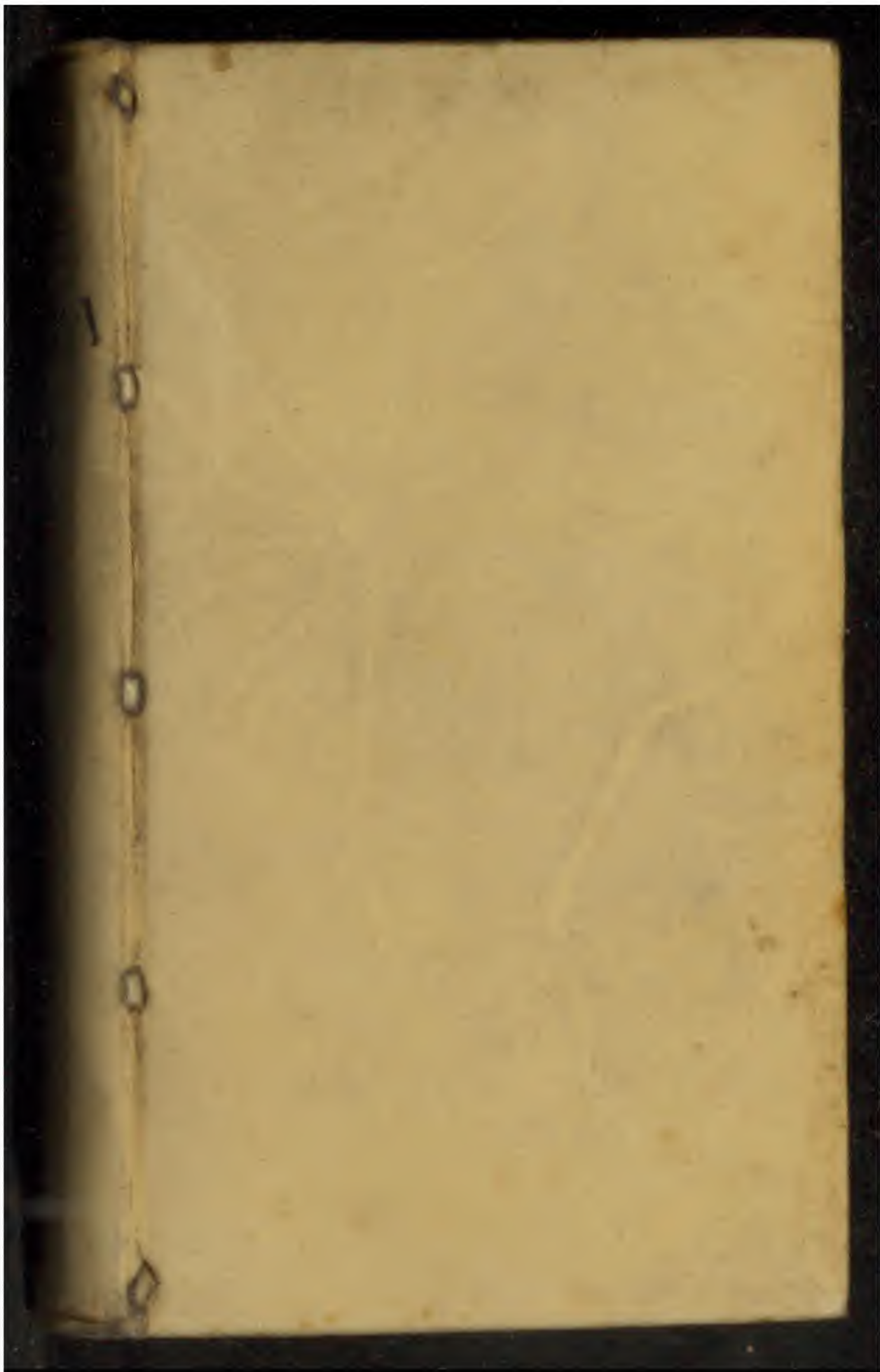
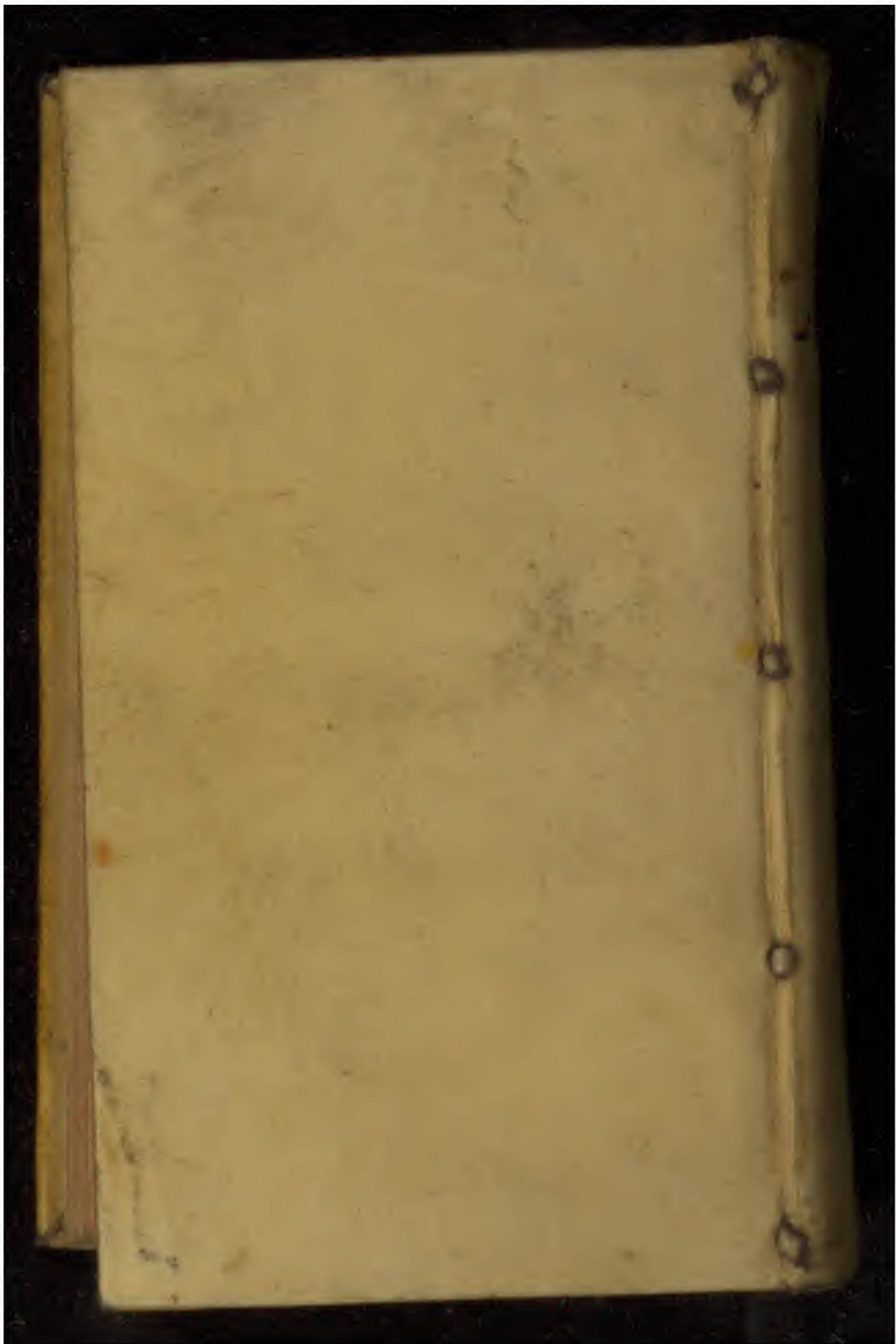




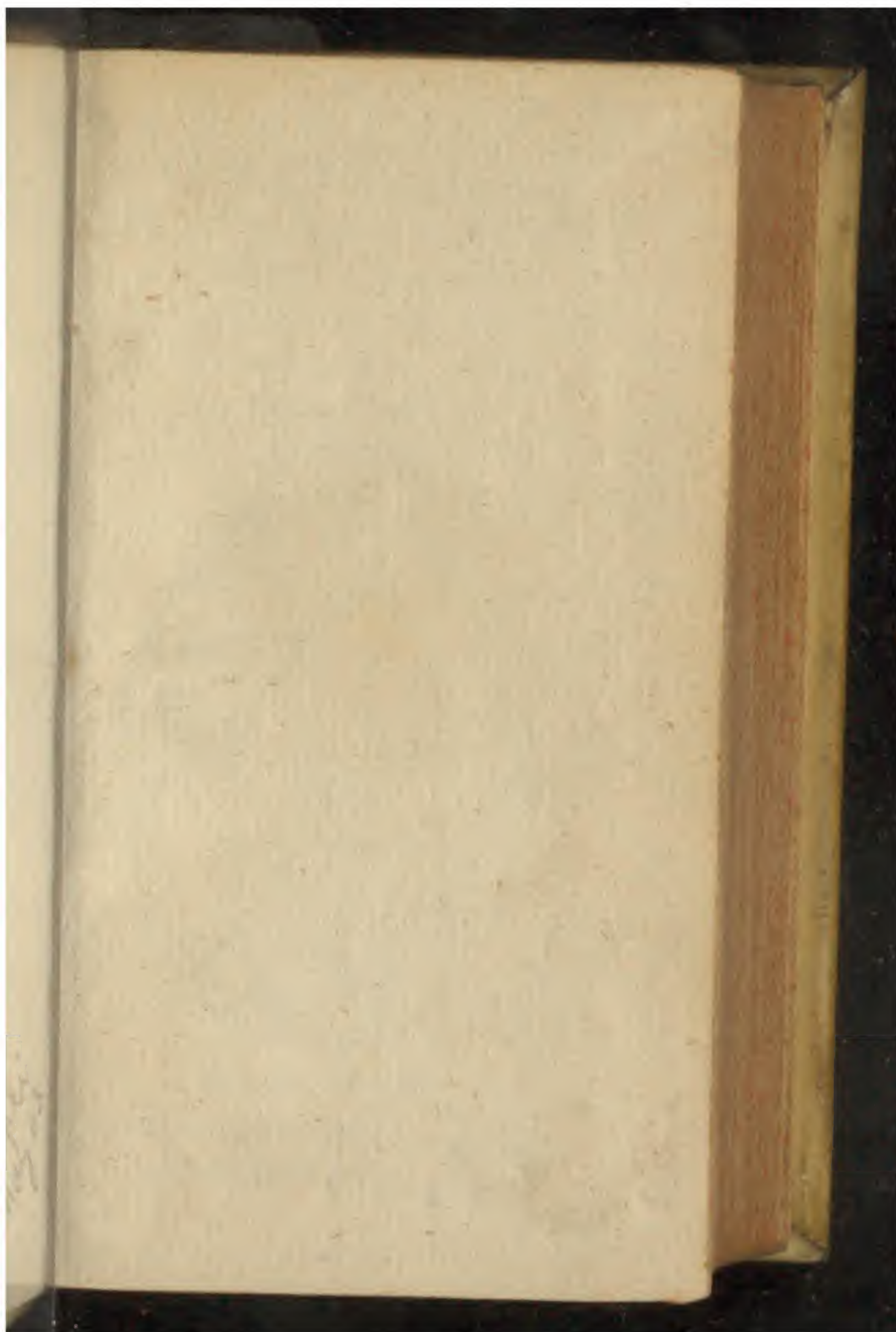








Hoepli
May 05



HENRICI CORNELII AGRIPPAE AB NETTESHEYM, DE INCERTITVDINE ET vanitate ſcientiarum declamatio inuectiua, ex poſtrema Authoris recognitione.



COLONIAE,
Apud Theodorum Baumium, ſub ſigno Arboris. Anno 1575.




SPECTABILI VIRO D. AVGVSTINO FVRNARIO, CIni Genuensi, Henricus Cornelius Agrippa ab Nettesheym.

S. P. D.



Ogitanti mihi (integerrime Augustine, qui benè merendi ſtudio me tibi perpetuo debendę gratiæ reū effeciſti) quo cultu, qua veneratione, quo pignore, quaue ingenij induſtria tibi hanc animi mei obſeruātiā teſtarer animus erat te pulchro aliquo & magno (quando tu pulcherrimis maximisque dignisſimus) munere adornare ac cū ornatisſima ſermonis integri-

tate, tum locupletiſsima re-
rum dignitate, grauiſsimoq́ue
ſententiarum pondere, tibi de
penitiſsimis vtriuſque, diuinę
& humanę literaturę libros of
ferre, verùm cum ego tanto a-
nimo meo cùm doctrina & in-
genio longè ſim inferior, tum
dicendi facundia, ſermonisq́;
elegantia illum remoto greſ-
ſu ſequar, nō habeo in mei in-
genij ſupellectile, quod præ-
ſtare poſsim, præter inſignem
ignorantiam, ipſumq́ue iacet
ingeniū fortunæ meæ indigna
tione deiectū, adeò vt ex ipſa
indignatione fermè cū Troia-
na illa Hecuba verſus ſim in ca
nem, ac nullarum virium ſim
ad benè dicēdum, nil amplius
memini niſi mordere, obla-
trare, maledicere, conuiciare,
atq; ſic adfect⁹, ſcripſi his die-
bus volumen ſatis amplū, cui,
De

De incertitudine & vanitate
ſciẽtiarum titulũ feci, in quo
ſic in vniuerſam illam ſcien-
tiarum atque artium giganto-
machiam oblatraui, ſic om-
nes illos ſcientiarum & ar-
tium robuſtiſsimos venato-
res, validiſsimis morſib. per-
ſtrinxi, vt quoties opus ipſum
reuiſo, ipſe ego me demirer
talem in homine canem, & cui
nihil caninum deſit, præter v-
nam adulationem, licet au-
lico admodum neceſſariam.
Ne igitur obſeruantiæ tuæ de-
ſertor eſſe videar, dum con-
digna te, & ex ſcientiarum de-
prompta theſauris fœcunda
munera impendere nequeo,
ſaltem ex eadem ignorantiæ
& indignationis meæ officina,
hanc Cynicam declamationẽ
in obſeruantiæ in te meæ argu
mentum tibi nunc offero: hac

te dono, hanc tibi dedicatam
conſtituo, magnitudinem ani
mi erga te mei libenter oſten-
ſurus, atque quam vigilem
cuſtodem, quam oculatum
ſpeculatorem, quam auda-
cem militem, quam magna-
nimum ducem in me tibi ac-
quiſieris, qui cum velut è ſub-
limi ſpecula hoſtes procul de-
nuncio quo ſe diuinarum lite-
rarum ciues in loca recipiant
tutiora, tum pro eorundem o-
mnium ſalute omnibus me la
cerandum obijciens, primum
cominusque in acie propug-
no: quo facinore tantum abeſt
quod metuam inuidiã vt gra-
tiam ab omnibus mihi deberi
putem, qui ad operam publi-
cæ vtilitatis ſimul ſpeculator
& miles denunciem & impu-
gnem, quibus ſalus periclita-
tur humana, atq; inſuper du-

cem

cem me præbeam ijs, qui egre-
diẽtes humanarum ſcientiarũ
labyrinthum, in arcem tendũt
veritatis. Accipe igitur nũc Au
guſtine colẽdiſsime hanc qua-
liſcunq; eſt, declamationẽ, at-
que illam tibi tuo iure habe.
Scio enim, ſi venatores, & ca-
nes amas, non poterit illa ti-
bi non eſſe gratiſſima, verum
ego nunc è cane in crocodi-
lum aut draconem aliúmue
igniuomum ſerpentem migra-
bor, & pyrographiam (opus
quale hactenus noſtra non vi-
derit ętas, ſed non niſi famo-
ſo cuiquã orbis vaſtatori pro-
futurum) protinus abſoluam:
tum ſacra me ſpargam lympha
& flumine viuo abluam, quo
tandem fatalib. his laruis exu-
tus, rurſus in hominem reuer-
tar, ne quando nimiũ pythago
riſſans, & in tã varias beluas de

 migrans,

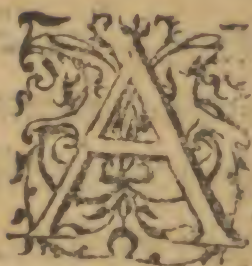
migrans, tandem Luciani & Apulei inſtar, in philoſophantem aſinum vertar, ſed tu nunc feliciſsimè vale, memineriſq́ue, cum hæc noſtra legeris, quia nihil ſcire feliciſſima vita.



HEN-



HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA AD Lectorem.



N non tibi, lector studiose, magnanimum præaudaxq́; ac penè Herculeum hoc meũ facinus videbitur, cõtra vniuersam illam scientiarũ omnium atque artium gigantomachiam arma sumere, ac vniuersos illos scientiarum artiumque robustissimos venatores in arenam prouocare? infrement aduersum me doctorum supercilium. Licẽtiatorum eruditio, Magistrorũ authoritas, Baccalaureorũ conatus, & scholasticorum omniũ zelus, mechanicorũq́; seditio. Quos si confecero, nónne aut par, aut

maius erit atque leonem Nemaũ claua percutere hydrã, Lernæã igne interimere, aprum Eriman thæum occidere, ceruam Mænalio nemore aurea cornua gerentẽ capere, Stymphalidas aues in nubibus sagittis confodere, Antæũ intra vlnas opprimere, colũnas in Oceano figere Geryonem tricipitem vincere, boues abigere, taurum perimere, Achelaum monomachia superâre, Diomedis equos abducere, Cerberum vinctum catena trahere, aurea Hesperidum mala rapere, eiusq́; generis plura, quæ ab Hercule & magnis laboribus nec minori periculo gesta sunt, cũ non minoris laboris, periculi aut quàm maxi mi sit hæc gymnasiorum atq; palestrarũ monstra superare? Neq;

enim non video, quàm cruẽta pugna hic mihi cominus ineũda est, atq; plenum periculo bellum, cũ sim tam potentissimorum hostiũ vallatus exercitu. Hei quot me machinis oppugnabunt, quot me impetent molimimbus, quot me persequẽtur ignominijs? Obstrepent in primis pediculosi grãmatici, atq; etymologijs suis ex Agrippa nomen indent podagricum. Attoniti poetæ pro Momo vel hirco Æsopico traducẽt carminibus. Nugiuendæ historiographi supra Pausaniam & Herostratum prophanabunt. Magnicrepi rhetores iratis oculis, terribili vultu, grandistrepis vocibus, dirisque gesticulationibus perduellionatus accusabunt. Monstruosi memorio-

graphi laruis cerebrum obtundent. Pugnaces dialectici innumera ſyllogiſmorum tela in me conijcient. Flexiloqui ſophiſtæ verborum laqueis ſuisq́ indiſſolubilibus, ceu inecto freno, obtu rabunt. Barbarus Lulliſta abſurdis verbis ac ſolœciſmis dementabit caput. Terra cæloq́ ꝓſcribent impij mathematici. Atomographi arithmetici concitatis in me fœneratoribus, ad alieni æris rationem cogent. Ad laqueum adiget peruicax aleator. Infauſtos numeros ſupputabit ſortilegus Pythagoriſta. Carcerem triſtitiamq́ infelices figuras proijciet punctator geomãtes. Canent me in triuijs vulgi fabulam multitoni muſici ac ſtridulis rõchis diſſoniſq́ concharum, peluiũ pati-

patinarumqúe ſtrepitibus, plus quàm ſolent digamorum ſponſalitijs, obturabũt. Excludent choreis pompoſæ matronæ. Oſcula negabunt blandulæ puellæ. Camelum ſaltantem ſubſannabunt garrulæ ancillulæ. Saltator hiſtrio ludet in me turpi ſcena tragœdiam. Dextera, leuaque impetet centimamus gladiator. Perplexi Geometræ iniectis triquetris, tetragoniſque circulis, tanquam Gordionijs nodis irretitum captiuabunt. Simia vel ipſo Therſite deformiorem pinget, ſculpetque inanes opticus. Vltrà Sauromatas & glacialem relegabunt vagi Coſmimetræ. Dædaleus architectus inexpugnabilibus machinis clandeſtinè ſubcuniculabit, correptumque inob

seruabilibus labyrinthis errare coget. Ad arrugias condemnabit Stygius metallarius. Suspendium comminabuntur fatales Astrologi, cælorumque labili vertigine conscensum ad superos cohibebunt. Ominabuntur omne malum minaces diuinatores. Frigidum in Venerem, inualidique femoris diffamabit importunus Physiognomus. Cerebricosum asellum pronunciabit delirus Metoposcopus. Diuinabit omnia sinistrè Fatidicus chiromantes. Tristi auspicio exaugurabit præsagus aruspex. Mittet vltrices flamma Iouis, & præsagi fulminis ignes portentosius speculator. Nocturnis terrebit lemuribus tenebricosius oniropola. Furens vates, ambiguo decipiet ora-

oraculo: Prodigiosi magi tanquã alterum Apuleium, aut Lucianum in asinum, non tamen aureum, sed fortè stercorarium transformabunt. Spectris atque manibus persequetur ater goeticus. Sacrilegicus theurgus caput cõsecrabit ἐς κόρακας vel fortè in cloacas. Imprecabuntur suam detractim dementulati cabalistæ. Acephalum spadonẽue repræsentabit anilis præstigiator. Discrepent pugnacißimis opinionib. contentiosi Philosòphi. Nosq́ inter canem & crocodilũ migrare facient circulatores Pythagorici. Dodio aut sepulchro recludẽt fœdi mordacesq́ Cynici Vxorem communicãdam clamabũt pestilentes Academici. Enecabũt crapula glutones Epicurei

Mortificabunt animam, excludentque Paradyso impij Peripatetici. Seueri Stoici ademptis humanis affectib. in silicem permutabũt. Vaniloqui Metaphysici velut ex chao Demogorgoneo eorũ, quæ nusquã sunt, nec erũt, nunquam nõ paradoxis mentem euertent. Censores Ethici in centum referent tabulas. Interdicet muneribus legislator politicus. Abdicabit aula voluptarius princeps. Sißirijs propellẽt ambitiosi optimates. Insensatus populus vicatim affliget opprobrijs. Phalaris tauro cruciandum recludet terribilis tyrannus. In exilium agent factiosi oligarchæ. Plebs impetuosa, & multorum capitum mala bestia, indicta causa, rapiet in exitium.

Prodi-

Proditionis insimulabit afflicta quæuis Respublica. Aris interdicent auari sacerdotes. A pulpito lacessent laruati cuculliões, contumeliosique hypocritæ. Peccata reseruabunt æternis ignib. plenipotẽtes Pontifices. Gallicam scabiem comminabuntur salaces meretriculæ. Rapax leno lenaque temulenta obstetricabunt loculos. Excludẽt xenodochijs hulcerosi mendicantes. Sacrum incendium, rabidosq; morsus offerent gyrouagi quæstuarij, suisque destituent indulgentijs. Obærabit macello infidus dispensator œconomus. Impingit in Scyllas blasphemus nauta. Mercator improbus vsuris oppignoratũ absumet. Furax quæstor compilabit stipendium. Prohibebunt

hibebunt amœnis hortulis duri agricolæ. Lupis me deuouebunt otiosi pastores. Hamum subijciet latentem vndiuagus piscator. Canes accipitresque immittet clamabundus venator. Deprædabit armipotens miles. Submouebunt ordine purpurati nobiles. Exuent maiorem imaginibus paludati heraldi, indictisque equitijs, quæ torneamenta vocãt, pro rustico exactionario inclamitabunt. Lotio & retrimentis scatophagi medici perfundent. E quibus loquax logisticus disputando de morbo, tempestiuũ subtrahet remedium. Temerariusq; empyricus dubio experimento mortis exponet periculo. Fallax methodicus procrastinando remedia, ægritudinem pro-

ducet ſuum ad compendium. Exugent clyſterijs ſordidi pharmacopolæ. Dentibus ac teſtibus inſidiabuntur emaſculatores chirurgi. Diſſecandum poſtulabunt crudeles anatomiſtæ. Angario recludet immundus veterinarius, ac quadrigario puluere occæcabit oculos. Fame conficiet præuaricator diætarius. Offam inſulſam ſiticuloſius obtrudet coquus. Diuitijs interdicet prodigus alcumiſta, ablegabitque fornaculis. Vaſtiſsimis gloſſarum voluminib. obruent inexpugnabiles iuriſtæ. Maieſtatis reum agent faſtuoſi legulei. Excommunicabunt diris execrationib. arrogantes canoniſtæ. Sexcẽtas calũnias intentabũt litigioſi cauſidici. Colludet cũ aduerſario

deserta causa subdolus Procurator. Subscribet falsum dubius tabellio. Condemnabit actionis inexorabilis iudex, negabitque (quas vocant) appellandi Apostolos. Destituet rescripto imperiosius archiscriba cancellarius. Hæreseos inclamabunt obstinati theosophistæ, aut ad idola suæ sectari compellent. Ad palinodiã vociferabunt superciliosi magistri nostri, magnisque sigillis proscribent Sorbonici Atlãtes. Vides nunc Lector, quanta obeã pericula? Facilè tamen hos insultus euadendi spes est; si tu modò veritatis patiens, posito liuore, candido animo ad hæc legẽda accesseris. Habeo præterea quo me tuear, Verbum DEI, quod ego his pro clypeo scutoque intrepidus

dus opponam. Et si oporteat, qui pro illo lubens, tantos in me concitaui hostes, libens etiam occumbam, priusquam deseram. Et te scire volo, me non odio, non ambitione, non dolo, non errore inductum, hæc scripsisse, nec me sacrilega cupiditas, nec improbæ mentis arrogantia ad hoc impegit, sed causa omnium cùm iustissima, tum verissima, quòd videlicet videam multos humanis disciplinis scientijsque vsque adeò insolescere, vt sacrarum literarum eloquia, & Canonicas Spiritus sancti Scripturas (quia careant ornamentis verborum, viribus syllogismorum, affectisque suadelis, & peregrina Philosophorum eruditione: sed simpliciter in operatione virtutis, & nuda fide

da fide firmatæ ſunt) idcircò tã-quam ruſticas & idioticas, non modò deſpicere & aſpernari, ſed & velut contemptu quodam in-ſuper inſectari. Alios etiam vi-demus, licet ſibi magis pij vide-antur, qui Chriſti leges probare & confirmare nituntur, decretũ Philoſophorum, illis plus tribu-entes, quàm ſanctis Dei Prophe tis, Euangeliſtis & Apoſtolis, cùm tamen hi ab illis plus diſdia paſon abſunt. Præterea in mul-tis ac fermè omnibus gymnaſijs peruerſus mos, ac damnabilis cõ ſuetudo inoleuit, quod initiandos diſcipulos iureiurando adigunt Ariſtoteli aut Boethio, aut Tho mæ, aut Alberto, ſeu alio cuiuis ſuo ſcholaſtico DEO ſeſe nun-quam repugnaturos: à quibus ſi

quis latũ vnguem diuersum senserit, hunc hæreticum scandalosum, piarum aurium offensiuum, igne flammisq́ absumẽdum proclamant. Hi igitur tam temerarij gigantes, & sacrarum literarum hostes aggrediendi sunt, illorum castra & arces expugnanda sunt, ostenduntq́ue quanta sit hominum cæcitas, cum tot scientijs & artibus, cum tot insuper singularum magistris & authoribus, semper à veritatis cognitione aberrare, quanta etiam temeritas, quàm arrogans præsumptio, Philosòphorum scholas præferre Ecclesiæ CHRISTI, opinionesq́ue hominum præponere, aut adæquare verbo Dei. Denique quàm impia tyrannis, captiuare ad præfinitos autores studio-

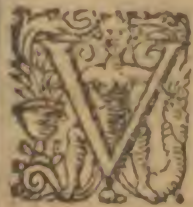
ſtudioſorum ingenia, & adimere diſcipulis libertatem indagandæ, & ſequendæ veritatis. Quæ omnia cùm tam manifeſta ſint, vt inficias iri non poſſint, venia danda erit, ſi liberius ac fortè amarulentius in aliqua diſciplinarum genera, earundémue Profeſſores videar perorare.

Vale.

NO-

NOBILIS VIRI HENRICI CORNELII AGRIPPÆ, *Equitis aurati, & vtriusq; Iuris Doctoris, sacræ Cæsareæ Maiestatis à consilio & archiuis indicarij, de incertitudine et vanitate scientiarum atque artium, Declamatio.*

DE SCIENTIIS IN GEnerali. Cap. I.



Etus opinio est, & fermè omnium Philosophantium concors & vnanimis sententia, qua arbitrantur scientiam quamlibet, homini ipsi pro vtriusq; captu ac valore nonnihil diuinitatis adferre, ita vt sæpè vltra humanitatis limites in Deorum beatorũ choros eos referre posʃint: hinc varia

illa & innumera sciẽtiarũ encomia prodierunt, quibus vnusquisque eas artes atque disciplinas, in quibus iam diuturno exercitio ingenij sui vires exacuit, non minus ornato, quã longo sermone nititur omnibus anteferre, & vel supra cælos ipsos extollere. Ego verò alius generis persuasus rationibus, nil perniciosius, nil pestilẽtius hominũ vitæ animarumq; nostrarũ saluti posse cõtingere arbitror, quam ipsas artes, ipsasq; scientias. Idcoq; conuerso ordine agendũ censeo, & scientias ipsas non tantis præconijs extollendas, sed magna ex parte vituperandas esse mea opinio est, nec vllã esse, quæ careat iusta repræhensionis censura, neque rursus, quæ ex seipsa laudem aliquam mereatur, nisi quã à possessoris probitate mutuatur. Ea autem modestia hanc sententiã meam à vobis accipi volo, vt me nec alios velle repræhendere, qui diuersum sentiunt, nec mihi aliquid arrogare insolentius putetis. Itaque mihi in hoc à reliquis dissentienti veniam dabitis, donec à singulis per ordinem literarum facultatibus, hanc sententiam auspicabimur, non vulgaribus dun-

taxat argumentis, & à superficie rerũ sumptis, sed rationibus firmissimis, & ex intimis rerum visceribus eductis, non illa Demosthenis aut Chrysippi argumenta eloquentia, quæ mihi sacras literas profitenti opprobrio esset futura, tanquam adulationes amanti si fucos dicendi sequar. Nam loqui propriè, non eloqui: & rei veritatem, non sermonis ornatum, sacrarum literarum professorem intendere decet. Non enim in lingua, sed in corde veritatis sedes est. Nec interest in dicendis veris quali sermone vtamur. mendacium enim eloquentia, verbisque phaleratis indiget, vt se possit hominum mentibus insinuare: veritatis autem sermo, vt scribit Euripides, simplex existit, non quærens fucum, nec pigmenta, Quòd si ergo assumptum negotium absque omni eloquentiæ flore (quæ ea ipsa quoque nunc à nobis, etiam non tam negligẽda, quam damnanda erit) vestris delicatissimis auribus offundã, ea vos precor feratis patientia, qua Romanus ille Imperator quondam cum exercitu constitit, vt audiret mulierculam: atq; Archesilaus rex interdũ audire voluit rau-

cos & inamœnæ vocis homines, quo audiens postea eloquentes, plus caperet delectamenti. Memineritis illius Theophrasti sentētię, apud maximos quosq; & elegantissimos viros etiam rudes loqui posse, dummodo fide & ratione loquantur: atq; ne quasi oscitantes vos auribus pendere sinā, quibus vestigijs & indicijs veluti canibus hanc narratā opinionem meam venatus deprehenderim, nūc proferam in medium: si modò id vos prius cō-monuero, scientias omnes tam malas esse, quàm bonas: nec aliam nobis supra humanitatis metam afferre deitatis beatitudinē, nisi illam fortè, quā antiquus ille serpens pollicebatur primis parentibus, inquiens: Eritis sicut Dij, sciētes bonum & malum. In hoc itaque serpente glorietur, qui gloriatur se scire scientiam, quod probè factitasse legimus Ophitos hæreticos, qui serpentem in sacris suis colebant, dicentes ipsum in paradiso virtutis cognitionem induxisse: Astipulatur istis Platonica historia, Theutū quendam humano generi infensum dæmonem scientias primùm excogitasse, nō minus offensiuas, quàm vtiles, vt pru-

vt prudentiſſimè diſſeruit ille totius Aegypti rex Thamus, de ſcientiarum ac literarum inuentoribus. Hinc eſt, quòd Grammatici pleriq; dæmones quaſi ſcientes exponunt: ſed eſto, has fabulas ſuis Poetis philoſophisq; relinquamus, & non ſint alij ſcientiarũ inuentores, quàm homines, atq; illos ſcimus fuiſſe peſſimę generationis filios, filios inquam Cain, & de quibus verè dictum eſt: Filij huius ſæculi prudẽtiores ſunt filijs lucis in generatione hac. Si itaq; nunc ſciẽtiarum inuẽtores homines ſunt, nónne omnis homo mẽdax, nec eſt, qui faciat bonum vſque ad vnum? Sed eſto, rurſus ſint homines aliqui boni, nihil ſcientiæ ipſæ bonitatis, nihil veritatis habebunt, niſi quantum ab ipſis inuentoribus, vel poſſeſſorib. mutuantur vel acquirunt. Nam ſi in malum quempiam inciderint, noxiæ erunt, illumque ex malo reddent deteriorem, vt peruerſum grammaticum, vaniloquum poetam, mendacem hiſtoricũ, rhetorem palponem, memoriographum oſtentatorem, litigioſum dialecticum, ſophiſtam perturbatorem, linguacem Lulliſtam, arithmeticum

ſortilegum, laſciuum muſicum, impudicum ſaltatorem, geometram iactatorem, coſmographũ erronem, architectum pernicioſum, nautam piratam, aſtronomum fallacem, magũ flagitioſum, perfidum cabaleũ, phyſicum ſomniatorē, portentoſum metaphyſicum, moroſum ethicum, iniquum politicum, principem tyrannum, magiſtratũ oppreſſorem, populum ſeditioſum, ſacerdotem ſciſmaticũ, monachum ſuperſtitioſum, prodigum œconomum, mercatorem falſijurium, quæſtorem compilatorem, ſegnem agricolam, paſtorem abigeũ, piſcatorem maledicum, venatorem latronem, militem prædonem, nobilem exactorem, medicum occiſorem, pharmacopolã veneficum, coquũ helluonem, alchimiſtam impoſtorem, iuris conſultum verſipellem, cauſidicũ mille ſcelerum protectorem, tabellionem falſarium, iudicem venalem, & è ſublimi tribunali latronē, theologũ hæreticum, & vniuerſæ multitudinis ſeductorem. Nihil autem inauſpicatius, quàm ars, quam ſcientia impietate conſtipata, & malarum rerũ pernicioſiſſimus eſt maximus quiſq; artifex,

tifex, & doctissimus author. Quod si etiã in non tam malũ, sed stultum aliquem incidat, nihil illo insolẽtius ac importunũ magis: nã præter id, quod illi de cognata stultitia superest, tuetur illum doctrinæ authoritas, habetq; literarũ instrumenta, quibus suã defendat amentiã, quibus cæteri stulti carentes mitius insaniunt, quẽadmodũ de Rhetore ait Plato: Nã quo erit (inquit) ineptior atq; indoctior, hoc plura narrabit, imitabitur oĩa, nihilq; se indignũ existimabit. Nil igitur exitialius, quàm cum ratione insanire. Si quis autẽ vir bonus & sapiẽs possideat, fortassis bonę erũt sciẽtię, ac reip. vtiles, possessorẽ aũt suum nihilo reddẽt beatiorẽ: non enim (vt aiũt Porphyrius & Iamblicus) verborũ accumulatio disciplinarũq; multitudo beatitudo est, quę nec vllum insuper pro rationum ac verborum qualitate accipit incrementum: quòd si ita esset, nihil prohiberet illos, qui omnes congregauerunt disciplinas, esse beatos: hunc verò, qui his careat, nequaquam: essentque philosophi sacerdotibus beatiores. Vera enim beatitudo non consistit in bonorum cognitione, sed in vi

na bona: non intelligere, sed in intellectu viuere: neque enim bona intelligentia, sed bona voluntas coniungit homines Deo, nec aliud efficiunt disciplinæ, foris adhibitę, nisi quia conditionem nobis quandam purgatoriã adhibent, ad beatitudinem aliquid conducentem, nõ tamen rationem ipsam, qua nobis beatitudo compleatur, nisi eis adsit & vita, in ipsam bonorum translata naturam: sæpissimè enim est cõpertum, vt ait Cicero pro Archia, ad laudẽ atq; virtutem naturam sine doctrina, quàm doctrinam sine natura valuisse. Non igitur tam longa, tam difficili, & vix vnquã perscrutabili (vt Auerroistæ cõtendunt) scientiarum omnium disciplina animum imbuere opus erit, quam ipse etiam Aristot. beatitudinem ait valdè communem, & quam cuncti facilè adipisci queant, per disciplinã quandam & diligentiam, quam scilicet ait facilem, & quasi communem facultatem contemplandi obiectum omniũ nobilissimum, scilicet Deũ: qui quidẽ tam facilis omnibus communis contemplandi actus, non syllogizando & demonstrando perficitur, sed creden-
do &

o & colendo. Quæ ergo nunc ſcientiarum felicitas? quæ ſapientum philoſophorumq; laus & beatitudo, quibus ſcholæ omnes perſtrepũt, reſonãtq; encomijs eorum, quorum animas diris cruciatibus diſtrahi audiunt, videntq; inferi? Vidit hæc Auguſt. & timuit, exclamans illud Pauli: Surgunt indocti & rapiunt cælos, & nos cum ſcientia noſtra mergimur in infernũ. Quod ſi audendum eſt verũ fateri, tã eſt ſcientiarum omnium periculoſa inconſtanſq; traditio, vt longè tutius ſit ignorare, quàm ſcire. Adam nunquam è beatitudinis paradiſo pulſus fuiſſet, niſi ſerpente magiſtro didiciſſet ſcire bonum & malum. Et Paulus eijciendos cenſet de Eccleſia, qui plus ſcire volunt, quam oportet. Socrates dum omnes fermè diſciplinas perſcrutatus eſſet, tunc primùm ab oraculo ſapiẽtiſſimus omnium iudicatus eſt, cùm ſe nihil ſcire palam fateretur. Tã eſt ſcientiarum omnium cognitio difficilis, ne dicam impoſſibilis, vt prius vita tota hominis deficiat, quàm vel vnius diſciplinæ minima ratio perfectè inueſtigari poſſit. Quod mihi hîc affirmare videtur Eccleſiaſtes, dũ ait:

Intellexi, quòd omnium operum Dei nullam possit homo inuenire rationem eorũ, quæ fiunt sub sole, & quantò plus laborauerit ad quærendum, tantò minus inueniat, etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire. Nihil homini pestilentius contingere potest, quàm scientia: hæc est vera illa pestis, quæ totum ac omne hominum genus ad vnum subuertit, quæ omnem innocentiam expulit, & nos tot peccatorum generibus, mortique fecit obnoxios, quæ fidei lumen extinxit, animas nostras in profundas conijciens tenebras, quæ veritatem dãnans, errores in altissimo throno collocauit. Quare iam non vituperandi mihi videntur Valentian. ille Imperator, quem acerrimum literarum hostem extitisse aiunt, atque Licinius imperator, qui literas virus ac pestem publicam dictabat: quin & Ciceronem ipsum fontem literarum abundantissimum refert, Valerius tandem literas contempsisse. Tanta autẽ est veritatis ampla libertas, liberaque amplitudo, vt nullius scientiæ speculationibus, non vllo sensuum vrgenti iudicio, non vllis logici artifi-

cij argu-

cij argumentis, nulla probatione euidente, nullo syllogismo demonstrante, nec vllo humano rationis discursu possit deprahendi, nisi sola fide: quā qui habet, is ab Arist. in Priorum Resolutionum lib. dicitur melius dispositus, quā si esset sciens: quod exponēs Philoponus, ait, id esse melius cognoscentem, quàm per demonstrationem, quæ per causam fit. Et Theophrastus in suis Transnaturalibus sic ait: Vsque ad aliquid quidem possumus per causam speculari, principia à sensibus sumentes, quando autē ad ipsa extrema & prima transierimus, nō amplius possumus scire, siue quia non habemus causam, siue propter intellectus nostri infirmitatem. Et Plato in Timæo ait, quòd illa explicare plus est, quàm vires nostræ sufficiant, sed credi iubet ijs, qui antè dixerunt, quanquam nulla demōstrationis necessitate loquantur: fuerunt enim Academici philosophi in precio, qui dixerunt nihil posse affirmari: fuerunt Pyrronici, & alij multi, qui quidem nihil affirmabant: Nihil itaq; præcipuum habet scientia supra ipsum credere, vbi videlicet probitas authoris

mouet discipulorum liberam creden di voluntatem. Hinc Pythagoricum præsumptum illud de magistro respõ sum: Ipse dixit. Et Peripateticorum il lud vulgatum prouerbium, Vnicuiq; perito in arte sua credendum est. Sic creditur Grãmatico de verborum significationibus. Credit Dialecticus de parte orationis à Grammatico accepta. Assumit à Dialectico Rhetor argumentationis locos. Poeta mensuras mutuatur à Musico. Geometra ꝓportiones sumit ab Arithmetico. Astrologus vtrisque fidem dat. Deinde transnaturales coniecturis vtũtur naturalium, & quisq; artifex rectè præsumit de statutis alterius. Habet enim quæuis scientia certa quędam principia, quæ credere oporteat, nec vllo modo queãt demõstrari: quæ si quis pertinacius negare velit, non habent Philosophi illi, quo contra illũ disputẽt, moxq; dicent, contra negantem principia non esse disputandum, aut ad alia quædam extra scientiæ metas relegabunt, vt si quis (dicũt) neget ignem esse calidum, proijciatur in ignem, & quæratur ab eo quid sentiat. ita demũ ex Philosophis tortores fiunt & carnifice

ſices, volunt nos vi cogere fateri id, quod ratione debuerant docere. Proinde nil Reip. infenſum ac pernicioſum magis, quàm literæ, quàm ſcientiæ, in qua, ſi qui eruditione & ſcientia præditi ſunt homines, eorum arbitrio, veluti plus ſapientium plurimum res geruntur, ac plebis ſimplicitate, multitudinisque imperitia freti, omnem magiſtratus authoritatem ſibi ſoli vſurpant, vnde Reipublicæ ſtatus à populari in oliarchiam migrat, atque exinde in factiones diuiſa, in tyrãnidem facilè tranſit, quam nemo vnquam vſpiam terrarum obtinuiſſe legitur ſine ſcientia, ſine doctrina, ſine literis, præter vnum L. Syllam Dictatorem, qui ſolus ſine literis Rempublicam occupauit, in quo tamen literarum ignorantiæ vel hoc Reſpublica maximè debet, quod tyrannidem ſponte tandem depoſuerit. Præterea omnes ſcientiæ, nil niſi decreta & opiniones hominum ſunt, tam noxiæ, quàm vtiles, tam peſtiferæ, quàm ſalubres, tam malæ, quàm bonæ, nuſquam completæ, ſed & ambiguæ, plenæ erroris & contentionis, atq; id nunc ita eſſe per ſingulas ſcien

tiarum disciplinas progrediendo o-
stendemus.

DE LITERARVM ELE-
mentis. Cap. II.

NAm in primis quis non videt
benè dicendi artes, dico Gram-
maticam, Logicā, Rhetoricam
quæ solùm vestibula ac fores sciētia-
rum sunt, non autē scientię, sæpe non
minus pestilitatis adferre, quàm volu
ptatis, quibus tamen nulla alia verita
tis regula est, quàm primorum quo-
rumcunq; instituentiū placita atq; vo
luntas, quod ab ipsis vsq; literarū in-
uentis, quæ prima artium illarū ele-
menta instrumētaq; sunt, plenissimè
constat: quarū primę fuerūt Chaldeę,
inuētore Abrahamo, vt ait Philo, qui-
bus Chaldæi, Assyrij, & Phœnices vsi
sunt: sed sunt qui aiunt, Assyrijs pri-
mum literas dedisse Rhadamāthum.
Post has Moyses literas tradidit Iu-
dæis, fortè non quidē his characterib.
quibus hodie vtuntur, quę inuentum
putātur Ezre, quē omniū ferè veteris
instrumenti librorum scriptorē exi-
stimant. Porrò quidam Linus Chal-
cides

cides literas ex Phœnice tulit ad Græcos, sed Phœniceas, donec Cadmus Agenoris filius alio charactere illis nouas literas daret numero sexdecim, quibus Troiano bello quatuor addit Palamedes. Postea totidem Simonides Melicus. Aegyptijs autem primũ scribendi vsum tradidit quidam nomine Memnona per animalium effigies, vt in obeliscis cernitur, sed literas illis primum dedit Mercurius, ille videlicet, quem Lactãtius ait quintum Mercurium fuisse, cui Vulcanus Nili filius successit in regnum. Latinis verò literas tradidit mulier Nicostrata, cognomento Carmentæ. Septem itaque literarum genera antiquitus præcellebant, Hebrææ, Græcæ, Latinæ, Syriæ, Chaldææ, Aegyptiæ, & Geticę, de quibus in peruetusto Codice hos sequentes versiculos sese legisse refert Crinitus.

Moyses primus Hebraicas exarauit literas.
Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas.
Quas Latini scriptitamus, edidit Nicostrata.
Abrahã Syras, & idem repperit Chaldaicas.

Isis arte non minore protulit Aegyptias.

Galfila prompsit Getarum quas videmus vltimas.

Cæteræ verò gentes & barbaræ nationes recentioribus temporibus nouas literas inuenerunt. Nam Gothis Cordanus Episcopus literas dedit, & antiqui Frãci, qui sub Marcomiro & Pharamundo Gallias deuicerũt, suos habuêre literarum characteres à Græcis parum distantes, quibus Vuastaldus eorum patrio sermone descripsit historiam, sed inuentore illarum literarum incerto: extant etiam aliæ Frãcorum literæ, quarum inuentor quidam nomine Doracus, sed à Vuastaldi charactere longè diuersæ: & adhuc aliæ inuentore Hicho Franco, qui cũ Marcomiro ad ostia Rheni venit è Schytia. Quin & Beda aliquas descripsit, sed incerto inuẽtore, aliquorum Normanorum literas. Et multæ aliæ gentes simili modo vel nouos sibi literarum characteres constituerunt, vel ab antiquis acceptos pro parte aut immutarunt, aut corruperunt, vt Dalmatæ Græcas, & Armenij Chaldęas: at Gothi, Longobardiq; Latinarum

literarum

literarum charaćteri dehoneſtauerũt. Multæ præterea antiquæ literę perierunt, ſicuti veterũ Hetruſcorum, quæ tamen olim Plinio, Liuioq; teſtibus, magno in precio fuerunt apud Roman. & adhuc cernuntur in antiquis monumentis harum effigies, ſed penitus incognitæ: nam Romanis olim orbem terrarum vaſtantibus obſoletis antiquis & cuiuſque nationis proprijs, ſuarũ vſum literarum illis violenter imponebant. Sic Hebræorum literæ ſub captiuitate Babylonis perierunt, & lingua eorum à Chaldæis corrupta eſt. Sic antiqua Germanorũ, Hiſpanorum, & aliarum nationum literæ introdućtis Romanis charaćteribus perierunt, linguæq; earum gentium corruptæ ſunt. Contrà Romanorum & literæ & lingua à Gothis, Longobardis, Francis, alijſque barbaris gentibus vice verſa corrupta ſunt & immutata: neque enim Latina lingua, ea ipſa eſt hodie, quæ olim: & de Hebræa lingua & charaćtere inter ipſos Thalmudiſtas non modica diſſenſio eſt: nam Rabbi Iehuda ait, protoplaſtum Adamum Aramæo idiomate locutum. Marſutra ait, traditam à

Moyſe

Moyſe legem charactere qui dicitur Hebræo, idiomate verò ſancto, quæ ab Eſdra in Aramæum idioma, Aſſyriosq; characteres mutata, paulò pòſt characteres retinens Aſſyrios, ſanctũ idioma reſumpſit. Hebræo charactere cum Arameo ſermone relictis Chuſi, hoc eſt, ijs, qui ſimul legem ſuſceperunt, & idola colũt, vt Samaritæ. Alij dicunt, non alijs à primordio, quàm nunc, characteribus ſcriptam fuiſſe legem: propter præuaricationem autem aliquando mutatum fuiſſe characterem, ſed poſt pœnitẽtiam reſtitutum, Rabbi Simon Eleazaris filius, & ſermonem & characterem nullo tempore mutatum putat, adeò de Hebraicis, ne apud ipſos Hebræos quidem aliquid habetur certi, atque hæc eſt temporum viciſſitudo, vt nullæ ſint literæ, nullæ linguæ, quæ hodie formam antiquitatis ſuæ agnoſcant aut intelligant.

DE GRAMMATICA.
Cap. III.

AT ex his tam inconſtantibus & ad omne tempus mutabilibus principijs, literarũ dico, & lingua-

linguarũ, prior Grammatica, deinde cęterę, quas diximus, benè dicendi artes prodière. Nam cùm parum visum esset literas scire, nisi certo gradu formaq; iungerentur, atq; ex literis syllabæ, ex illis tandem verba & dictiones formarentur, sibiq; ad intelligẽtiam sermonis iungerẽtur, ausi sunt ingeniosi homines loquẽdi regulas, videlicet constructus, regiminis & significatorũ ponere, ac velut linguæ frenum inijcere, vt quicquid secundũ illas diceretur, benè dictũ esset, essetq; ars benè dicẽdi, vocaruntq; artem hanc Grãmaticam, eius inuentor apud Græcos primus traditur Prometheus: Romã primus intulit Crates Mallotes, missus ad Senatum ab Attolo, inter secũdum & tertium bellum Punicum, quam postea magno fastu professus est Palæmo, adeò vt nomen arti indiderit, voceturque Grammatica ars Palæmonia, vir admodum arrogans, vt iactaret secum & natas literas, & interituras, tamq; superbus, vt omnes æui sui doctissimos viros contemptui haberet: etiam ipsum M. Varronem porcum appellare ausus sit. Veruntamen ipsa Latina Grammatica tam egena

eſt, ac Græcæ literaturæ obnoxia, vt qui hanc non calleat, is è Grammaticorum numero protinus ſit eijciendus. Omnis itaque Literaturæ ſeu Grammaticæ ratio, non niſi in ſolo vſu Maiorum, authoritateque conſiſtit: quibus placitum eſt, ita rē vocari, ſicque ſcribi, verbaque ſic & ſic componi & conſtrui, quod ipſi tunc benè dictum vocant. Vnde Grammatica ſe rectè loquendi artem iactat, ſed falsò, cùm idipſum longè melius diſcimus à matribus aut nutricibus mulierculis, quàm à Grammaticis. Gracchorum linguā (qui eloquentiſſimi ſunt habiti) mater Cornelia formauit. Silem Aripithis. Scythiæ regis filium Iſtrina mater Græcam linguam docuit. Notum eſt in multis prouincijs exterarum gentium colonias inductas, natos filios matrum ſermonem ſemper tenuiſſe. Hinc Plato atque Quintilianus de deligenda pueris nutrice idonea, tam ſolicitè ſtatuerunt. Abſit ergo, vt hanc rectè loquendi rationem ab illis in Grammatiſtas trāsferamus: qui cùm nihil præter vnam Grammaticā profiteantur, nihil ſciūt minus. Siquidem Priſcianus hanc ne

toto

toto vitæ ſuæ tempore diſcere potuit: & Didymus de ea quatuor, ſiue vt alij dicunt, ſex millia librorum ſcripſiſſe perhibetur. Legimus Claudium Cæſarem ita fuiſſe Græcis literis deditũ, vt tres literas nouas illi linguæ adinuenerit, quas poſtea Princeps non omiſit. Et Carolus ille Magnus Germanicæ linguæ Grammaticam commentus eſt, menſibusque ac ventis noua nomina indidit. Et in hunc vſq; diem dies noctesque laboratur, ſcribuntur Commentaria, elegãtiæ, quæſtiones, annotationes, ſcholia, obſeruationes, caſtigationes, centuriæ, miſcellanea, antiquitates, paradoxa, collectanea, additiones, lucubrationes, iteratæ ac reiteratæ editiones. Atq; interim parturiuntur nobis totidem Grammaticæ, quot ſunt Grammatici. Neque tamen quiſpiam illorum, ſiue Græcus, ſiue Latinus fuerit, rationem reddidit, quomodo orationis partes diſtinguendæ ſunt, quis illarum in conſtructione ſeruandus ordo: an quindecim duntaxat ſint pronomina, vt ſentit Priſcianus, an plura, vt Diomedes & Phoca voluerunt: an participium per ſeſe poſitũ remaneat aliquãdo participium,

cipium, vtrum gerundia nomina ſint an verba. Cur Græcis neutri generis pluralia nomina cum verbo ſingularis numeri coniugantur. Qua ratione liceat Latinis nomina terminata in a & in vs proferre in vm, ſicut pro margarita margaritum, pro punctus punctum. Quo modo nominatiuus Iupiter producat genitiuum Iouis. Atque qua ratione verba neutralia alij admittunt, alij excludunt. Cur pleraſque Latinas dictiones alij cum Græca diphthõgo ſcribunt, alij nõ, vt fœlix, quæſtio. Atq; an Latinè æ, & œ diphthongi ſcribantur tantùm, & nõ proferantur, aut ambæ vocales ſicut ſcribuntur, ita ſub vna ſyllaba exprimantur. Similiter cur in Latinis pleriſq; vocabulis, aliqui y Græco, alij i Latino ſolummodo vtantur, ſicut in Cõſidero. Item in aliquibus quidam duplicant literas, quidam non, vt in cauſſa, relligio. Cur caccabus, cùm habeat primam ſyllabam poſitione geminati cc productam, nihilominus à pleriſque Poetis vt plurimum corripiatur. Item vtrum Ariſtotelis anima ſcribi debeat endelechia per delta, vel entelechia per tau. Præterea

infinitas & nunquam ceſſaturas eorum contentiones de accentibus, de orthographia, de pronunciatione literarum, de figuris, de etymologijs, analogijs, deque cæteris præceptionibus & regulis, inflexionibus & modis ſignificandi: de mutatione caſuum, varietateq; temporum, modorum, perſonarum, numerorum, deque varijs impedimentis, & ordine cõſtructionis: Deniq; de ipſo literarum Latinarum numero ac genealogia: & vtrum H. ſit litera, nec ne, & huiuſmodi plura. Ita non ſolum in dictionibus & ſyllabis, ſed & in elementis nulla ratiõe reddita à ſe inuicem diſſentiũt. Cuiuſmodi pugnam Lucianus Samotenſis de S. & T. conſonantibus lepidiſſimo libello deriſit, cuius exemplum eſſe poteſt in talaſſa & thalatra. Quidam etiam Andreas Salernitanu, de ea re grammaticale bellũ ſtudioſa facundia deſcripſit. Sed pauca & mõdica hæc ſunt. Plura & maiora de nominum deprauatis interpretationibus dicere poſſemus, quibus vniuerſo orbi plurimum imponunt, è quibus primum in Repub. non minima mala procedunt, dum legibus

ſubijci,

ſubijci, ſeruitutem exponunt: ciuium autem libertatem interpretantur eã, vbi vnicuiq; licet, quodlibet: ac iſonomiam, hoc eſt, iuris æqualitatem dicunt, vbi omnibus indiſcretim idem ius, idem præmium. Simili modo trãquillum imperium aiunt, vbi omnia Principis libidini obſecundant: feliciſſimum, vbi populus luxu defluit & otio. Similibusque admodum multis & medicina, & leges, & canones corruptæ ſunt expoſitionibus, quibus cogunt ipſas etiam ſacras literas, ipſumque Chriſtum à ſe diſſentire contorquentes illas non ad ſenſum Spiritus ſancti, nec ad communem hominum ſalutem, ſed ad ſuum ipſorum compẽdium. Ex qua re ſæpè grauiſſima imminerũt pericula, vt ſolet error in vocabulis, errorem parere in rebus. Cuiuſmodi deceptus quondam Rex primus Hebræorum Saul in verbo Zobar, quod & maſculum ſignificat & memoriam: cùm dixiſſet Deus: Delebo memoriam Amelech, ipſe Saul putabat, ſi mares abſtuliſſet, ſe ſatisfeciſſe pręcepto. Contigit & Gręcis & Italis ſimilis error in verbo Phos, quod & hominẽ ſignificat & lumen. Vnde quon-

quondã Saturnalium cultores verbi ambiguitate decepti, hominẽ quotannis Saturno immolârunt, dum illum accensis luminibus æquè placare potuissent. Quæ gens tam stulta, tandem Hercule Magistro resipuit. Tandem etiam Theologi, & fratres cucullati, sese Grammaticis inserentes, de verborum significationibus cũ multis hæresum appendicibus digladiantur, euertẽtes scripturas occasione Grammaticæ, interpretes mali effecti eorum, quę benè dicta sunt, homines vani, & verè infelices, per artem suam semetipsos excæcantes, fugientes lumen veritatis: & dum virtutem dictionum curiosè nimis scrutantur, sensum scripturarum nolunt intelligere, sed nuda vocabula tenentes circa illa morantur, subuertentes & amittentes verbum veritatis. Sicut narratur de sacrificulo illo, siue verum, siue fabula sit, qui cùm plures haberet hostias, ne in Grammaticam committeret, in hæc, verba consecrauit: Hæc enim sunt corpora mea. Vndénam orta est illa Antidicomarianitarum & Eluidianorum execranda hæresis, diuæ Christi matris perpetuã

virginitatem negantium, nisi ex hoc vnico vocabulo (Donec: vbi legitur in Euangelijs: Quoniam Ioseph non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum. Ad quantam Latinæ cum Græca Ecclesia contentionem concitarunt duæ illæ dictiones, Ex & Per, Latinis asserentibus spiritum sanctum procedere ex patre & ex filio, Græcis autem dicentibus non ex filio, sed ex patre per filium? Quantas rursus Tragœdias mouit dictio illa Nisi, in Concilio Basiliensi? Bohœmis vtriusq; speciei communionem necessariam adfirmantibus, quia scriptum sit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Vndénam illa Vualdensium & sequacium recentiorumq; circa Eucharistiam hæresis? nisi ex illa dictione Est, quam illi symbolicè ac significatiuè duntaxat dictam volunt, tropumq; subesse verbis. Romana Ecclesia illam essentialiter exponente? Sunt adhuc aliæ grãmaticorum perniciosæ hæreses, verùm tam occultæ, tamq; subtiles, vt nisi Oxonienses acutissimi Anglorum theologi, atque Parisien-

Parisiensium Sorbonistæ, lynceis oculis has perspexissent magnisq; sigillis condēnassent, vix aliquis posset præcauere. Eiusmodi sunt, si quis æquè benè dictum senserit, Christus prædicas, CHRISTVS prædicat, Ego credis, Tu credit, Credens est ego. Item, quod verbum, Manens verbum, potest priuari omnibus accidentibus: Item, quòd nullum nomen est tertiæ personæ, & his similia. Quæ profectò, si hæretica dici debeant, hæretici erunt in primis, propheta Esaias & Malachias, quorum vterq; inducit Deum de se ipso loquentem: Prior ad Ezechiam his verbis: Ecce ego addet super dies tuos, &c. non enim dicit Addam, sed addet. Alter sic: Et si domini ego, vbi est timor meus? quo in loco facit Deum pluratiuè se appellare dominos, sed multò magis hæretici erunt omnes, qui nunc per vniuersum Romanum orbem habentur Theologi, quatenus vniuersam orthodoxæ Ecclesiæ doctrinam nouitate pronunciationis cōtra omnem Grammaticorum artem, ac vsum ad cōfictas voces, mōstrosa vocabula, & perplexa sophismata

protraxerũt: ausi insuper docere theologiam ipsam incorrupto sermone tradi non posse. Sunt infinita horum similia: & miserandum est ætate nostra, quantas contentiones & errores moueant pertinaces Grammatici & superbi sophistæ suis peruersis vocabulorum interpretationib. dum alij ex verbis colligunt sententias, alij contra ex sententijs colligunt verba. Hinc in Medica arte, in vtroque Iure, in philosophia & Theologia, cæterisque facultatibus literarum infinitæ contentiones erroresque quotidie insurgunt. Nihil enim demonstrant Grammatici, sed solis nituntur authoritatibus, quæ sæpissimè inter se tam varię sunt atque discordes, vt necessarium sit plurimas illarum esse mendaces, quarum præceptionibus, qui maximè confidunt, hi rectè loquuntur omnium minimè. Omne enim sermonis ius non apud Grammaticos, sed penes populum existit, & vulgari consuetudine benè dicendi vsum sortitur. Latini autem sermonis vigor postquam inualescentibus barbaris apud populum esse desierit, eius ratio tamen non à Grammaticis
sc

sed idoneis & doctis scriptoribus, vti à Cicerone, Catone, Varrone, vtroque Plinio, Quintiliano, Seneca, Suetonio, Quinto Curtio, Tito Liuio, Sallustio, similibusque est petenda: quos penes solos restant antiquæ deliciæ Latinitatis, vsusque rectè loquendi, non apud Grammaticos literatores, qui suis regulis de verborum & casuũ inflexionibus, compositionibus, & deponentijs ipsi latinitati plurimum imponunt, ac talia sæpissimè construunt vocabula, quæ fas non sit homini Latino vsurpare, nisi fortè Parisiensis Sorbona inter articulos referat. Si quis dicat de veritate sermonis Latini fidem Grammaticis non habendam, atque tamen hi literatores Grammatici sese solos scriptorum omnium censores, iudices & interpretes constituunt, ac authores omnes librosque in ordinem redigere, aut è canone submouere sibi arrogant: nullus vnquam tam excellentis ingenij author extitit, qui maledicam istorum linguam euaserit, quem non taxauerint, aut in quo nõ plurimum culpauerint. Criminantur in Platone confusionem & ordinem deside-

rant, de cuius vitijs Georgius Trapezuntius libros composuit, qui ab alijs idcirco Conotimon & Etynim vocatus est, vt narrat Crinitus. Quærunt in Aristotele dilucidam perspicuitatem, arguunt tenebrosam eius obscuritatem, & sepiam vocant: taxant Vergilium, vt pauci ingenij, & compilatorem, aliorumq; vsurpatorem criminantur. Tullio non satisfacit Demosthenes, & ille summus Latinorũ rhetor à Græcis repetundarum petitur, & multis notis accusatur, timidus, superfluus in repetitionib. frigidus in facetijs, lẽtus in principijs, ociosus in digressionibus, rarò incalescens, tardè assurgens, quin & à nostris etiam reprehensus, à M. Capella tanquam turbato numero locutus, ab Appollinari flaccidus & supinus notatus est: iamque etiam Liuianas orationes Trogus pro fictis damnat, & Horatio non placet Plautus, idem ab incompositis versibus damnat Lucilium, vt turbidum flumen nullis benè digestis multa dicitur inuoluere Plinius, nimium fertur indulgere genio Ouidius, ab Asinio Pollione pro affectatore repræhenditur Salustius: furta

furta, & aliena prorſus recitaſſe, & à Labeone & Scipione adiutus argui-tur Terentius, Seneca calx ſine arena vocatus eſt, quem his verbis taxat Quintilianus: Si nullum æqualium contempſiſſet, ſi partim non concu-piſſet, ſi non ſua omnia amaſſet, ſi re-rum pondera minutiſſimis ſenten-tijs non fregiſſet, ſenſu potius erudi-torum, quàm puerorum amore com-probaretur, ſed & M. Varro porcus appellatus eſt, & Ambroſius cornicu-la & fabulator nnncupatus, Macro-bius homo eruditiſſimus, impuden-tis & ingrati ingenij taxatus: & ab Laurentio Valla Grammaticorum omnium eruditiſſimo, nullis eorum, qui vnquam Latinè ſcripſerunt, in-dultum eſt, & illum laniauit Manci-nellus. Erat olim inter Grammati-cos de lingua Latina benè meritus Seruius, & hunc impugnauit Bero-aldus, tandem & hunc poſteriores Grammatici veluti barbarum om-ninò auerſantur. Sic Grammatici o-mnes alter in alterũ furere ſoliti ſunt denique horum opera factum eſt, vt ſacræ ſcripturæ traductio correctio-nis prætextu, toties immutata, iam

tota à seipsa dissonet, horum censuris de Apocalypsi Ioannis Apostoli, de Epistola Pauli ad Hebræos, de Epistola Iudæ, & alijs plerisq; noui Testamenti capitulis diu dubitatum est, quin & Euangelia ipsa ad problemata reuocare conati sunt, sed iam ad Poetas.

DE POESI. Cap. IIII.

POESIS ipsa, authore Quintiliano, altera Grammaticæ pars est, hoc ipso non modicum superba, quod olim theatra & amphitheatra augustissima hominum ædificia, nō philosophis, non iurisconsultis, non medicis, non rhetoribus, non mathematicis, non theologis, sed ipsis Poetarum fabulis ingentibus sumptibus extructa sunt. Ars non in aliud inuēta, nisi vt lasciuientibus rythmis, syllabarum numeris, ac ponderibus, nominumque inani strepitu, stultorum hominum aures demulceat, ac fabularum oblectamentis, mēdaciorumque centonib. decipiat animos. Quocirca

circa architectrix mendaciorũ & cultrix peruerſorũ dogmatum dici meruit, atque vt, quod ad furorem, & temulentiam, & impudentiam, & audaciam attinet, illi condonemus, certè interritam illam mentiendi fiduciam, quis æquo animo ferret? quem enim angulum inſanis nugis fabuliſque reliquit vacuum? Iam enim ab ipſo chaos faciens exordia fabularum narrat cæli ſectiones, Veneris partus, Titanum pugnam, Iouis incunabula, Rheæ fraudes, & lapidis ſuppoſitiones, Saturni vincula, gigantum rebellionem, Promethei furtum atque ſupplicium, Deli errores, Latones labores, Pytonis cædem, Tyri inſidias, Deucalionis inundationes hominumque ex lapidibus ortum, Iacchi dilaniatiões, Iunonis dolum, Semeſes conflagrationem, Bacchi vtranque ſtirpem, & quæcunque de Minerua, Vulcano, Erichthonio, Boria, Orichia, Theſeo, Aegeo, Caſtore, Polluce, raptu Helenæ, & morte Hippolyti, in fabulis Atticis referuntur. Præterea errationem Cereris, raptam & inuentam Proſerpinam, & quæcũq; de Minoe, de Cadmo & Niobe, de

Pentheo, Attæo, Oedipode, de Herculis laboribus, de Solis & Neptuni pugna, Athamantis insania, de Io. in vaccam mutata, & eius custode Argo à Mercurio perempto, & quæ de vellere aureo, Peleo, Iasone, Medæa, item de Agamemnonis morte & Clitemnestrę supplicio, & quę de Danae, Perseo, Gorgane, Cassiopæa, Andromeda, Orpheo, Oreste, de Aeneæ & Vlyssis erroribus, de Circe, Thelagonio, & Aeolo, Palamede, Nauplio, Aiace, Daphne, Ariagne, Europa, Phædra, Pasiphae, Dedalo, Icaro, Glauco, Atlante. Geryone, Tantalo, de Pane, Centauris, Satyris, Syrenibus, & reliquis huiusmodi insignibus mēdacijs memoria prodidit. Nec interim humanis rebus contenta, ipsos denique deos in fabularum suarum partem vocat, eorum ortus, interitus, lites, iurgia, odia, iras, prælia, vulnera, lamentationes, vincula, amores, lenocinia, libidines, fornicationes, adulteria, cum hominibus & bestijs concubitus, & quæ his absurdiora & nefanda magis venenosis verborum leporibus, & noxia carminis suauitate texens, non præsentes tan-

tum fallit ac inficit, sed furiosa hæc venefica pulchris versiculis metrisq; seruata, etiam posteris communicat, & tanquam rabidi canis morsu quoscunque dogmatibus suis mendacijsque semel infecerit, consimili rabie furere compellit. Tanta enim arte mẽdacia eius confita sunt, vt non rarò veris præiudicent historijs. Quemadmodum de emẽtito Didonis cum Aenea adulterio, atque capto à Græcis Ilio, manifestum est. Sunt tamen, qui ad tantum insaniæ furorem deuenerint, vt illi nonnullas diuinitatis sortes inesse putent, quia dęmones olim poeticis versiculis responsa dederũt: hinc illos prophetas ac vates, diuinoque spiritu afflatos vocat, ac poëtarũ nugacissimis versiculis tanquam oraculis ad diuinandum vtũtur. Hinc apud priscos sortes Homericæ cognominatæ sunt, ab Homeri versiculis: sicut à Virgilij carminibus sortes Vergilianæ, quarum in vita Adriani meminit Spartianus. Quæ superstitio hodiè & ad sacras literas, & psalmorum versiculos translata est, etiam non improbantibus plerisque nostrę religionis Magistris nostris. Sed ad poesim

reuertamur, hanc Augustinus à ciuitate Dei exulare iubet, Ethnicus Plato à sua Repub. expellit, Cicero admitti vetat. Socrates admonet, si cui fama maximè curæ est, illamque seruare cupiat illæsam, is caueat, ne poetam aliquem inimicum habeat, quia non tam magnam in laudando, quàm in maledicendo & vituperando vim habent. Minos rex iustissimus abs Hesiodo & Homero celebratus, quia Atheniensibus bellum intulit, tragicos poetas in se concitauit, qui illum apud inferos relegarunt. Penelopem ab Homero singulari pudicitia illustratā, Licophrō aliquot procis concubuisse scribit. Didonem Carthaginis conditricem continentissimam viduam: Ennius Poeta Scipionis gesta decantans, primus Aeneam adamasse finxit, quem tamen ex ratione temporum vidisse vnquam nō potuit: quod mendacium Vergil. deinde sic ornauit, vt pro vera creditum sit historia. Tandem eo vsque hæc mentiendi licentia maledicendique improbitas processit, vt necesse fuerit legem illis per censores præscribere, qua eiusmodi Poetarum probra atque

atque mendacia reprimerentur. Sed & apud priſcos Romanos, ipſa poeſis palam probro habebatur, atque adeò, vt (Gellio, & Catone teſtibus) qui in illa ſtuderet, publicus graſſator vocaretur: quin & à M. Catone ob id taxatus fuit Q. Fuluius, quod Proconſul miſſus in Aetoliam, Ennium Poetam ſecum aſſumpſerit: Et Imperator Iuſtinianus illius Profeſſores, nulla prorſus immunitate dignatur: Homerum etiam, quem omnium Poetarum Philoſophum, & omnium Philoſophorũ Poetam vocant, veluti inſanientem quinquaginta drachmis Athenienſes mulctauerunt: & Tichteum Poetam veluti mentis inopem deriſerũt: quin & Lacedæmonij Archilochi Poetæ libros è ciuitate ſua exportare iuſſerũt. Sic poeſim ipſam probiſſimi quique tanquam mendaciorum parentem aſpernati ſunt, Poetis adeò monſtroſè mentientibus: quippè quibus ſtudiũ eſt nihil ſani dicere, aut literis prodere, ſed cum ſarcinatis verſiculis, ſtultis auribus cantillare, & fabularum inuolucris perſtrepere, & ſuper fumo machinari omnia, ſicut alicubi cecinit Campanus;

Viuunt carmine inſani Poetæ,
Si nugas adimas, fame peribunt.
His mendacia ſunt opes & aurum,
Fingunt quæq; volunt, putantq; palmam
Mentiri benè glorioſiorem.

Sunt præterea apud Poetas acerrimæ contentiones, non ſolùm de carminis charactere, de pedibus, de accentibus, & ſyllabarũ quantitatibus, nã de ijs etiam triuiales quiq; Grammatici concertant, ſed de ijs ipſis ſuis nugis, figmentis atq; mendacijs, vt putà, de nodo Herculis, de caſta arbore, de literis Hyacinthi, de filijs Niobe, de arboribus apud quas Latona Dianam peperit. Item de Homeri patria, deque eius ſepulchro, atq; vtrum Homerus an Heſiodus ætate ſuperior ſit, an Patroclus antiquior Achille, quo corporis habitu Anacharſis Scytha dormierit, cur Homerus non honorauerit carmine Palamedem, vtrum Lucanus inter Poetas aut Hiſtoricos reponendus ſit. Item de furtis Vergilij, & quo anni menſe mortuus fuerit, &, Quis exiguos elegos immiſerit author, Grammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt. Omnia

nia autem Poetarum carmina plena fabulis sunt, non nisi sub adulationis, aut detractionis pessimorum vitiorum prætextu ad stultorum delectationem decantata. Quicquid agunt Poetæ, narrent, laudent, inuocent, fabulis suis adulantur. Rursus inuehant, mordeant, accusent, fabulis debacchantur, semper verò insaniūt. Rectè igitur Democritus hanc non artem, sed insaniam vocat. Et Platonis sententia est, frustrà Poeticas fores compos sui pepulit. Tunc siquidem admiranda canunt Poetę, quando videlicet insaniunt, aut temulēti sunt. Hinc Augustinus Poesim vocat vinū erroris, ab ebrijs Doctoribus propinatum. Hiero. eam dæmonum cibum appellat. Ars insuper pertenuis & nuda, quæ per se quidem tota insulsa res est, nisi alia quauis disciplina vestiatur, condiaturque: ars esuriens, semperque famelica, & tanquam mures alienum panem comedens, atque tamen nescio quam inter nugas & fabulas cum Tithonis cicadis, Lyciorum ranis, & Mirmidonum formicis polliceri audet immortalem gloriam nominis, ac dicere:

Viuite

Viuite felices, ſi quid mea carmina poſſunt.
Nulla dies vnquam memori vos eximet æuo.

Quæ reuera aut nulla eſt, aut nihil profutura. Sed hoc munus docēt Hiſtorici, non Poetarum, ſed ſuum eſſe.

DE HISTORIA.
Cap. V.

EST autem Hiſtoria rerum geſtarū cum laude aut vituperio narratio, quæ magnarum rerum conſilia, actiones, exitus, regumque & magnorum virorum actus, cum temporum & locorum ordine ac deſcriptione, tāquam viua quadam pictura ante oculos exponit, ideoque hanc tanquam vitæ magiſtram, & ad eius inſtitutionem vtiliſſimam cenſent fermè omnes, eò quòd multarum rerum exemplis, cùm optimos quoſque ob laudis, nominisque immortalem gloriā, ad præclara quæque facinora accendat, tum quod impios quoſque ac prauos perpetuæ infamiæ metu, à vitijs deterreat, quamuis res hæc ſæpiſſimè in diuerſum ceſſerit, & multi quod

Liuius dixit de Manlio Capitolino, malint esse famæ magnæ, quàm bonæ, & plerique quod virtutibus nequeunt, sceleribus innotescere volũt, inscribique Historijs, quemadmodũ de Pausania Macedone adolescente Philippi Regis parricidio illustri, ex Trogo recitat Iustinus, atque de Herostrato, qui Dianę Ephesiæ templũ, opus omnium præclarissimum, à tota Asia annos ducentos ædificatũ incendit, narrant Gellius, Valer. atq; Solinus. Et quãquam seuerissimis legibus cautum fuerit, ne quis hominem illum voce scriptóve nominaret, finẽ tamẽ cuius gratia perpetrauit scelus, adsecutus est: fama videlicet & nomine eius per tot sæcula ad nos vsq; deductis: sed ad Historiam reuertamur. Hæc quum maximè omnium rerum seriem, fidem, consonantiam, veritatemque exposcat, illa tamen minimè omnium præstat: tam inter se dissentiunt Historiographi, tam varia & diuersa de eisdem tradunt, vt impossibile sit plurimos illorum non esse mendacissimos, non dico solùm de principio mundi, de diluuio vniuersali, de vrbe condita, à quibus exordijs res ge-
stas

ſtas ſeſe ſcribere profitentur, cùm primũ illorum omnes ignorent, alterum non omnes credunt, tertiũ penes eos incertum ſit. Quare cùm hæc remotiſſima ſint, nec æqua ratione ab omnibus recepta habeant erratorũ illorũ veniam. Sed de poſterioribus temporibus haud poterit illis non imputari mendaciorum culpa: cauſæ autẽ tantæ illorum diſſonantiæ multæ ſunt. Nam pleriq; eò quòd narratorum tẽporibus, locis, perſonis, geſtis non adfuerunt, ex aliorum relatu populares ſermones colligentes, nihil certum, nihil conſtans ſcribunt: quo vitio à Strabone taxantur Eratoſthenes, Metrodorus Sceptius, Poſſidonius, & Patrocles geographus. Sunt alij, qui cum partem rerũ viderint, quaſi in tranſitu militari, aut prætextu votorum mendici per xenodochia prouincias tranſcurrentes, conſcribere audẽt Hiſtoriam: cuiuſmodi quondam Onoſicritus, & Ariſtobulus ſcripſerunt de India. Sunt qui delectationis cauſa rebus veris nonnihil admentiuntur, ſæpè etiam veritatem omittentes, de quo Herodotum notat Diodorus Siculus, ac Trebellium Liberianus, & Vobiſcus,

Vobiſcus,atque Tacitum, Tertullia-
nus,& Oroſius,in quorum numerum
etiam Danudem, & Philoſtratum re-
ponemus. Sunt etiam qui res veras ad
fabulas conuertunt, quales Gnidius,
Creſias, Hecatæus, & plures alij anti-
quorum Hiſtorici Sunt & multi, qui
impudenter Hiſtoriographorum no-
mine ſe iactantes, ne videantur quic-
quam ignorare, aut aliquid aliud ab
alijs retuliſſe,dum de ignotis & inac-
ceſſis prouincijs verboſa nouitate ſcri
bere præſumpſerunt, nil niſi elegan-
tes nugas & monſtroſa mendacia tra-
diderunt. Cuiuſmodi ea,quæ de A-
rimaſpis,Gryphis,Pigmæis, & Grui-
bus,ac de Gynocephalis, & Aſtromo-
tis, Hippopodibus, Phanniſijs, Tro-
glodytis legimus, quorum erroribus
proximi ſunt, qui ſub arctico mare cō
gelatum affirmârunt, atq; tamen in-
ueniunt ſtultos,& ſine iudicio homi-
nes,qui illis talia credant, ac pro ora-
culis habeant : at ex horum numero
ſunt Ephorus,qui vnam duntaxat ci-
uitatem eſſe Hibernis tradidit,cùm il
li tantam Heſperiæ partem inhabita-
re noſcuntur. Et Stephanus Græcus,
qui Francos Italię populos,& Viennā
oppidum

oppidum esse Galilææ, pro Galatiæ dixit. Et Arianus Græcus, qui Germanorum sedes non procul ab Ionio asserit, quibus accedit & Dionysius in his, quę falso tradidit de Pyrenęis mōtibus. Præterea quæ Cornelius Tacitus, Marcellus, Orosius, Blōdus de Germaniæ locis differunt, magna ex parte à veritate discrepant. Similiter falsò scribit Strabo Istrum, hoc est, Danubium non procul ab Adriatico oriri, & Herodotus eundē ab Hespero fluere, & apud Celtas, qui omnium in Europa extremi sunt, oriri, & ad Scythiā ingredi, & iterum Strabo Lapum ac Visurgum fluuios ad Hanasum ait deferri, cùm Lapus Rheno misceatur, Visurgus autē Mari exoneretur. Sic & Plinius Mosam fluuium in Oceanum properare tradit, cùm se non Oceano, sed Rheno emergat. Consimilibus erroribus ex recentioribus Historicis ac Geographis, Sabellicus Alanos ab Alemanis falsò deducit, & Hūgaros ab Hunnis falsò deriuat, quin Gothos & Getas Scythas ait, & Danos cum Dacis confundit, ac D. Ottiliæ montem in Bauariam locat, cùm non procul sit ab Argentorato. Volaterranus

nus

nus etiam Austeraniam & Austriam, Auaros & Sauaros, Lucernam quoq; & Nausium confundit, & Plinium dicit Bernensium Heluetiorum mentionem fecisse, cùm illi longè posterioribus temporibus à Bartholdo Duce Zaringiorum primùm conditi fuerunt. Similiter Conradus Celtes Dacos eosdem cum Cimbris existimat, & Ceruscos eos, quos Cerusos, quin & Riphæos montes in Samaria sitas putat, & electrum gummam ex arbore defluentem tradit. Sunt & adhuc alij inter Historicos longè maiorum mẽdaciorum culpam habentes, qui cùm aut rebus interfuerunt, aut aliter res ipsas, vt sunt vel gestæ sunt, cognouerunt, tamen beneuolẽtia & obsequio victi suis adulantes contra fidem falsa confirmant. Sunt ex istis qui ad accusandas aut defendendas alienas causas, Historias narrari aggressi, ea sola quæ suo argumento conducunt narrantes, cętera verò dissimulantes, prętereuntes, aut extenuantes: mancas & corruptas Historias scribunt, de quo vitio Blondus taxat Orosium, quod ingentem illam Italiæ cladem, qua Gothi Rauẽnam, Candanum, Aquilegiam,

regiam, Ferrariam, ac totam ferè Italiam diripuerunt, conticuèrit, suum ne attenuaret propositum argumentum. Sunt præterea qui metu aut simultate aut odio aliorũ corrupti, detrahunt veritati. Alij, dum suorũ gesta extollere cupiunt, aliorum patrata extenuant, & in humilitatem deijciunt, scribuntque non quod est, sed quod cupiunt, quod volunt, quodque lubet, confidentes non defuturos mendaciorum suorum comites atque patronos, testesque eos, quibus egreditur, palpati fuerint. Quod vitium antiquitus Græcis scriptoribus familiare erat, hodie verò fermè omnis nationis Chronographi eo ipso laborant, vt Sabellicus, & Blondus in rebus Venetorum, Paulus Aemilius, ac Gaguinus in gestis Francorum, quos non ob alium fructum alunt Principes, nisi, quod ait Plutarchus, vt famulante ipsis bono ingenio, virtutem alienis meritis suffocãtes, illorum facta, nugis ac figmentis pro Historica maiestate attollant. Sic Græci Historici de rerum inuentoribus scribentes, omnia sibi, sed non sua vendicare voluerunt. Est & aliud corruptissi-

ruptiſſimum adulatorum genus, qui cùm principum ſuorum originem ad antiquiſſimos quoſque Réges extendere conentur, cùm in ſuo genere eò nequeant peruenire, ad externas origines fabulaſque recurrunt, & Regum, & locorum nomina confingũt, & nihil non commentiuntur. Huius generis eſt barbarus ille Hunibaldus, qui Francorum Hiſtorias conſcribẽs, Schyticam, Sicambriam, & Priamum iuniorem, aliaque locorum ac Regum nomina commentus eſt: quorum nullus vnquam priorum meminit Hiſtoricus: atque tamen illius nugas conſimilis ingenij homines ſecuti ſunt, videlicet Gregor. Turonenſis, Rhegino, atque Sigisbertus, & plerique alij. Huius furfuris eſt, & Vitiſcindus, qui Saxones antiquiſſimos, & primores Germaniæ incolas, Macedonum ſobolem ait: & ab Alexandri Magni reliquijs deriuat, quem in hoc errore ſequuntur pleriq; alij. Multi præterea ſcribunt Hiſtorias, non tã vt vera referant, quàm vt delectent, vt egregij Principis imaginẽ in quouis lubeat, exprimãt aut effingant. Quos ſi quis arguat mendacij, dicunt ſe non

tam

tam ad rem gestam, quàm ad posteritatis vtilitatem & famam ingenij intueri: ideoque non omnia narrare vt acta sunt, sed vt narrare expedit: nec se veritatem pertinaciter velle tueri, sed vbi figmentum falsitatémve communis postulat vtilitas, citantes testẽ Fabium dicentem, non esse vituperãdum tale mendacium, quod ad honestatis persuasionem conducit. Præterea cum posteris ipsis scribant, non magni referre, cuius nomine, quáve seriè boni Principis exemplum proponatur in publicum, tale profectò Xenophon de Cyro, non qualis esset, sed qualis esse debuisset, tanquam optimi Principis exemplar, & archetypũ, scitam elegantemque, sed absque veritatis fide Historiam descripsit. Hinc tandem factum est, vt multi & natura & industria ad mentiendum apti, cõfictis argumentis, fabulosas describãt Historias, vt sunt illa Morganæ Margalonæ, Melusinæ, Amadisi, Florandi, Tyranni, Conamori, Arcturi, Dietheri, Lanceloti, Tristanni, illa inquã prorsus fabulosa, ac simul inerudita deliramenta Poetarum Comœdijs ac fabulis fabulosiora: inter eruditos verò

rò principatum in iſtis obtinuerunt Lucianus atque Apuleius, quin & apud Herodotum Hiſtoriæ patrem, apud Diodorum, & apud Theopompum, quod ait Cicero, innumerabiles ſunt fabulæ, & ipſi pleni mendacijs. Ibi enim epota Medo prandente flumina, & velificatum Athon legimus.

Et quidquid Græcia mendax
Audet in hiſtoria.

Atque hæ ſunt cauſæ, cur nuſquam verè exacta fides reperiatur hiſtoriæ, etſi hanc in ea maximè quæramus: iudicium autem, quo in diſcernendo opus eſſet, difficillimum eſt cõſequi. Cùm enim publicè rerum geſtarum conſcriptiones nõ fierent, quæ rerum docerent veritatem & mentientes argueret, ſed ſuæ opinioni quiſque permiſſus eſt, hinc nacti ſunt errãdi mentiendiq; poteſtatem, vnde tanta apud hiſtoriographos diſcordia nata eſt, vt etiam (quod ait Ioſephus) contra Apionem libris ſuis alterutros arguãt, & valdè contraria de rebus eiſdem cõſcribant, quantis quidem locis (idem ait) Hellanicus ab Ageſilao de Genealogijs diſcrepat, & in quantis Hero-

dotum corrigit Agesilaus, & quomodo Ephorus quidem Hellanicum in plurimis ostendit esse mendacem, Ephorum verò Timęus, Timęum, qui post eum fuêre, Herodotum verò cun cti. Sed neque de singulis cum Antiocho & Philisto, aut Callia Timæus concordare dignatus est: in multis etiam Thucydides quanquam fallax accusatur, licet scrupulosissimam historiam conscripsisse videatur. Hæc de alijs scribit Iosephus, atq; hunc noster corrigit Egesippus. Prætera ex historiographis multi multa narrãt, sed non omnia probanda, & quidem probant haud quaquam probanda, plerique pessima exempla imitanda proponunt. Nam qui Herculem, Achillem, Hectorem, Theseum, Epaminũdam, Lisandrum, Themistoclem, denique Xerxem, Cyrum, Darium, Alexandrum, Pyrrhum, Hannibalem, Scipionem, Pompeium, Cæsarem miris laudibus depingunt: quid nisi magnos & furiosos latrones famososque orbis prædones descripserũt? Esto, fuerint Imperatores optimi, certè viri pessimi scelerosissimiq;. Quod si quis dicat mihi ex historiarũ lectione pręcipuam

cipuam nancisci prudentiam, nō negauerim, modò id quoq; concedat, ex eisdem etiam summam hauriri perniciem, atq; vt alicubi canit Martial. Sunt bona multa, sūt mediocria multa, sunt mala multa.

DE RHETORICA.
Cap. VI.

RHetorica verò quę ijs proxima est, ars sit, nec ne, inter grauissimos viros certatur, & adhuc sub iudice lis est. Ipse siquidem Socrates apud Platonem firmissimis rationibus eam nec artem, nec scientiā contendit, sed sagacitatem quandam ipsamq; nec pręclaram, nec honestam quinimò turpem, illiberalem, ac seruilem adulationem. Sed & Lysias & Cleanthes & Menedemus censuerūt eloquentiam nulla arte posse contineri, sed à natura duntaxat proficisci, quæ quemlibet doceat dum opus sit, blandiri, & res suas enarrare, argumentisque firmare, atque veram pronunciationem, memoriam, pulchrūque inueniendi modum, nō nisi à natura proficisci, q; ipsum in Antonio Romanorū Oratorū principe visū est.

Quin & cum ante Thisiam, Coracē, & Gorgiam, nullus adhuc rhetoricæ artem scripserit, aut docuerit, multos tamen ingenij bonitate fuisse eloquētissimos. Præterea cùm ars definiatur esse collectio præceptorum ad vnum finem tendentium, adhuc certant rhetores, quis illius finis sit, an persuadere, an benè dicere: nec contenti veris causis, nouas & fictas etiam excogitant. Præterea tot theses, hypotheses, figuras, colores, ductus, characteres, suasorias, controuersias, declamationes, procemia, insinuationes, beneuolentiæ captiones, artificiosissimas narrationes inuenerunt, vt vix numerare sufficiat, & tamen rhetoricæ finem factum esse inficiantur. Hanc Lacedemones omninò reprobarunt, æstimantes proborum hominum sermonem non ab arte, sed à pectore proficisci oportere. Antiqui etiam Romani serò admodum rhetores in vrbem admiserunt: cumq; post multam controuersiam ostendere Cicero conatus esset, orandi facultatem non tam ab arte, quam à prudentia proficisci, atq; idcirco opus de perfecto Oratore scripsisset, tamē ille orator quē ipse velu

exem-

exemplar ibi fabricat, non omnibus probatus eſt: quin & Bruto ipſi ſingularis integritatis viro admodū ſuſpectus viſus eſt, ſemperq; vicit ſententia Rhetorum, benè dicendi præcepta hominum vitæ plus officere quā prodeſſe, atq; vt liceat verum fateri, cōſtat totam illam, ac omnem rhetoricæ diſciplinā nihil aliud eſſe, quā aſſentationis adulationisq́ (& vt quidam audacius dicunt) mentiendi artificiū, vt ꝙ rei veritate efficere non poſſit, perſuadeat fuco orationis, quemadmodum de Pericle ſophiſta ait Archidam9 (vt author eſt Eunapius) qui interrogatus, num eſſet illo potentior, reſpondit: Etſi Pericles in bello à me victus ſit, ea tamen præditus eſt dicendi facundia, vt cùm de ijs ratiocinetur, nō victus, ſed victor appareat: atq; de Carneade ait Plinius, quod ipſo argumētante, quid veri eſſet, haud facilè diſcerni poterat: de eodem traditum eſt, quòd cum pro iuſtitia multa publicè eleganter & ſapienter diſſeruiſſet, poſtridie nō minore doctrina atq; copia contra iuſtitiam peroràſſe. Erat apud Syracuſas corax, Rhetor vir acuti ingenij & linguæ prōptioris, qui hancartē

mercede docebat, ad hunc accessit Tisias, cùm promptam mercedem non haberet, pollicitus est duplicem, postquam ille eum docuerit rhetoricam, quem Corax hac conditione suscepit & docuit. Hanc Tisias cũ didicisset, de precio magistrum circumuenire studens, interrogauit Coracem, quid esset rhetorica, quo respondente effectricem persuasionum, in præceptorem sic argumentatus est: Quodcunque igitur de mercede dixero, si tibi me nihil debere persuasero, nihil debeo, quia non debere persuasi: si non persuasero, nõ debebo etiam, quia me scire persuadere non docuisti. Tum Corax hoc argumentum in Tisiam retorquere visus: Quodcunq; ait, ego quoque de mercede dixero, si me accepturum persuasero, accipiam, quoniã persuasi: si non persuasero, etiam accipere debeo, quoniam tantum discipulum erudiui, qui præceptorem superaret. His antistrophis argumẽtis eos contendere audientes Syracusani, exclamauerunt: Mali corui malum ouum; significantes mali præceptoris peiorem discipulum. Haud absimilẽ historiam refert Gellius de Protagora

Sophi.

Sophiſta & Euathlo eius diſcipulo. Atqui ſcire exactè, ornatè, grauiter, & copiosè dicere, pulchrum & delectabile, ac ſemper vtile eſt, nõnunquam tamen turpe & importunum, ſæpiſſimè verò periculoſum, ſemper aũt ſuſpectum eſt: quocirca Socrates ipſe Rhetores nulla æſtimatione dignos cenſet, nec qui vllam in benè inſtituta repub. debeant potentiã obtinere: & Plato illos à ſua repub. cũ tragicis hiſtrionibus & poetis ſimul excludendos cenſuit, nec iniuria. Nam hoc artificio nihil periculoſius ciuilibus officijs, ab hoc præuaricatores, tergiuerſatores, calumniatores, ſycophantę, & cætera huiuſmodi ſceleratę linguę hominũ nomina deſcendũt. Hoc enim præditi homines in ciuitatib. plerũq; coniurãt, ac ſeditiones mouent, dum hac artificioſa loquacitate alios decipiũt, alios mordẽt, alios cauillant, blãdiũtur alijs, ac in innocẽtes tyrãnidẽ quandã ſibi vſurpãt. Hinc rectè dixit Euripides, tyrãnicũ quoddã eſſe multa ſcire dicere: & Aeſchilus ait: Malũ omniũ turpiſſimũ eſſe dico cõpoſitos ſermones: & Raphael Volaterranus hiſtoriarum & exemplorũ ſtudioſiſſi

mus fatetur, collatis quæcunq; audierit, quæque legerit veterum & recentiorum exemplis, paucissimos viros bonos reperiri eloquentes. Nónne eo ipso ingentes respublicæ sæpè grauiter vexatę, sæpè penitùs deletę sunt? Exemplo sunt eius rei, Bruti, Crassi, Gracchi, Catones, Cicero, Demosthenes, qui vt omnium habiti sunt eloquentissimi, ita semper fuére omniũ seditiosissimi. Nam Censorius Cato quadragesies accusatus, ipse septuagesies, ac vltra alios reos fecit tota ætate sua insanis declamationibus reipub. tranquillitatẽ perturbans. Alter Vticensis prouocato Cæsare, libertatem Romanam funditus subuertit. Non minus Cicero Antonium in reipub. perniciẽ prouocauit, & Demosthene Philippum in detrimentum Atheniensiũ, nullus deniq; reip. status ab hoc artificio nõ est aliquãdo euersus, null9 ab eloquentię vitio, si aures præbuit, perstitit illæsus. Perinde multũ potest in iudicijs fiducia eloquẽtię: hac patrona defendũtur malę causę, & nocẽs re9 eripitur legis periculo, hac accusante sæpè innocẽs damnatus est, nec vllus vnquam eo artificio tam defensus extitit

titit, quin læſus ſit, qui ex diuerſo e-
rat. M. Cato Romanorum prudentiſ-
ſimus vetuit tres illos Athenienſium
oratores, Carneadem, Critolaũ, Dio-
genem in Romanam vrbem publi-
cè audiendos admitti, quia tam acu-
to ingenio, orationis facundia, ac va-
lida eloquentia præditi eſſent, vt fa-
cilè poſſent æqua & iniqua perſua-
dere. Cõſtat de hoc gloriatum apud
amicos olim Demoſthenem, ſeſe quã-
do liberet, poſſe iudicum ſententias
ad ſuam voluntatem conuertere arti-
ficio ſermonis, ad cuius arbitrium A-
thenienſibus cum Philippo ſæpè bel-
lum, ſæpè pax fuit. Tanta illi vis erat
eloquentiæ in concitandis ſedandiſ-
que animorum ac voluntatum affe-
ctibus, vt tanquam ciuium ſuorum
imperium habens, illos quò volue-
rat, verteret dicendo: conſimilem ob
rationem Cicero Romæ à pleriſque
rex vocatus eſt, quia Senatum quouis
vellet verteret dicendo, oratione ſua
omnia regens. Hinc apparet Rheto-
ricam non aliam eſſe, quàm perſua-
dendi & mouendorum affectuum ar-
tem ſubtili eloquio, exquiſito fuco,
& ſubdola veriſimilitudine rapientẽ

animos incautorum. eosq; ducentem in captiuitatem erroris, peruertendo sensum veritatis. Quòd si naturæ beneficio nulla res non vera voce exprimitur, quod pestilentius, quàm verborum fucatorum studium? Veritatis sermo simplex est, sed viuus & penetrans, & discretor intētionum cordis, & tanquam securis ac gladius anceps omnia artificiosa rhetorū enthymemata facilè dissecans & abscindens. Hinc Demosthenes quum reliquos quoscunq; ex arte dicentes facilè contemneret, vnum Photionem vera & ad rem pertinentia, simpliciter & breuiter dicentem metuebat, ideoq; orationum suarum securim nuncupare solebat: fortè nouerant hæc prisci Romani, qui (teste Sueto.) Rhetores bis Roma ciuitate, semel sub C. Fannio Strabone, & M. Valerio Messala Consulibus semel iterum sub Cn. Domitio Aenobarbo, & L. Licinio Crasso Censoribus publico edicto eijcientes: tertiò sub Domitiano Imperatore, vniuersali senatusconsulto, & vrbe Roma, tota insuper expulerunt Italia. Athenienses eos tanquā iustitiæ peruersores foro prohibuerūt, ac Thyma

goram, quòd inter officia salutatiõis Dario regi more gentis illius adulatus fuisset, capitali supplicio affecerũt Pepulerũt Lacedęmonij Ctesiphonẽ, eò q; se iactarat, de re quauis totũ diẽ posse dicere. Nihil enim apud illos magis inuisum, q̃ curiosũ hoc linguæ artificiũ, eorum quib. veritatis proferendę nulla cura est, sed opus modicũ proponẽtes, illud orationis lenocinijs & verborum ampullis excolere, & dicẽdi dulcedine decipere animos auditorũ, illosq; lingua sua reuinctos ducere ab aurib. iamq; palam est nullos hoc artificio factos meliores, complures autem deteriores reddi, qui etsi de virtutibus comptius dicere possent, longe tamen videmus elegantiores esse feliciorisq; eloquentiæ ad defendendos errores, ad seminandas lites, ad excitandas factiones, ad congerenda conuicia, maledicta, calumnias, quàm ad reconciliandam pacem, concordiam, tranquillitatem, atq; ad prędicandam charitatem, fidem, religionem. Porrò hoc artificio confisi plurimi, ab orthodoxa fide desciuerũt, sectęq; ac scismata, superstitionesq; ac hæreses hinc pullularũt, dũ nonnulli

ſcripturam ſacram, eò quòd eloquentiæ Ciceronianoq; lepòre careat, ita aſpernantur vt cum ethnicorum fucatis argumẽtorum perſuaſionibus, contra catholicam interdum veritatẽ ſentirent. Quod de Tacianis hæreticis in primis manifeſtũ eſt, & ijs, quos Libanius ſophiſta & Symachus orator idololatriæ defenſores, atq; Celſus Africanus, & Iulianus apoſtata, contra Chriſtum magnis rhetoriſmis inſultantes ſeduxerunt: è quorũ perniciofo ac blaſphemo eloquio, multas perſuaſionum argumentationes acceperunt hæretici, quas in aures hominum ſimplicium immittentes, totos ſeduxerunt à verbo veritatis, ſed quid veterum hæreticorum exemplis inſiſtimus? noſtra tempora ſpectemus. Qui ſunt duces Germanicarum hæreſum, quæ ab vno Luthero ſuſcepto exordio hodie tam multæ ſunt, vt ferè ſingulę ciuitates ſuam peculiarem habeant hæreſim? nónne authores illorum homines diſertiſsimi, linguæ eloquentia & calami elegãtia inſtructi? & quos ante annos aliquot à linguarum peritia, à ſermonis ornatu, à dicendi ſcribendique promptitudine

ſic

ſic laudatos vidimus, vt nihil illorũ laudibus potuiſſet adijci, hodie videmus capita & Principes hęreticorum: ita ſunt adhuc multi qui eloquentiæ dediti, dum volunt Ciceroniani fieri, efficiuntur Pagani: & qui Ariſtoteli, & Platoni impenſius ſtudent, fiunt illi quidem ſupeſtitioſi, hi verò impij. Omnes autem illi, quicunque præter ſimplicia veritatis verba, otioſos ſermones in aures hominum effundũt, aſſiſtent in iudicio, rationẽ reddituri de ijs, quæ vanè coniecerunt, & mentiti ſunt aduerſus Deum.

DE DIALECTICA. Cap. VII.

SVccedit iſtis in ſubſidium Dialectica, & ipſa quidem non niſi contentionis ac tenebrarum artificiũ eſt, per quam reliquæ omnes ſcientiæ obſcuriores, ac cognitu difficiliores redduntur: atque hæc etiam ſeſe, Logicã videlicet, dicendi & ratiocinandi ſcientiam vocat. Miſerum profectò & irrationale hominum genus, ſi abſque hac diſciplina neſciat ratiocinari; hanc tamen *Seruius Sulpit.* omniũ

artium maximam eſſe dixit, & quaſi lucem ad ea, quę ab alijs doceantur, cũ ipſa (vt ait Cicero) rem vniuerſam doceat diſtribuere in partes, & latentem definiendo explicare, interpretando obſcuram explanare, ambiguam contemplari & diſtinguere, atque regulam de ijs omnibus tradat, qua vera & falſa iudicentur. Præterea pollicentur Dialectici ſe cuiuſq; rei eſſentialem, vt aiunt, definitionem poſſe inuenire, tamen hanc nullis vnquam verbis pręſtare poſſunt tam lucidam, quin æquè neſcius maneat animus, quin dicat quis idiotæ pro homine animal rationale mortale, minus intelliget, quàm ſi dixiſſet hominem. Plura de his ſcripſit inter Latinos Boethius, cuius opera non habentur: ſed præſtant omnibus, quæ ſcripſit Ariſt. Prædicamenta, Elenchos, Topica, Peri hermenias, Analytica, & reliqua: quē ſecuti Peripatetici, opinantur nihil ſtare, aut ſciri poſſe, niſi quod ſyllogizando probetur per Demonſtrationem, eam videlicet, quā depingit Ariſt. ſed tamē nunq̃ in dogmatibus ſuis obſeruauit, cũ omnes ſuę argumētationes ex præſuppoſitis ab eo deducantur:

cantur, quē secuti omnes isti scientiarū pollicitatores, hactenus nullas aut paucissimas veras demōstrationes dederūt, nedum in naturalib. sed omnes deducūt illas ex pꝛæceptis, aut ab suo Ari. aut abs alio, qui illa prior dixerit, quorū authoritatem seruant sibi pro principijs demōstrationis: veram aūt demonstrationem, quæ facere debeat scientiā, docet Arist. eā esse, quæ fit per quidditates, (vt loquūtur Dialectici) per proprias rerum differentias, nobis occultas & ignotas. Ait insuper demōstrationem ex causis fieri, ex ijs quæ sunt De, Per, Se, & Secūdum quod ipsum: quæ quidem enūciationes cùm sint conuertibiles, se ad inuicē inferētes, tamen ait nō dari, nec concedi demonstrationem circularem ex causis. Si itaq; nūc principia demōstrationis plurimum ignota sunt, & circulatio non admittetur, certè nulla inde aut paucissima, eaq́; incerta haberi potest scientia, credere enim oportebit demonstratis, per fragilia quædam principia, quibus aut propter præcedentē prudentium autoritatem, veluti notis terminis assentimur, aut quos experientia comprobamus per sensus. Om

nis

nis enim notitia (vt aiunt) ortum habet à sensibus: & experimentum sermonum verorum, vt ait Auerroes, est vt concordent sensatis. Et illud notius est & verius, in quod plures sensus cõueniunt, ex sensibilibus itaque, corũ scientia manu ducimur ad omnia ea, quæ à nobis sciri possunt. Iam enim quũ sensus omnes sæpè fallaces sunt, certè nullam nobis synceram probare possunt experientiam. Præterea quum sensus intellectualem naturã nequeant attingere, & rerum inferiorum causæ, ex quibus illarum naturæ effectus, & proprietates seu passiones demonstrari deberent, sint omnium consensu nostris sensibus penitùs ignotæ, nónne cõuincitur veritatis via sensibus esse preclusa? quare etiam omnes illæ deductiones & sciẽtiæ, quæ in ipsis sensib. radicitus fundatę sunt omnes incertæ erunt, & erroneæ, & fallaces. Quæ ergo nunc vtilitas Dialecticę, quis fructus sciẽtificæ illius Demonstrationis ex principijs & experimentis, quibus cum veluti notis terminis assentire necesse erit? nónne iã ipsa principia & experimenta magis scientur, quàm demonstrata? sed hæc

ars nunc paulò remotiùs nobis repetenda eſt. Dialectici decem numerant prædicamenta, quę vocant genera generaliſſima, hæc ſunt: Subſtantia, Quantitas, Qualitas, Relatio, Quando, Vbi, Situs, Habitus, Actio, Paſſio, quibus omnia conſtare putant, & intelligi quæcunque in toto vniuerſóque orbiculari mundo continentur. Tradunt inſuper quę de ijs ipſis ac earum partibus prædicentur, quinq;, videlicet: Genus, Speciem, Differentiam Proprium, Accidens, quæ ob id prędicabilia nominârunt. Porrò inuenerũt quatuor cuiuſlibet rei cauſas, Materialem, Formalem, Efficientem, & Finalem: ex quibus omnium rerum veritatem & falſitatem ſeſe inuenire poſſe arbitrantur, quadam infallibili (vt putant) demonſtratione, hoc eſt, ſyllogiſmo, quem altero trium ordinum, vt vocant, figurarum ſupra vndeuiginti modos eſſe oportebit. Componunt autem omnem ſyllogiſmum ſiue demonſtrationem ex tribus terminis, qui ſunt, ſubiectum quæſiti, & dicitur Minor: alter prędicatum quęſiti, & dicitur Maior: tertius eſt mediũ inter vtrunque participans: & iuxta hos,

hos, duas formãt propositiones, quas Premissas appellant, Maiorem, & Minorem, ex illis tandem nascitur Conclusio, scilicet de altero ad extremum, alterum tãquam à limine ad metam procurrentes. Hoc totum est egregium illud artificium, hæc eius sunt extrema confinia, quibus omnia combinare, diuidere, & concludere opinãtur, per quædam quę refelli posse, impossibile putant axiomata, atque hæc sunt logici artificij portentosa & alta mysteria, magnoq́ue labore exquisita à magistris fallacibus, quæ tanquã occulta quædam & arcana, non omnes profiteri licet, nec discere, nisi illos, qui grandes mercedes pro illis præstare possunt, magnisq́ue sumptibus authoritatem hãc sibi inter scholasticos coemerint. Denique ij sunt eorum canes, hæc illa retia, quibus (illorum opinione) rerum omnium siue naturæ subiectarum, vt Physica: siue naturam ipsam comitantium, vt Mathematica: siue naturã ipsam quodammodo superantium, vt Metaphysica: venantur veritatem, quam tamẽ eo artificio iuxta P. Clodij atque Varronis prouerbium, nimium altercando

do amittunt: atq; hæc sunt duntaxat veterum Dialecticorum confinia.

DE SOPHISTICA.
Cap. VIII.

Sed lōgè plura prodigia maioraq; portēta ijs addidit recētior Sophistarũ schola, de terminorũ passionibus, de infinito, de cōparatiuis, de superlatiuis, de differt aliud ab, de incipit & desinit, de formalitatib. hæcceitatibus, instātibus, ampliationib⁹, restrictionibus, distributionibus, intentionibus, suppositionibus, appellationib. obligationibus, consequentibus, indissolubilibus, exponibilib. reduplicatiuis, exclusiuis, instantijs, casibus, particularisationibus, suppositis, mediatis, & immediatis, cōpletis, incompletis, complexis, & incomplexis, & cæteris intolerandis, vanisque vocabulis, quæ traduntur in paruis Logicalibus, quibus omnia, quæcunque re ipsa falsa sunt, & impossibilia; vera esse facilè conuincent: & è contrario, quæcunque vera sunt, velut ex equo Troiano erumpentes, ijs machinis, subito verborum incendio atque ruina vastabunt. Sunt rursus, qui non nisi tria prædicamenta re-

ta recipiunt,nec niſi duas ſyllogiſmo
rum figuras, & tantùm octo illorum
modos probant:modales autem pro-
poſitiones,concretos inſuper &abſtra
ctos terminos rideant: nec deſunt qui
vndecimum numerent prædicamen-
tum,& quartam ſyllogiſmorum figu
ram, augeantque prædicabilium &
cauſarum numerum, totque inuictas
& Stoicas ſubtilitates inuexerunt, vt
Cleanthis, Chryſippique argutiæ cū
Daphitæ, Euthidemi, Dionyſiodori
circunuentiunculis,penitus craſſæ,ru
ſticanæque futuri ſint, ſi cum ijs no-
uis Sophiſtarum noſtrorum inuentis
conferantur, in quibus nunc paſſim
ferè omnis Scholaſticorum turba, cū
miſero labore ac damnabili ſtudio oc
cupata, nil magis agere videtur, niſi
vt diſcat errare,ac perpetuis digladia-
tionibus explicandam veritatem ob-
ſcuriorem reddere vel amittere, quo-
rum tota diſciplina, non aliud quic-
quam eſt,quam captio quædam ex de
prauatis verborum dictionibus ſub-
dola quadam cauillatione peruertens
vſum loquendi, & vim inferens lin-
guæ,quam ignorat, tranſuertens ve-
ritatem ſecundum veriſimilem expo
ſitionem

ſitionem, quorum gloria non niſi in conuitijs & ſtrepitu ſita eſt, vt qui nō tam victoriam appetant, quàm certamen, nec veri inueniendi, ſed altercādi propoſitum ſit, adeò vt inter hos primas partes teneat, quicunque clamoſiſſimus eſt, & impudentiſſimus, & linguæ fremitu audaciſſimus. De quib. ait Petrarcha, ſiue is ſtili pudor, ſiue ignorantiæ confeſſio eſt, lingua implacabiles ſunt, calamo non contēdunt, nolunt apparere, quia friuola ſunt, quibus ornantur: ideoque more Parthico fugitiuam pugnam exercēt, & volatilia verba iactantes, quaſi ventis vela committunt. Hi ſunt enim, quos Quintilianus dicit in diſputando mirè callidos: cùm autem ab illa cauillatione diſceſſerint, non magis ſufficere in aliquo grauiore actu, quā parua quædam animalcula, quæ in anguſtijs mobilia, campo depræhenduntur: itaq; campū timent, verumq; eſt illud, diuerticula & anfractus ſuffragia eſſe infirmitatis, vt qui parùm curſu valēt, flexu eludāt. Sic & Sophiſtæ metuūt, ſub notarijs & collatis libris, & authorib. pugnare, ſed ſolius memoriæ & linguę virib. & fugitiuis clamori-

clamoribus, non ad calamos, ſed ad obliuioſas aures concertare volunt: nec referre putant, qua quiſq; ratione vtatur, dummodò inſtantiam det: nec curandum quicquid ſentiat aut dicat modò loquatur, & ſtrenuè contēdat. Nam qui verboſior eſt, is inter eos videtur doctior, ijs præſtigijs circumeunt ſcholas & plateas & mēſas, quærunt æmulos, quos vt congrediantur inuitant, inſtant, inſiliunt, ſi congreditur & vrget, ad diuerticula prolabuntur, & latebras quærunt, & ad vſitata recurrunt, tot faciētes anfractus ac ſi labyrinthū circumiri oporteat, quòd ſi quis nolit, aut pigeat cum illis decertare, ſubdola aliqua interrogatione, & quam quis non optima cognitione inquiſiuit, aggrediuntur, vt ſic vel ex improuiſo reſpondentē de errore conuincant, aut ſcire ſe negantem verecundiæ reū faciant & explodant, atq; ipſi in vtramq; partem doctrinæ vendicent gloriam. Sed quos fructus nobis in Eccleſia Chriſti pepe rit pariatque Dialectica cum ſuis Sophiſtis, ſpectemus, qui nō aſſentientes diuinæ traditioni, illam cōpoſitis, & ex fallacibus ſenſib. deductis rationi-

bus confundunt, quibus dum nimiũ credunt recedente luce veritatis, succrescunt tenebræ, quibus obuoluti & excæcati, factiq; magistri & duces cæcorum, multos secũ ijs falsis argumentationibus & apparẽtibus rationibus trahunt in foueam, semperq; ignorantiæ profundũ, errorumq; pelagus innatantes, serpentũ more lubrici, fraudulentiæ & seductionis verbis subinuolantes, imperitiores seducũt ad credendum figmentis suis, & extollentes ea, persuadere audent sacratissimam Theologicam, sine Logica, sine Dialectica, sine rixa, sine altercatiõe, sine sophismatibus constare non posse. Non inficior, Dialecticam ad scholasticam exercitationem conferre, sed ad theologicam contemplationem quid cõferat, non video, cuius summa Dialectica est in oratione constituta. Neq; enim vana promissione pollicitus est nobis Christus, inquiens: Petite, & accipietis. Itaq; priusquam contentiosi scholastici suã Dialecticã discant, isti Christi fideles ab ipso magistro veritatis impetrant omnem necessariã veritatem. Præterea Dialectica per varias ambages tandẽ non altiùs pertingere

potest, quàm ad Philosophiā, sed per fidelem orationem recta & certissima via conscenditur ad summam diuinarum, atque etiam humanarum rerum sapientiam. Errant igitur quicūque dicunt, Dialecticam hanc esse euertendorum hæreticorum machinam omnium potentissimam, quum reuera ipsa sit robur omnium hæreticorum: hac arte freti quondam Arrius & Nestorius hæretici, tam impudenter desipuerunt, vt ille diuersas per gradus & tempora in Trinitate substantias assereret: alter Mariam virginem theotocon esse negaret, quia diuinas operationes logicis sophismatibus metiri præsumpserunt, plus Aristotelis obseruantes Dialectica sophismata, quā diuinæ Scripturæ animaduertentes verba. Omnia namq; (vt ait Hieronymus) hæreticorum dogmata, sedem sibi & requiem inter Ari. & Chrysippi spineta reperierunt. Inde Eunomius profert, quod natum est non fuit antequam nasceretur. Inde Manichæus, vt Deum liberet à conditione malorum, alterum mali inducit authorem. Inde Nouatus subtrahit veniam, vt tollat pœnitentiam

De illis fontibus vniuersa hæreticorũ dogmata argumentationum suarum riuulos trahunt. Nam cum nullus sermo sit, qui non recipiat contradictionem, nec vlla argumentatio, quæ nõ possit per aliã subuerti, inde est, quòd ad nullum finem scientiæ, ad nullam cognitionem veritatis per dialecticas disputationes homines peruenire possunt: sed & multos cõtingit declinare a veritate in hæreses, dum speciem sibi validioris veritatis logicis argumẽtationibus reperisse se credunt, aut sic hæreticos reprobant, vt ipsi nihilo saniora restituant: quare Plato ipse serò admodum voluit dialecticam attingi à custodibus, eò quòd hæc in vtranq; partẽ disserat, & minus firmas reddat de honesto aut inhonesto rationes. Hæc de dialectica hactenus.

DE ARTE LVLLI. *Cap. IX.*

INuenit autem Raymundus Lullus recentioribus temporibus dialecticæ haud absimilem prodigiosam artem, per quam tanquam olim Gorgias Leontinus (qui primus in

conuentu literarum hominũ poſcere
auſus eſt, qua de re quiſque audire
vellet)de quouis ſubiecto ſermone ab
undè quis valeat differere, atq; inue-
nire quadam artificioſa nominum ac
verborum perturbatione,atque in v-
tranque partem de omni ſermone cu
rioſo hoc pluſquam eleganti artificio
garrula,loquacitatiſo ſtentatione diſ-
putare, neque vllum vincendi locum
alijs relinquere, & res minutiſſimas
& puſillas in immẽſum dilatare. Sed
hæc altius repetere nõ eſt neceſſe, nos
ampla ſatis commentaria in hanc ar-
tem dedimus alibi: verùm nolo hæc
alicui fucum faciant in artificio ad-
modum leui, quod etſi eiuſdem ex
tollere viſi ſumus, tamen res ipſa pa
lam ſe facit,vt opus non ſit circa han
magnopere depugnare, hoc autẽ ad
monere vos oportet, hanc artem a
pompam ingenij & doctrinę oſtenta
tionem potius,quàm ad comparand
eruditionem valere,ac longè plus ha
bere audaciȩ,quàm efficaciȩ. Eſſe prȩ
terea totam ineruditam ac barbaran
niſi elegantiore quadam literatu
adornetur.

DE ARTE MEMORAtiua. Cap. X.

HIs artibus adnumeratur etiam memoratiua, quę (vt ait Cicero) nihil aliud eſt, quàm inductio quædam, & præceptionis ratio, locis & imaginibus tanquam membrana conſtans, & characteribus, à Simonide Melitone primùm excogitata, deinde per Metrodorũ Sceptiũ perfecta, ipſa tamen qualis qualis ſit, ſine naturali memoria, perſiſtere minimè poteſt, quam tot ſępiſſimè monſtroſis obtundit imaginibus vt pro memoriæ tenacitate maniam & phreneſim nonnunquam inducat, dum videlicet naturalem memoriam iñnumerabilium rerum ac verborum imaginibus prægrauans, naturæ finibus nõ contentos, arte inſanire facit. Hanc itaque cùm Simonides aut alius quiuis Themiſtocli obtuliſſet, ait ille: obliuionis mallem, nam multa memoro, quæ nollem, obliuiſci non poſſum, quæ vellem. Et Quintil. de Metrodoro: Vanitas, inquit, nimirũ fuit atq; iactatio, circa memoriã ſuã, poti9

arte quam natura gloriantis. Scripſerunt de ea Cicero lib. Rhetoricorum nouorum, & Quintil. in inſtitutionibus, & Seneca: & ex recentioribus Frãciſcus Petrarcha, Mareol. Veronenſis, Petrus Rauennas, & Hermannus Buſchius, & alij, ſed indigni catalago, obſcuri homines permulti, & multi hãc quotidiè profitentur, ſed non reperitur, qui in ea multum proficiat, & magiſtri eius pro lucro infamiam ſæpè reportant. Solent enim in gymnaſijs plerunque huius artis profeſſione nebulones quiddã ſcholaribus imponere, ac rei nouitate pecuniolã ab incautis emungere: deniq; puerilis gloria eſt, oſtentare memoriam: turpe & impudentis eſt, multarum rerum lectionem inſtar mercimoniorum ante fores explicare, cùm interim vacua domus ſit.

DE MATHEMATICA in genere. Cap. XI.

SEd tempus eſt nunc de mathematicis diſciplinis dicere, quæ multo omnium certiſſimæ putãtur, omnes tamen non niſi in doctorum

ſuorum

ſuorum, quibus plurima fides datur, opinionibus conſiſtunt: qui etiam in illis non parum errarunt, quod & Albumaſar vnus eorũ nobis atteſtatur, inquiens: Antiquos etiam vſque poſt Ariſtotelis tempora non planè mathematica ſciuiſſe, cumq; omnes hæ artes circa ſphæricam ſeu rotundam, ſiue figuram, ſiue numerum, ſiue motum potiſſimè verſentur, fateri tandẽ coguntur, perfectè rotũdum ſeu ſphæricum nuſquam, neque ſecundum artem reperiri, neq; ſecundum naturã. Atque hæ diſciplinæ licet vel paucas, vel nullas in Eccleſia hæreſes dederint, tamen, quod ait Auguſtinus nihil ad ſalutem pertinent, ſed magis in errorem mittunt, & à Deo auocant, atq; (vt ait Hieronymus) non ſunt ſcientiæ pietatis.

DE ARITHMETICA. Cap. XII.

INTER has prior eſt Arithmetica, hoc eſt numerorũ diſciplina, quæ matris quodammodo ad cæteras obtinet vicem, nõ minus ſuperſtitioſa, quàm vana, ac propter vilem numerandi practicam, non niſi à merca

toribus auaritię causa in precio habitam: tractat enim de numeris & corū diuisionib. quis par, quis impar, quis pariter par, quis pariter impar, quis impariter par, quis superfluus, quis diminutus, quis perfectus, quis compositus, quis incompositus, quis per se, quis ad alium. Item de proportione & proportionalitate, earundemq́; speciebus. De numeris harmonicis & geometricis, deq́; varijs numerorum passionibus & minutijs atq; modo supputandi.

DE GEOMANTIA Cap. XIII.

DEnique arithmetica hæc nobis geomanticam, diuinationem, & præuestinas tesseras & talos, & aleas, & quicquid est eiusmodi numeralium sortilegorum progenuit: quamuis geomātiam omnes fermè astrologię adoptent, ob parili iudicandi rationem, tum quia vires eius non tam ex numero, quàm ex motu eliceant, iuxta illud Aristotelis dictum in primo Metheor. Motus cæli est perpetuus, & est principium & causa omnium motuū inferiorum. Scri-

plerum

pſerunt autē de hac ipſa ex antiquioribus, Hali: ex recentioribus Gerardus Cremonenſis, Bartholomęus Parmēſis, & quidam Tundinus, ſcripſi & ego quandam Geomantiam ab alijs lōgè diuerſam, ſed non minus ſuperſtitioſam, fallacemq́;, aut ſi vultis, dicā etiam mendacem.

DE ALEATORIA.
Cap. XIIII.

ARS item Aleatoria, & ipſa tota ſortilega eſt, cuius quantò quis ſtudioſior, tantò erit & nequior & infelicior, dum alieni concupiſcentia ſua profundit, nec vel patrimonij vllam reuerentiā tenet. Hęc ars mendaciorum, periuriorum, furtorum, litium, iniuriarū, homicidiorumq́; mater eſt, verè malorū dæmonum inuentum, quæ exciſo Aſiæ regno inter euerſæ vrbis manubias varia ſub ſpecie migrauit ad Græcos. Hinc teſſeræ, calculi, tricolus, lenio, monarchus, orbiculi, thaliorchus, vulpes, præterea octocedron, duodecacedron, quib. nōnihil diuinationis ineſſe putatur. Sūt & q dicāt Attalū Aſiaticū artē hāc inueniſſe, & ab artificio

numerandi excogitasse: è Romanis vero memoriæ proditum est, Claudiũ Imperatorem de illa librum composuisse, cuius ipse, atq; ante eum Augustus Cæsar ambo studiosissimi cupidissimiq; extiterunt. Ars tota infamis & omnium gentium legibus interdicta, quin & Cobilon Lacedæmonius iungendæ societatis causa Corinthũ legatus missus, cum duces, ac seniores Corinthiorum inuenisset in alea ludentes, infecto negocio rediјt, dicens nolle se Spartanorũ gloriam hac infamia maculare, vt dicerẽtur cum aleatoribus societatem contraxisse: tanto probro apud maximos quosq; habita est, vt regi Demetrio in leuitatis opprobrium taxilli aurei à Parthorum rege missi sint: atq; tamen hodie regũ & nobilium hic exercitatissimus ludus est: quid ludus? imò sapientia eorum, qui fuerint in hac ad fallendum damnabilius instituti.

DE SORTE PYTHAgorica. Cap. XV.

NEc illud prætereundum censeo, quod asserebant Pythagorici, & q alij putant, ipse etiã credi-

credidit Aristot. literarum elementa certos suos possidere numeros, ex quibus per propria hominum nomina diuinabantur, collectis in summam cuiuslibet literarum numeris, quibus collatis, palmam illi tribuerũt, cuius summa alteram excesserat, siue de bello, siue de lite, siue de coniugio, siue de vita aut alia consimili re quæsitũ foret: eaq́; ratione dicunt Patroclum ab Hectore victum, illum verò ab Achille superatum, quam rem Terentianus tradit ijs versibus. Et nomina tradunt ita literis facta.

Hæc vt numeris pluribus, illa sint minutis.
Quandoque subibunt dubia pericula pugnæ.
Maior numerus, qua steterit fauere palmam.
Præsagia lethi minima, patere sũma.
Sic & Patroclem Hectoris manu perisse.
Sic Hectora tradunt cecidisse mox Achilli.

Et sunt, qui simili computo promittunt sese horoscopia inuenturos, sicut de ijs tradidit, nescio quis, nomine Alchãdrius, obscurus philosophus

quem ferunt discipulum fuisse Aristotelis. Et narrat Plinius, Pytagoræ inuentis etiam illud atribui, propriũ nominum imparem vocalium numerum, orbitates oculorũ, claudicatiões, consimilésue casus portendere.

ADHVC DE ARITHMEtica. Cap. XVI.

Sed ad Arithmeticam redeamus: hanc Plato à malo dæmone vnà cùm talorum & alearum ludo primum monstratam ait. Et Lycurgus magnus ille Lacedæmoniorum legislator, illam ceu turbulentam è repub. sua eijciendam censuit. Vacuũ enim & inanem laborem deposcit, & ab vtilibus honestisq; negocijs homines abstrahit, ac de rebus futilib. sæpè magnis iurgijs contendit. Hinc illud Arithmeticorum irreconciliabile bellum, vter numerus par an impar præferendus sit: quis inter ternarium, senarium, denarium, numerus sit perfectior, Item quis numerus dicitur pariter par, circa cuius definitionem Euclidem ipsum Geometriæ principem non parùm errasse contendunt. Prętere

terea non facilè dixerim, quæ Pythagorica mysteria, quas magicas vires numeris inesse somniant, etiam ab ipsis rebus nudatis: dicereque audent, nisi illis instrumentis exemplaribusque mundum à Deo creatum iri non potuisse, ac diuinorum omnium cognitionem in numeris tanquam in regula omnium certissima contineri. Hinc orti sunt Marci magi, & Valentini hæreses in numeris fundatæ & ex numeris progressę, qui diuinam religionem & innumerabilia diuinæ veritatis secreta, sese per frigidissimos numeros posse inuenire & enunciare præsumebant. Accedit istis Pythagorica retractis inter sacramenta habita, & alia plura ijs similia, quæ omnia vana, ficta & falsa sunt, nec quicquam veri superest arithmeticis illis nisi insensatus ac inanimatus numerus, atque tamen hinc sese diuinos homines agere arbitrabantur, quod sciant numerare, sed hoc ægrè illis concedũt Musici, hũc honorem suę harmonię libentiùs deferentes.

DE MVSICA.
Cap. XVII.

DE Musica igitur iam nobis sermo esto, de qua ex Græcis copiosè scripsit Aristoxenus, qui & animam musicam esse dixit, cuius documenta Boetius deinde latinis tradidit: dico autem illam, quæ in vocũ ac sonorum modulatione consistit, non eam quam de metris & rythmis ac carminum fictionibus nuncupãt, quæ poesis est, quæ authore Alpharabio, non tam speculatione ac ratione, quàm furoris insania fertur, de qua superius diximus: verum eam, quæ de modulationibus est, qui est concentus neruorum, aut vocum in suos modos sine aurium offensione consonãtium: agit enim de sonis, de interuallis, de sistematis genere, de tono, de cõmutationibus ac modulationib. Hãc veteres diuisere in enharmoniacam, chromaticam, diatonicam: priorem autem (videlicet enharmoniacã) ob nimis reconditam difficultatem pro impossibili eius indagine deseruere: alteram verò ob lasciuiæ infamiam aspernati sunt atq; abdicârunt: tertiã

verò

verò ſpeciem duntaxat (tanquam mādanæ compoſitioni conformem perſuaſi) admiſerunt. Sunt etiam ex veteribus, qui muſicos modos, ex gentium vocabulis diſtinxerunt, vt in Phrygiū Lydium, Dorium, quos apud Polymeſtrem, & Saccadam, Argiuum genere, fuiſſe antiquiſſimos cōſtat, quibus Sappho Lesbya (vt inquit Ariſtoxenus) quartum videlicet mixolydiū, ſuperinſtituit, cuius inuentorem alij Terſandrum, alij Pythoclidem tibicinem putant, Lyſias Lamproclem Athenienſem authorem poſuit, atque hos quatuor modos veterum authoritas celebres notauit, totamque aſtructionem encyclopędiam vocauerunt, quaſi ſcientiarum orbem, quod Muſica omnes amplectatur diſciplinas, ſicut ait Plato, in primo de legibus, Muſicam ſine vniuerſa diſciplina tractari non poſſe. Inter hos verò quatuor modos, Phrygium, quia diſtrahit & rapit animum, non probant, ſed barbaricum Porphyriꝰ illum vocat, quia ad furorem & pugnas excitandas tantùm commodum. Alij idcircò Bacchicum vocant, vti furibundum, impetuoſum, & perturbatum, cuius modu

latione,quã anapæſto pede declarant, Lacedæmonios & Cretenſes ad arma concitatos legimus: eodẽ Timotheus Alexandrum regem ad arma incitauit, & Taurominitanus iuuenis, narrante Boethio, domum, in qua ſcortũ latitabat, Phrygio ſono excitus comburere feſtinauit. Lydium etiam Plato reprobat, vt qui acutus ſit, & à modeſtia Dorij recedens, lamentationibus accommodus: verùm (vt quibuſdam placet) etiam ijs, qui natura hilares & iucundi ſunt, congruus. Hinc Lydos hilares & periucundos populos ijs modulationibus delectatos ferunt, quas etiam Tuſci Lydorũ progenies choricis ſaltationib. adhibebant. Dorium autem tanquam grauiorem honeſtioremq;, & omnib. modis modeſtum, ad grauiores animi affectus, & motus corporis aptum, & ad rectè, ac benè viuendum vtilem, omnibus prætulerunt: ideò apud Cretenſes, Lacedæmonios, Arcades, in magna veneratione habitus. Imperator quoq; Agamemnon ad bellum Troianum profecturus, Doricũ domi reliquit muſicum, qui ſpondæo pede mulierẽ Clytemneſtrã in pudicitia pro-

bitateq; conſeruaret, quare nō prius ab Aegyſthio vocari potuit, quamuis muſicū prius è medio impiè ſuſtuliſſet. Mixolydium verò Tragœdijs & cō miſerationibus cōgruum, incitationis & retractionis efficaciam habere & mœroris imperium tenere dicunt. His quatuor modis ſunt qui alios ſuperadinuenerūt, vt quos collaterales vocant, videlicet Hypodorium, Hypodolydium, & Hypophrygiū, vt ſint ſeptem totidem Planetis correſpondētes, quibus Ptolemæus addit octauum hyppermixtolydiū omnium acutiſſimum, firmamento attributum, verùm Lucius Apuleius primo Floridorum quinque modos deſcribit, Aeoliū, hyaſtium, varium, Lydium, querulum. Phrygium bellicoſum, Dorium religioſum. His addunt alij Ionicum iucundum & floridum, A Martiano etiam, iuxta Ariſtoxeni traditionem quinque numerantur modi principales, & decem collimitij. Et licet hanc artem ſuauitatem non modicam habere fateantur, communis tamen ſententia eſt, atque ipſa experientia omnibus nota, eſſe illam viliū ac infelicis intemperantiſq; ingenij

homi-

hominum exercitium, & qui nec inci piendi, nec finiendi rationem teneāt: ſicut de Archabio tibicine legitur, qui pluris conducendus erat, vt deſineret, quàm conducendus vt caneret. De quibus tam importunis muſicis, ſic ait Horatius:

Omnibus hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos,
Vt nunquam inducant animum cantare rogati,
Iniuſſi, nunquam deſiſtant.

Hinc Muſica ipſa ad precium & ſtipem ſemper vagabunda extitit, & lenociniorum clientula, quam nullus vnquam profeſſus eſt vir grauis, modeſtus, pudicus, fortis: ideoque Græci illos communi vocabulo Liberi patris artifices, ſiue (vt Ariſtot.) Dionyſiacos technitas, hoc eſt, artifices bacchanales appellârunt, qui improbis eſſe moribus magna ex parte conſueuerunt, vitam plurimum traducentes incontinenter, partim etiam cum inopia, quę quidem vitia & gignit, & auget. Perſarum ac Medorum Reges, Muſicos inter Paraſitos & Hiſtriones referebant, videlicet ex opere illorum voluptatem ſibi capientes, ipſos autē

actores

actores contemptui habentes, atq; Antisthenes ille sapiens, cùm audisset Ismeniam quendam optimum habere tibicinem, homo nequã est, inquit: non enim si probus foret, tibicen esset: non enim, vt dicitur, ars est illa viri sobrij & probi, sed otiosi & iocantis. Hanc Scipio Aemilianus, & Cato tanquam à Romanis moribus alienam aspernabantur. Hinc Augusto atque Neroni probro datum est, quòd Musicam auidius sectarentur. Sed Augustus correptus quidem abstinuit: Nero autem peramplius insequutus, ob hoc contemptui, ludibrioque habitus est. Philippus rex, cùm audisset filium quodam loco suauius cecinisse, obiurgatus est: Nónne pudet, inquiens, qđ tam benè scias canere? satis enim est, superque Principi viro canentibus alijs audiẽdi otium superesse. Non canit apud Græcos Poetas Iupiter, nec pulsat citharam, docta Pallas detestatur tibias. Apud Homerum pulsat citharœdus, præbent aures Alcyones, & Vlysses. Apud Vergilium sonat & cãtat Iopas, auscultant Dido & Aeneas, Alexandro Magno quondam canente Antigonus pædagogus citharã fregit,

git,abiecitq;,inquiens, ætati tuę iam regnare conuenit,non canere. Sed & Aegyptij, teste Diodoro, musicam tanquam virorum animos effœminantem prohibebāt adolescētes suos perdiscere. Et Ephorus, teste Polybio, eam non nisi ad illudendos ac fallēdos homines inuentam tradidit. At reuera quid inutilius, quid cōtemptibilius, quid fugiendum magis istis tibicinibus, cantoribus, ac reliqui generis musicis, qui tot vocibus canētium, præcinentium, decinentium, intercinentium, occinentium, & concinentium vniuersarum auium garritus superātes, venenata quadam dulcedine, velut Syrenes hominum animos lasciuientibus vocibus, gesticulationibus, ac sonis pręstigiant atque corrumpūt? Quapropter Ciconum matres atque nurus Orpheum ipsum ad Parcarum vsque inuidiam persecutæ sunt, quod modulis suis mares effœminaret. Qđ si fabulis quædam authoritas est, Centum luminibus cinctū caput Argus habebat, quæ omnia tamen vnius fistulę modulo sopita sunt & extincta. Atq; tamen hinc plurimū gloriantur musici isti, quasi ipsi supra Rhetores
habeant

habeāt mouendorū affectuum imperium: quos insuper eò ipsa euexit insania, vt ipsos etiam cælos canere affirment, vocibus tamē à nullo vnquam mortaliū auditis, nisi fortè quòd musicis istis per suum Euouae, seu per temulentiam, vel insomnium innotuerunt. Nullus tamen musicorum interim è cælo descendit, qui vocum consonantias omnes nouerit, quiq; proportionum inductiones omnes inuenerit. Attamen dicunt artem esse consummatissimam, & quæ omnes amplectatur disciplinas, nec sine vniuersa disciplina tractari possit, etiam diuinationis vim illi tribuētes, qua corporis habitudines, animique affectus & mores hominum per ipsam iudicētur, sed & dicūt artem esse infinitam, nec vllo ingenio exhauriri posse, sed indies illam pro cuiusque captu nouos dare modulos. Propterea que non malè Anaxilas: Musica per deos, inquit, perinde atq; Libya semper quotannis nouam quampiam feram parit. Hanc Athanasius ob vanitatem suam interdixit Ecclesijs: sed Ambrosius cæremoniarum, & pompæ appetentior, Ecclesijs instituit canendi &

psallendi

lis,è ſtellarum ſiderumq; lationibus, corumque greſſu & regreſſu, complexu ac ordine tanquam harmonica quadam cæleſtium choræa, vnà cum mundi generatione diuinitùs prodijſſe dicunt. Alij inuẽtum eſſe Satyrum: Bacchum quoque hac arte Thyrrhenos, Indos, & Lydos bellicoſiſſimos populos deuiciſſe aiunt. Hinc tandem ſaltatio ipſa in religionem relata eſt, & à Corybantis in Phrygia, à Curetis in Creta, abs dea Rhea fieri iuſſa eſt, & in Delo nulla ſacra peragebantur, cui ſaltatio non fuiſſet adhibita, nec vllæ vnquam celebratæ feſtiuitates & cæremoniæ citra ſaltationem. Indorum quoque Brachmanni manè & veſperè ad ſolem conuerſi, ſaltantes illum venerabantur. Apud Aethiopas etiã, & Aegyptios, & Thraces & Schytas ſaltatio inter ſacrorum cęremonias habita eſt, quippe quæ ab Orpheo & Muſæo optimis ſaltatoribus conſtituta fuiſſet. Erant etiam apud Romanos ſacerdotes Salij, qui in honorem Martis ſaltabant, Lacedæmonij Græcorum præſtantiſſimi, cũ à Caſtore & Polluce ſaltare perdidiciſſent, omnia ſaltationibus peragere

ſoliti

soliti sunt. In Thessalia tanto in precio habita est, vt populi presides & antesignani presaltatorum nomine honorarentur. Ipse etiam Socrates vir omnium sapientissimus ab oraculo iudicatus, illā iam natu grandior discere non erubuit, quin & summis laudibus extulit, & inter serias disciplinas numerauit, visaq; illi res grauior, quā vt de ea rectè pronunciari possit, quæ tota diuina cum mundi generatione nata esset, & cum amore Deo vetustissimo in lucem prodierit. Sed quid mirum si à Græcis philosophari, qui adulteria, qui stupra, qui parricidia, deniq; nullum nō facinus in deos referunt authores? Cōplures de saltatione libros scripserunt, qui omnia genera eius & species, numerosq; compræhenderunt, earundemq; nomina percensuerunt, & cuiusmodi vnaquæq; illarum esset, à quo authore inuenta: quare de illis plura hîc dicere supersedeo. Romani veteres viri prudētia & authoritate graues saltationes omnes repudiârunt, nec vlla penes eos honesta matrona saltasse laudatur. Hinc Sallustius improperat Sēproniæ, quòd cantasset, saltassetque doctius, quàm
conue-

conueniret probæ: quin & Gabinio viro consulari, atque M. Cælio nimia saltandi peritia probro data est, & M. Cato. L. Murenę, quòd in Asia saltasset, pro crimine obiecit, cui patrocinatus Cicero, id vt rectè factum defendere non est ausus, sed cōstanter factum pernegauit. Nemo, inquiens, saltat sobrius, ni fortè insaniat, neque in solitudine, neq; in conuiuio moderato, atq; honesto, intempestiui conuiuij, immoderati ioci, turpium deliciarū, comes est extrema saltatio. Itaque saltationem necesse est omnium vitiorum esse postremum: neque verò facilè dictu, quæ mala hîc visus hauriunt & auditus, quæ pariant colloquia & tactus. Saltatur inconditis gestibus, & monstroso pedum strepitu, ad molles pulsationes, ad lasciuas cantilenas, ad obscæna carmina, contrectantur puellæ & matronæ impudicis manibus & basijs, meretricijsq; complexibus: & quæ abscondit natura, velauit modestia, ipsa lasciuia tunc sæpè nudantur, & ludi tegmine obducitur scelus. Exercitium profectò non è cælis exortum, sed à malis dæmonibus excogitatum in iniuriam diuinitatis.

quando

quando populus Israel erexit sibi vitulum in deserto, cui cùm sacrificassent, cœperunt edere, & bibere, & postea surrexerunt ludere, & cantantes saltabant in chorum. Hæc de choræarum saltationibus satis.

DE GLADIATORIA. Cap. XIX.

NEque tamen me præterit hoc loci esse adhuc alia pleraq; saltationum genera à priscis scriptoribus celebrata, quorum maxima pars hodie obsoleta est, pars adhuc in vsu est, vt saltatio armata, gladiatorię chironomiæ ac militiæ accommoda, tragicum profectò artificium, quo hominem innoxium occidere ludus est: ac lethale vulnus excepisse paulo cunctantius, summa infamia. Execrandũ omnibus artificium, cuius stultitiæ iuxta est impietas, & omnia eiusmodi saltationum genera, vt sunt vanitatis & impudentiæ plena, non tam vituperanda sunt, quàm execranda, eò, quod non aliud doceant, quam mirificos quosdam ritus, quomodo insanire oporteat,

DE HISTRIONICA.
Cap. XX.

HIſtrionica autem ſaltatio imitationis & demonſtrationis artificium eſt, res mente conceptas decenti geſticulatione explicans: tam clarè & perſpicuè mores & affectus omnes repræſentans, vt ſpectator omnis hiſtrionem quamuis nihil loquentem, ex plurimis moribus & geſticulationibus clarè intelligat. Tantum præſtat hiſtrionica, vt nullis prorſus ſit opus interpretibus, tam aptè enim ſenem, puerum, mulierem, ſeruū ancillam, temulentum, iracundum, omniumq; perſonarum differentias & affectus iucunda geſticulatione repræſentat, vt etiam è longinquo ſpectator non audiens fabulam, ex ſola hiſtrionis ſaltatione illius intelligat argumentum. Hinc hiſtriones nō parùm in precio habitos legimus, conſtatq;, referēte Macrobio, Ciceronem cum Roſcio hiſtrione, qui etiam Syllæ dictatori chariſſimus fuit, contendere ſolitum, vtrum ille ſæpius eandē ſentētiam varijs geſtibus efficeret, an ipſe per eloquentiæ copiam ſermone diuerſo pronunciaret, quæ res Roſciū

indu-

induxit, vt librum cõſcriberet, in quo eloquentiã cõpararet cũ hiſtrionica. Verum Maſſilienſiũ ciuitas, teſte Valerio, tantę grauitatis cuſtos extitit, vt nullum aditum hiſtrionib. daret, nec minus, quia eorũ argumenta magna ex parte ſtuprorũ continent actus, ne talia ſpectandi conſuetudo, imitandi etiam licentiã faceret. Proinde verò exercere hiſtrionicam non ſolùm turpis & ſceleſta occupatio eſt, ſed etiam conſpicere & delectari flagitioſum: ſiquidem & laſciuientis animi oblectatio cadit in crimen. Nullũ deniq; nomen olim fuit infamius, quã hiſtrionum, ac legibus ipſis arcebãtur ab honorib. quicunq; fabulam ſaltaſſent in theatro.

DE RHETORISMO. *Cap. XXI.*

ERat & ſaltatio Rhetorica, hiſtrionicę non diſſimilis, ſed remiſſior, quàm Socrates, Plato, Cicero, Quintil. ac Stoicorũ plurimi: ad modum vtilẽ, ac oratori per q̃ neceſſariã arbitrati ſunt: quaten⁹ apto quodã corporis geſtu, vultus & corporis cõpo

ſita adformatione conſtat: tum vigo- re oculorum, pondere vultus, accommodatoq; ſingulis verbis ac ſententijs ſono, vocis cum efficaci corporis motu ad ea, quę exprimuntur, ſed geſticulatione tenus. Hæc autem ſaltatoria ſiue hiſtrionica rhetorica: porrò apud quoſq; oratores tandem exulare cœpit, admonente Tiberium Auguſto, vt ore, non digitis loqueretur, & iam in totum ſublata eſt, duntaxat à ſcenicis aliquot fraterculis adhuc colitur (quamuis olim ab Eccleſia hiſtriones etiam ſacro Communionis ſacramento illis denegato depulſi eſſent) quos hodie aliquos videmus mira vocum contentione, vultu multiformi, oculo vago & petulanti, iactatis brachijs, ſaltantibus pedibus, laſciuientibus lumbis, ac varijs motibus, inuerſionibus, circunductionibus, reſupinationibus, ſaltibus, geſticulante toto corpore, animi videlicet mobilitate ipſum ſecum voluente, populares conciones ad plebem à ſuggeſto proclamare: memores fortaſſis Demoſthenis ſententiæ, qui (vt eſt apud Valer.) interrogatus quidnam eſſet in dicendo efficaciſſimum, reſpondit: hypocri-
ſis

ſis iterum, deinde, & tertiò interrogatus, idem dixit, ac pene totam dicendi vim huic deberi. ſed ne à matheſi longius progrediamur, ad Geometriam nunc properemus.

DE GEOMETRIA.
Cap. XXII.

IPſa Geometria, quã Philo Iudęus principem & matrem omnium diſciplinarum appellat, hanc præ cæteris diſciplinis laudem habet, quod quum inter omnium fermè diſciplinarum ſectas magna & innumera ſunt certamina, geometræ omnes vndique ſibi conſonant: nec aliqua vnquam de illa inter ipſos eſt contentio niſi quòd de punctis, de lineis, de ſuperficiebus adhuc diſputant, ſintné hæc diui ſibilia, an indiuiſibilia, cæterum non diſcrepant ab inuicẽ, nec doctrina, nec traditione, ſed quiſque alterum nouis vel ſubtilioribus inuentis, & quæ nunquam quiſquã excogitauit, nititur ſuperare. Nullus tamen geometra adhuc circuli veram quadraturã inuenit, nec coſtæ æqualem lineã dedit: licet Archimedes Syracuſanus hæc ſe quondam inueniſſe

putabat, & multi posteri vsq; in hæc tempora idipsum, sed frustra quodã-modo conati sunt, licet proxima dixis-se videãtur. Ea tamẽ est eorũ ambitio vt priorũ traditionib. nunquã acqui-escant, sed in talibus amplius aliquid quàm magistri eorũ inuenire putan-tes, seipsos in tantam insaniam agũt, quam vniuersæ terræ elleborũ nõ suf-ficiat expurgare. ab ipsa autẽ geome-tria vltra hoc, quòd lineamenta, for-mas, interualla, magnitudines, corpo-ra, dimensiones atq; pondera rimatur dependet quæcunque organica inge-niosa opificia artificiosaq; instrumẽ-ta maganaria, machanopocetica, po-lioretica tã bellorũ, quã architecturę cæterorũq; vsib. accõmoda, vt arietes testudines, cuniculi, catapultæ, scor-piones exostræ, sambucæ, scalę, tolleo-nes, turres, ambulatorię, heliopoles naues, triremes, põtes, molæ. Itẽ bigæ trigæ, quadrigæ, trocleæ, cliclocleæ, ro-tæ, vectes, & quibuscunque immania pondera vi minima trãhũtur, aut at-tolluntur. Præterea quæcunque au pondere, aut aqua, aut spiritu, aut ne-uis & funiculis constant, sicut horo-logia, quæ pondere gradiuntur, &
qu

quæ ventorum impulſu reſonant or-
gana, etiam quæcunque hydrauſica
& ſpiriſtica inſtrumenta,& quę ex his
etiam non niſi ad voluptatem,admi-
rationemque fabricata ſunt, vt pilæ
ſponte ſaltantes, lucernæ ſuas ſibi
producentes ſtupas, & oſcula ſeu cu-
curbitæ ſponte ignem ſufflantes, &
quale Politianus narrat animal,quod
dum ſecatur in menſa bibit interim,
viuentisque repræſentat motus at-
que voces. Cuiuſmodi fortè artifi-
cio narrat Mercurius Aegyptios Deo-
rum confinxiſſe ſimulachra, vt arti-
culatam promerent vocem, atq; pro-
grederentur. Ille etiam Archytas Ta-
rentinus,ligneam columbam ſic geo-
metricis rationibus conſtruxit, vt
ſurgeret in altum, & volitaret. Iam
verò & Archimedes primus æneum
cælum tanto artis opificio fabricaſ-
ſe legitur, vt inibi planetarum o-
mnium motus planiſſimè depræhen-
derentur,ſimulq́; ſingularum cęleſtiũ
ſphærarum vertigines. cuiuſmodi et-
iam proximis his diebus fabricatum
vidimus. Ex hac arte ſimul prodeunt
tormentorũ varia genera, & bombar-
dę,cæteraq; inſtrumēta igniuoma, de

ego nuper ſub titulo pyrographię ſpe
cialem librum compoſui, cuius nunc
tandem pœnitet, quum nihil niſi per
nicioſiſſimum magiſterium doceat.
Denique quicquid artificij eſt in pi-
ctura, in coſmemitria, in agricultu-
ra, in arte bellica, in fuſoria, in plaſti-
ca, in ſtatuaria, in fabrili, in archite
ctura, in metallica, totum hoc vel po
tiſſimum à geometria eſt.

DE OPTICA VEL Perſpectiua. Cap. XXIII.

A Geometria itaque proxima eſt
Optica, quam vocãt perſpecti-
uam: deinde coſmimetria, atq;
architectura. Perſpectiua autem ſi-
ue optica hæc triplicem videndi ra-
tionem, directam, reflexam, refractã-
que pertractat: quid lux, quid vmbræ,
quid interualla, edocet: cauſasque vi-
ſibilium, quæ per interualla falſa vi-
dentur, depræhendit: radiorumq; p-
iectiones inquirit, per vnum ſeu plu-
ra perſpicua ſuper diuerſas corporum
figuras: tum vmbrarum & lucis figu-
rationis, atque quæ rebus, quæ viſui,
quæ medio accidant, atque quomodo
re-

res & viſio ex medij diuerſitate vario modò afficiantur, commonſtrat. De ratione autem videndi, variæ & diſſonæ opiniones ſunt: nam Plato ſecundum conclaritatem viſum fieri arbitratur, videlicet ea, quæ ex oculis eſt, luce defluente ad vnum extrinſecum aërem, ea quæ à corporibus eſt luce obuiam relata: ea verò, quæ circa aerem medium eſt, facilè effuſibili vertibilique coextenſæ igniformi viſus virtuti. Galenus concorditer ſentit cũ Platone: verùm Hipparchus ait, radios ab oculis extenſos vſque ad corpora ea, quaſi palpitatione quadam tangentes, ſuſceptionem eorũ ad viſum reddere. Epicurei autem ſimulachra eorum, quæ apparent, ſeſe oculis ingerere affirmat. Ariſtoteles autẽ ſimulachra non quidem corporea, ſed ſecundum qualitatem per alterationem aeris, quæ in circuitu eſt, à viſibilibus vſque ad viſum deuenire cenſet. Porphyrius verò neq; radios, neque ſimulachra, neque aliud quicquam videndi cauſam ait, ſed animã ipſam ſeipſam cognoſcentem viſibilem, & quæ vna eſt omnium, ſeipſam in omnibus, quę ſunt, cognoſcere. Verum geometræ &

optici Hipparcho quodammodo acc-
dentes, conos quosdam ex coinciden-
tia radiorum factos subscribunt, qui
per oculos emittũtur: vnde multa si-
mul visibilia compræhendere visum
sed illa certissima, vbicunq; radij coin-
ciderint. Sed enim Alchindus de aspe-
ctibus omninò docet aliud, verũ Au-
gustino videtur, animæ potẽtiam in
oculo aliquid efficere, quod à sapien-
tiæ studiosis nec dum sit peruestiga-
tum. Hæc itaq; scientia ad depræhen-
dendum cælestium corporum varie-
tatem distantiam, magnitudinẽ, mo-
tum, eorumq; reflexiões & refractio-
nes, permultum conducit, arhitectu-
ræ etiam in metiendis ædificijs inse-
ruit. Proximè tamen pingendi artifi-
cio, atq; speculorum fabricæ plurimũ
confert ornamenti, vt sine ipsa hæ ar-
tes perfici non possint. Monstrat enim
qua ratione, nec abnumera, nec defor-
mia fingamus in imaginib. q̃ cernun-
tur interuallorũ & altitudinũ causa.

DE PICTVRA.
Cap. XXIIII.

Pictura itaq; ars monstrosa, sed i-
mitatione rerum naturalium ac-
cura-

curatissima, lineamentorum descriptione, & colorum debita appositiõe constans: hæc olim tanto in precio fuit, vt primum gradum liberalium artium obtineret. Ipsa verò non minus libera est, atque poesis, sicut benè cecinit Flaccus.

pictoribus atq; poetis
Quælibet audendi semper fuit ęqua
potestas.

Dicitur enim pictura non aliud, quam poesis tacens: poesis verò pictura loquens: tam sunt sibi inuicem affines. Nam sicut Poetæ, sic pictores historias & fabulas fingunt, omniumq; rerum imagines, lumen, splendorem, vmbras eminentias, depressiones exprimunt. Illud præterea ex ipsa optica habet pictura, vt visum decipiat, ac in vna imagine variato situ, plures species intuentium oculis obfundat: & quò, statuaria pertingere non potest, ipsa peruenit: pingit ignem, radios, lumen, tonitrua, fulmina, fulgura, occasum, auroram, crepusculum, nebulas, hominisque affectus, sensus animi ac penè vocem ipsam exprimit, & mentitis dimensionib. cõmensurationibus, quæ nõ sunt, tanquã ea

quæ ſunt,aut quæ non ita ſunt,ita tamen videri facit. Quemadmodum de Zuxi & Parrhaſio pictore narrant hiſtorici:qui quum de artis prærogatiua veniſſent in certamen,& prior detuliſſet vuas pictas tanta ſimilitudine,vt aues aduolarent:alter detulit pictum velum, ſic veritatem mentiēs vt ille auium iudicio tumens poſtularet,deducto velo oſtendi picturam: tandem agnito errore,coactus eſt illi palmam deferre,quum ipſe aues fefelliſſet, Parrhaſius verò artificē. Et narrat Plinius in ludis Claudij fuiſſe picturæ admirationem,quum ad regularū ſimilitudinē corui decepti imagine aduolarūt. Iam verò & celebri Triumuirtu,narrante Plinio,experimēto compertum eſt,auium cantus depicto dracone cohibitos. Habet inſuper hoc pictura,vt in omnibus ſuis operibus plus ſemper intelligatur, dijudiceturq́;,quàm conſpiciatur: ſicuti diligentiſſimè hæc ſcrutatus eſt Plutarchus in ſuis Iconibus,quumq́; ars ſumma ſit,ingenium tamen vltra artem eſt.

DE STATVARIA ET PLAstica. Cap. XXV.

PIcturam comitatur ſtatuaria & Plaſtica,fuſoria &criptica,importuni ingenij artificia, quę tamen etiam ſub architectura compræhendi poſſunt.Statuaria ex lapide, ligno, ebore,rerum idola fabricat: eademque ex gleba fingit plaſtes. Ars autem fuſoria, hæc in proplaſte,ex ære alijſque metallis exprimit.Cripticus verò lapidibus & gemmis inſculpit. Scripſit de iſtis è recentioribus Pomponius Gauricus, verùm omnes hæ artes pariter cum pictura ad oſtentationē & libidinem,ſuperſtitionemque à malis puto dæmonibus repertæ ſunt:cuius artifices fuerūt,qui primi, iuxta verba Pauli,commutauerunt gloriam incorruptibilis Dei,in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis,& volucrū, & quadrupedum &ſerpentum:qui cōtra diuinum præceptum vetans idolum ſculptile & ſimilitudinem, tam eorum quę in cælo ſurſum,quàm quę in terra deorſum, fieri odioſiſſimam Deo idololatriam introduxerunt,de quibus ait Sapiens: Idolum ipſum

maledictum est, & qui fecit illud, &
quod factum est, tormenta patientur.
Vanitas enim hominũ, vt ait idẽ, in-
uenit artes istas, in tẽtationem animę
hominum, & in decipulam insipien-
tium: & adinuentio illarum, corrup-
tio vitæ est. Nihilò minùs tamen nos
Christiani prę cæteris gentibus sic de-
sipimus, in hanc vitæ, & morum cor-
ruptelam, vt vbiq; in atrijs, in domib.
in cubiculis tenere non pudeat, quo
lasciuis imaginibus nostræ matronæ
filiæq; ad lasciuiam inuitentur: quin
etiam hęc in templa, in sacella, in aras
Dei, magnis venerationibus traduci-
mus, non absq; idololatriæ periculo,
sed hoc latiùs in religione disputabi-
mus. Verùm inesse picturis atque sta-
tuis nõ contemnendam authoritatẽ,
ego olim in Italia didici: nam quum
fratres Augustiniani cũ Canonicis re-
gularibus, coram Romano Pontifice
de B. Augustini habitu, videlicet ni-
grámne ille stolam super alba tunica,
an candidã super nigra induisset, per-
tinaciter litigarent: atq; ex Scripturis
quod ad hãc litẽ dirimendam faceret
nihil compertũ haberetur, visum fuit
Romanis iudicibus, rem omnem ad
picto-

pictores & statuarios delegare, vt quæ illi ex vetustis picturis atque statuis adsererent, sententiæ haberet vigorē. Hoc exemplo confirmatus ego, quū aliquando indefatigata diligētia monachalis cucullæ originem inuestigarem, nec quicquam inde ex Scripturis inuenire potuissem, tandem ad pictores me contuli, atque in istis fratrum procœstrijs atq; porticibus, vbi vtriusque Testamenti historiæ, vt plurimum depictæ cernūtur, rem perquisiui. Cumq; in toto Veteri Testamento nullum ex Patriarchis, neque ex sacerdotibus, neq; ex Prophetis, neque ex Leuitis, neq; Heliam ipsum, quem licet Carmelitæ sibi faciunt Patronum, inuenissem cucullatum: nouū Testamentum adgressus, inueni illic Zachariam, Simeonem, Ioannem Baptistam, Ioseph, Christum, Apostolos Discipulos, Scribas, Pharisæos, Pontifices, Annam, Caypham, Herodem, Pilatum, & plerosque alios, nullam vspiam conspexi cucullam: rursusque ab initio omnia & singula diligenter examinans, mox in ipsa fronte historiæ sese offert cucullatus diabolus, ille videlicet, qui erat Christum tentans

tans in deserto. Gauisus sum plurimum reperisse me in picturis, quod hactenus nequiui in literis, diabolum scilicet fuisse primum cucullę authorem, à quo deinceps puto cæteri monachi & fratres hanc sub diuersis coloribus mutuârunt, aut fortè velut hæreditariò sibi relictam acceperunt.

DE SPECVLARIA. Cap. XXVI.

SEd nũc ad Opticam reuertamur, quæ etiam speculorũ artificio plurimo est adiumento, omnium illorum affectiones & imposturas indicans: quorum experimenta patent in varijs speculorum generibus, vt sunt caua, conuexa, plana, columnaria, pyramidalia, turbinalia, gibbosa, orbicularia, angularia, inuersa, euersa, regularia, irregularia, solida, perspicua. Sic legimus, narrante id Cælio, in antiquis lectionibus, Augusti temporibus, Hostium virum quendam, sed obscœnitatis facilè principem fecisse eius notæ specula, quæ imagines longè maiores redderent, vt digitus brachij mensuram & longitudine &

craſſitudine excederet. Fit quoque ſpeculum, in quo quis alterius videt imaginem, non ſuam. Et aliud quod in certo loco poſitum, nihil imaginetur: aliorſum verò tranſlatum, facit imagines. Itē quod vniuerſas reddat imagines, & quod vnius rei plures reddat imagines. Et aliud, quod contra aliorum ſpeculorum morem dextrũ reddit dextro, & ſiniſtrum ſiniſtro. Et fiunt ſpecula comburentia anterius & poſterius, atq; aliud quod ſuſceptam imaginem non intra ſe repræſentat, ſed remotius extra ſe in aëra reijcit, ibique tanquam aërium ſimulachrum apparêre facit, ignemq́; collectis in ſe Solis radijs, per remota ſpatia in quodcunque combuſtibile potenter incutit, & eiuſmodi plura, qualia vidimus aliquando, & fabricare nouimus. Habent etiam perſpicua ſpecula ſuas impoſturas, videlicet vt rem magnam apparêre faciant paruam: & contrà, quæ minima ſunt, apparere magna: & quæ remota ſunt, propinqua: aut quæ propinqua ſunt, videantur remota: quæ infrà pedes, ſurſum: & quæ ſuprà nos ſunt, hæc infima, alióve ſitu ſeſe con-
ſpectui

ſpectui noſtro offerant. Sunt & pe
quæ vna res videtur plures, & alia
quæ res ipſas diuerſis coloribus, vt i
Iride,aut ſub diuerſis diſſimilibusq
figuris decepto viſu repræſentant, &
ijs ſimilia. Et noui ego fabricare ſpe
cula, in quibus lucente Sole, omni
quæcunq; illius radijs illuſtrãtur pe
remotiſſima ſpatia: putà trium au
quatuor milliarium, pleniſſimè con
ſpiciuntur: Eſt & illud in planis ſpe
culis mirandum, vt quantò minor
ſunt,pro eorum modulo, rem repræ
ſentent ſe ipſa minorem: quantum
cunque autem maxima,nunquam t
men rem ipſam,ſe ipſa reddent maio
rem, quod conſiderans Auguſtinu
ad Nebridium ſcribens, aliquid o
cultum illic latêre putat, atque ta
dem omnia vana & ſuperuacua ſun
nec niſi ad oſtentationem & otioſa
delectationem adinuenta. Scripſe
runt de ſpeculis cùm Græci, tùm
Latini perplures: præſtat
autem omnibus V-
nus Vitel-
lius.

D

DE COSMIMETRIA. Cap. XXVII.

DEinceps nunc Cosmimetriam paucis discutiamus, atque hęc in Cosmographiam, & Geographiam diuiditur, vtraque orbem mensurat atque distinguit, sed prior iuxta cælestium rationem, ex illorum distinctione, terrarum & locorum illis subiectorum situs, per graduum & minutorum mensuras commensurat, rationesq; climatum, dierumque & noctium discrimina, ventorum cardines, siderum varios exortus, polorum eleuationes, parallelos & meridianos, gnomonum vmbras, & quæ ad hæc reliqua sunt, ad singula loca Mathematicis rationibus edocet. Altera verò nulla adhibita cælestium ratione, orbem per stadia & milliaria mensurat, ac per mõtes, syluas, lacus, flumina, maria, & littora distinguit, gentesq; ac populos, regna, prouincias, ciuitates, portus, & quæ inter cætera memorabilia sunt, commonstrat.

Ac patrios omnes cultus, habitusq; locorum,

Et

Et quid quæq; ferat regio, & quid fer-
re recuſet,
Explicat. Ac imitatione quan-
dam picturæ, iuxta Geometriȩ & per-
ſpectiuæ rationes, orbem omnem in
globo, vel plana tabula effingit.
Pingens in paruo totum volumin
mundum.
Sub ijs generibus quidam chorogra-
phiam numerant, quæ partialia quæ-
dam loca ſeorſum explorando, perfe-
ctiore inſuper, & quaſi conſummat
effigie depingit:
Ornatu vario partes diſtincta per or-
nes,
Vitibus & ſyluis pratorum fontibu
agris,
Aequora quæque rigant humenti
flumina, corpus,
Inque humiles premitur valles, vb
ſurgit in altum,
Verticibus celſis tollens ad ſidera mō-
tes.
Hæc omnia, & quæ anteà diximus
ipſa nobis Coſmimetria pollicetu
Sed qui nos illam docturi ſunt auth-
res, inter ſe tantùm, non vna diſco-
dia pugnant de limitibus, longitud-
nibus, latitudinibus, magnitudini
menſu

ensuris,distantijs,climatibus, eorũ-
em habitudinibus, admodum à se
uicem discrepantes. Quæ aliter Era
sthenes, aliter Strabo, aliter Mari-
us, aliter Ptolemæus, aliter Diony-
us,aliter Iuniores distinxère. Nec
terræ vmbelico inter eos conuenit,
uem Ptolemæus sub æquinoctiali
rculo collocat, Strabo, Parnasum
ræciæ montem credidit, cui assen-
unt Plutarchus, & Lactantius Grã-
aticus, putantes illum cataclysmi
mpore,aquarum,cælique fuisse dis-
imen. Quemadmodum de hoc ca-
t Lucanus:

oc solum, fluctu terras mergente ca
cumen
micuit,pontoq; fuit discrimen & a-
stris.

Quòd si hæc ratio ad renuncian-
um satis est,erit vmbelicus terræ, nõ
n Parnaso Græciæ,sed in Gordico Ar
eniæ monte: qui, teste Beroso, pri-
us à diluuio emicans, arcã Noe ex-
epit. Alij alia adferunt, & quomodo
quilarum volatu medium terrę in-
entum sit. Sunt etiam & Theologi,
ui falcem suam in hanc messem mit
entes, Hierosolymam medium terræ
esse

esse volūt, quia scriptū sit per Prophe tam: Deus operatus est salutē in me dio terræ. Accedunt ad hanc cēsuran Lucretius, Lactātius, & Augustinus qui Antipodas tam constanter negâ runt. Atq; illi insuper, qui extra Eur pam, Asiam, Aphricam, alium habit bilem orbem inficiârunt, quæ tame Hispanorum, Lusitanorumque na uigationibus, posteris nobis secus cō perta sunt, qui etiam totam sub Zo diaco Zonam contra Poetarum nu gas, ac Aristotelis falsam opinionem habitatam monstrârūt. Alios præte ea Geographorum plerosque errore superiùs inter Historios recitauimu Verùm hæc ars, dum terram immen sam, & inscrutabilia maria, insula rumque & regionum omnium situ limites, & insignia, ac innumerab lium pariter gentium ignotas orig nes, ritus, mores, discrimina nos doc re conatur, nullū alium fructum i de percipimus, nisi, quòd aliena au diùs scrutamur, nos ipsos discimus norare. Et, vt ait Augustinus in Co fessionibus. Eunt homines admira alta montium, & ingentes fluctus m ris, & latissimos lapsus fluminum,

Occ

ceani ambitum, & gyros ſyderum, relinquunt ſeipſos. Plinius quoque ſaniā eſſe dicit, metiri terram, quā m metimur, ſæpiſſimè menſuram gredimur.

DE ARCHITECTVRA. Cap. xxviij.

ARchitectura autem non dubium, quin permultum commodi, ornatusq; adferat, & pulicis, & priuatis ædificijs: hæc paries & tecta, piſtrinas, & vehicula, pones & naues, phana, templa, delubra, mœnia, turres, & omnis generis mahinas (quibus res hominum tam pulicæ, quam priuatæ tuentur, ornanurq;) nobis largitur, diſciplina alioui pernecesſaria & honeſta, ſi nō admodum faſcinaret mortalium animos, vt nemo fermè reperiatur (molò facultates non deſint) qui non tous cupiat etiam benè conſtructis ſemer aliquid coædificare. Quo inſaiabili ædificandi ſtudio deſiderioq; effectum eſt, vt huius rei nullus ſtatutus ſit modus, neq; finis, hinc abſciſſæ rupes, cōpletæ valles, acti in planū

mon-

montes, perfoſſa ſaxa, & adaperta maris promontoria, excauata terræ viſcera, deducta flumina, iuncta maribus maria, exhauſti lacus, exiccatæ paludes, coercita æquora, ſcrutataque maris profunda, factæ nouæ inſulæ, rurſusq; aliæ reſtitutæ continenti. Quæ omnia & his plura, quum cū natura ipſa pugnent, ſæpè tamen non modicam vniuerſo orbi cōmoditatem attulerunt. Sed comparemus his, quæ nullo prorſus alio mortalibus ſunt vſui, quàm quod ad mirandum ſpectandumq;, &, vt ait Plinius, ad otioſum, & ſtultam pecuniæ oſtētationem ingentibus ſumptibus conſtructa ſunt: cuiuſmodi ſunt Aegyptiorum, Grçcorum, Hetruſcorum, Babyloniorum, ac cęterorum aliquot gentium ſuperſtitioſa operum miracula, labyrinthi, Pyramides, obeliſci, coloſſi, mauſolęi, Rapſinatis, Seſoſtris, & Amaſis monſtroſæ ſtatuæ, atq; Sphynx illa miranda, in qua Rex Amaſis cōditus putatur. Erat enim, vt ait Plinius, à ſaxo naturali elaborata & rubrico: capitis monſtri ambitus per frontem, centum & duos pedes collegit: longitudo centum quadraginta tres. Sed &
ſunt

ſunt his maiora, opus Memnonis atque Semiramidis, in Bagiſiano Mediç monte, vaſta ſtadiorum ſeptem & decem effigies: quæ tamen longè ſuperaſſet, quicunq; ille architectus fuit, ſiue Steſicrates, vt refert Plutarchus, ſiue Dimocrates, vt refert Vitruuius, qui ex Athos monte Alexandri effigiem facturum ſe pollicebatur, in cuius manu ciuitas aſſideret, decem millium hominum capax. Adnumeremus iſtis Babylonicam ſpeluncam, cuius baſis (teſte Herodoto) quaq; verſus ſtadium adimpleuit: atq; turrim illam, quæ in profundo mari vitreis cancris ſuper extructa memoratur. Accedunt etiam Gordianæ ædes, & arcus triumphales, & deorum templa & præcipuè illud Dianæ Epheſiæ, per annos ducentos à tota Aſia fabricatũ, & quod in Aegypto ad Latonæ templum conſtructum vno lapide ſacellum, latum fronte cubitos quadraginta, idipſumq; vno etiam lapide contectum, ac Aſſyrij regis Nabuchodonoſor ſtatua ex auro 60. cubitorum magnitudine, quam non adoraſſe capitale fuit, atq; alia cubitorum quatuor ex ingenti Topaſio Aegyptiæ reginæ

 facta.

facta. Huc ſpectant & noſtris diuis tẽ-
pla ſuperbiſſimis faſtigijs extructa, &
in miram altitudinẽ congeſta ingen-
ti ſaxorum mole, erecta campanilia
multis admodum ſacris pecunijs & e-
leemoſynis profuſis, quibus multi
pauperes Chriſti vera Dei templa &
imagines, interea fame, ſiti, algore, æ-
gritudine, egeſtateq́; periclitantia, re-
ctiùs ædificari & ſuſtẽtari potuiſſent,
deberentq́;. Cæterum verò, quantam
perniciem hæc ars ſæpiſſimè adferat
hominibus, ipſæ hoſtiles arces, bello-
rumq́; machinæ, cataphractę, ſcorpio-
nes, baliſtæ cæteraq́; ſubuertendę mor-
talium vitæ inſtrumenta, deuictiq́ue
horũ ingenio populi teſtes ſunt. Ne-
que id in terra modò, quum etiam na-
ues, caſtrorum ac artium inſtar, fabri-
care docuerit: quibus periculoſa ma-
ria non tam nauigamus, quàm habi-
tamus: & cùm natura ſua mille peri-
culis nobis infeſta ſunt, his nauigijs
reddimus infeſtiora, in illis non ſe-
cus, ac in ſolida terra latrocinantes,
bellaque gerentes. Scripſerunt de ar-
chitectura primus Agatarchus Athe-
nienſis, poſtea Democritus & Anaxa-
goras, deinde Silenus, Archimenides,
Ari-

Ariſtoteles, Theophraſtus, Cato, Varro, Plinius: demum Vitruuius, Nigrigentus: ex recentioribus autem, Leo Baptiſta, frater Lucas, Albertus Durerus.

DE METALLARIA. Cap. XXIX.

ARchitecturæ quoq; ſubeſt ars metallica, ars reuera non modici ingenij. Primum ſiquidē ex telluris montiumque ſuperficie, quæ quoquo loco venę intus ſitę ſint quæ illarum extenſiones, exitus, fibrę cognoſcere docet, & quomodo excauatis terræ viſceribus, montium moles ſubſtruendæ ſunt: de quibus ſcripſit apud veteres Strato Lampſacenus librum, quem de Machinis metallicis intitulauit. Porrò quemadmodum ex erutis minerarum lapidibus, ignis liquamine pura metalla excoquantur, eaque ſi mixta ſunt, à ſe inuicē diſcernantur, aut nulli, aut pauciſſimi hactenus integrè tradiderunt: fortè, quod ars hæc veluti mechanica & ſeruilis, à doctis quibusq; & liberis ingenijs deſpecta ſit. Verum cum ego

ante aliquot annos à Cæsarea Maiestate aliquot mineris præfectus essem omnia quantum potui indagatus, cœpi de illis specialem librum scribere, quem adhuc vsque in manibus habeo, continuo pro maiore rerum notitia adaugens, & corrigens, sperans me, quod tum ad metallorum inuentionem, tum cognitionem, tum venarum examinationem & conflationem, mōtiumq; substructionē, & tractoriarum machinarum, cæterarumque artificia hactenus incognita pertineat, nihil omissurum. Hac arte omnes humanę constant opes, quarum auaritiæ tanta mortales libido inuasit, vt viui ad inferos vsque penetrent, & magna naturę ruina in sedibus manium quærant diuitias, vt canit Ouidius: Itum est in viscera terræ.

Quasq; recondiderat, stigijsq; admouerat vmbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum,
Iamq; nocens ferrum, ferroq; nocentius aurum
Prodierat, cuius diraq; cupidine tādē
Omne nefas, fugere pudor, verumque fidesque.

In quorum subiêre locum fraudesq́;
dolíq;,
Insidiæq;, & vis, & amor sceleratus
habendi.
Et vt alius Poeta inquit:
Auro pulsa, fides, auro venalia iura.
Pessimum igitur vitæ scelus inuenit, quicunque primus aurifodinas, cæterasq́; metallorum venas repperit, &(vt ait Plinius)tanto nocentiores fecerunt illi terras, vt non minus temerarij sint, quàm qui è profundo maris petunt margaritas. Inuentũ aũt multis quidã, sed dissonantib. historiographis attribuitur. Præcipuè verò plumbũ in insulis, q̃ Cassiterides dicuntur, contra Celtiberiã sitis, primò inuentũ tradunt: æs autẽ in Cypro, ferrum in Creta, sed aurum & argentum apud Pangeum Thraciæ montem: demum orbem omnem infecerunt. Soli Schytæ, vt refert Solinus, vsum auri & argenti damnarunt in æternum sese à publica auaritia abdicantes. De auri superfluitate apud Romanos olim veteri interdicto cautum erat, eratq́; lex censoria victimaliarum aurifodinæ, qua, vt ait Plinius, in Vercellensi agro cauebatur, ne plus quinq; hominum

publicani haberent. Atq; vtinam homines eo ſtudio ferantur in cælum, quo ſcrutantur terrę viſcera, ſola diuitiarum vena allecti, quæ beatum hominem adeo facere non poſſunt, vt multos admodum, idq; non rarò pœniteat inſumptæ operæ.]

DE ASTRONOMIA. Cap. XXX.

SVpremo iam loco ſeſe offert aſtrologia, quę & aſtronomia, tota prorſus fallax poetarumq; fabulamentis multo nugatior cuius magiſtri audaces profectò homines, & prodigiorum authores, impia curioſitate, pro eorum libro. ſupra humanam ſortem (tanquã Baſilides hæretici Abraxas) fabricant orbes cælorum, ſiderum mẽſuras, motus, figuras, imagines, numeros, concentuſque, tanquam nuper è cælis delapſi, ac in illis aliquamdiu verſati, depingunt: quibus omnia ſtare ac fieri atq; ſciri poſſe arbitrantur, de ijs ipſis tamen admodum inter ſe diſſidentes, contrarij, & adhuc pugnãtes, vt cum Plinio dicere non dubitẽ, huius artis inconſtantiam palàm arguere

guere, ipsam esse nullam: cùm de eius etiam principijs aliter sentiant Indi, aliter Chaldæi, aliter Aegyptij, aliter Mauri, aliter Iudæi, aliter Arabes, aliter Græci, aliter Latini, aliter antiqui, aliter recentiores. Nam de numero sphærarum tractantes, Plato, Proclus, Aristotel. Auerroes, ac omnes fermè ante Alphõsum astrologi, præter paucos octo duntaxat sphæras numerarunt. Hermeten tamen, & aliquot Babylonios, dicunt Auerroes & Rabbi Isaac nonum orbem posuisse: cui opinioni adhęret Azarcheles Maurus, atque Tebith, & idem doctus Rabbi Isaac, & Alpetragus: quibus adstipulatur Albertus Teutonicus suo æuo nescio quo facinore magnus, & omnes, qui motum accessus & recessus probauerunt. Iuniores autẽ astrologi nunc decem orbes censent, quos ipse Albertus, etiam Ptolemęum tenuisse putat. Auerroes quoq; nouem illum censere arbitratus, cùm tamen reuera non plures octo adfirmet Ptolemæus. Sed & Alphontius sequutus aliquãdo iudicium Rabbi Isaac, cognomento Bazam, nouem sphæras tenuit: sed post quatuor annos ab editione tabularum

larum ſuarum, adhærens ſententijs Albuhaſſen Mauri, atque Albategni, ſeſe reuocauit ad octo. Ipſe etiam Rabbi, Abraam Auenazra, & Rabbi Leui, ac Rabbi Abraam Zacutus, nullum orbem mobilem ſupra octauum eſſe autumant. Sed & de motu octaui orbis, ac ſtellarum fixarum admodũ inter ſe variant. Chaldæi enim atque Aegyptij illum vnica dũtaxat latione ferri adfirmant, quibus aſſentiunt Alpetragus, & ex recentioribus Alexander Aquilinus: cæteri autem Aſtronomi ab Hipparcho ad noſtra vſque tempora, illum pluribus motibus circumagi dicunt. Iudæi Talmudiſtæ illi duplicem motum aſſignãt. Azarcheles atque Tebith, & Ioannes de monteregio motum trepidationis quem dicunt acceſſus & receſſus, ſuper paruis circulis circa capita Arietis & Libræ illi adſcripſerunt, ſed in hoc à ſe inuicẽ differentes, quòd Aſarcheles ait, caput mobile à fixo non plus decem partibus diſtare poſſe: Tebith autem, non plus partibus quatuor cũ decem & nouem fermè minutijs: Ioannes de regio monte, non plus partibus octo, atque idcirco ſtellas fixas nõ

ſemper

ſemper ad eãdem mundi partem ver-
ti, ſed quandoque reuerti vnde cœpe-
runt arbitrantur, ſed Ptolemæus, Al-
bategni, Rabbi Leui, Auenazre, Zacu
tus: & inter recentiores Paulus Flo-
rentinus, & Auguſtinus Ritius, mihi
in Italia ſumma familiaritate deuin-
ctus, ſtellas iuxta ſignorum ſucceſſio-
nes, ſemper & continuò moueri affir-
mant. Recentiores autem aſtronomi
triplicem octauæ ſpheræ motum at-
tribuunt, vnum proprium, quem tre-
pidationis diximus, qui in ſeptem mi
libus annis ſemel compleatur: alterũ
quem gyrationis dicunt, à nona ſphæ
ra, cuius circumuolutio non minus,
quã quadraginta nouẽ millib. annis
finiatur: tertiũ à decimo orbe quem
vocant motum primi mobilis, ſiue
motum raptus, ſiue diurnum, qui in-
tra diem naturalem ad principium
ſuum quotidiè reuertitur. Præterea
qui duplicem motum octauæ ſpheræ
attribuerunt, non omnes inter ſe con
ueniunt. nam recentiores fermè om-
nes, & qui trepidationis motum ad-
mittunt, eam à ſuperiori ſphæra rapi
argumentantur: ſed Albategni, Albu
haſſen, Alfraganus, Auerrois, Rabbi

Leui, Abraam, Zacutus, Augustinus Ritius, motum diurnum, quem alij motum raptus putant, arbitrantur non esse alicuius sphæræ proprium, sed à toto fieri cælo. Ipse etiam Auerroes ait, Ptolemęū in libro suo (quem narrationum inscripsit) negare motū gyrationis, & Rabbi Leui ait, illum cum Auerroe sensisse motum diurnū fieri à toto cælo. Rursus nunc de mensura motus octaui orbis, & stellarum fixarū non magis conueniunt. Nam Ptolemæus arbitratur, stellas fixas moueri in centum annis vno gradu. Albategni hoc fieri contendit in sexaginta sex annis Aegyptijs, cui adsentiunt Rabbi, Leui Rab, Zacutus, & Alphontius in correctiōe tabularum suarum. Azarcheles Maurus ait, in septuaginta quinque annis vno gradu moueri. Hipparchus in septuaginta & octo: Hebræorum plures, vt Rabbi Iosue, Moyses, Maymonus, Rabbi, Auenazra, & post illos Haly Benrodam, in septuaginta annis. Ioannes de Monte Regio in octoginta. Augustinus Ritius medium tenet inter opiniones Albategni & Hebręorum sentiens stellas fixas vnam cæli partem

tem

em non citius, quàm sexaginta sex, nec tardius, quam septuaginta annis moueri: sed & Rabbi, Abraam Zacuti (vt narrat Ritius) testatur ex Indorum traditione, esse adhuc in cælo, duas stellas sibi diametraliter oppositas, qui cursum suum contra signorũ ordinem, non nisi in centum & quadraginta quatuor annis compleant. Ipse etiam Alpetragus arbitratur esse adhuc in cælis varios motus hominibus ignotos: quod si ita est, possunt & inibi esse stellæ & corpora, quibus motus illi conueniant, quæ aut cernere homines nõ possunt propter exuberantiã altitudinis, aut hactenus nulla adhuc artes obseruatione deprehenderunt: cui assentit etiã Phauorinus Philosophus apud Gellium in oratione aduersus genethliacos. Restat igitur, nullum adhuc astronomum è cælis descendisse, qui vel motum aplanes verum certumque nos docere potuerit, nec ipse etiã Martis verus motus hucusq; cognitus fuit: quod etiam conqueritur Ioannes de Mõte Regio in epistola quadã ad Blanchinũ, eiusdemq; motus errorẽ etiam quidã Gulielmus de sancto Clodoaldo, insignis

aſtrologus, in ſuis obſeruationib. ante ducentos & plures annos ſcriptum reliquit, nec poſterorum quiſpiã hũc hactenus correxit. Quin & verum Solis ingreſſum in puncta æquinoctialia inuenire impoſſibile eſt, q; Rabbi Leui multis rationibus probat. Sed quid dicemus de poſtea compertis: quomodo circa illa aberrarunt priores? Nam multi cum Tebith maximã ſolis declinationem continuò variari arbitrati ſunt, cùm tamẽ vna ſemper menſura feratur. Aliter tamen de illa opinatus eſt Ptolemæus, aliter compertum eſt per Albaten, Rabbi Leui, Auenazram, & Alphonſum. Similiter etiam de motu ſolis & anni menſura, aliter illi compertum habent, q̃ Ptolemæus & Hipparch⁹ tradiderũt. Similiter de motu augis Solis, aliter Ptolemæus, aliter Albategni ac cæteri ſentiunt. De cæli inſuper imaginibus, ac ſtellarum fixarum conſiderationibus, aliter Indi, aliter Aegyptij aliter Chaldæi, aliter Hebræi, aliter Arabes, aliter Timothæus, aliter Arſatilis, aliter Hipparchus, aliter Ptolemæus, aliter recentiores tradiderunt. Tranſeo hîc de cæli principio, dextro

atque

atque ſiniſtro, quàm deſipiunt, narrare: de quibus tamen ſanctus Thomas Aquinas, & Albertus Teutonicus ſuperſtitioſi Theologi, dũ aliquid ſeriosè dicere conarentur, nihil inuenire potuerunt, quod oſtenderent, nec vllus certè inuenire poterit vnquam. Quin & galaxias, hoc eſt, lacteus circulus quid ſit, adhuc ab Aſtrologis ignoratur. Tranſeo etiam de excentricis, concentricis, epicyclis, retrogradationibus, trepidationibus, acceſſibus, receſſibus, raptibus, cęterisque motibus, & motuum circulis ſermonem prorogare, cùm omnia hæc non ſint nec Dei, nec naturæ opera, ſed Mathematicorum monſtra, & fingentium nugæ, à corrupta Philoſophia, & Poetarum fabulis deriuata, quibus tamen veluti rebus veris, & à Deo creatis, aut à natura firmatis, nõ pudet magiſtros illos tãtùm attribuere fidei, vt in has nugas veluti cauſas referant, quęcunque in iſtis fiunt inferioribus, illosq́; confictos motus dicunt eſſe principia omnium motuum inferiorum. Aſtronomos iſtos Anaximenis ſerua non ſpernẽdo dicto opportunè caſtigauit. Hæc enim conſueuerat vnà cum hero

Anaximene ambulare: qui cum quodam die sydera inspecturus, domo maturius exiuisset, immemor situs loci, dum securiùs cælum intuendo explorat astra, in subiectam cecidit foueã, dixitq; tunc ancilla: Miror, here, qua ratione, quæ in cælo sunt præscire existimas, cùm, quæ sunt ante pedes, nequeas præuidere. Legitur eadem facetia Thales Milesius ab ancilla Tressa correptus. Haud absimile de illis ait Tullius, inquiens: Astrologi dum cæli scrutantur plagas, quod ante pedes est, nemo eorũm spectat. Ego quoque hanc artem à parentibus puer imbibi: deinde non modicũ temporis & laboris in ea amisi, tandem didici totam hanc, & omnem, nullo alio fundamẽto inniti, nisi meris nugis & figmentis imaginationũ, tædetq; & pœnitet insumptę olim operæ, cuperemque omnem illius memoriam, vsumque expoliare, abieciq; iamdudum ex animo, nec reassumerem vnquam, nisi me potentũ violentæ preces (qui solent nonnunquam ad indigna artificia etiã magnis, probisq; ingenijs abuti) sæpè rursus impingere compellerent, suaderetq; domestica vtilitas me

aliquan-

aliquando illorum frui debere ſtulti-
tia, & nugas tantoperè cupientib. nu-
gis obſequi: dico quidem nugis, quid
enim habet Aſtrologia, niſi meras
Poetarum nugas, & fabulas, portēto-
ſaque figmenta, quibus cælum ipſum
refertiſſimum commenti ſunt? Neq;
verò vlli hominum generi, plus inter
ſe conuenit, quàm Aſtrologis cum
Poetis, niſi quod de Lucifero, & Ve-
ſpere inter ſe diſſentiunt, Poetis aſſe-
rentibus, quo die Lucifer ante Orien-
tem Solem apparuerit, eodem Occi-
dentem Solem ſubſequi, quod eodem
die fieri poſſe Aſtrologi negant ferè
omnes: præter illos, qui Venerem ſu-
pra Solem locant, quia Stellę quæ lon
gè vlteriores ſunt nobis in ortu citiùs
oriri, & in occaſu ſeriùs recidere vidē-
tur. Sed hanc Aſtrologorum de ſitu
Stellarum, ſiue Planetarum diſcor-
diam, niſi nunc recordatus præterijſ-
ſem, ſiquidem non tam Aſtrologo-
rum, quàm Philoſophorum eſt. Nam
Plato poſt Lunam, ſecundum Sphæ-
ram Solis locat, idem faciunt Aegy-
ptij, inter Lunam & Mercurium Solē
collocantes. Archimedes autem &
Chaldæi Solem in ordine quartum
collo-

collocant. Anaximander, & Metrodorus Chius, & Crates, solem omnium supremum constitutum dicunt, post quem Lunam, infrà has cæteras errantes, inerrantesque. Xenocrates omnes vna eademq; in superficie stellas moueri putat. Non minus de Solis & Lunæ, cæterarumq; stellarum magnitudine & distantia discordant, nec vlla inter eos de cælestibus opinionū constātia, nec veritas: nec mirum id, cum cælum ipsum, quod scrutantur, omnium sit inconstantissimum, nugisq; & fabulis repletissimum: nā ipsa duodecim signa, reliquæq; & boreales, & australes imagines, nō nisi fabulis in cælum ascenderunt, atq; tamen in his fabulis viuunt, imponunt, lucrantur Astrologi, Poetis interim eorundem inuentoribus egregiè esurientibus.

DE ASTROLOGIA IVdiciaria. *Cap. xxxj.*

RESTAT adhuc altera Astrologiæ species, quam diuinatoriam vocant, seu iudiciariam, quæ agit de reuolutionibus annorum mundi, de natiuitatibus, de quæstionibus, de

electionibus, de intentionibus, & cogitationibus, de virtutibus, ad omniũ futurorum etiam, vel diuinæ prouidẽtiæ arcanarum dispositionum euentus prædicendos, euocandos, deuitandos vel repellendos. Hinc Astrologi cælorum syderumq; effectus, à remotissimis annis, ac ante omnem rei memoriam, aut Promethei tempora, à magnis, vt aiunt, & antediluuianis cõiunctionibus nundinãtur, omniumque animantium, lapidum, metallorum, herbarum, & quæcunque in his inferioribus creata sunt, effectus, vires ac motus, ab his ipsis cęlis syderibusq; defluere, omninoq; dependere, ac indagari posse affirmant: homines profectò increduli, nec minus impij, vel hoc vnum non agnoscentes, quòd Deus iam herbas, plantas, arbores, ante cælos & stellas cõdiderat. Quin grauissimi quiq; Philosophi, vt Pythagoras, Democritus, Bion, Fauorinus, Panætius, Carneades, Possidonius, Timęus, Aristoteles, Plato, Plotinus, Porphyrius, Auicenna, Auerroes, Hippocrates, Galenus, Alexander, Aphrodisius: præterea Cicero, Seneca, Plutarchus, & alij multi, qui ab omni arte,

&

& ſcientia rerum cauſas ſcrutati ſunt, nuſquam nos in has Aſtrologicas cauſas remittunt, quæ etiāſi cauſæ eſſent, tamen quia ſtellarum curſus, & earū vires non planè cognoſcunt, quod omnibus ſapientibus notiſſimum eſt, de eorum effectibus certum iudicium dare non poſſent. Nec verò deſunt inter ipſos, vt Eudoxus, Archelaus, Caſſandrus, Hoychilax, Halicarnaſſęus peritiſſimi Mathematici, & multi alij recentiores, grauiſſimique authores, qui fatentur impoſſibile eſſe, poſſe quicquam certi de iudiciorum ſcientia inueniri, cùm propter innumeras cooperantes, cum cælo alias cauſas, quas ſimul attendere oportet, iubetq; ſic etiam Ptolemęus: tum quia obſtāt illis occaſiones quamplurimæ, vt putà conſuetudines, mores, educatio, pudor, imperium, locus, genitura, ſanguis, cibus, animiq; libertas & diſciplina, cū influxus illi non cogāt, vt aiūt, ſed inclinant. Præterea qui iudiciorū regulas perſcripſerunt, tā diuerſa plurimumq; pugnantia eadem de re ſtatuunt, vt impoſſibile ſit Prognoſticatorem ex tot, tam varijs, diſſonisq; opinionib. aliquid certi poſſe pronunciare,

are, nisi insit illi intrinsecus quispiã
iturorum, occultorumque sensus, ac
ræsagij instinctus, siue potiùs occul-
i, & latens dæmonis inspiratio, quo
iter hæc valeat discernere, seu alio
uouis modo, nunc illi, nunc alteri o-
inioni adhærere inducatur, quo in-
inctu, si quis careat, is in Astrologi-
is iudicijs (vt ait Hali.) veridicus esse
ion potest. quare iam non tam arte,
uàm obscura quadam rerũ sorte, A-
trologica constat prædictio: & sicut
iõ arte, sed sorte ex ludorũ codicillis
ersus, exit nonnũquã, verũ pronun-
ians, sic etiã ex animo Astrologi non
rte, sed sorte prodeunt vaticinia, cui
ttestatur etiã Ptolemæus: Sciẽtia, in-
uiens, Stellarum ex te, & illis est, in-
licans futurorum, occultorumq; prę-
lictionem, non tam esse ex obserua-
ione stellarum, quàm ex animi affe-
tibus. Nulla igitur est certitudo hu-
us artis, sed conuertibilis est ad om-
nia, secundum opinionem, quę conie
turis, aut existimatione, aut imperce
ptibili dæmonũ afflatu, aut supersti-
iosa sorte colligitur. Nihil igitur a-
iud est hæc ars, quã superstitiosorum
hominũ fallax cõiectura, qui ob mul-
ti tem-

ti temporis vſum de reb. incertis ſcien-
tiam fecerunt, in qua emungendę pe-
cuniæ gratia decipiant imperitos, at-
que ipſi ſimul decipiantur. Quod ſi
ars iſtorum vera eſt, & ab illis intelli-
gitur, vnde tot & tanti errores ebulli-
unt in eorum Prognoſticationibus?
ſin minùs, nónne fruſtrà, & ſtultè, &
impiè, de rebus nullis, aut non intelle-
ctis, ſciētiam profitentur? Sed cautio-
res illorum de futuris, non niſi obſcu-
ra pronunciant, & quæ ad omnem rē
& tempus, & principem, & nationem
applicari poſſunt, ambigua Progno-
ſtica artificioſa verſutia confingunt.
Poſtea verò quàm aliquid horum ac-
ciderit, tunc illius colligunt cauſas,
atque poſt factum vetera vaticinia no-
uis rationibus ſtabiliunt, vt videan-
tur præuidiſſe, quemadmodum ſom-
niorum interpretes, vbi ſomnium vi-
derint, nihil certi intelligunt: vbi au-
tem pòſt aliquid eis euenerit, tunc ad
id, quod accidit, aptant etiam ſomniū
viſum. præterea cùm impoſſibile ſit,
in tanta ſtellarum varietate non ſem-
per inuenire, quaſdam benè, quaſdam
malè poſitas, occaſionem capiunt ex
his dicendi quod volunt, & quibus vo
lunt,

unt, & quibus volunt, vitã, ſalutem, honores, opes, potentiam, victoriam, ſanitatem, ſobolem, amicos, coniugia vel ſacerdotia, magiſtratus, ſimiliaq́; prædicant. Quòd ſi quibus ſint malè propitij, ijs mortes, ſuſpendia, dedecora, clades, exilia, orbitates, languores, calamitateſque renunciant, non tam ex ſcelerata arte, quàm ex ſceleratis affectibus, huic impiæ curioſitati credulos homines pertrahẽtes in exitium, populos ac Principes ſæpè funeſtis ſeditionibus ac bellis inter ſe committentes. Quòd ſi cum Prognoſticis illorum fortuna coincidat, vt inter tot ambigua, vnum aut alterum verum euenerit, mirum quàm tunc criſtas efferunt, quàm id inſolentiſſimè prędicant. Quòd ſi aſſiduè mentiuntur, cõuincantur mendacij, id tunc excuſant blaſphemia, vel mendacium mendacio tegunt, inquientes ſapientem dominari aſtris, cùm reuerà nec aſtra ſapienti, nec ſapiens aſtris, ſed vtriſque dominetur Deus: aut aiunt, ineptitudinem recipientes, cęleſtibus influxibus obſtitiſſe, vlteriorem autem fidẽ requirentibus iraſcuntur, & inueniũt circulatores illi, interim principes &

magiſtra-

magiſtratus, qui in illis credãt omnia, ac ornent publicis ſtipendijs: quũ reuerà nullum genus hominum Reip. ſit peſtilentiùs, quàm iſtorum, qui ex Aſtris, ex inſpectis manibus, ex ſomnijs, conſimilibusque diuinationum artificijs futura pollicentur, & vaticinia ſpargũt, homines inſuper, & Chriſto, & omnibus in illum credentibus ſemper offenſi: de quibus Cornelius Tacitus conqueritur: Mathematici (ſic enim eos vulgò nominant) inquiens, genus hominum Principibus infidũ, credentibus fallax, à ciuitate noſtra ſemper prohibentur, ſed expelluntur nunquam. Quin & Varro, author grauis, omnium ſuperſtitionum vanitates, ex Aſtrologiæ ſinu profluxiſſe teſtatur. Erat enim in Alexandria vectigal, quod Aſtrologi perſoluebant, blacenominon, à ſtultitia ſic nuncupatum, quia ex ingenioſa ſtultitia quæſtum facerent, nec, niſi ſtulti & temerarij homines, illos conſulere ſoleant: quippè ſi ab Aſtris eſt hominũ vita, atq; fortuna, quid timemus? quid ſolicitamur? quin Deo hæc & cælis, qui nec errare, nec malum agere poſſunt, relinquamus, atq; homines
cùm

cùm ſimus, nō plus quā oportebat vltrà vires noſtras altū, ſed humana dūtaxat ſapiamus: quin &, Chriſtiani cū ſimus, Chriſto linquamus horas, & momenta Deo patri, qui ea poſuit in ſua poteſtate. Quòd ſi verò vita noſtra atq; fortuna ab Aſtris non ſunt, nónne in vacuum currit omnis Aſtrologus? Sed eſt hominū genus adeò timidulum, credulumq;, qui tanquam pueri ad lemurū fabulas plus timent, creduntque ea, quæ non ſunt, quā ea, quæ ſunt, atq; quo res eſt minùs poſſibilis, hanc eò timent magis: atq; quò eſt veriſimilis minùs, hanc eò firmiùs credunt: qui profectò, ſi non eſſent Aſtrologi & diuinatores, perirēt fame: atq; horū ſtulta credulitas præteritorum oblita, præſentium negligens, in futura præceps, ſic deceptorib. illis fauet, vt cùm in cęteris hominibus vno mēdacio tam ſuſpecta fides reddatur dicentis, vt reliqua omnia vera obſcurentur: contra in his mendaciorū magiſtris, vna fortuita veritas, etiam publicis mendacijs faciat fidē. Quib. profectò qui maximè cōfidunt, maximè omnium redduntur infeliciſſimi, vt ſolent ſuperſtitioſæ illæ nugæ perni-

cicm

ciem ſuis adferre cultoribus, quòd in Zoraſte, Pharaone, Nabuchodonoſor Cæſare, Craſſo, Pompeio, Diotharo, Nerone, Iuliano apoſtata teſtatur antiquitas, qui vt his nugis fuêre deditiſſimi, ſic earundem confidentia periêre infeliciſſimi, & quibus læta cuncta promiſerant Aſtrologi, mœſta prouenerunt omnia, vt Pompeio, Craſſo, & Cæſari, quibus neminem eorũ, niſi iã ſenem, niſi domi, niſi cũ gloria moriturum promiſerunt, attamen quiſq; eorũ malè & immaturè perijt. Pertinax profectò & prępoſterum hominũ genus, futura ſe præſcire, qui profiteãtur, præteritorum & pręſentium ignari: & cum omnibus omnia occultiſſima ſe dicturos profiteantur, quid in propria domo, quid in thalamo ſuo fiat, ſæpiſſimè neſciunt: cuiuſmodi aſtrologum Morus Anglicus hoc Epigrammate perpulchro taxauit:

Aſtra tibi æthereo pandunt ſeſe omnia vati,
Omnibus & quæ ſint fata futura, monent.
Omnibus ast vxor quod ſe tua publicat, id te
Aſtra, licet videant omnia, nulla monent.

Satur-

aturnus procul eſt, iamq; olim cæcus vt aiunt,
Nec prope decernens à puero lapidem.
Luna verecundis formoſa incedit ocellis.
Nec niſi virgineam virgo videre poteſt.
Iuppiter Europen, Martem Venus, & Venerem Mars,
Daphnen Sol, Hercen Mercurius recolit.
Hinc factum aſtrologe eſt, tua cũ capit vxor amantes.
Sydera ſignificēt vt nihil inde tibi.

Præterea quàm inter ſe de his ipſis iudiciorum regulis diſſentiant Iudæi, Chaldæi, Aegyptij, Perſæ, Græci, Arabes, omnibus notum eſt: & quomodo omnem antiquorum aſtrologiam abijcit Ptolemæus, & hunc vt defendit Auenrodam, ita laceſſit Albumaſar, atque omnes hos lacerat Abraam Auenazre Hebræus. denique Dorotheus, Paulus Alexandrinus, Ephestion, Maternus, Aomar, Tebith, Alchindus Zahel, Meſſahalla, & ferè omnes alij aliter ſentiunt & opinantur, & cũ quæ dicunt probare vera nequeunt,

queunt,sola experimenti ratione se
tuentur,nec super ea quidem omne
vnanimiter conueniunt: neq; minu
de domorum proprietatibus,ex quib
omnium euentuum prædictionem
venantur,discrepant,quæ aliter assig
nat Ptolomæus:aliter Heliodorus,a
liter Paulus,aliter Manlius,aliter M
ternus,aliter Porphyrius,aliter Abe
ragel,aliter Aegyptij, aliter Arabe
aliter Græci & Latini, aliter veteres
aliter recentiores. Quandoquidem
etiam initia finesq;domorum, quod
modo constituere oporteat inter eo
nondum liquet,cum hæc aliter fabri
cant antiqui,aliter Ptolemæus, alite
Campanus, aliter Ioannes de regio
monte:vnde fit,vt suis ipsimet obser
uationibus sibi fidem adimant, cū lo
cis eisdem diuersi diuersas adscribū
proprietates, initia,atq; fines. Impiū
hominum genus, qui quæ solius De
sunt,tribuunt astris, & nos liberos na
tos sy derum seruos faciunt:& cū scia
mus Deum creasse omnia bona, ill
stellas aliquas maleuolas,& scelerum
auctorēs,& malorum influxuum tra
dunt non absque maxima Dei cælo
rumque iniuria, statuentes in cæle
stibus

tibus in illo diuino ſenatu, mala & ſcelera facienda decerni, & quicquid à nobis voluntatis culpa perpetratur, quod vitio materiæ in natura præter ordinem accidit, totum imputant ſyderibus. Iam verò & hæreſes & infidelitates pernicioſiſſimas docere non verentur, videlicet, dum donum prophetiæ, vim religionum, arcana conſcientiæ, imperium in dæmones, virtutem miraculorum, efficaciam ſupplicationum, futuræ vitæ ſtatum, omnia pendere ab aſtris, ab illis largiri, ex illis cognoſci impia temeritate fatentur. Dicunt enim aſcendente Geminorum ſydere, idq; Saturno, Mercurioq; ſub Aquario iunctis, in nona cæli plaga naſci prophetam: ideoque Chriſtum dominum tot claruiſſe virtutibus, quia eo in loco Saturnum habuerit in Geminis. Religionum etiã ſectas, quibus Iouem præcipuum prę-ficiunt patronum, per cæterarũ ſtellarum cõmixtiones diſtribuunt, ita vt Iuppiter ille cum Saturno religionẽ faciat Iudæorũ, cum Marte Chaldęorum, cũ Sole Aegyptiorum, cũ Venere Saracenorũ, cũ Mercurio Chriſtianorum, cum Luna eam quã futuram

dicunt Antechristi: atq; Moysen Iu-
dæis sabbathi diem ex astrologicis ra-
tionibus instituisse religiosum, ideo-
que errare Christianos, qui diem sab-
bathi Iudæorum ritu operibus vaca-
tes non feriantur, cum sit illa dies Sa-
turni: Fidelitatem autem cuiusq;, c
ad homines, tũ ad Deum, professam-
que religionem, conscientiæ etiam a
cana à parte solis, ac tertia, nona, vn
decimaq; cæli domicilijs deprænhend
posse putant, pręnoscendisq; homin
cogitationib. &, vt aiunt, intentioni
bus multi multas admodum regula
tradunt, ipsisq; diuinæ omnipotẽti
miraculosis operibus, puta vniuersa
lis diluuij, & datæ per Moysen legi
ac virginis puerperio, cælestium con
gurationes causas præficiunt, ac Ch
sti redemptricẽ humani generis mo
tem, Martis opus fuisse fabulantu
Quin & Christum ipsum in miracu
lis suis horarum electione vsum, qu
bus illum Iudæi lædere non possen
dum ascenderet Hierosolymã: ideo
que vetantibus discipulis dixisse. N
ne duodecim horę sunt diei? Dicun
præterea, si cui Mars in nona cæli do
mo feliciter locatus fuerit, hunc dæ
mon

bones ab obſeſſis ſola præſentia ex-
pulſurum: qui verò Luna atque Io-
ue cum capite draconis in medio cæ-
lo coniunctis, DEO ſupplicauerit,
omnia illum quęcunque petierit, im-
petraturum, porrò futuram vitæ feli-
citatem à Ioue Saturnoque largiri.
Quòd ſi quis Saturnum in Leone fe-
liciter conſtitutum habuerit in Ge-
neſi, eius animam poſt hanc mor-
talem vitam innumeris anguſtijs li-
beratam, ad cælum & originis ſuæ
primordia, applicatam dijs, tranſi-
turam. Atque tamen iſtis execran-
dis nugis pernicioſiſſimiſque hære-
ſibus, Petrus Apponenſis, Rogerius,
Bacon, Guido, Bonatus, Arnoldus
de villa noua philoſophi, Alyacenſis
Cardinalis & Theologus, & plerique
alij Chriſtiãi nominis doctores, haud
abſque hæreſeos infamia ſubſcribunt
& ſeſe vera hæc expertos eſſe teſtari
atque tueri audent. Scripſit autem
aduerſus aſtrologos recentiorib. an-
nis duodecim libris Ioannes Picus
Mirandula copia tanta, vt vix vllum
perierit argumentum: tanta autem
efficacia, vt hactenus nec Lucius Ba
lantius acerrimus aſtrologiæ propu.

gnator, nec alius quisquam huius ar-
tis defensor, hanc ab adductis à Pico
rationibus potuerit saluare. Is enim
probat validissimis argumẽtis illam
non hominum, sed malorum dæmo-
num fuisse inuentum, quod idem et-
iam Firmianus ait, per quam illi om-
nem Philosophiam, medicinam, le-
ges atque religionem in humani ge-
neris exterminium nisi sunt abolere.
Nam primùm quidem religioni fi-
dem adimit, miracula extenuat, pro-
uidentiam tollit, dum omnia conste-
lationum vi prouenire, & à syderibus
fatali necessitate pendere docet: insu-
per vitijs patrocinatur, excusans qua-
si cælitùs in nos descendentibus, bo-
nas quascunque artes contaminat at-
que euertit, imprimis philosophiam,
rerum causas à veris rationibus ad fa-
bulas traducens, deinde medicinam
à naturalibus efficacibusque reme-
dijs ad vanas obseruationes, peruer-
sasque & corpori & animo exitiales
superstitiones conuertens. Porrò le-
ges, mores, & quascunque humanæ
prudentiæ artes in totum pessundans
cum quo tempore, qua ratione, qui-
bus medijs quid agendum, sola astro-
logia

ogia consuleretur, solaque vitæ & morum & Reipublicæ, & priuatæ sceptra teneret, tanquam de cælo omnium trahens authoritatem, vanaque putarentur cætera omnia, quæ hanc non agnoscerent patronam. Dignissima profectò ars, quàm olim etiam dæmones profiterentur in fallaciam hominum, & in iniuriam diuinitatis. Iam verò & Manichæorum heresis arbitrij libertatem in totum tollens & auferens, non aliundè emanauit, quàm ex astrologorum de fato falsa opinione atque doctrina. Ex eodem fonte & Basilidis hæresis emanauit, qui trecētos sexagintaquinque cælos, per successionem & similitudinem abinuicem factos pronunciauit, & horum ostensionem esse numerum dierum anni, atque singulis eorum certa principia, & virtutes, & angelos assignans, atque illis nomina adfingens: esse autem omnium principem Abraxas, quod nomen, iuxta Græcam literaturā, continet in se ter centū sexaginta quinq;, quod videlicet sunt illorū cælorum locales positiones ab illo cōmente. Hæc ideò narrata sunt, vt cognoscatis astrologiam

etiam hæreticorum progenitricē esse. Porrò Astrologiam hanc diuinatoriam, sicut splendidissimi quiq; explodunt Philosophi, sic Moyses, Esaias, Iob, Ieremias, cæterique antiquæ legis detestantur prophetæ, & è Catholicis doctoribus Augustinus, illam à Christiana religione expellendam censet. Hieronymus hanc idololatriæ genus esse disputat. Rident eam Basilius & Cyprianus: refutant Chrysostomus, Eusebius & Lactantius: inuehuntur Gregorius, Ambrosius, atque Seuerianus, sanctumque Toletanum Cōcilium eam prohibet atque damnat: etiam in synodo Martini, & abs Gregorio iuniore, & Alexandro tertio Pontificibus anathematizata, & à ciuilibus Imperatorum legibus punita. Apud veteres Romanos sub Tiberio, Vitellio, Diocletiano, Constantino, Gratiano, Valentiniano, Theodosio Imperatoribus vrbe prohibita, eiecta atque punita, ab ipso etiam Iustiniano capitis supplicio percussa, quod ex Codice eius manifestum est.

DE DIVINATIONIbus in genere. Cap. XXXII.

ADmonet hic locus etiam de cæteris diuinationum artibus dicere, quæ non tam obſeruatione cæleſtium, quàm rerum inferiorum quandam cęleſtium vmbram & imitationem habentium, vaticinia præbent, vt illis intellectis melius cognoſcatis hanc aſtrologicam arborem, de qua tales fructus deſcendunt, atque abs qua velut Lernæa hydra, multorum capitum fera generata eſt. Inter artes itaque ad diuinandum quæſtum properantes, phyſiognomia, metopoſcopia, chiromantia, (de qua etiam ſupra diximus) aruſpicia, ſpeculatoria, & onirocritica, quę eſt ſomniorum interpretatio, ac furentium oracula hic ſedem ſibi vindicarunt. Omnia autem hæc artificia nullius ſolidæ doctrinæ ſunt, nec vllis certis rationibus conſtant, ſed de rebus occultis, aut fortuita ſorte, aut ſpiritus agitatione, aut apparentibus quibuſdam coniecturis inquirunt,

quæ ex quotidianis & longi temporis ſumptæ ſunt obſeruationibus. Solent enim omnes illi diuinationum prodigioſæ artes, non niſi experientiæ titulo ſe defendere, & ſe obiectionum vinculis extricare, quoties aliquid ſupra fidem ac pręter rationem doceant polliceanturq́;, de quibus omnibus ſic in lege præceptum eſt: Non inueniatur in te, qui colluſtret filium, ducens per ignem & ariolos ſciſcitetur. aut obſeruet ſomnia atque auguria, nec ſit maleficus, nec incantator, quoniam hæc abominatur dominus.

DE PHYSIOGNOMIA. Cap. XXXIII.

HArum itaque phyſiognomia, naturam (vt ait) ducem ſecuta ex totius corporis inſpectiōe, quæ ſunt animæ & corporis affectiones, quæ hominis fortuna, probabilibus ſignis ſe aſſequi poſſe præſumit, quatenus hunc Saturnium aut Iouiſtam, illum Martium aut Solarem, alterum Venereum, Mercurialem, aut Lunarem pronunciat: & ex corporis habitudine illorum horoſcopia colligit,

git, ex affectibus paulatim, vt aiũt, ad causas videlicet astrologicas transcendens, ex quibus postea nugatur quicquid libet.

DE METOPOSCOPIA. Cap. XXXIIII.

Metoposcopia autem ex solius frontis inspectiõe omnia hominum initia, progressus & fines sagacissimo ingenio ac docta experientia se præsentire iactat, ipsa se etiam astrologiæ alumnam faciens.

DE CHIROMANTIA. Cap. XXXV.

Chiromantia autem in vola manus pro numero planetarum septem montes effingit: atque ex lineis, quæ ibi conspiciuntur, quæ hominis complexio, qui affectus, quæ vita, quæ fortuna, sese posse cognoscere arbitratur per linearum harmonicã correspondentiam, ceu per cælestia quædam stigmata nobis à Deo & natura illic impressa, & quæ Deus authore Iob, posuit in manib. hominũ,

vt inde noſcat vnuſquiſq; opera ſua, quamuis reuera diuinus propheta illic non de chiromantica vanitate, ſed de arbitrij libertate locutus fuerit. Præterea tuentur ſe prædicti diuinatores, quòd, licet non per rerum cauſas, tamen per ſigna ab eiſdem, ſimilibúſue cauſis impreſſa, quę ſemper ſint eadem rebus eiſdem, ſimiliaq́; ſimilibus de effectibus poſſent iudicare: dicuntq́; ijs artibus vſum quondam Pythagoram, qui adoleſcentum mores, naturas, ingenia, ex oris & vultus, totiusque corporis filo ac habitu coniectabatur: quemque idoneum iudicabat, hunc in diſciplinam recipi iubebat. Idem conſueuiſſe Pharaotem Indorum regem, narrat Philoſtratus: verum harum omnium artium errorē non alia ratione nobis impugnare neceſſe eſt, niſi ea ipſa, quòd deficiunt videlicet omni ratione. Scripſerūt tamen de iſtis permulti ex antiquis viri grauiſſimi, Hermes, Alchindus, Pythagoras, Pharaotes Indus, Zophyrus Helenus, Ptolemæus, Ariſtoteles, Alpharabius: præterea Galenus, Auicenna, Raſis Iulianus, Maternus, Loxius Phylemon, Palæmon, Conſtātinus

tinus, Africanus: ex Romanis deniq; Principibus, L. Sylla, & Cæsar Dicta-tor eius studiosissimi fuere. Ex poste-rioribus verò, Petrus Apponensis, Al-bertus Teutonicus, Michaël Scotus, Antiochus Bartholomæus, Coclitis, Michaël Zauonarola, Antonius Cer-misonus, Petrus de Arca, Andreas cor uus, Tricassus Mantuanus, Ioannes de Indagine, & plerique alij illustres Medici: omnes tamen vltra coniectu-ras, & experientiæ obseruationes tra-dere queunt nihil. Non esse autem cō iecturis illis, & obseruationibus vllā veritatis regulam, ex eo manifestum est, quia figmenta sunt voluntaria, & super quibus ipsi etiam æqualis do-ctrinæ, & authoritatis illarum Docto res non concordant. Quare vehemen-ter delirant, errantque omnes, qui per hæc signa, vltra corporis complexio-nem, & naturæ dispositionem, mores quoque ipsos, & fortunæ, animiq; af-fectus prædicere volunt: quod in Zo-pyri iudicio, de Socrate satis compro-batum est. Nec vobis fidē faciat, quod Appion Grammaticus scriptum reli-quit, Alexandrum quendam, tam dis-cretè imaginū similitudines pinxisse,

vt ex his Metopofcopus, futuræ aut præteritæ mortis annos dixerit: quod quidem poffe ijs artibus fciri, non tam incredibile eft, quàm impoffibile, fed folet hoc nugiuendum hominum genus, inftinctu malorum dæmonum fic delirare, trahentium illos ab errore in fuperftitionem, & ab hac paulatim in infidelitatem.

ITERVM DE GEOMANTIA. Cap. xxxvj.

GEomantiam etiam, de qua & in Arithmetica locuti fumus, quę proiectis punctis, vel cafu, vel vi quadam deductis, ex quib9 per pares & impares numeros, figuras quafdam cęleftibus attributas componit, per quas diuinatur: idcircò omnes illius fcriptores Aftrologiæ filiam teftantur. Eft & alia Geomãtiæ fpecies, quam Almadal Arabs introducit, quę ipfa per coniecturas quafdam à fimilitudinibus fumptas ex terræ crepitu, motu, fciffura, tumore, vel fponte, vel ab æftu & caumate, aut tonitruis prouenientibus diuinatur, quæ ipfa etiã

inani

inani Astrologiæ superstitione fulcitur, horas, & lunationes, & syderum ortus, figurasq; coobseruans.

DE ARVSPICIA. Cap. xxxvij.

AVgurium verò, cuius multæ admodum sunt species, ars ipsa priscis temporibus in magna obseruatione fuit, ac tanta, vt nihil eorum, quæ ad publica, vel ad priuata pertinerent, inauspicatè perfecerint. Hæc ars antiquissima est, vt tradit Pomponius lætus, à Chaldæis ad Græcos, apud quos Amphiareus Tyresias, Mopsus Aphilotes, & Calchas summi augures habiti sunt, à Græcis ad Hetruscos venit, ab illis ad Latinos. Et ipse Romulus augur fuit, & magistratus instituit augurijs confirmari: & Dionysius tradit antiquā augurandi artē fuisse, etiam Aboriginū, & Ascanium, priusquam aciem contra Mezentium educeret, augurium captasse: qđ vbi felix cōspexit, pugnauit atq; vicit. Deniq; Phrygij, Pisidæ,

Cilices, Arabes, Vmbri, Thuſci, & multi alij populi auguria ſecuti ſunt. Lacedæmonij etiam Regibus ſuis augurem aſſeſſorem dederunt, & publico intereſſe cõcilio voluere, & apud Romanos augurum collegium. Huic arti fidem fecerunt, qui docuerunt à cæleſtibus corporibus, quædam præſagiorũ lumina ſuper animantia, quæque in hæc inferiora deſcendere: velut ſigna quædam in eorum motu, ſitu, geſtu, inceſſu, volatu, voce, cibo, colore, opere, euentu cõſtituta, quibus tam quam in ſita quadam vi occulta, ac tacito quodam conſenſu, cum cæleſtib. corporibus, quorum viribus afficiuntur, ſic conueniant, vt poſſint omnia hæc præſagire, quæcunq; cæleſtia corpora cogitarunt facere. Ex quo patet hanc diuinationem non niſi coniecturas ſequi, partim à ſyderum, vt aiunt, influentijs, partim à parabolicis quibuſdam ſimilitudinib. ſumptas, quibus nihil eſt fallacius. Quare ridẽt eam Panætius, & Carneades, Cicero, Chryſippus, Diogenes, Antipater, Ioſephus, & Philo: damnant Lex & Eccleſia. Atque huiuſcemodi ſunt illa Chaldæorum, Aegyptiorumque myſteria,

ſteria, quæ quondam Hetruſci, deinde Romani, & hodie adhuc ſuperſtitioſum hominum vulgus velut oracula adorat.

DE SPECVLATORIA Cap. xxxviij.

EX eodem fundamẽto prodit Speculatoria, quæ fulmina, & fulgura, cæterasque elementorum impreſſiones, inſuper oſtenta, portenta, prodigia interpretatur, non tamen alia via, quàm coniecturæ & ſimilitudinis, quam equidem plurimum errare manifeſtum eſt, quòd hæc omnia naturalia opera ſunt, non prognoſtica.

DE SOMNISPICIA. Cap. xxxix.

ACcedit Onirocritica, quæ eſt ſomniorũ interpretatio, quorum interpretes propriè coniectores vocantur, quemadmodum canit Euripedes:

Qui benè coniectat, is vates optimus eſto.

Cui

Cui artificio etiam, & quidem magni Philosophi haud parũ tribuerũt, præcipuè Democritus, Aristoteles, & eius sectator Themistius, atque Sinesius Platonicus, sic innitentes exemplis illis somniorum, quæ casus aliquis vera fecit, vt inde nihil frustrà somniari suadere conentur. Dicunt enim, quòd quemadmodum cælestis influxus in corporali materia formas producant diuersas, sic ex eisdem influxibus in potentia phantastica, quæ organica est, phantasmata imprimi cælesti dispositione, effectui cuipiam producendo consentanea: maximè verò in somnijs, quia animus tũc à corporeis, exterisque curis relaxatus, liberius diuinos illos suscipit influxus: vnde multa dormientibus in somnijs innotescunt, quæ latent vigilantes. Hac itaque potissimum ratione ipsis somnijs veritatis opinionem conciliare nituntur. De causis tamẽ somniorũ tam intrinsecis, quàm extrinsecis, non omnes in vnam sententiam conueniunt: nã Platonici illas referũt in species & notiones animæ cõcretas. Auicenna in intelligentiã vltimam mouentẽ lunam, medio illius

illius luminis, quo irradiatur phanta
ſia hominū dum dormiunt. Ariſtot.
refert in ſenſum communem, ſed phā
taſticum. Auerroes in imaginatiuā.
Democritus in idola à rebus deciſa.
Albertus in influxum ſuperiorū, me-
dijs tamen quibuſdam ſpeciebus, qua
continuò defluunt à cælo: medici in
vapores & humores hæc referunt, alij
in affectus & curas vigiliȩ, aliqui Ara
bes in potentiam intellectualem, alij
dicunt à potētijs animȩ & influxu cæ
li & ſimulachris ſimul dependere, A-
ſtrologi illa à ſuis cōſtellationib. cau-
ſari volunt: alij cauſas illorum in ae-
rem circundantem, penetrantemq́ue
referunt. Scripſerunt præterea de ſom
niorum interpretatiōe Daldianus, &
Arthemidorus, & circunferūtur libri
ſub Abrahā nomine, quē Philo in li-
bris de Gigantib. & de ciuili vita aſſe-
rit ſomniorū ſolutiōes primùm adin-
ueniſſe, & alij ſub Salomonis & Da-
nielis nominib. in hanc rem conficti,
in quib. de ſomnijs nihil niſi mera ſo-
mnia traduntur. Sed ipſe M. Tull. in
ſuis diuinationum libris aduerſus
hanc vanitatem, eorumq́ue ſtultiti-
am, qui ſomnijs fidem habēt, validiſ-
ſimis

simis rationibus disputat, quas hic enumerare omitto.

DE FVRORE.
Cap. XL.

SEd (quod ferè pręterieram) istis somniatoribus, eos etiam adnumeremus, qui furentium vaticinijs diuinitatis fidem prębent, eosque qui & præsentium notitiam, & pręteritorum memoriam, omnemque humanum sensum perdiderunt, diuinam futurorum pręscientiam assecutos putant, & quæ sapientes, vigilantesque nesciunt, videre insanos, & dormientes, ac si plus, quàm sanis vigilãtibus, intelligentibus, & præmeditantibus, Deus sit propinquior: infelices profectò homines, qui his vanitatibus credunt, illisque imposturis obediũt, qui huiusmodi pascũt artifices, illorumque ventri ingenia sua, suamque fidem submittunt. Quid nanque aliud putabimus furorem, quàm alienationem humani animi, ab ipsis malis dęmonibus exagitati, aut per astra, aut per inferiora instrumenta, ab immundis spiritib. deducta? quod ita expressisse

ſiſſe videtur Lucanus, dum inducit Aruum Thuſcum vatem:

Fulminis edoctum motus, venasq́ue
calentes,
Fibrarum, & motus errantis in aere
pennæ.

Poſt luſtratam vrbem, poſt mactatã victimam, poſt inſpecta exta, tandem figulum in hæc verba protuliſſe ſententiam.

Quod cladis genus, ô ſuperi, qua peſte
paratis
Sæuitiam? extremi multorum tẽpus
in vnum
Conuenêre dies, ſummo ſi frigida
cælo
Stella nocens nigros, Saturni accen-
deret ignes,
Deucalionæos fudiſſet Aquarius im-
bres,
Totaque diffuſo latuiſſet in æquore
tellus,
Si ſæuum radijs Nemæum Phœbe
Leonem
Nunc premeres, toto fluerent incen-
dia mundo,
Succenſusq́ue tuis flagraſſet curribus
æther.
Hi ceſſant ingẽs. Tu qui flagrãte mi-
(nacem

Scorpion incendis cauda Chelasque
 peruris.
Quid tantùm Gradiue paras? nam mi
 tis in alto
Iuppiter occaſu premitur, Veneriſq;
 ſalubre
Sydus habet, motuq́; celer Cyllenius
 hæret,
Et cælum Mars ſolus habet, cùm ſig-
 gna meatus
Deſeruêre ſuos, mundoq́; obſcura fe-
 runtur,
Enſiferi nimiū fulget latus Orionis,
Imminet armorum rabies, ferriq́; po-
 teſtas
Confundet ius omne manu, ſceleriq́;
 nefando
Nomen erit virtus, multoſq; exibit in
 annos.

Omnia itaq; hæc diuinationum ar-
tificia in ipſa Aſtrologia ſuas radices
& fundamēta habent. Nā ſiue corpus,
vultus, manus inſpecta ſunt, ſiue ſom
niū, ſiue prodigium viſum ſit, ſiue au
ſpiciū, ſiue furor afflauerit, cæli figu-
ram erigendam conſulūt, ex cuius in-
dicijs, vnà cùm ſimilitudinū, ſigno-
rumque coniecturis ſignificatorum
venantur opiniones; ita diuinatio-
nes

nes omnes Astrologiæ artem, vsumque sibi deposcunt, vt hanc veluti clauem, ad omnium arcanorum notitiam necessariam fateantur. Quare omnes hæ diuinationum artes, quantum absint à veritate, palam sese offerunt ex eo, quod principijs vtantur, tam manifestè falsis ac Poetica temeritate confictis: quę cùm nec sunt, nec fuerunt, nec erunt vnquam, tamē causas & signa eorū esse solent, quæ sunt rerum euentus, contra apertam veritatem in illa referentes.

DE MAGIA IN GEnere. Cap. xlj.

EXigit etiā hic locus vt de Magia dicamus: nam & ipsa cum Astrologia sic coniuncta, atq; cognata est, vt, qui Magiā sine Astrologia profiteatur, is nihil agat, sed tota aberret via. Suidas Magiam à Magusęis, & nomen, & originem traxisse putat. communis opinio est nomen esse Persicum, cui adstipulantur Porphyrius, & Apuleius, & significare eorum lingua, idem quod sacerdotem sapientē, siue Philosophum. Magia itaque om-

nem Philoſophiam, Phyſicam, & Mathematicam cōplexa, etiam vires religionum illis adiungit: hinc & Goëtiam, & Theurgiam in ſe quoq; continet. Qua de cauſa Magiam plerique bifariam diuidunt, in naturalem videlicet & cæremonialem.

DE MAGIA NATVRA. Cap. XLII.

NAturalem Magiam non aliud putant, quàm naturalium ſciētiarum ſummam poteſtatem, quam idcircò ſummum Philoſophię naturalis apicem, eiusq; abſolutiſſimam conſummationem vocant: & quæ ſit actiua portio Philoſophiæ naturalis, quæ naturaliū virtutum adminiculo, ex mutua earum, & opportuna applicatione opera edit, ſupra omnem admirationis captum. Magia Aethiopes maximè & Indi vtebantur, vbi herbarum & lapidum, cęterorumq; ad id ſpectantiū facultas ſuppetebat. Eius meminiſſe volunt Hieronymū ad Paulinum, vbi ait, Apollonium Tyanæum fuiſſe magum ſeu Philoſophum, vt Pythagorici. Eius

tiam generis fuiſſe magos, qui Chri-
ſtum natum muneribus inuiſentes
adorauerunt, quos euangeliorum in-
terpretes exponunt Chaldæorum phi
loſophos: quales fuêre Hiarchas apud
Brachmanas, Teſpion apud Gymno-
ſophiſtas, Budda apud Babylonios.
Numa Pompilius apud Romanos,
Zamolxides apud Thracas, Abbaris
apud Hyperboreos, Hermes apud Ae-
gyptios, Zoroaſtes Oromaſi filius, a-
pud Perſas. Nam Indi, & Aethiopes,
& Chaldæi, & Perſę hac maximè prę-
celluêre magia: qua idcirco (vt narrat
Plato in Alcibiade) imbuuntur Per-
ſarum regum filij, vt ad mundanæ
reipublicæ imaginem, ſuam & ipſi
rempublicam adminiſtrare, diſtribue
reque condiſcant: & Cicero in diui-
nationum libris ait neminem apud
Perſas regno potiri, qui prius magiam
non didicerit. Magia itaque naturalis
ea eſt, quæ rerum omnium naturaliũ
atque cæleſtium vires contemplata,
earundemque ſympathiam curioſa
indagine ſcrutata, reconditas ac la-
tentes in natura poteſtates ita in aper
tum producit: inferiora ſuperiorum
dotibus tanquam quaſdam illecebras
I ſic

ſic copulans per eorum mutuam ap-
plicationem ad inuicem, vt exinde
ſtupenda ſæpè conſurgant miracula,
non tam arte, quàm natura, cui ſe ars
iſta miniſtram exhibet hæc operanti.
Nam magi vt naturæ accuratiſſimi
exploratores, conducentes ea, quæ à
natura præparata ſunt, applicando a-
ctiua paſſiuis, ſæpiſſimè ante tempus
à natura ordinatum effectus produ-
cunt, quæ vulgus putat miracula, cū
tamen naturalia opera ſint, interue-
niente ſola temporis præuentione: v
ſi quis in menſe Martio roſas produ
cat, & maturas vuas, aut ſatas fabas
vel petroſelinum intra paucas hora
excreſcere faciat in perfectam plantā
& ijs maiora, vt nubes, pluuias, toni
trua, & diuerſorum generum anima
lia, & rerum tranſmutationes quàm
plurimas, cuiuſmodi multas feciſſe ſ
iactat Rogerius Bachon pura & nat
rali magia. Scripſerunt de illius op
ribus Zoroaſtes, Hermes, Euantes re
Arabum, Zacharias Babylonius, Io
ſeph Hebręus, Bocus, Aaron, Zenot
nus, Kirannides, Almadal, Thetel, A
chindus, Abel, Ptolemæus, Geber, Z
hel, Nazabarub, Tebith, Aerith, Sal
mo

non, Aſtrophon, Hipparchus, Alc-
ıeon, Apollonius, Tryphon, & ple-
que alij, quorum aliqua opera ad-
uc integra, & pleraq; fragmenta ad-
uc extant, & ad manus meas aliquã-
o peruenerunt. Ex recentioribus ve-
ſcripſerunt in naturali magia pau
, & illi quidem pauca, vt Albertus,
rnoldus de villa noua, Raymũdus
ullus, Bachon & Aponus, & author
bri ad Alphonſum, ſub picatricis no
ine editus, qui tamen vna cum na-
rali magia plurimum ſuperſtitio-
s admiſcet, quod quidem fecerunt
alij.

E MAGIA MATHEMA-tica. Cap. XLIII.

S Vnt præterea alij naturæ ſagaciſ-
ſimi æmulatores, inquiſitoresque
audaciſſimi, qui abſque naturali-
s virtutibus ex ſolis mathematicis
ciplinis, adſcitis cælorum influxi-
s, ſeſe naturæ operum ſimilia pro-
cere poſſe pollicentur, vt corpo-
untia vel loquentia, quæ tamen
n habeant virtutes animalis qua-
fuit columba Archytæ lignea,

quæ volabat, & statuæ Mercurij, quæ loquebantur, & caput æneum ab Alberto magno fabricatum, quod locutum perhibent. Excelluit in istis Boetius vir maximi ingenij, & multiplicis eruditionis: ad quem de istiusmodi scribens Cassiodorus. Tibi, inquit, ardua cognoscere, & miracula monstrare propositum est, tuæ artis ingenio metalla mugiunt. Diomedes in ære grauius buccinatur, ęneus angui insibilat, aues simulatę sunt, & qua vocem propriam nesciunt habere, du cedinem cantilenæ probantur emittere, parua de illa referimus, cui cæl imitari fas est. De istis puto artifici dictum est, quod apud Platonem le gimus in vndecimo de legibus: A data est mortalibus, qua res posterio res quasdam generarent, non quide veritatis & diuinitatis participes, s simulachra quędam sibijpsis cogn ta deducerent atque eousque progr si sunt magi homines audacissimi mnia perpetrare fauente maximè a tiquo illo & valido serpente scienti rum pollicitatore, vt similes illi ta quam simię, Deum & naturam ęm lari conarentur.

DE MAGIA VENEFICA. Cap. XLIIII.

EST præterea naturalis magiæ ſpecies, quam veneficam ſiue pharmaciam vocant, quæ pocu- lis, philtris, varijſque veneficiorum medicamentis perficitur, cuiuſmodi Democritus confeciſſe legitur, quò boni, felices, fortunatique filij gignã- tur: & aliud, quo auium voces ritè in- telligamus, ſicut de Apollonio nar- rant Philoſtratus atque Porphyrius. Virgilius etiam de quibuſdam herbis Ponticis locutus, dixit:

His ego ſæpè lupum fieri, & ſe conde- re ſyluis
Merim, ſæpè animas imis exire ſepul- chris,
Atque ſatas alio vidi traducere meſ- ſes.

Et Plinius narrat quendam Demar- chum Parrhaſium in ſacrificio, quod Arcades Ioui Lycæo humana hoſtia faciebant, immolati pueri exta degu- ſtaſſe, & in lupum ſe conuertiſſe: pro- pter quam hominum in lupos immu- tationem, putat Auguſtinus Pani Ly

cæo, & Ioui Lycęo nomen esse impositum. Narrat idem Augustinus, dũ esset in Italia, quasdam fœminas magas, Circes instar, dato viatoribus veneficio in caseo, eos in iumenta vertisse, cumque portassent, quæ placuissent, onera, rursus in homines restituisse, idq; patri cuidam Præstantio tunc accidisse. Sed & ne quis hæc putet omninò deliramenta esse & impossibilia, is recordetur quomodo sacræ literæ narrant Nabuchodonosor Regem mutatum in bouem, & septẽ annis fœno vixisse, tandem Dei misericordia in hominem rediisse: cuius corpus post mortem illius filius Euilmerodach in escam dedit vulturibus, ne quando resurgeret à mortuis, qui iam de bestia redierat in hominem, & huiusmodi plura de magis Pharaonis narrat Exodus. Verùm de ijs, siue magis, siue veneficis loquitur Sapiẽs, dũ dicit: Exhorruisti illos Deus, quia horribilia opera tibi faciebãt per medicamina. Illud præterea vos scire volo non solum naturalia scrutari hos magos, verumetiam ea, quæ naturã comitantur, ac quodam modo exuũt, vt motus, numeros, figuras, sonos, vo-

ces,

ces, conuentus, lumina, & animi affectus atque verba. Sic Psylli & Marsi conuocabant serpentes, alij alijs depri mentes fugabant: sic Orpheus Argonautarum tempestatem hymno compescuit, & Homerus narrat Vlyssi sanguinem verbis restrictum: & in lege duodecim tabularum, ijs, qui messes excantassent, pœna constituta est, vt non dubium sit, magos etiam solis verbis & affectibus, alijsq; similibus non in seipsos modò, sed etiam in res extraneas sæpè mirum aliquem producere effectum. Quæ omnia non secus vim insitam in res alias profundere, illasque ad se trahere, vel abs se repellere, seu alio quouis modo afficere putant, quàm magnes ferrum, & succinum paleas trahũt, siue adamas & allium magnetem ligant, sicque per hanc rerum gradariam ac concatenatam sibi simpathiam non solum dona naturalia & cælestia, sed etiam intellectualia & diuina Iamblichus, Proculus, atque Sinesius ex magorum sententia desuper suscipi posse confirmant: quod Proculus in libro de sacrificio & magia fatetur, scilicet per huiusmodi rerum cõsensum

magos etiã numina euocare solitos. Ad tantam enim quidam eorum deuoluti sunt insaniam, vt ex diuersis stellarum constellationibus, per temporum interualla & quadam proportionum ratione ritè obseruatis constructam imaginem cælitum nutu vitæ intellectusq; spiritum accepturam putant, quo consulentibus illam, respondeat: & occultæ veritatis arcana reuelet. Hinc patet hanc naturalem magiam nonnunquam in goetiam & Theurgiam reclinatam, sæpissimè malorum dęmonum vatramentis erroribusq; obretiri.

DE GOETIA ET NEcromantia. Cap. XLV.

Jo. Bur.

CAeremonialis autẽ magiæ partes sunt goetia atque theurgia. Goetia, immundorum spirituũ commercijs inauspicata, nefariæ curiositatis ritibus, illicitis carminibus & deprecamentis concinnata, omnilegum placitis est exterminata, & execrata. Huius generis sunt, quos necromanticos & maleficos hodiè nuncupamus.

Gens inuisa deis, maculandi callida cæli.

Quas

Quas genuit natura, mali qui ſydera mundi,
Iuraq; fixarum poſſunt peruertere rerum.
Nam nũc ſtare polos & fulmina mittere norunt,
Aethera ſub terras adigunt, monteſq; reuellunt.

Hi ſunt ergo, qui defunctorum inclamant animas, & illi, quos veteres dicebant epodos, qui excantant pueros, & in eloquium oraculi eliciunt, & qui dæmones paredros circunferũt quale quiddam de Socrate legimus, & qui, vt dicitur, ſpiritus paſcunt in vitro, per quos ſe prophetare mentiuntur. Et hi omnes bifariam procedunt, nam alij dęmones malos virtute quadam maximè diuinorum nominum adiuratos aduocare & cogere ſtudent quippe cum omnis creatura timet & reueretur nomen illius, qui fecit eam non mirum ſi Goetici, & quiq; etiam infideles, Pagani, Iudæi, Saraceni, & cuiuſcunque prophani collegij ſiue ſectę homines, diuini nominis inuocatione dæmones aſtringant. Alij autem nefandiſſimi, deteſtando & omnibus ignibus plectendo ſcelere ſe dæ

monibus submittentes, illis sacrificant, & adorant, idololatriæ & vilissimæ deiectionis rei effecti sunt, quibus criminibus etsi priores non sunt obnoxij, tamen manifestis periculis se exponunt. Nam etiam coacti dæmones inuigilant, semper quo errantes nos decipiant. Ex horum verò Goeticorum anagyri profluxerunt omnes isti tenebrarum libri, quos improbatæ lectionis Vlpianus iurisconsultus appellat, protinusque corrumpendos esse statuit. Cuiusmodi primus excogitasse dicitur Zabulus quidam illicitis artibus deditus, deinde Barnabas quidam Cyprius, & hodie adhuc confictis titulis circumferuntur libri sub nominibus Adæ, Abelis, Enoch, Abrahæ, Salomonis: item Pauli, Honorij, Cypriani, Alberti, Thomæ, Hieronymi, & Eboracensis cuiusdam, quorum nugas stultè secuti sunt Alphonsus rex Castellæ, Robertus Anglicus, Bacon, & Apponus, & plerique alij deplorati ingenij homines. Prætereà non homines modò, & sanctos, & patriarchas, & angelos Dei tam execrabiliũ dogmatum fecerunt authores, sed & libros

libros à Raziole & Raphaële, Adami & Tobiæ angelis traditos oſtentant: qui libri tamen acutius inſpicienti, ſuorum præceptorum canonem rituum conſuetudinem, verborum & characterum genus, extructionis ordinem, inſulſam phraſim, apertè ſeſe produnt, non niſi meras nugas ac impoſturas cõtinere, ac poſteriorib. temporibus ab omnis antiquæ magiæ ignaris perditiſſimis perditionum artificibus eſſe conflatos, ex prophanis quibuſdam obſeruationibus noſtræ religionis cæremonijs permixtis, inſitiſque ignotis multis nominibus & ſignaculis, vt perterreant rudes & ſimplices, & ſtupori ſint inſenſatis, & his, qui neſciunt bonas literas. Neque tamen propterea patet has artes fabulas eſſe: nam niſi reuera eſſent atque per illas multa mira ac noxia fierent, non tam arctè de illis ſtatuiſſent diuinæ ac humanæ leges, eas exterminandas eſſe de terra. Cur autem Goetici illi ſolis malis vtantur dæmonibus, ea ratio eſt, quia boni angeli difficile comparẽt, quia Dei iuſſum expectant, nec niſi mundis corde & vita ſanctis hominib. congrediuntur:

mali autem faciles se exhibent ad inuocandum, falsò fauentes & diuinitatem mentientes, semper præstò vt astu suo decipiant, vt venerentur, vt adorentur. Et quia mulieres secretorum auidiores sunt, ac minus cautæ, atque in superstitionem procliues faciliusque illuduntur, adeò illis se præbent faciliores, faciuntque ingentia prodigia: cuiusmodi de Circe, de Medea, de alijs canunt poetæ, testatur Cicero, Plinius, Seneca, Augustinus, & multi alij tum Philosophi tum catholici doctores & historici, ipsæ etiam sacræ literæ. Nam in libris Regum legimus Phytonissam mulierem, quæ erat in Endor, euocasse animam Samuelis prophetæ, licet plerique interpretentur non fuisse animam prophetæ, sed malignum spiritum, qui illius sumpserit imaginem. Tamen Hebręorum magistri dicunt, quod etiam Augustinus ad Simplicianum fieri nō potuisse nō negat, quia fuerit verus spiritus Samuelis, qui ante completum annū à discessu ex corpore facilè euocari potuit, prout docent Goetici. Quinetiam magi necromantici illud naturalib. quibusdā viribus

rib. ac vinculis fieri posse autumãt, sicut nos in libris nostris de occulta Philosophia tractauimus: ideoq; antiqui Patres rerum spiritualium periti, non sine causa ordinauerunt, vt corpora mortuorum sepelirentur in loco sacro, & luminibus socientur, aqua benedicta aspergantur, thure incenso suffumigentur, & expiẽtur orationibus, quousq; super terram extiterint. Nam, vt aiunt magistri Hebręorum, omne corpus nostrum & carnale animal, quicquid in nobis super materia carnis malè disposita innititur, relinquitur in cibum serpenti, &, vt ipsi vocant, Azazeli, qui est dominus carnis, & sanguinis, & princeps huius mundi, & vocatur in Leuitico princeps desertorum, cui dictum est in Genesi: Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et in Esaia: Puluis panis tuus, hoc est, corpus nostrum creatũ ex puluere terræ, quamdiu non fuerit sanctificatum & transmutatum in melius, vt non amplius serpentis, sed Dei effectum, videlicet ex carnali spirituale, iuxta verbum Pauli dicentis: Seminatur quod animale est, & resurget quod spirituale est. Et alibi: Omnes

quidem resurgent, sed non omnes immutabuntur, quia multi remansuri sunt in perpetuum cibum serpentis. Hanc itaq; turpẽ & horridam carnis materiam, ac serpentis cibum morte deponimus, illam aliquando in meliorem sortem, & spiritualem transmutatam reassumpturi, quod erit in resurrectione mortuorum. Et iam factum est in his, qui primitias resurrectionis degustárunt, & multi hoc ipsum virtute deifici spirit⁹, in hac vita consecuti sunt: Enoch, & Helias, & Moyses, quorum corpora transmutata in naturam spiritualem, non viderunt corruptionem, nec, sicut cætera cadauera, potestati serpentis relicta sunt. Atque hæc est illa disceptatio Diaboli cũ Michaële de corpore Moysi, cuius meminit in Epistola sua Iudas. Sed de Goëtia & Necromantia hæc satis.

DE THEVRGIA.

Cap. XLVI.

THeurgiam verò pleriq; putant, haud illicitam, quasi hæc bonis angelis, diuinoq; numine regatur: quum sæpissimè tamen sub Dei

& angelorum nominibus malis dæmonum fallacijs obstringatur. Non solùm siquidem naturalibus virib⁹, sed etiam certis ritibus, ac cæremonijs cælestes, & per illas diuinas virtutes nobis conciliamus, & attrahimus, de quibus multis regulis antiqui magi editis voluminibus pertractant. Omnium autem cæremoniarum pars maxima in mũdicia seruanda consistit: primùm quidem animi, deinde etiam corporis, & corũ quæ circa corpus sunt, vt in cute, in vestibus, in habitaculis, in vasis, in vtensilibus, obligationibus, hostijs, sacrificijs, quorum munditia ad diuinorum consuetudinem & contuitum disponit, & in sacris summoperè efflagitatur iuxta verba Esaiæ: Lauamini, & mũdi estote, & auferte malũ cogitationum vestrarum. Immunditia verò, quæ aerẽ frequenter & hominẽ inficit, mundissimum illũ cęlestium & diuinorũ influxum disturbat, & mundos Dei spiritus fugat: Verùm nonnunq̃ immũdi spiritus & deceptrices potestates, vt venerentur & adorentur pro dijs etiam hanc munditiam exquirunt, ideò hic maxima opus est cautela, de

quibus

quibus latè in libris nostris de occulta Philosophia disseruimus. Verùm de hac Theurgia, siue diuinorum magia plura disputans Porphyrius, tandem concludit Theurgicis consecrationibus, posse quidem animam hominis idoneam reddi, ad susceptionem spirituum, & angelorum, ad videndos deos: reditum verò ad Deum, hac arte præstari posse, inficiatur omninò. Ei⁹ itaque scholæ sunt ars Almadel, ars notoria, ars paulina, ars reuelationū, & eiusmodi superstitionum perplura, quę eo ipso sunt perniciosiora, quo apparent imperitis diuiniora.

DE CABALA.
Cap. xlvij.

VErùm occurrunt hîc mihi verba Plinij, qui, est & alia, inquit, magices factio, à Moyse etiamnum & Latopæa Iudæis pendens. quæ verba me de Cabala Iudæorum commonefaciunt, quā in monte Sina à Deo ipso Moysi datam, penes Hebræos constans opinio est, ac deinceps successionem gradus citra literarum monumenta, vsque in Ezræ tempora poste-

posterioribus sola viua voce tradita, quemadmodū Pythagorica dogmata olim ab Archippo & Lysiade, qui in Græcia Thebis scholas habuêre, tradebantur, in quibus discipuli memoriter doctorum præcepta tenentes, ingenio & memoria pro libris vtebantur: sic & Iudæi quidam literas aspernati, in memoria & obseruatione, ac vocali traditione hanc collocârunt: vnde cabala ab Hebræis, quasi solo auditu vnius ab altero receptio nūcupata est. Ars, vt refertur, peruetusta, nomen autem non nisi recentibus temporibus apud Christianos cognitum. Eius verò duplicem tradunt scientiam, vnā de Bresith, quam & Cosmologiam vocant, videlicet rerum creaturarum, naturalium, & cælestium vires explicantem, & legis, Bibliæque arcana Philosophicis rationibus exponentem, quæ profectò hac ratiōe nihil differt à magia naturali, in qua Salomonem Regem præstitisse credimus. Legitur namque in sacris Hebræorum Historijs, illum disputare solitum à Cedro Libani vsque ad Hyssopum: nam de iumentis, volucrib. reptilib. & piscibus, quæ omnia magicas quasdam na-
turæ

turæ vires præ se ferre possunt. Ipse quoque inter posteriores, Moyses Aegyptius in expositionibus suis super Pentateuchum, & plures Thalmudistæ hanc insecuti sunt. Alteram verò eius scientiam vocant de marcana, quæ est de sublimioribus diuinarum, angelicarumq; virtutũ, ac sacrorum nominum, & signaculorum contemplationibus quædam quasi symbolica Theologia, in qua literæ, numeri, figuræ, res, & nomina, & elementorũ apices, ac lineæ, puncta & accentus, omnia sunt profundissimarum rerum & magnorum arcanorum significatiua. Hanc rursus bifariam secant; in Arithmantiã, videlicet quæ notariacon vocatur, de angelis, virtutib. nominibus, signaculisq; etiam dęmonũ ac animarum conditionibus tractãs, atq; in theomãtiam, quæ diuinæ maiestatis mysteria, emanationes, sacráque nomina & pentacula scrutatur: quam qui norit, hunc aiunt admirandis pollere virtutib, ita quòd dum velit, futura omnia præsciat, toti naturę imperet, in dæmones, & angelos ius habeat, & miracula faciat. Hac putãt Moysen tot signa edidisse, virgã in co

lubrem

lubrem, aquas in ſanguinem vertiſſe: ranas, muſcas, pediculos, locuſtas, bruchos, ignem cum grandine, veſicas & tabes Aegyptijs immiſiſſe, primogenitum omne ab homine, vſq; ad pecus interemiſſe, ſuosq; deducentem mare aperuiſſe, fontem de petra, coturnices de cælo produxiſſe: aquas amaras dulcoraſſe, fulgura & nubes per diem, columnam ignis per noctem ſuis præmiſiſſe, vocem Dei viuentis ad populum è cælis deuocaſſe, arrogantes igne, murmurãtes lepra percuſſiſſe, malè merentes ſubita ſtrage, alios terræ hiatu abſorptos affeciſſe, populum cæleſti cibo paui ſſe, ſerpentes placaſſe, venenatos curaſſe, numeroſam turbam ab infirmitate, veſtes eorum à corroſione conſeruaſſe, & hoſtium victricem reddidiſſe: hac denique miraculorum arte & Ioſue ſtare ſolem præcepiſſe. Eliam ignem in aduerſarios è cælo deuocaſſe, puerum mortuum vitæ reſtituiſſe: Danielem leonum ora perſtrinxiſſe, tres pueros in camino æſtuantis incendij carmina ſuccinuiſſe. Porrò hac arte aſtruunt perfidi Iudæi etiã Chriſtũ tam admirãda ſæpè feciſſe: Salomonem quoq; hãc per-

calluiſſe,

calluiſſe, atque ex ea artem contra dæmones, eorundemque vincula, & coniurationum modos, ac contra morbos excantamēta tradidiſſe, vt author eſt Ioſephus. Verùm ego Deum Moyſi, cæteriſque Prophetis multa, quæ continerentur ſub cortice verborum legis, prophano vulgo non communicanda myſteria retexuiſſe, vt non dubito: ſic hanc, quam iactant Hebræi, cabali artem, quam ego multo labore aliquando ſcrutatus ſum, nō niſi meram ſuperſtitionis rapſodiam, ac theurgicam quandam magiam agnoſco. Quòd ſi (quod Iudæi iactant) à Deo profecta, ad vitæ profectionem, ad hominum ſalutem, ad Dei cultum, ad intelligentiæ veritatem conduceret: profectò ſpiritus ille veritatis, qui repudiata Synagoga, venit ad nos docere omnem veritatem, hanc vſque in hæc poſtrema tempora ſuam non celaſſet Eccleſiam, quæ profectò omnia nouit quę ſunt Dei, cuius benedictio, baptiſmus, cæteraque ſalutis Sacramēta reuelata, & perfecta ſunt omni lingua, vniuſcuiuſque enim linguæ par eſt, & eadem virtus, modò par ſit, & eadem pietas: nec eſt aliud nomen in

cælis,

cælis, nec in terra, in quo oporteat nos saluos fieri, & in quo operemur virtutem, pręter vnum nomen Iesu, in quo recapitulantur & continētur omnia. Hinc Iudæi in diuinis nominibus peritissimi, parum aut nihil post Christum operari possunt, sicut prisci illorum Patres. Quod autem experimur, & videmus huius artis, vt vocant, reuolutionibus sępè miras, magnorum mysteriorum à sacris literis extorqueri sentētias, totum hoc nihil aliud est, quàm lusus quidam allegoriarum, quas otiosi homines, in singulis literis, & pūctis, & numeris occupati, qđ hæc lingua, & scribēdi ritus facilè patiuntur, pro eorū arbitrio fingūt atq; refingunt: quæ etsi nōnunquam magna sonēt mysteria, nihil tamē probare, nec euincere queūt: quin iuxta verba Gregorij, eadem facilitate contemnere liceat, qua asseruntur. Confinxit simili artificio pleraq; Rabanus monachus, sed latinis characterib. & versibus, insertis varijs imaginibus, qui quaque versus lecti, per quælibet superficiei, ac imaginum lineamenta sacrum aliquod enunciant mysterium, depictæ illic historiæ repræsentatiuū,
quæ

quæ etiam ex prophanis literis extorqueri posse nemo ignorat, qui Valeriç Probæ, ex Virgilij carminibus compositos de Christo centones legerit: quæ omnia & eiusmodi sunt speculatiões ociosorum hominum. Quod autem ad miraculorum operationẽ attinet, neminem vestrũ puto tam stolidę ceruicis, qui de ijs credat aliquam habere artẽ vel scientiã. Est itaq; nihil aliud hæc Iudæorũ cabala, quàm perniciosissima quædam superstitio, quæ verba & nomina, & literas sparsim in Scriptura positas, pro arbitrio suo colligunt, diuidunt, transferunt: & alterũ ex altero facientes, soluunt membra veritatis, sermones, inductiones, & parabolas hinc inde ex proprijs fictionibus construentes: aptare illis volunt eloquia Dei, infamantes Scripturas & dicentes sua figmenta ex illis constare, calumniantur legem Dei per impudenter extortas supputatiões dictionum, syllabarum, literarũ, numerorum, tentant violẽtas & blasphemas, perfidiæ suæ inferre probationes. Pręterea ijs nugis inflati, ineffabilia Dei mysteria, & quæ sunt supra Scripturã arcana, sese inuenire & scire iactant,
per

er quæ etiam prophetare, & virtutes
: miracula sese perficere, sine rubore,
nagnaq; audacia mentiri non erube-
cunt Sed accidit illis, quod cani Ae-
opico, qui pane relicto, & in vmbram
ius inhians, perdidit escam: sic perfi-
um hoc, & duræ ceruicis hominum
enus, semper vmbris scripturæ occu-
atum, & circa illas vanitates sua ar-
ificiosa, sed superstitiosa cabala impe
ũ faciens, amittit panẽ vitæ æternæ,
& inanibus nominib. depastum, per-
lit verbum veritatis. Ex hoc cabalisti-
æ superstitionis Iudaico fermento
prodierunt (puto) Ophitæ, Gnostici, &
Valentiniani hæretici, qui ipsi quo-
que cum discipulis suis Græcam quã-
dam Cabalam commenti sunt, om-
nia Christianæ fidei mysteria peruer-
tentes, & hæretica prauitate ad Græ-
cas literas, & numeros protrahentes,
ex illis construentes corpus, quod vo-
cant veritatis, docentes absque illis
literarum & numerorum mysterijs
non posse in Euangelicis literis in-
ueniri veritatem: quia variæ sunt &
alicubi sibi repugnantes, plenæque
parabolis scriptæ, vt videntes non
videant, & audientes non audiant,
&

& intelligentes non intelligant, sed cæcis & errantibus, iuxta suæ cæcitatis & erroris capacitatem propositas: latentē verò sub illis synceram veritatem solis perfectis non perscripta, sed per viuæ vocis successiuam pronunciationem esse creditam, atque hanc esse illam alphabetariam, & Arithmãticam Theologiam, quã Christus secretò manifestauit Apostolis, & quã Paulus se loqui dicit, non nisi inter perfectos. Cùm enim hæc altissima sint mysteria, ideò nec scripta esse, nec scribi, sed in silētio scrutari apud sapientes, in abscondito secum illa custodientes. Sapiens autem apud eos nemo, nisi qui maxima hęreseos mōstra fabricare nouit.

DE PRAESTIGIIS. Cap. xlviij.

SEd redeamus ad magiam, cuius particula etiam est Præstigiorum artificium, hoc est, illusionū, quæ secundum apparentiam tantùm fiūt, quibus magi phantasmata edūt, multaq; miracula circulatorijs fraudibus ludunt, & somnia immittunt: quod

on tam Goeticis incantamentis &
nprecationibus dæmonumq; falla-
is, quàm etiã certis fumigiorum va-
oribus, luminibus, phyltris, collyrijs
ligationibus, & suspēsionibus præ-
rea annulis, imaginibus, speculis, si-
ilibusq; magicæ artis pharmacis &
strumentis, naturali cęlestiq; virtu-
perpetratur. Multa & manuũ prõ-
a subtilitate & industria fiunt, cu-
smodi ab histrionibus & ioculato-
ibus quotidiè fieri videmus, quos id-
rco chirosophos, hoc est, manu sapiē-
s appellamus. Extant de hoc artifi-
o libri præstigiorum Hermetis &
iorundam aliorum: legimus quoq;
nseten quendam præstigiatorē, re-
rtissimum conuiuium hospitibus
onstrare solitum, idque cum libuit
rsum euanuisse, discumbentibus o-
nibus fame ac siti elusis Numam
ompilium etiam istiusmodi præsti-
js vsum legimus. Sed & doctissimũ
ythagoram id ridiculum aliquãdo
ctitasse, vt quæ collibuisset, sangui-
e perscriberet in speculo, quo ad ple
luminis lunæ orbem obuerso, stan
à tergo res exaratas in disco lunæ
ommonstrasse. Huc spectat etiam
K quid-

quidquid de hominum transmuta-
tionibus legitur decantatum à poetis
creditum ab historicis, & à nõnullis
Christianis Theologis, insuper à sa-
cris literis adsertum. Sic apparent ho
mines asini vel equi, vel alia anima-
lia oculis fascinatis, aut perturbato
medio, idque arte naturali. Nonnun
quam etiam hæc fiunt à bonis & ma-
lis spiritibus, seu ad bonorum preces
ab ipso Deo, sicut in sacris literis legi-
mus de Helisæo propheta, obsesso ab
exercitu regis Syriæ, vallantis Dotha-
in: verùm puris & apertis à Deo ocu-
lis ista non possunt illudere. Sic mu-
lier illa, quæ à vulgo iumentum iu-
dicabatur, Hilarioni non iumentum
sed quod erat mulier, videbatur. Ea i-
gitur, quæ hoc modo secundum appa
rentiam fiũt, præstigia dicuntur: quæ
autem fiunt permutantium aut trãs-
ferentium, vt de Nabuchodonosor,
aut messibus ad alios agros traductis,
de his diximus superius. Verũ de hac
præstigiorum arte sic ait Iamblichus
Quæ præstigiati seu fascinati imagi
nantur, præter imaginatiua nullam
habent actionis essentiæ veritatẽ. E
iusmodi namq; artificij finis est, non
facer

facere ſimpliciter, ſed vſque ad apparentiã imaginamēta porrigere, quorũ mox nullum compareat veſtigium. Iam itaque ex his, quæ dicta ſunt patet, non aliud eſſe magiam, quàm cõplexũ idololatriæ, aſtrologiæ, ſuperſtitioſęque medicinæ. Iamque etiam à magis magna hæreticorum caterua in Eccleſia orta eſt, qui, ſicut Iamnes & Iambres reſtiterunt Moyſi, ſic illi reſtiterunt Apoſtolicæ veritati. Horum princeps fuit Simon Samaritanus, qui Romæ ſub Claudio Cæſare propter hanc artem ſtatua donatus eſt, cum hac inſcriptione: Simoni ſancto DEO. Eius blaſphemias copioſe narrant Clemens, Euſebius, & Irenæus. Ex hoc Simone tanquam ex hæreſum omniũ ſeminario, per multas ſucceſſiones monſtroſi Ophitæ, turpes Gnoſtici, impij Valentiniani, Cerdoniani Marcioniſtæ, Montaniani, & multi alij hæretici prodierunt propter quæſtum & inanem gloriam, mentientes aduerſus Deum, vtilitatem nullam, neq; beneficia hominibus præſtantes, ſed decipiẽtes, & in perniciem & in errorem mittentes & qui credunt illis co[illegible]ndentur in

iudicio Dei. Verùm de magicis ſcripſi ego iuuenis adhuc libros tres, amplo ſatis volumine, quos de Occulta philoſophia nuncupaui, in quibus quidquid tunc per curioſam adoleſcentiā erratum eſt, nunc cautior hac palinodia recantatum volo: permultum enim temporis & rerum in his vanitatibus olim contriui. Tandem hoc profeci, quod ſciam quem ijs rationibus oporteat alios ab hac pernicie dehortari. Quicunque enim non in veritate nec in virtute Dei, ſed in eluſione dæmonum, ſecundum operationem malorum ſpirituum, diuinare & prophetare præſumunt, & per vanitates magicas, exorciſmos, incantationes, amatoria agogima, & cętera opera dæmoniaca, & idololatriæ fraudes exercentes, præſtigia & phantaſmata oſtētantes, mox ceſſantia miracula ſeſe operari iactant: omnes hi cum Iamine & Mambre, & Simone mago æternis ignibus cruciandi deſtinabuntur.

DE PHILOSOPHIA naturali. Cap. XLIX.

CAeterum nunc ad vlteriora pcedamus, ipſiuſq; philoſophiæ pla-

placita, & quæ naturam ipſam ſcrutantur, rerumq; principia & fines vafris ſyllogiſmis inquirunt, ſcientias inueſtigemus. Quæ profectò quam habeant certitudinem aliam à doctorum ſuorum fide, omnis homo ignorat. Hanc primò poetæ profeſſi ſunt, è quibus Promethæus, Linus & Muſæus & Orpheus, porrò Homerus primi inuentores numerantur. Philoſophia itaque nunc quam nobis veritatem præſtare poterit, quæ ipſa ex poetarum nugis fabulisq; progenita eſt, quod ita eſſe manifeſtis indicijs probat Plutarchus, omnes videlicet philoſophorum ſectas ab Homero principium ſumpſiſſe: ipſeq; Ariſtot. fatetur etiam philoſophos natura philomytos, hoc eſt, fabularum ſtudioſos eſſe. Sectas philoſophorũ alij nouem, alij decem, ſed multo maiori numero illa Varro partitus eſt. Quòd ſi quis etiam omnes philoſophos in vnum congregauerit, adhuc inter eos conſtare non poterit, quæ ſecta potior dicenda ſit, quorum dogmatibus potius parendum: adeò circa ſingula inter ſe pugnant atq; diſſentiunt, perpetuamq; hanc per ſæcula litem alunt: & quod

(ait Firmianus) vnaquæque secta omnes alias euertit, vt se suaque confirmet, nec vlla alteri sapere concedit, ne se desipere fateatur. Cumq; de singulis philosophia disputat & opinatur, de nullis certa est: vnde philosophos an inter bruta, an inter homines numerem planè nescio: brutis siquidem præstare videntur, eò quòd rationem habeant & intelligentiam: homines autem quomodo erunt, quorum ratio nihil constans persuadere potest, sed semper in lubricis opinionibus vacillat, quorum intellectus ad omnia incertus non habet, quod teneat aut sequatur: idq; nunc ita esse, diffusius ostendamus.

DE PRINCIP. RERVM *naturalium. Cap. L.*

NAm in primis de rerum naturalium principijs, super quib⁹ tota hæc facultas fundatur, acerrima pugna inter grauissimos philosophos certatur, & adhuc sub iudice lis est, quis eorum melius dixerit: admodum persuadibiles, inuincibilesq;

de contrarijs adferunt rationes. Nam Thales Milesius primus, sapiens ab oraculo iudicatus, ex aqua omnia constare voluit: ei⁹ auditor & in schola successor Anaximāder, rerū principia dixit infinita: illius aūt discipulus Anaximenes, infinitum aerē esse rerum principium astruit. Hipparchus, Heraclitusq́ Ephesius ignem, his ambobus quodammodo adsentit Archela⁹ Atheniensis, Anaxagoras Clazomenius, infinita principia tanquam particulas minutas & confusas, sed diuina mente in ordinem postea redacta: Zenophanes vnum esse omnia, neq; idipsum motabile: Parmenides calidum & frigidum tāquam ignem qui moueat, & terram, quæ formet: Leucippus, Diodor⁹, & Democritus plenū & vacuum: Diogenes Libertus aerem diuinæ tamen rationis cōpotem: Pythagoras Samius numerum statuit rerum principium, quem sequitur Alcmeon Crotoniates. Empedocles Agrigentinus litem & amicitiam, ac quatuor elementa: Epicurus atomos & inane: Plato ac Socrates Deum, Ideas materiam: Zeno Deum, materiam & elementa, Aristoteles

materiam ad appetitum formæ per priuationem, quam ipse inter principia tertium ponit, contra id, quod alibi docuit, æquiuoca non debere annumerari: quare alij recentiores Peripatetici loco priuationis motum quendam vtraque cogētem posuerunt, qui cum sit accidens, quomodo erit principium substantiæ, aut quis erit eius motus motor? Ideo Hebræorum philosophi materiam, formam & spiritū statuerunt.

DE MVNDI PLVRAlitate, & eius duratione. Cap. LI.

CAeterum cum de mundo disputāt, nihilominus dissentiūt: Thales vnū mundū censuit, illūque Dei facturā asserit, Empedocles similiter vnum, sed vniuersi tantum exiguam esse particulam, Democritus & Epicurus contra, mundos esse innumerabiles, quos sequitur Metrodorus horum discipulus, dicens innumerabiles esse mundos, quia causæ eorum innumerabiles sint, nec minus absurdum esse, tantum vnum in vniuerso

uerso esse mundum, quam in agro v-
nam duntaxat nasci spicam. De mun
di autem duratione locuti Aristotel.
Auerroes, Cicero, Xenophanes illum
æternum, omnis corruptionis exper-
tem dicunt. Nam cùm nō possent in-
telligere, (vt Cēsorinus ait) ouá nean
aues antè generatæ sint, cùm & ouū
sine aue, & auis sine ouo gigni non
posset: hinc arbitrati sunt mundum
hunc, & vniuscuiusque geniti initiū
simul & finem perpetua reuolutione
sempiternum: Pythagoras & Stoici
à Deo genitum, & aliquando, quan-
tum ex sui natura est, corrumpēdum:
queis consentiunt Anaxagoras, Tha-
les, Hierocles, Auicenna, Algasel,
Alcmæus, & Philo Hebræus, sed Pla
to asserit à DEO illum ad sui ex-
emplar fabricatum, nunquam desi-
turum. Epicurus contrà planè inte-
riturum. Democritus semel mun-
dum genitum docet & interiturum,
nec vnquam reparandum. Empedo-
cles & Heraclitus Ephesius non se-
mel, sed semper, mundum generari
& corrumpi asserunt. Agamus liceat
de re quapiam, quam illi à causa na
turali potissimum procedere dicunt,

 putà

puta de terrę motu, adhuc ipſum v-nanimiter adinuenire nequierũt, ſed per multa vagati, cauſam eius Anaxagoras æthera dixit, Empedocles ignẽ, Democritus & Thales Mileſius aquã, Ariſtot. Theophraſt. & Albert. ventũ vel vaporem ſubterraneũ: Aſclepiades caſum vel ruinã. Poſſidonius, Metrodorus, Caliſthenes parcas: Seneca & alij in diuerſa diſtracti, cauſam eius effectus fruſtra inquiſiuerunt: ꝓpterea veteres Romani, vbi terram tremuiſſe ſenſerant, nunciatúmue eſſet, ferias quidẽ impetrabãt, ſed cui Deorum ſeruari illas oporteret, non edicebant: quoniam qua vi, & per quem Deorum terra tremeret, adhuc incertum eſſet.

DE ANIMA.

Cap. LII.

QVOD ſi de anima ab illis aliquid ſciſcitemur, multo minꝰ conueniunt: nam Crates Thebanus nullam eſſe animã ait, ſed corpora ſic à natura moueri. Qui aũt animam faſſi ſunt, pleriq; illam corporũ tenuiſſimum opinati ſunt, huic craſſo corpori ſuffusũ: ſed illorũ alij aliud

esse igneum dixerunt, vt Hipparchus & Leucippus, quibus quodammodo consentiunt Stoici, dicentes animam esse spiritum feruidum, ac Democritus, dicens illam esse spiritum mobilem & ignitum atomis insertam. Alij dixerunt esse aerem, vt Anaximenes & Anaxagoras, Diogenes Cynicus, & Critias, quibus adstipulatur Varro inquiens: Anima est aer conceptus ore, deferuefactus in pulmone, temperatus in corde, diffusus in corpus. Alij aqueum, vt Hippias. Alij terreum, vt Heliodorus & Pronopides, quibus quodammodo assentiunt Anaximāder & Thales, ambo conciues Milesij. Alij mixtum ex igne & aere spiritum vt Boetes & Epicurus: Alij ex terra & aqua, vt Xenophontes. Alij ex terra & igne, vt Parmenides. Alij sanguinē, vt Empedocl. & Circias. Alij spiritū tenuem per corpus diffusum, vt Hippocrates medicus. Alij carnem cum sensuum exercitio, vt Asclepiades. Multi autē alij arbitrati sunt animā non corpusculū illud, sed illius quandam qualitatem vel complexionem, per illius particulas sparsam, vt Zeno Cithicus: & Dicearchus animam defi-

niens quatuor elementorum complexionē: atq; Cleāthes, Antipater, Possidonius dicentes illā esse calorē siue cōplexionē calidam, quibus adhæret Galenus Pergamenus. Sunt & alij, qui dixerunt animam non eam esse qualitatem seu complexionem, sed tanquā ad eius punctum aliqua certa corporis parte, vt corde vel cerebro residentem, & exinde totum corpus gubernantem: ex quorū numero sunt Chrysippus, Archelaus & Heraclitus Ponticus, qui animam vocauit lucem. Sunt rursus alij, qui adhuc liberius quoddā opinati sunt, animam vt punctum aliquem liberum, nulli corporis parti alligatum, sed ab omni determinato situ seclusum, & totum cuiq; corporis parti præsentem, quem siue complexio genuerit, siue Deus creauerit, tamē ex materiæ gremio eductus sit. Huius opinionis fuerunt Xenophanes, Colophonius, Aristoxenus & Asclepiades medicus, dicentes animā esse sensuum coercitationem, & Critolaus peripateticus, dicens eā esse quintam essentiam, ac Thales Milesius, dicens animam esse naturam irrequietam sese mouentem, & Xenocrates vo-

cans eam ſeſe mouentem numerum, quem ſequuntur Aegyptij, dicentes animam eſſe vim quãdam in omnia corpora tranſmeantem, & Chaldæi, inquientes eam virtutem abſque determinata forma, omnes tamen exteras ſuſcipientem: omnes quidẽ in hoc conueniẽtes, quòd anima ſit vis quædam agilis ad mouẽdum, vel eſſe partium corporalium ſublimem quandam harmoniã, ſed tamen ab ipſa corporis natura dependentem. Atq; horum veſtigia ſequitur dæmoniacus Ariſtoteles, qui inuẽto nouo vocabulo, animam vocat entelechiam, ſcilicet perfectionem corporis naturalis organici, potentia vitam habentis, dãtem illi principium intelligendi, ſentiendi, & mouendi. Atque hæc receptiſſimi Philoſophi animę futilis definitio, quæ non eſſentiam, naturam, aut eius originem declarat, ſed affectus. Porrò ſupra hos omnes ſunt alij, qui dixerunt animam eſſe diuinam quandam ſubſtantiam, totam ac indiuiduam, ac toto ac cuiq; corporis parti præſentem, ab incorporeo authore taliter productam, vt ex ſola agentis virtute, non ex materiæ gremio depẽ-

deat. Eius opinionis fuerunt Zoroaſtes, Hermes, Triſmegiſtus, Orpheus, Aglaophemus, Pythagoras, Eumenius, Hammonius, Plutarchus, Porphirius, Timeus, Locrus, & diuinus ille Plato dicens: animam eſſe eſſentiam ſui motricem intellectu præditã. Eunominius Epiſcopus partim Ariſtoteli, partim Platoni conſentiens, definit animam eſſe ſubſtantiam incorporeã in corpore factam, ſuper qua definitione deinde reliqua ſua dogmata fabricauit. Cicero, Seneca, Lactantius, quid ſit anima, dicunt penitus ignorari. En videtis de animæ eſſentia quàm inter ſe diſſident, nec minùs ridiculè de eius ſede inter ſe variant: nam Hippocrates, & Hierophilus in cerebri ventriculis illam ponunt, Democritus in toto corpore, Eráſiſtratus circa membranam epicranidem. Strabo in ſuperciliorum interſtitio, Epicurus in toto pectore, Diogenes in cordis arteriato ventriculo, Stoici cum Chryſippo in toto corde ac ſpiritu circa cor verſante, Empedocles in ſanguine, cui adſtipulatur Moyſes, idcircò prohibens veſci ſanguine, quia animalis anima ſit in illo. Plato & Ariſto-

Ariſtoteles, & reliqui nobiliores Philoſophi in toto corpore, Galenus autem in quauis corporis particula, ſuã eſſe animam putat: ſic enim ait in libro de partium vtilitate: Multæ animalium etiam particulæ, hæ quidem maiores, illæ minores, aliæ verò omnifariam in animalium ſpeciem indiuiſibiles, neceſſariò autem ijs omnibus anima quæuis indiget: corpus enim huius organum, & propterea multum à ſe inuicem animalium particulæ differunt, quia & animę. Neq; verò hic prætereundum cenſeo Bedæ Theologi ſententiam, qui ſcribens ſuper Marcũ, Animæ locus, inquit, principalis, non iuxta Platonẽ in cerebro, ſed iuxta Chriſtum in corde eſt. De animæ autẽ duratione, Democritus & Epicurus, vnà cũ corpore interituram aiunt. Pythagoras & Plato omninò immortalem, ſed egreſſam corpore ad ſui generis naturam deuolare. Stoici tanquam inter hos medij animã corpus relicturam, ſic vt quæ in vita hac nullis ſublimata virtutib. infirmior ſit, vnà cũ illo emori: ſin aũt heroicis formata virtutibus, permanentibus illam naturis ſociari, & ad ſublimiores

ſedes

ſedes euadere putant. Ariſtoteles quaſ-dam animæ partes, quæ corporeas ſe-des habeant, ab illis inſeparabiles eſ-ſe, vnaque cum illis interire dicit: in-tellectum autem, qui nullius ſit cor-porei organi, velut perpetuum à cor-ruptibili ſeparari, ſed adeò nihil ma-nifeſti dicit, vt eius interpretes adhuc de ea re diſputent. Alexander Aphro-diſæus ait manifeſtò, eum mortalem poſuiſſe animam: idem ſentit ex no-ſtris Gregorius Nazianzenus. Contra hos Pleton, & ex noſtris Thomas A-quinas, pro Ariſtotele digladiantur, illum de animæ immortalitate rectè ſentire. Porrò Auerroes eximius ille Ariſtotelis commentator, hominem quemque propria anima pollere pu-tat, ſed mortali: Mentem verò huma-nam, ſeu intellectum dicamus eſſe vſ-quequaq; ab omni, tam anteriori, quã poſteriori parte æternam, ſed omnib⁹ hominibus, ſeu humanæ ſpeciei vnã, qua tantùm in vita vteremur. Themi ſtius verò ait, Ariſtotelem mentem quidem agentem vnicam, capacẽ au-tem multiplicem poſuiſſe, atq; vtran-que perpetuam. Horum pręterea Phi loſophorum opera factum eſt, vt etiã

inter

inter Christianorum Theologos de animarum origine ortũ sit dissidiũ, quorum aliqui, à mundi origine factas in cælo omnium hominum animas putãt, inter quos est vnus de multis doctissimus Origenes, Augustinus quoque primi parentis animam cælitùs ortam putãt corpore antiquiorem, idq́; postea, tanquam aptum sibi contemplatum domicilium voluntario motu expetisse: quanquã ne hoc quidem satis constanter affirmare videatur.

Alij ex traduce animam propagari putant, sic animam ab animã generari, quemadmodum à corpore corpꝰ: in qua opiniõe fuit Apollinaris Laodiceæ Episcopus, & Tertullianus, Cyrillus, & Luciferianus, contra quorũ hæresim disputat Hieronymus. Alij à Deo animas quotidie creari tradũt, hos sequitur Thomas, eo Peripatetico argumento pugnans, quod, cùm anima sit corporis forma, eam non seorsum, sed in corpore creari debere: quã opinionem sequitur iam ferè omnis recentiorum Theologorum schola. Mitto gradus animarum, ascensiones & descensiones, quas Origenistę inducunt,

cunt, ſed diuinis Scripturis non corro
boratas, nec Chriſtianorum dogmati-
bus conformes: adeò nihil neq; apud
Philoſophos, neque apud Theologos,
de anima certũ. Nam Epicurus & Ari
ſtoteles mortalem putant. Pythago-
ras in gyrum ducit, Et ſunt (vt quodã
loco ait Petrarcha) qui eam contrahũt
ad ſuum corpus, ſunt qui etiam ſpar-
gunt in corporibus animantiũ, ſunt
qui cælo reddant, ſunt qui circa terras
exulare cogant: ſunt qui inferos aſſe-
runt, ſunt qui negẽt: ſunt qui vnam-
quamq; per ſe, ſunt qui omnes ſimul
animas creatas putent, hæc ille. Fuit
& Auerroes, qui mirabilius quiddam
dicere auſus: vnitatem vt dixi, attulit
intellectus. Manichæi hæretici dixe-
runt vnam ſolam eſſe omniũ ſeu vni-
uerſi animam, in ſingula corpora tã
animata, quàm inanimata diſpertitã,
ſed minus participare quæ nobis vidẽ
tur anima expertia, magis aũt quæ a-
nimata, maximè verò cæleſtia: atque
ſic tandẽ concludunt, non niſi vniuer
ſalis animæ partes eſſe ſingulares ani
mas. Plato etiam vnã quidem vniuer
ſi animã aſtruit: particularium verò
alias, quaſi ſeparatim vniuerſum ſua
anima

anima exi... t animatum, diuiſim itē particul... Præterea alij vnam animarū ſp..., alij non vnā, ſed duas, rational... & irrationalem: alij multas, & tot, quot ſunt animaliū ſpecies affirmant. Galenus medicus diuerſis iuxta ſpeciem, diuerſas item eſſe animas ſentit: inſuper & multas in eodē corpore animas ponit. Sunt & qui in homine duas animas ponunt, vnam ſenſitiuam à generante, aliam intellectiuam à creante, inter quos eſt Occā Theologus. Plotinus aliam eſſe animam, & aliū aſſerit intellectū, quem ſequitur Appollinaris. Quidam non diſtinguunt ab anima intellectum, ſed illū ſubſtantiæ animæ principalē partem eſſe dicunt: verùm Ariſt. hunc potentia adeſſe huiuſmodi, atq; actu de foris illi ſuperuenire opinatur, neque ad naturā hominis & eſſentiā cōferre, ſed ad perfectionē cognitionis & contemplationis. Ideoq; paucos homines, & ſolos Philoſophos illū qui actu intellectus dicitur, habere affirmat. Quippe etiā grauis inter Theologos diſputatio eſt, an (quę Platonicorum opinio eſt) in animabus exutis, eorum quæ in vita geſſerint, reliquerintq;,

rintque, memoria, ſenſusque ſuper-ſint,aut iſtorum cognitione omninò careant, quod Thomiſtæ cum ſuo Ariſtotele firmiter tenent, & Carthuſienſis exemplo confirmant, de Pariſienſi illo Theologo ab inferis reuerſo, qui interrogatus, quid illi reſtaret de ſcientia ſua. Reſpondit, nihil ſe ſcire niſi pœnam, & citato Salomonis verbo: Non eſt ratio, non ſcientia, nō opes apud inferos, concluſiſſe illis videbatur nullam mortuis ſupereſſe cognitionem. Quod tamen manifeſtè eſt, non tam contra Platonicorum aſſertionem, quam contra Scripturæ authoritatem, veritatemque, cùm dicat Scriptura, viſuros, & ſcituros impios, quia ipſe Deus eſt: quin & omnium, non modò factorum, ſed & verborum ocioſorum, & cogitatuum rationem reddituros. Sunt etiam qui de animarum ſeparatarum apparitionibus, plura ſcribere, & referre audent, eaque non raró ab Euangelica doctrina, & ſacro Canone aliena, atq; cùm præcipiat Apoſtolus, nec angelis de cælo credendum eſſe, ſi quid renunciarent aliud, quam quod traditum eſt: adeò penes iſtos antiquatum eſt

Euange-

Euangelium, vt citiùs, magisq́ue credant vni ex mortuis renunciāti, quā Prophetis, quam Moysi, quàm Apostolis, quàm Euangelistis. Talis profectò fuit doctrina atque sententia diuitis sepulti in inferno, qui putabat tunc credituros superstites fratres, si quis ex mortuis iret, & testificaretur illis. Cui sic opinanti in Euangelijs cōtradicit Abraham, inquiens: Si Moysi & Prophetis non credant, neq; si quis ex mortuis mittatur credituros. Neq; tamen propterea pias defunctorum apparitiones, admonitiones, & reuelationes omninò inficior, sed valdè suspectas esse admoneo, Sathana sese sæpissimè in lucis angelū & animarū effigiem transfigurante. Quocirca credendi anchora in illis non est figēda, sed ad ædificationem piè acceptanda sunt, sicut alia, quæ extra sacrum Canonem, vel inter Apocrypha sunt. Circunferuntur de his nugis, multi fabulosi libelli Tundali, & qui Consolationis animarum inscribitur: & alij, quorum exemplis concionatores quidam imperitam plebeculam territant, & munuscula contorquēt. Scripsit etiam recentib. diebus de spiritu

ritu

ritu quodam Lugdunēsi fabulā Protonotarius quidam Gallus, homo nequā & impostor. Ex laudatis aūt Scriptoribus agit, de istis Cassianus & Iacobus, de Paradyso Carthusianus, verùm nihil vnquam solidæ veritatis, aut abditæ sapientiæ, quę veram charitatem & animarū nostrarum salutē ædificarēt, ab his animarū apparitionibus reuelatum est, sed dūtaxat eleemosynæ, peregrinationes, orationes, ieiunia, & reliqua popularis pietatis opera persuasa sunt: quæ tamen multo melius, salubriusq; docent Sacrę literæ, præcipitque Ecclesia. Verùm de his apparitionibus latè scripsimus in Dialogo nostro de Homine, & in libri de Occulta Philosophia: sed modò redeamus ad Philosophos. Ethnici omnes, qui animam immortalē asseruerunt, animarum transmigrationem communi cōsensu astruunt, & rationales animas ad rationis expertia corpora, & ad plantas vsq; trāsmeare per temporum quasdam periodos, vel vtaliter contigerit, harum transmigrationem authorem ferunt Pythagoram, de quo in Transfigurationibus sic cecinit Ouidius:

Morte

Morte carent animæ, semperq; priore relicta
Sede, nouis dotibus viuũt, habitantq́; receptæ.
Ipse ego nam memini Troiani tempore belli,
Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam
Hæsit in aduerso grauis hasta minoris Atridæ,
Cognoui clypeum læuæ gestamina nostræ,
Nuper Abantæis templo Iunonis in Argis.

Multo plura de hac Pythagorica migratione scripserunt Timõ, Xenophanes, Cratinus, Aristophon, Hermippus, & Lucianus, & Diogenes Laërtius: verùm Iamblichus & pleriq; alij cum Trismegisto, non ab hominibus ad rationis expertia animalia, neq; ab illis, item ad homines, sed ab animalibus ad animalia, & ab hominibus ad homines transmigrationes duntaxat fieri consentiunt. Sed & sunt Philosophi, ex quorum numero Euripides Anaxagoræ consectator, & Archilaus Physicus, atque post eos Auicenna, qui primos homines olerũ more

ex ter-

ex terra natos tradant, eo ipſo non minus ridiculi poetis, qui homines quoſdam ſatiuos ex ſerpentum dentibus progerminaſſe fabulantur. Sunt qui generationem omninò negent, vt Pyrrho Elienſis: ſunt & qui negent motum, vt Zeno.

DE METAPHYSICA. Cap. LIII.

SEd ad vlteriora progrediamur, oſtendemusque Philoſophos illos non ſolùm de ijs, quę in rerum natura videntur, ſed etiam de figmentis cogitationum ſuarum digladiari, atque de ijs rebus, quæ nullis principijs firmantur: neq; certum eſt, an ſint, vel non ſint, vt quas abſq; corpore & materia ſubſiſtere opinantur, quaſq; formas ſeparatas vocant. Quæ quoniam in rerum natura non ſunt, ſed ſupra illam eſſe putantur, idcircò trãsnaturalia, ſeu metaphyſica vocãt. Hinc illę innumerabiles de dijs, & vndiq; ſibi repugnantes, nec minùs impiæ, quàm indoctæ opiniones prodierunt: nam Diagoras Mileſius, & Theodorus Cyrenaicus, nullum prorſus Deum eſſe

ixerunt, Epicurus autem esse quidē Deum asseruit, sed nulla inferiorum ura teneri. Protagoras, esset nec ne, ihil sciri posse dixit. Anaximander atiuos deos putabat, longisque interuallis orientes occidentesque. Xeocrates octo esse deos dixit. Antisthees multos quidem deos populares, ed vnum naturalem summum toius artificem. Sed in tantam insaniā multi eorum prolapsi sunt, vt quos dorarent deos, proprijs manibus ipsi ibi fabricarent: vt erat statua Beli apud Assyrios, quos tamē factitios deos nirum, quàm extollat Hermes Trismegistus in suo Aesculapio. De diuina autem essentia locuti, Thales Milesius mentem dixit Deum, qui ex aqua cuncta formauerit: Cleanthes & Anaximenes aera Deū dixerūt: Chrysippus naturalem vim ratione prędi- tam seu diuinam necessitatem: Zeno diuinā naturalēq; legē: Anaxagoras, infinitam mentē per se mobilem. Pythagoras animum per naturam rerū omnium intentum & commeantem, ex quo omnia vitam capiunt. Crotoniates Alcmeon solē, lunam, cæterasque stellas deos dixit. Zenophanes o-

mne quod esset Deum esse voluit, Parmenides continentem quendam lucis orbem, quem stephanon, hoc est, coronam pro Deo statuit. Aristoteles quasi ex cælorum motu satis explorata Deorum cognitio haberi posset, ex illorum natura deos comminentus est, ac diuinitatem modò menti tribuit, modò cæli authorem Deum dicit, modò mundum ipsum Deum statuit, modò alium illi DEVM præficit. Hunc eadem inconstantia sequitur Theophrastus. Transeo quid Strato, Perseus, Aristo Zenonis discipulus, Plato, Xenophon, Speusippus, Democritus, Heraclites, Diogenes Babylonius, Hermes Trismegistus, Cicero, Seneca, Plinius & reliqui censuerunt, quorum opiniones tamen à prioribus illis & iam recitatis, non longè discedant. Possem etiam reliquas illorum lites, & verborum portenta percurrere de ideis, de incorporeis, de atomis, de hyle, de materia, de forma, de vacuo, de infinito, de ęternitate, de fato, de transcēdētibus, de introductione formarū, de materia cæli, an ex elementis sydera constant, an ex quinta Essentia, quam

Aristot.

ristoteles introducit, deque simili-
us, quæ insanis hominibus opinan-
ac dubitandi, contendendique ma
riam præbent: sed satis me indicasse
bitror, quam nihil inter Philoso-
hos de veritate ipsa conueniant, qui-
us, quò quis redditur propinquior,
magis a vero ipso longiusq; abest,
catholica religione aberrat. Hinc
rasse scimus Ioannem vicesimum
cundum Romanum Pontificem,
olentem animas beatas non visuras
ciem Dei ante diem iudicij Scimus
ilianum apostatam Christum abne
asse, non alia caussa, quàm quod phi
sophiæ studiosior, humilitatem fi-
ei Christianæ irridere ac contemne-
cœpit. Eadem causa Celius, Porphy
us, Lucianus, Pelagius, Arrius, Ma-
ichęus, Auerroes, multique alij tan-
rabie aduersus Christum & Eccle-
am eius oblatrarunt. Hinc natum
lud apud vulgus prouerbium, Ma-
imos quosque philosophos, maxi-
os esse hæreticos solere: sed & Hie-
onymus vocat eos patriarchas hæ-
eticorum, & primogenita Aegypti,
vectes Damasci, nimis verè dicta,
am quicquid hæresum vnquā fuit,
L 2 totum

totum hoc & omne ex philoſophiæ fontibus ceu primo ſeminario ſcaturijt. Ab hac ferme tota theologia adulterata eſt, ac pro euangelicis doctoribus pſeudoprophetæ, hæretici, ac philoſophi nati ſunt, qui diuina oracula humanis inuentis æquarunt, ac mirabilibus hominum dogmatibus polluerunt, ipſamq; ſimplicem theologiam (vt ait Gerſon) ad verboſam & ſophiſticam loquacitatem, ac Chimerinam mathematicam reduxerũt. Quod præuidens Paulus Apoſtolus, toties nos hortatur, ac cauere iubet, ne quis nos per philoſophiam deprædetur vel ſeducat. Auguſtinus ciuitatem Dei ab illa tuetur atque defendit. Reliqui fermè omnes theologi & ſancti patres eã à Chriſtianis ſcholis procul propellendam penitusque extirpandam cenſuerunt. Nec deſunt etiam ethnicorũ exempla, quibus aliquando factitatum legimus. nam ſuſtulerunt Athenienſes Socratem philoſophię parentem, eiecerunt vrbe philoſophos Romani, Meſſaniique & Lacones, nec admiſere vnquã qui etiam ſub Domitiano vrbe exacti ſunt, & tota inſuper Italia interdicti.

dicti. Extat etiam Antiochi regis decretum in adolescentes, qui philosophari ausi sunt, atque etiam in parentes, qui liberis id admittebant. Nec modò ab imperatoribus regibusque damnati pulsique, sed à doctissimis viris editis libris reprobati, è quorum numero sunt Phliasius Timon, qui opus nomine Syllos in derisionē philosophorum scripsit: & Aristophanes, qui in eos comœdiam scripsit, cuius nomen Nubes, & Dion Prusæus orationem scripsit contra philosophos omnium eloquentissimam. Scripsit etiam orationem Aristides contra Platonem, pro quatuor Atheniensium proceribus multò eloquentissimam, sed & Hortensius Romanus vir nobilissima familia & eloquentissimus, validissimis rationibus philosophiā insectatus est. Sed de ijs hactenus.

DE MORALI PHILOsophia. Cap. LIIII.

Reliquum verò, si qua de moribus (vt aliquibus placet) philosophia siue disciplina est, hanc arbitror ego non tā philosopho-

rum ratiunculis, qui vario vſu, conſuetudine, obſeruatione, ac communis vitæ conſeruatione conſtare, ac pro temporum, locorum, hominumque opinione mutabilem eſſe, quam minæ ac blandimenta pueros, leges atque vindicta maiores docent. Nonnulla hominibus natiua addit induſtria, quæ doceri nequeunt, ſed pro tẽporum vſu, hominumque conſpiratione per fas vel nefas inoleſcunt: quo fit, vt, quod aliquando vitiũ fuit, modò virtus habeatur: & quod hic virtus eſt, alibi vitium ſit: quod vni honeſtum, alteri turpe: quod nobis iuſtum alijs iniuſtum ſit, pro cuiuſque temporis, loci, ſtatus, hominum opinionibus, vel legibus. Apud Athenienſes licuit viro ſororem germanam habere in matrimonio, at id quidem apud Romanos nefas habebatur: quõdam apud Iudæos, & hodie apud Turcas licet viro plures habere vxores, inſuper & pellices concubinas: hoc apud nos Chriſtianos non tam nefas eſt, quàm damnabile ſcelus. Laudi in Græcia ducitur, adoleſcentulos, quãplurimos habere amatores. Denique tam fœminas, quàm viros in ſcenam

nã prodire, & populo esse spectaculo, nemini in eisdem gentibus fuit turpitudini: quæ tamen apud Latinos Romanosque humilia, infamia, & ab honestate remota censebãtur. Neque tamen pudebat Romanos vxores ducere in conuiuia, illasque in celebritate versari, ac primas tenere partes ædium: in Græcia verò neque in conuiuium adhibetur vxor, nisi propinquorum, neque versatur nisi in interiore parte ædium, quò nemo accedit, nisi propinqua cognatione coniunctus. Furari apud Aegyptios & Lacedæmonios honorificum erat, apud nos fures furca suspensi strangulantur, inquit Iulius Firmicus in astrologicis suis ad Lollianum scribẽs. Quædam gentes ita à cælo formatæ sunt, vt propria sint morum vnitate perspicuæ. Scythę immanis feritatis crudelitate grassantur. Itali fuerunt regali semper nobilitate præfulgidi, Galli stolidi, acuti Siculi, luxuriosi semper Asiatici, & voluptatibus occupati, Hispani elata iactantię animositate prępositi. Habẽt singulæ natiões à superis agnata sibi morũ discrimina per quę facilè à se inuicẽ discernantur, vt cu-

vt cuiusquisq; nationis sit oriundus, à voce, à sermone, ab oratione, à consilio, à conuersatione, à victu, à negotio, ab amore & odio, ab ira ac militia similibusque exercitijs facile cognoscatur. Quis enim vidēs hominem ingredientem incessu gállinaceo, gestu gladiatorio, vultu effreno, voce bubula, sermone austero, moribus ferocem habitu dissoluto, laciniatóue, nō mox indicet esse Germanum, nónne Gallos cognoscimus ab incessu moderato, gestu molli, vultu blando, voce dulcisona, sermone facili, morib. modestis, habitu laxo? Hispanos autem ab ingressu & moribus, gestibusque festiuis, vultu elato, voce flebili, sermone eleganti, habitu exquisito. Italos verò videmus incessu tardiusculos, gestu graues, vultu inconstantes, voce remissos, sermone captiosos, moribus magnificos, habitu compositos. Iamque scimus etiam, quia in cantu balant Itali, gemunt Hispani, vlulant Germani, modulantur Galli. Sunt in oratione graues, sed versuti Itali: culti, sed iactabundi Hispani: prompti, sed superbi Galli: duri, sed simplices Germani. In consilijs est proui-

dus

ſus Italus, aſtutus Hiſpanus, inconſideratus Gallus, vtilis Germanus. In victu eſt mundus Italus. delicatus Hiſpanus, copioſus Gallus, inconditus Germanus. Sunt erga exteros officioſi Itali, placidi Hiſpani, mites Galli, agreſtes inhoſpitaleſque Germani. In conuerſationibus ſunt prudentes Itali, cauti Hiſpani, manſueti Galli, imperioſi intollerabilesque Germani. Sunt in amoribus zelotypi Itali, impatientes Hiſpani, leues Galli, ambitioſi Germani. In odijs verò ſunt occulti Itali, pertinaces Hiſpani, minaces Galli, vltores Germani. In gerendis negocijs ſunt circumſpecti Itali, laborioſi Germani, vigiles Hiſpani, ſolliciti Galli. In militia ſunt ſtrenui, ſed crudeles Itali, Hiſpani calidi & rapaces, Germani truces & venales, Galli magnanimi, ſed præcipites. Inſignes ſunt literatura Itali, nauigatione Hiſpani, ciuilitate Galli, religione & mechanicis artificijs Germani. Et habet vnaquæque natio quantulacunque etiam, ſiue ciuilis, ſiue barbara, peculiares mores ritusq; ſibi à cæli influxu à cæteris diuerſos, qui ſub nullam artẽ

philoſophiamq́; cadere queunt, ſed ſola naturali virtute abſque omni diſciplina hominibus adgenerantur. Sed conuertamus ſermonem noſtrum ad eos, qui nobis harum rerum diſciplinam ſcriptis tradidêre. Hi certè functi ſerpentis officio, eum nobis fructũ dedere, cuius paſtu diſcamus ſcire bonum & malum. Hęc enim prima eorum peſtilens opinio eſt, bonum & malum nõ eſſe ignoranda: ita demũ, aiunt, melius virtutem homines ſequuturos, & vitia fugituros. At quãtò certius & vtilius, quantò etiam felicius foret, mala non modò non facere, ſed & penitus ignorare? Quis neſcit eo ipſo nos omnes miſeros factos, cùm primi humani generis parentes, quid bonum eſſet, quidque malum didicerunt: ac idcirco fortè condonatus eſſet philoſophis hic error, ſi non etiam ſub virtutum ac bonorum nomine, nos peſſima mala, turpiſſimaq́; vitia docerent. Sectæ autem illorum, qui ethica tractarunt, haud paucæ sũt vt Academica, Cyrenaica, Eliaca, Megarica, Cynica, Eroitica, Stoica, Peripatetica, & pleræque aliæ. De his inter cæteros ita philoſophatus eſt Theodorus

odorus

odorus ille, quem nuncupatum esse Deum memorant scriptores, videlices furto & adulterio, sacrilegio quoque cùm tempestiuum erit, dabit operam sapiens: nihil quippe horum turpe natura est, sed si auferatur ex hisce vulgaris opinio, quæ stultorum imperitorumque plebecula conflata est, sapientem publicè absque vllo depræhensionis rubore scortis congressurum. Talia sunt diuini huius philosophi placita, quib⁹ nescio an quid tradi posset turpius, nisi quam legimus ab Aristotele probatā, & in Creta lata quoque lege permissam masculam venerem, quam & Hieronymus peripateticus ea ratione celebrat, inquiens, quia eius causæ multi tyrannides sublatæ fuerunt. Aristotelis autem verba in Politicis, vbi censet vtilem esse Reipublicæ, ne sit plebeis hominibus, numerosa soboles, hæc sunt: Ad cibi temperantiam velut perutilem, multa legislator sapienter ac studiose constituit, & de mulierum diuortijs: siquidem ne superfluam parerent multitudinem, cum masculis indixit concubitum. Hic est ille Aristoteles, cuius mores à Platone

reprobati: vnde exortum illius in magistrum odium & ingratitudo, qui scelerosæ vitæ iudicium veritus, Athenas clam raptimq́; profugit, qui in benefactores ingratissimus, etiã Alexandrum illum Magnum, à quo amplè magnificeq́; ornatus extitit, quiq́; illi vitam, corpus animamq́; credebat ac patriam restituit. Stygiæ aquæ veneno peremit: qui etiã de anima malè sentiens, locum gaudij post mortẽ negauit, qui veterum dicta compilatus, maligneq́; interpretatus, ingenij laudem furto ac calumnia quæsiuit: quin iam inueteratus dierum malorum, ex scientia immoderata cupiditate in rabiem versus, sibiipsi intulit necem, ipsis dæmonibus dignum factus sacrificium, qui docuerunt illum scire. Dignissimus profectò hodiè Latinorum gymnasiorũ doctor, & quẽ Colonienses mei theologi etiam diuis adnumerarunt, librumq́; sub prælo euulgatum ederent, cui titulum facerent de salute Aristotelis: sed & aliũ versu & metro de vita & morte Arist. quem theologica insuper glossa illustrarunt, in cuius calce concludunt Aristotelem sic fuisse Christi præcursorem

ſorem in naturalibus, quemadmodũ Ioannes Baptiſta in gratuitis. Sed ne lõgiùs digrediamur à propoſito, quid de felicitate, ac ſummo bono ſentiant Philoſophi, audiamus: hanc namque alij in voluptate poſuerunt, vt Epicurus, Ariſtippus, Gnidius, Eudoxꝰ, Philoxenes, & Cyrenaici: alij cum voluptate honeſtatem copulârunt, vt Dinomachus & Calipho: alij id in primogenijs naturæ collocârunt, vt Carneades, & Hieronymus Rhodius: alij in indolentia, vt Diodorus: alij in virtutibus, vt Pythagoras, Socrates, Ariſton, Empedocles, Democritus, Zeno Citicus, Cleantes, Hecaton, Poſſidonius, Dionyſius, Babylonicus, & Antiſthenes, & Stoici omnes, multique ex noſtris Theologis, illis quodãmodo adſentientes, adhuc diſputant de connexione virtutum, & quod ſit illud commune felicitatis fundamentum, in quod omnes virtutes conuenire debent. Niſi enim omnes in vnũ confluxerint, nequaquam facient hominem felicem, etiamſi vna ſola defuerit. Cùm itaque diſpares, & quodammodo pugnantes virtutes ſunt, liberalitas & parſimonia, magnani-

mitas & humilitas, misericordia & iustitia, contēplatio & sollicitum opus in frequenti ministerio, & huiusmodi multæ, nisi omnes in vno cōueniant concordes, iā non virtutes, sed vitia censeri possent. Illud aūt, in quod conuenire omnes debent, Ambrosius & Lactan. cum Macrobio Platonē, in sua Repub. secuti, iustitiā putant: alij temperantiā modum omnib. imponētem: alij pietatem, vt Plato in Epinomide: alij charitatem, sine qua nullus est profectus in virtutib. vt sentit Paulus, & adhuc super istis argumentatur Thomas, Henricus & Scotus, & alij. Sed modò reuertamur; felicitatē adhuc posuerūt, alij in fortuna, vt Theophrastus: sed Arist. in fortuna cum primigenijs, virtutibusq; cōiuncta: quin imò in voluptate, sed virtutum bonis fucata, quasi non eisdē etiam Epicurus suam voluptatem tueatur: cæteri denique Peripatetici in speculatione. Herillus Philosophus, Alcidamus, & Socratici multi summum bonum putabāt scientiam, verū Tiberini populi Chalybib. vicini, quorū meminerunt Appolonius & Pomponius, luxum risumq; summam esse felicitatē dixerunt,

runt. Sūt & qui ſummum bonum in ſilentio poſuerunt, Platonici verò cū ſuo Platone & Plotino diuina ſemper redolētes in vnione cum ſummo bono felicitatē locauerunt, Bias Prienæus in ſapientia, Bion & Boryſthenes in prudentia, Thales Mileſius in harum congerie, Pittacus Mitylenæ in bene agere, Cicero in omnium rerum vacatione: ſed hæc niſi in ſolo Deo inueniri poteſt. Trāſeo reliquos plebeios Philoſophos, qui omnem felicitatem ſuſtulerunt: vt Pyrrho Eliēſis, Euricolus, & Xenophanes, & qui ſummam felicitatem in gloria, honore, potentia, otio, diuitijs, & ſimilibus locârunt, vt Periander Corinthus, & Lycophron, atque illi, de quibus ait Pſalmiſta: Quorum os locutum eſt vanitatē, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij ſicut nouellæ plantationes in iuuentute ſua. Filiæ eorum compoſitæ, circūornatæ, vt ſimilitudo templi. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſſibus ſuis. Boues eorum craſſæ. Non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus, neque clamor in plateis

eorum.

eorum. Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt. Iam & de voluptate itidem diuersum sentiunt, quam (vt superiùs audistis) Epicurus summum bonum arbitratur: contrà, Architas Tarētinus, Antisthenes, Socrates hāc summum malum dicunt: Speusippus autem, & aliqui veteres Academici dixerunt, voluptatem & dolorem esse duo mala inter se opposita: bonū autem hoc, quod inter illa mediū esset. Zeno censuit voluptatem neq, bonū, neque malum, sed esse indifferens. Critolaus Peripateticus, & Plato voluptatem dicunt malam, multorumque malorum escam atque parentem. Longum nimis esset omnium adferre de felicitate opiniones, & congeriē facere ex his, quibus alij quamplurimos libros compleuêre: nam octo supra ducētas, & octoginta de istis à M. Varrone collectas opiniones meminit Augustinus, quarum famosiores hîc recitasse putamus. Sed videamus nunc quomodo hæc cum Christo conueniant, apparebitque felicitatē, beatitudinemque nobis non acquiri per virtutem Stoicam, nec per purgationem Academicam, nec per speculatio
nem

nem Peripateticam, ſed per fidem & gratiam in verbo Dei. Audiſtis enim quomodo felicitatem ſeu beatitudinem Philoſophorum, alij ponunt in voluptate, ſed Chriſtus in fame & ſiti: alij in honeſtate & fama, & amplitudine nominis, ſed Chriſtus in maledictione, & odio hominum: alij in primogenijs, ſanitate, lætitia, & indolentia, ſed Chriſtus in fletu & luctu: alij in prudentia & ſcientia, ac virtutibus moralibus, ſed Chriſtus in innocentia & ſimplicitate & munditia cordis: alij in fortuna, ſed Chriſtus in miſericordia: alij in gloria belli, & ſubactione terrarum, ſed Chriſtus in pace: alij in honore & pompa, ſed Chriſtus in humilitate, beatos vocans mites: alij in potentia & victoria, ſed Chriſtus in perſequutiõe: alij in diuitijs, ſed Chriſtus in paupertate. Docet Chriſtus abſolutam virtutem, non niſi gratia deſuper data acquiri, Philoſophi hanc proprijs viribus, & aſſuetudine parari: docet Chriſtus omnem concupiſcẽtiam eſſe peccatum, contrà Philoſophi inter medias res numerant, quæ nec virtutis, nec vitij cenſeantur: euadere autẽ virtutes ſi quis eis mediocri
ter

ter afficiatur. Docet Christus de omnibus benè merendum esse, etiam inimicos diligendos, liberè mutuū dandum, de nullo vindictam sumēdam, omni petenti tribuēdum: contrà Philosophi, non nisi his, qui beneficium compensant beneficio: cęterùm liceat irasci, odisse, contendere, belligerari, fœnerari. Porrò ij nobis cum suo libero arbitrio, ac rectè rationis dictamine atq; naturali lumine, Pelagianos hæreticos dedère. Tota autem moralis Philosophia (teste Lactant.) falsa est & inanis, nec instruens ad iustitiæ munera, nec officium hominis, rationesque confirmans. Tota denique diuinæ legi, ipsique Christo repugnat, vt eius gloria nulli alij debeatur, quā Sathanæ.

DE POLITICA.

Cap. LV.

AD hāc Philosophiam pertinet etiam Politica, quæ est ars administrandę Reipub. Eius verò tres sunt species, videlicet Monarchia, quę est vnius regimen: Aristocratia, quæ est paucorum, sed nobilium, diui-

diuitum, seu optimatum: Democratia, quæ est plebis siue popularis. His affines sunt tyrānides, Oligarchia, & Anarchia: verùm quæ istarum præferenda sit, inter scribentes nondum cōuenit. Nam qui Monarchiam antecellere disputant, naturæ exemplis opinionem suam muniunt, dicentes, qđ sicut in vniuerso vnus est summus Deus, in stellis vnus sol, rex vnus in apibus, dux vnus in gregibus, in armētis rector vnus, & grues vnum sequūtur: sic in Republica oportere vnum esse regem tanquam caput, à quo nequaquam membra dissentiant. Hanc præ cæteris probârunt Plato, Aristoteles, Apollonius: quibus subscribunt ex nostris Cyprianus & Hieronymus. Qui verò Aristocratiam extollunt, aiunt nihil melius, rebus magnis administrādis, quàm plurium, optimorumque in vnum consentientium cōsultationes. Nam ex pluribus optimis, necesse est optima constare consilia: neminem autem solum satis sapere: solius Dei hoc munus esse. Huic quoque opinioni subscribūnt Solon, Lycurgus, Demosthenes, Tullius, & fermè omnes illi veteres Legislatores,
res,

res, etiam Moyses: quibus consentit etiam Plato, eam Rempublicam & ciuitatem inquiens, in optimo felicissimoque statu videri constitutam, quæ à sapientibus regeretur: cui, si placet, adijciamus etiam à nobilibus, siquidē hæc opinio est multorum consensu firmata. Qui autem popularē Rempublicam prætulerunt, hanc omniū pulcherrimo nomine appellârunt Isonomiam, hoc est, iuris æqualitatem. Nam omnia illic in commune referuntur, & consilia omnia à multitudine, cui haud dubiè omnia insunt, capiuntur certiora. Denique vox Populi, vox Dei, hinc quicquid omnibus placet, quicquid cōmunis populi consensu statuitur, hoc tanquam à Deo ipso ordinatum, optimum atque iustissimum esse prę̨sumatur necesse est. Hoc deniq; regimen tutius esse aiūt, quàm optimatum, ex eo quod minimè subiacet seditioni: populus enim nunquam vel rarò inter se dissidet, optimates autem maximè & sæpissimè. Præterea in populari regimine omnis inest æqualitas atque libertas nullorum tyrannide oppressa, vbi pares honorum gradus: nec quisquā vicino

cino præstat, sed vnusquisque & omnis multitudo per vices imperat, & imperatur. Hanc igitur præ cæteris laudarunt Othanes Persa, Eufrates, & Dion Syracusanus, & nos videmus hodie hac democratia Venetos & Heluetios, præ omnibus Christiani orbis principatibus maximè florere, prudẽtiæque & potentię, diuitiarum & iustitiæ laudem, atq; victoriæ palmam obtinere: quin & Atheniensium Respublica olim latissimè, potentissimeque imperans, sola democratia regebatur, omniaque agebantur à populo & apud populum. Atque Romani olim omnes has administrationes perpessi, maximam imperij partem, sub populari democratia adepti sunt, nec vnquam peius habuêre, quàm sub regibus & optimatibus, pessimeque sub Imperatoribus, sub quibus omnis eorum potentia naufragium fecit. Itaque quæ istarum trium melior, potiorque, non facilè dijudicari potest, cùm quæque suos assertores habeat, & impugnatores. Reges enim, quibus pro libidine omnia licet impunè facere, rarissimè bene imperant, nec vnquam sine bellorum strepitu regnãt.

Habet

Habet quoq; hoc in se regalitas pestiferũ malum, vt etiam ij, qui olim fuerint viri optimi, omniumq; consensu probati, mox regiam adepti tanquam peccandi licentiã, insolentes pessimique euaderẽt: quod in Caligula, Nerone, Domitiano, Mithridate, & plerisq; alijs visum est, quin etiam in Saule, Dauide, Salomone electis à Deo regibus sacræ literæ produnt, atq; ex omnibus regibus Iudæ, vix pauci sunt probati, ex Samariæ regib. nullus, sed q hodie Reges & Imperatores & Principes habẽtur, non pro populo, pro ciuibus, pro plebe, pro iustitia, sed pro nobilitate tuenda confirmandaq; nati constitutiq; sibi videntur. Atq; sic regunt, vt non eorum custodiæ traditæ, sed rapinæ, & depopulationi datæ ciuium omnium fortunæ videantur, omnia ab omnibus auferẽtes: ac subiectis vtũtur pro arbitrio, interdum etiam pro placito, & cõcessa eis desuper potestate in subditos abutũtur, ciues mutuationibus, plebem indictionibus, alios exactionibus, cæteros vectigalibus alijs super alijs, sine modo, sine fine onerantes. Quod si qui modestiores hæc remittant, tamen non in

commu-

ommune bonum, ſed in ſua commo
a illud faciunt, permittentes ſubdi-
is benè eſſe, quò ipſis benè ſit, habeāt-
ue cùm velint quod rapiant: quin &
tio iuſtitiæ laudem aucupētur, leges
rectè ſanciunt, ſed auaritiam & crude
itatem iuſtitia veſtiunt: Præuarica-
ionis reos terribilibus ſupplicijs, bo-
iorum proſcriptionibus & multis e-
iormib. afficiunt, in hoc tyrannis nō
neliores, quo cupiunt quāplurimos
ſſe præuaricatores. Nā vt ſcelera de-
inquētium vires ſunt tyrannorum,
ic multitudo tranſgreſſorum diuitiæ
unt Principum. Erat mihi olim in I-
alia cū potente Principe conſuetudo
dmodum familiaris, quem cū horta
er aliquando, vt Gibellinorū ac Guel
orum factiones in dominatu ſuo cō-
peſceret, faſſus eſt mihi, illius factio-
nis occaſione, ad duodecim millia du
atorum in mulctis fiſco ſuo quotan-
nis inferri. Verùm de hoc latiùs in li-
bro de Nobilitate Politica diſſeremꝰ.
Vbi autem Reipub. regnum optima-
tes tenent, in eadem cum ipſis Repu-
blica degunt ira, odiū, ęmulatio. Qua-
propter rariſſimè inter ſe concordes
regnant, & dum vnuſquiſque ſuam
ſenten-

ſententiam præferri, acprimus eſſe vult, odia inter ſe priuata excitantur: vnde ſæpè factiones, ſeditionesque & cædes, & ciuilia bella, in Reipublicæ perniciem exoriũtur. Cuius mali infinita exempla, & Græcorum & Latinorum hiſtoriæ commemorant, & hodie adhuc plures Italiæ ciuitates miſera illorum ſpectacula præbent. Adminiſtrationem verò popularẽ perinde ac peſſimam cenſent fermè omnes. Hanc multis rationibus Veſpaſiano diſſuadet Appollonius, & Cicero ait, non eſſe rationem in vulgo, non conſiliũ, non diſcrimen, non diligentiã, vt Poeta canit:

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus.

Et Othanes Perſa ait, populari multitudine nihil eſſe inſolentius, nihil inſipientius, propriumque plebi nihil intelligere, ſed ad res obeundas ſine conſilio præcipites ruere, torrenti flumini ſimiles. Demoſthenes quoq; populum malum beſtiam vocat, & Plato hunc beluam multorum capitum nominat, cuius meminit Horatius, & Phalaris ad Egeſippum ſcribens: Populus omnis, inquit, temerarius

rius eſt, demens, deſidioſus, promptiſſimus in quodcunque contigerit mutare ſententiam, perfidusq́, incertus, velox, proditor, fraudulentus, voce tantum vtilis, & ad iram & ad laudem facilis, hinc eſt, vt qui in agenda Republica populo placere annititur, honeſtis pereat contumelijs. Sed & Lycurgus legiſlator Lacædemonius interrogatus aliquando, quum in republica ſtatum popularem non conſtituiſſet, reſpondet interroganti: Tu prius in domo tua efficito principatum popularem. Ariſtoteles quoque in ethicis cenſet adminiſtrationē populi eſſe peſſimam. vnius verò optimam. Eſt enim plebs errorum princeps, & prauarum cōſuetudinum magiſtra, ingensque maiorum cumulus. Nec rationibus, nec authoritatib. nec ſuaſionibus flecti poteſt, quum illas non intelligat, has aſpernetur: ad perſuaſiones verò indocibilis eſt & obſtinata, cuius mores inconſtantiſſimi, ſemper noua cupiens, & odiens præſentia, nec ſapientum doctrina, nec patrum diſciplina, nec magiſtratuū authoritate, nec maieſtate principum contineri poteſt, quam penes nunquā

ſine periculo, aut fruſtra ſapientum conſilia audita ſunt, ſemper ferè multitudinis ſtultitia prævalente. Sicut notum eſt in Socrate de Deorum opinione ad Athenienſes in Capy Troiano, de equi introductione: in Magio Campano, ne Hannibal in vrbem reciperetur, conſulenti: in Paulo Aemilio, pugnam Cannenſem detrectanti, deniq; in tot prophetarũ Domini prędictionibus, à populo Iudaico minimè exauditis. Proinde populi ſtatuta ac plebis placita, quomodo poterint eſſe bona, cum popularis illa multitudo ferè ſemper, quæ optima ſunt, ignoret? cum maior illius pars manuarij ſunt opifices, tum quia non in iuſtitiæ & æquitatis ratione, ſed in numero conſiſtant, in quo ſemper plures ſunt mali quam boni: nec exactor rerũ ducitur iudicio, ſed ſtudio multitudinis & numero, ſicut ait Plinius ille iunior: Numerantur enim ſententiæ, non ponderantur. Nō enim quod prudentioribus, ſed quod plurib. viſũ eſt, in populari conſultatione maiores obtinet vires. Inter quos quũ omnes ſibi habeantur æquales, nihil eſt tam inæquale, quàm æqualitas ipſa.

Pro,

Promiſcuo itaq; plebis impetu nihil ſalubriter inſtituitur, nihil corũ, quæ in peius collapſa ſunt, in melius reſtituũtur: quin, quæ optima inſtituta ſunt, plebis licentia potius conturbãtur, tolluntúrque. Inter has autẽ tam diuerſas Reipub. adminiſtrationes, pleriq; mixtam ex duabus ſpeciebus politiam delegerunt: vt qualem Solõ ex optimatibus & populo inſtituit, omnibusq; eo modo ſuos honores cõmunicauit. plerique etiam mixtam ex omnibus, cuiuſmodi erat Lacedæmoniorum. Rex enim apud eos erat perpetuus, ſed qui tantùm bellorum tempore dominaretur, eratque optimatum ſenatus è potentioribus & ditioribus. Ephoros quoq; ex plebe creabant decem perpetuos, qui vitæ neciſque haberent poteſtatem, ſtatum plebis repræſentantes. Apud Romanos olim democratiæ propter ſenatus authoritatem mixta erat ariſtocratia, (multa enim apud populum, nonnulla apud ſenatum imperabantur) hodie multis locis reges & principes pro arbitrio imperant, tamen optimates prouinciarum ac magiſtratus cõſilijs rebusque gerendis adhibent.

Atque hinc oritur quæstio, quæ Resp. pub. tutior sit an in qua princeps malus & consiliarij boni, siue vbi princeps bonus probusque, sed consiliarij praui. Marius Maximus, & Iulius Capitolinus, ac multi alij priorem eligunt: quibus tamen alij multi graues authores non adsentiunt, cum experientia ipsa videamus sæpius à bono principe malos corrigi, quàm malum principem à bonis emendari. Tandē verò vt Respubl. optimè administretur, nulla philosophia, nulla ars, nulla scientia præstat, sed probitas rectorum. Optimè enim vnus, optimè pauci, optimè populus imperant si probi sint: pessimè autem, si sint improbi. Sed quod, omnem vincit improbitatis temeritatem, cum agrum colere, gregem pascere, nauim regere, familiam gubernare, filios educare, multi se aut ignorare, aut nescire, aut non posse fateantur, tamen magistratum in vrbibus agere, regem & principem se gerere: & quod difficillimum est, populis & nationibus imperare, nemo sibi à natura negatum putat. Cæterum quod spectat hic ad ciuilium legum scientiam, quibus omnes Res-

publicæ

publicæ & ciuitates constant, reguntur, augentur, atque seruantur, dicemus inferius.

DE RELIGIONE IN genere. Cap. LVI.

AD Reipubl. integritatem pertinet etiam religio, quæ est disciplina quædam exteriorum sacrorum ac cæremoniarum, per quã rerum internarum & spiritualium, tanquam per signa quædam admonemur, quã Cicero definit disciplinam, per quam reuerẽti famulatu ceremoniæ diuini cultus exercentur: quam quidem ciuitatibus maximè vtilem & necessariam esse testatus est cùm Cicero, tum etiam Aristoteles. Sic enim ait in Politicis: Oportet principem præ alijs deicolam videri. Minus enim putant subditi talibus pati aliquid iniquum, & minus machinantur contra talem, tanquã habeat propugnatores etiam deos. Religio autem à natura sic hominibus insita est, vt plus illa, quam rationalitate à cæteris animãtibus discernamur. Quòd autem nobis naturaliter insita sit re-

ligio, ipse fatetur Aristoteles: tum ex eo liquet, quòd quoties in subitaneis periculis & timoribus aliqua perturbatione obruimur, confestim antequam aliquid perscrutemur & ante omnem electionem, ad diuinam inuocationem confugimus, natura videlicet nos absque alio præceptore diuinum auxilium implorare edocente, iamque ab initio creationis mundi Cain & Abel ipsi Deo religiosè sacrificarunt, sed & Enoch primus fuit, qui, quo ritu Deus inuocandus esset instituit. Quare de eo dicit scriptura: Tunc tandem cœpit inuocari nomen Domini. Post diluuium à multis multæ, quàm multis gentibus religionem, leges datæ sunt. Nam Mercurius & Menna Rex Aegyptijs: Melissus Iouis nutritor, Cretensibus: Faunus & ante illum Ianus, Latinis: Numa Pompilius, Romanis: Moyses & Aaron, Hebræis: Orpheus Græcis. Tum Cadmus Agenoris filius, ex Phœnice mysteria & solemnitates Deorum, simulachrorum consecrationes & hymnos, cæteraque sacra, pompas & celebritates, quibus dijs honores impenderentur,

Græcis

Græcis primum tradidiſſe legitur. Quinetiam furtorum & ſcelerum numina eſſe tradiderunt: nec tantum nomina Deorum dederunt, ſed etiam inſtaurarunt ſacra. Coluerunt Romani Iouem adulterum & ſtupratorem, & Febri publicum phanum in palatio dedicarunt, & aram malæ fortunæ in Exquilijs. Quinetiam apud inferos inuenerunt quos colerẽt: Deos, ipſumque infernorum principem omnium infimum & miſerrimum Sathanam ſub Ditis, Plutonis, & Neptuni nominibus venerantes, aſſignantes illi cuſtodẽ tricipitem Cerberum, hoc eſt, carniuorum, qui ſemper circuit quærens quem deuoret, nulli parcens, omnibus nocens, omnes accuſans: hinc diabolus quaſi criminator appellatus. Vnde Poëta canit: 1.Pet.5.

Dux Erebi populo poſcebat crimina vitæ.
Nil hominum miſerans, iratus omnibus vmbris,
Stant furiæ circum, variæque exordia mortis,
Sæuaq; multiſonans exercet pœna catenas.

Coluerunt quondam Aegyptij c dijs suis etiam animalia bruta & mõstra, & sunt adhuc hodie, qui Idola & simulacra colunt. Quin Turcę, Saraceni, Arabes, Mauri, & magna pars o bis hodie Mahumetum colunt, absurdissimæ religionis conditorem: & Iudæi in sua perfidia adhuc perseuerantes, venturum eorum Messiam pertinaciter expectant. Et nobis Christianis diuersi diuersis temporib. & religionib. põtifices nostri, religionũ mores pręscripserunt, nimirũ quod legib. inter se dissidentes circa cæremonias, circa cultum, circa cibos, circa ieiunia, circa vestitũ, circa quęstus, circa põpas, circa mitras, circa purpurã, & eiusmodi. Sed vnũ admirabiliũ vincit admirationẽ, quòd illi his ambitiosis moribus se cælum posse ascendere putãt, quibus Lucifer olim cælo deciderit. Ac tandem omnes istæ religionum leges nullo alio fundamento incumbunt, quàm suorum instituentium placitis: nec aliam insuper certitudinis regulam habent, nisi ipsam credulitatem. Considerate ab initio mundi, quot sunt, quot fuerunt in religione studia, quot cæremoniæ, quot cul-

tus,

tus, quot ritus, quot hæreſes, quot placita, quot vota, quot leges, & nondũ à tot ſæculis homines ad rectam fidẽ producere poteſt religio abſque verbo Dei? quo incarnato, & in cruce de hoſtibus triumphante, deiecta ſunt templa & idola, & deorũ poteſtates ablatę defeceruntq; oracula.

Ablata eſt Pythij vox haud reuocabilis vlli.
Temporibus longis etenim iam ceſſat Apollo,
Clauibus occluſis ſilet: ergo ritè peractis,
Diſcedas patria, & redeas ad limina ſacris.

Ex quo enim verbum Dei per Euangelij nunciũ eluceſcere cœpit mundo, omnes dij gentium veluti fulgure tacti corruerunt, ſicut apud Lucam ait CHRISTVS: Vidi ſathanam ſicut fulgur de cælo cadentem. Verùm quod hic ad fidem, & ad theologiam, & ad canonum decreta pertinet, diſcutiemus inferius, nos hic de religione loquimur, quantum ad eas artes, quæ ad ſacerdotum quæſtum, & ad rempublicam ſuis ſimulachris, ſtatuis, imaginibus, templis,

phanis, sacellis, fastis, pompis, & sacerdotiorum magistratibus ornandam attinet, de quibus alibi inter placita theologica, anno millesimo quingentesimo decimo, per me Coloniæ declamata amplo sermone disputaui. quocirca ea istic breuissimo sermone transigemus, ostendentes etiam in illis, quæ honestandæ religionis causa, & ad hominum salutem inuenta sunt, sæpè non minimam inueniri cum vanitate malitiã. Quod ita esse, nunc per singula discurrentes monstrabimus.

DE IMAGINIBVS. Cap. LVII.

IMaginum itaque cultum, iam ab antiquo non omnes populi admiserunt. Siquidem Iudæi (vt narrat Iosephus) nihil magis exhorruerunt quàm simulachra. nec aliquam effinxerunt imaginem eius, quod coluerunt, neque eorum, quorum memoriam tenuerunt. Lex siquidem Dei per Moysen prohibuit illis simulachra fieri, aut in templis poni, aut adorare coram eis. Apud Seres populos

os(teste Eusebio)etiam lege cautum
rat,ne simulachra venerarentur. In
Romanorum quoque templis apud
Clementem & Plutarchum,ex decre-
to Numæ annis centum & septuagin
ta,ab Vrbe condita, nullam imaginẽ
neque fictam,neq; pictam esse conspe
ctam legimus. August. quoque idem
testatur,authore Varrone: cuius, in-
quit,verba clarissime testantur, nul-
lum fuisse in vrbe simulachrũ Deo-
rum per annos centum sexaginta, fa-
ctumque deinceps, vt ex imaginum
ac statuarum multitudine,religionis
cultus negligeretur atq; contemptui
haberetur. Persæ etiam (testibus He-
rodoto & Strabone)statuas nõ extrue
bant. Aegyptiorum autem in istis
summa erat impietas & stultitia, ex-
inde in omnes gentes deriuata. Qui
quidem corruptus gentilium mos &
falsa religio,quum ipsi ad Christi fi-
dem conuerti cœperunt,nostrã quoq;
religionem infecit,& in nostram Ec-
clesiam simulachra & imagines, mul
tasq; pomparum steriles cæremonias
introduxit,quorũ nihil omninò fuit
apud primos illos & veros Christia-
nos. Nec dici potest quãta superstitiõe

ne dicam idololatria penes rudem & indoctam plebem alatur in imaginibus, conniuentibus ad ista sacerdotibus, hinc non paruum lucri quæstum percipientibus. Atque hic tuentur se Gregorij verbis, dicentis imagines esse libros vulgi, vt possit rerum memoria retineri: atque in his legant, qui literas non didicerint, illisque conspectis, ad DEI contemplationem trahantur. Verùm hæc sunt excusantis Gregorij humana commenta, licet sanctus ille vir imagines probet, non cultum. Non enim decet nos ex vetito imaginum libro discere, sed ex libro Dei, qui est liber scripturarum. Qui ergo cupit Deum nosse, non requirat ab imaginibus pictorum & statuariorum, sed (vt inquit Ioannes) scrutetur scripturas, quæ testimonium perhibent de illo: qui autem nesciunt legere, ij audiant verbum sciptura. Fides enim eorum (vt ait Paulus) ex auditu est. Et CHRISTVS apud Ioannem ait, Oues meæ vocem meam audiunt. Iamque etiamsi (quod ait CRISTVS) nemo potest venire ad eum, nisi pater traxerit illũ, & nemo venit ad patrem,

tem niſi per ipſum Chriſtū: cur auferimus gloriam Deo, tribuentes illā picturis & ſtatuis, ac ſi poſſent trahere in contemplationem Dei? Accedit iſtuc etiam reliquiarum cultus immoderatus. Fatemur enim, nec quiſquam negare poterit, ſanctas eſſe Sanctorū reliquias, & quæ æternitatis gloria fulgebunt aliquando: ideoque à nobis ſumma reuerentia colēdos fateamur, etiam ſanctos ipſos, licet in omnibus locis exaudiant, piè inuocantes, magis tamen, vbi aliquid reliquiarū ſuarum velut pignus habent: ſed quia nō omniū certitudo eadē eſt, cū varijs in locis putantur ſanctorum eorundem eadem retineri pignora, neceſſe eſt horum aut illorum ſtultam confidentiā eſſe oportere. Ne igitur in idololatriā vel ſuperſtitionem incidamus, tutius eſt fidem rebus viſibilibus non affigere, ſed colere ſanctos in ſpiritu & veritate per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, illorum opem implorātes. Certiores itaq; reliquias & digniores non habemus Sacramento corporis Chriſti, quod vnicū ſanctum ſanctorum in omnibus templis noſtris ſeruatur, quia corā Chriſtū veneramur,

& adoramus præsentem: qui licet vbique præsens sit, ibi tamen etiam corporaliter præsens est. Sed auarum sacerdotale genus, auari homines non modò ex lignis & lapidibus, sed etiã ex mortuorum ossibus, & sanctorum martyrum reliquijs materiam auaritiæ suæ captantes, suæ rapinæ instrumenta fecerunt: attollunt sepulchra Confessorum, exponunt reliquias Martyrum, vendentes illorum contactus & oscula, exornant illorum simulachra, & festa illorum magnis pompis decorant, prædicant illos sanctos, & extollunt magnis præconijs, vitam autem illorum, quos tantoperè laudant, longissimè fugiunt. Nónne istis loquutus est Saluator, Væ vobis qui ædificatis sepulchra Prophetarum, similes illis, qui occiderunt eos? Proinde gentilium more sanctis ipsis offi ia distribuunt, & hunc cum Neptuno aquarum periculis subuenire, illum cum Ioue fulmen incutere, aut cum Vulcano ignem: alium messes curare cum Cerere, alium præesse vitibus cum Baccho. Et habent mulierculæ suas Dianas, à quibus ceu à Lucina aut Vene-

liberos petant, & quæ cum Iunone
ratos placant vel vindicant maritos.
am verò etiam sunt, qui furta & a-
nissa seu perdita recuperare faciunt,
tque nullum morbi genus est, quod
nter diuos non habeat suum medi-
um: quæ causa est, quò minus lucran
ur medici, quàm causidici, cùm nulla
it lis tam pusilla, tam iusta, quæ di-
um aliquem habeat patronum. Ve-
ùm sicut anima nostra per diuersa
nembra, diuersos explicat actus, & il-
a pro diuersitate dispositionum sua-
um, diuersas suscipiunt potentias, vt
culi visum, aures auditum, ita Do-
ninus noster IESVS Christus in cor-
ore suo mystico, cuius ipse anima est,
er diuersos sanctos suos, velut accom
nodata ad hoc membra, diuersa suæ
ratiæ munera, in istis inferiorib. ad-
ninistrat atque distribuit, & singuli
ancti peculiare cooperandi munus
ortiuntur, & singuli certas gratias
mpartiuntur. Iuxta quam multi-
ormem gratiarum distributionem,
artim hominibus reuelatam, par-
im pijs coniecturis adsecutam, varijs
recibus, & inuocationibus sanctos
mploramus. Putamus equidem
quemad-

quemadmodum Christus morte su
mortem nostram redemit, in cuiu
morte cœperunt sanctæ mortes, om
niumque fidelium mortes sanctificā
tur: sic martyres eos, qui certo quod
morborum genere, aut huic simili to
mento cruciati perierint, ab illo ipso
tanquam id pro nobis passi, nos libe
rare: & habet id quidem rationem
non inualidam. Sed ridendi sunt, qu
à nominis similitudine, & vocum
confusione, & per similia futilia in-
uenta sanctis illa adscribunt: vt Ger-
mani caducum morbum Valentino,
quia hoc nomen cadere significat, &
Galli Etropio addicant Hydropicos,
ob vocis consimilem sonum. Ni-
hil ergo hic diuinæ potentiæ, & San-
ctorum meritis derogatum volo. Im-
pi⁹ enim est, quisquis de pietate Chri-
stiana ac Sanctorum miraculis perpe-
ram sentit, sed superstitiosus & impro
bus est, qui pro miraculis prodigiosa
quæque mendacia ceu poetica nuga-
menta vertunt in historiam, & simpli
cib. oraculi loco credenda proponūt,
magnisque clamoribus inculcāt: stul-
tissimi quoque sunt, qui ijs fabulis &
somnijs fidem habēt. Atq; hic vos sci-
re

re volo, quod, quemadmodum imagi num exuperās, cultus idololatria est, ita illarum pertinax detestatio hæresis est, de qua olim Philippus, & Leo tertius Imperatores damnati sunt Sic etiam quemadmodū reliquiarū abusus execrabile scelus est, ita earundem irreuerentia detestāda hæresis est: quæ quondam à Vigilantio Gallo progenita, ab Hieronymo profligata, nunc rursus vnà cum imaginum expugnatoribus à proximis annis apud Germanos repullulascere cœpit.

DE TEMPLIS.

Cap. LVIII.

CAeterùm nunc de Templis scimus hāc maximam olim fuisse gentilium superstitionem, singulis dijs suis, sua templa fabricantiū: quorum imitatione cœperūt deinde Christiani, suis diuis templa inscribere. Multę tamen gentes tēplis omninò carebant, & Xerxes quondam suadentibus Magis omnia templa per totam Græciam combussisse traditur, quia impium, & nefarium esset, deos

ipsos

ipſos parietib. includere. Verùm de tẽplis quondam Zeno Citicus in hæc verba philoſophatus eſt, inquiens: Sacella ac templa conſtruere, nihil quidem neceſſe eſt, nihil enim ſacrum iure exiſtimandum, neque pro ſancto habendum, quod ipſi homines conſtruxerint. Apud Perſas nulla olim templa erant. Hebræis autem in tota natione, non niſi vnicum templũ religioſum erat, à Salomone Hieroſolymis extructum, de quo tamen legitur apud Eſaiam: Hæc dicit Dominus, Cælum ſedes mea, Terra autem ſcabellum pedum meorum. Quæ eſt iſta domus, quam ædificas mihi? Et Stephanus Protomartyr ait: Salomon ædificauit illi domum, ſed excelſus in manufactis non habitat. Et Paulus Apoſtolus ait Athenienſibus: Deus non in manufactis templis habitat, qui cùm ſit Dominus cæli & terræ, manibus hominum non colitur tanquam indigens aliquo. Docet autem humanam naturam, ipſoſque homines, ſed puros, pios, ſanctos, religioſos, Deoq; deuotos eſſe acceptiſſima Deo templa: quemadmodum ſcribens Corinthijs, inquit: Templum Dei eſtis,
&

sc spiritus Dei habitat in vobis, temlum Dei sanctum est, quod estis vos. Præterea in prima illa nostra religione, ab ipsis Christianæ fidei incunabulis, & diu post Christum passum, non fuisse nostris sacris templa constructa, fatetur ipse Origenes contra Celsum, docens multis rationibus, Christianis illa ad verum Dei cultũ, veramque religionem nihil coueniſe. Et Lactantius ait: Nõ templa Deo congestis in altitudinem saxis struenda sunt, sed suo cuique conseruandus est pectore, in quod se conferat, cùm adorat Deum.

Non habitat templis manuum molimine factis
Omnipotens, ædes aurea verus homo.

Et Christus suos adoraturos non in templũ remittit, nec in synagogas, sed in cubiculũ orare in abscondito. Atq; ipse, quod legitur apud Lucã, nunq̃ ad turbas, ad vrbes, ad templũ, ad synagogas accessit orare, sed exiuit in montem orare, & ipse erat pernoctans in oratione. Verũ Ecclesia, quæ nihil agit, nisi acta spiritu Dei, cũ multiplicato Christiano populo Ecclesiã iam
ingressi

ingressi essent cum fidelibus peccato-
res, cum firmis, infirmi, & tanquam
in arcam Noæ, cum mundis anima-
libus, simul & immunda: sacras quas-
dam ædes, & templa, & basilicas, loca
sacrata, ab omni prophano commer-
cio libera instituit, in quibus Christia-
næ multitudini, verbum Dei publicè
prædicaretur, cęteraque religionis sa-
cramenta, & commodiùs, & castiùs
administrarentur: quæ à populo Chri-
stiano, summa semper in veneratio-
ne habita, etiam à Principibus immu-
nitate munita, nunc in tantam excre-
uêre multitudinem, accedentibus il-
lis, tot fratrum oratorijs, priuatisque
sacellis, vt maximè necessarium fo-
ret, multa ex illis tanquam superflua
& indebita membra resecari. Accedit
ad hæc structuræ superba magnificen-
tia, in quam multæ admodum sacræ
pecuniæ, & eleemosynæ indies pro-
funduntur, quibus, quod & superiùs
diximus, multi Christi, pauperes ve-
ra Dei templa, imaginesque, fame, si-
ti, æstu, algore, labore, debilitate, ege-
state periclitantia sustentari
deberent.

DE

DE FESTIS.
Cap. LIX.

FEstorum etiam dies tam apud Gentes, quàm apud Iudæos magna religione semper celebres fuê, qui omnes distributim, per certa nni tempora, per certos, & statutos es, Deum colebant: quasi liceret aliuando à diuino cultu discedere, aut rsan Deus plus alio, quàm alio tem ore se coli velit. quod idcircò vt prorum Paulus obiecit Galatis, ad eos c scribens: Dies obseruatis, & mens; & tempora, & annos, timeo ne vo is frustrà, & sine causa laborauerim. e qua re etiam Collossenses admoens, præcepit illis dicens: Nemo vos idicet de cibo & potu, in parte diei sti, aut neomeniæ, aut sabbatorum, uæ sunt vmbra futurorum. Veris nim & perfectis Christianis nulla st dierum differentia, qui sunt semer in festiuitate, semper conquiecentes in Deo, & sine intermissione erum Sabbatum agentes. Sicut aticinatus erat Esaias ad Patres Iuæorum, fore aliquando, vt Sabbaum eorum tolleretur, cumque venerit

erit Saluator, futurum Sabbatum perpetuum, perpetuasq; neomenias: rudiori autem populo, ac infirmæ multitudini, ac imperfectiori Ecclesiæ parti, à sanctis Patribus, eiusmodi dies statuti sunt, quibus conueniant ad sacram verbi Dei concionem audiendam, & ad cultum diuinum celebrandum, ac communicandorum sacramentorum causa: ita tamen, vt nō Ecclesia diebus seruiat, sed dies inseruiant Ecclesiæ. Sunt itaque constituti dies à Patribus in Ecclesia, quibus ab omnibus externis negotijs, atque corporeis actibus plebem abstinere deceat, quo liberius seruiat Deo, vacet orationibus & contemplationibus, intersit diuinis officijs, & verbi Dei cōcionibus, & quęcunq; eiusmodi sunt, quæ tunc ob æternæ salutis commodum fiunt. Sed ille distortor æquitatis, labefactor omnis ordinis & pulchritudinis, author omnium malorum Diabolus, quidquid Spiritus sanctus ædificat, assiduè demoliri nitens, etiam hanc artem propè diruit. Adeò maxima pars Christiani populi sacrum hoc dierum Festorum otium non ad orandum, non ad Dei verbū audi-

diendum, non ad cætera, quorum
usa instituta sunt, impendit: sed ad
nnifariam bonorum morum, ac
hristianæ doctrinæ corruptelam, in
oreis, in Comœdijs, in Histrionib⁹,
cantilenis, in ludis, in compotatio-
bus, in pompis, in speculis, in qui-
scunque mundanis, carnalibus, spi
rui, sanctitatique contrarijs operi-
is consumit: & (quemadmodum in-
uit Tertullianus de Cæsarum solen-
bus) solent tunc grande officium a-
re, focos & choros in publicum du-
re, vicatim epulari, ciuitatem taber-
e habitu obolefacere, vino gulam
gere, certatim cursitare ad iniurias,
impudentias, ad libidinis illece-
as: sic exprimitur publicum gau-
um, per publicum dedecus. Nonne
go meritò damnandi sumus, qui
c ritu Christi & Sanctorum eius so-
nnitates celebramus? Cæterùm à
ebus festis, præter Manichæorũ in-
nam blasphemiam, & Cataphry-
um pestifera dogmata, aut nullas,
ut paucissimas hæreses compertas
bemus: veruntamen maximi in
cclesia schismatis occasionem præ-
iterunt, cùm Victor Romanus
Ponti-

Pontifex omnes fermè Orientales, & Auſtrales Eccleſias à cõmunione amputaſſet, ea ſola de cauſa, quòd in diei Paſchatis obſeruatione morem à Romana conſuetudine ſequerentur diuerſum: cui tunc inter cæteros excellentiſſimos viros reſtitit Polycrates Aſię Epiſcop⁹. Præterea Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus, quãuis ipſe Romano ritu Paſcha celebrauit, magna tamen libertate, Victorem Pontificẽ obiurgare auſus eſt: quòd præter exẽplum prædeceſſorum ſuorum pacis perturbator abſcidiſſet Eccleſias non in fide errantes, ſed in ſolis ritibus quibuſdam à Romana Eccleſia diſſidentes. Multa deinceps ſuper hac Paſchatis obſeruatione Conciliorum & Pontificum decreta, ac Patrum rationes, & quæ vocantur Eccleſiaſtica computa, emanârunt. Neque tamen in hunc vſque diem veram, atque per vniuerſum orbem eandem Paſchatis diem conſtituere potuerunt: & in hũc diem vſque conſultis Aſtrologis de Calendarij reparatione, ſed de Indeciſo negotio diſputatur. Digna profectò res, pro qua ob vnius Romani Põtificis pertinacem religionem tantùm

ntum Ecclesia pateretur naufra
um.

DE CAEREMONIIS.
Cap. LX.

EX membris denique religionis non minima sunt rituum & cæremoniarum pompæ in vestib. vasis, in luminibus, in campanis, organis, in concentu, in odoribus, sacrificijs, in gestibus, in picturis eciosis, in ciborum & ieiuniorum electu similibus (magna cum admiatione, tum veneratione ab imperi plebe & hominibus, qui nihil adertunt, quàm quæ ante oculos ober santur) receptis eiusmodi. Numa ompilius primum Romanis cærenonias indixit, quorum prætextu udem adhuc & ferocem populum, ui vi & iniuria imperium occupaerat, ad pietatem, fidem, iustitiam, c religionem inuitaret, feliciusq; guernaret. Testantur hæc ancylia ac alladium, sacra imperij pignora, Ianus bifrons belli & pacis arbiter, ignis Vestæ, cui flamina custos impeij iugiter vigilaret, ipseq; ann⁹ fasto-

rum & nefastorum dierum varietate per duodecim menses diuisus, sacerdotiorumq; magistratus in pontifices & augures partitus, varijque sacrificiorum & supplicationum, spectaculorum, processionū, delubrorum & officiorum ritus, quorum magna pars (Eusebio teste) exinde in nostrā quoq; religionem migrauit. Verum Deus ipse, quem nō delectant caro, & cor, & sensibilia signa, has exteriores carnalesq; cæremonias despicit, atque contemnit. Non enim in corporalibus actionibus & sensibilibus operibus, cultuque carnali vult coli Deus, sed in spiritu & veritate per Iesum Christū. Ipse enim spectator fidei est, considerans intimum spiritum & occulta hominum, scrutator cordium, qui intuetur intima mentis. Quapropter carnales illæ & externę cæremonię nequeunt homines promouere ad Deum, apud quem nihil est acceptum præter fidem in Iesum Christum cum ardenti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & præmij. Hic enim est verus, & nulla externorum carnaliumq; rituum inquinatione violatus Dei cultus: quod nos instruens Io-
annes,

annes, ait, ſpiritum eſſe Deum, & eos qui volunt adorare, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Cognouerunt hoc aliqui gentium philoſophi: hinc Plato in veneratione ſummi Dei exteras omnes cæremonias auferri iubet. Nihil enim deeſt ei, qui ipſe eſt omnia, aut in eo ſunt omnia, ſed nos agentes gratias adoremus. Hæc enim ſunt ſummæ incenſiones Dei, quando aguntur gratiæ à mortalibus. Neque præterea habemus quicquam aliud, quod reddamus Deo magis acceptum, quàm laudem, gloriam, & gratiarum actionem. Neque verò hic quiſquam obijciat Moſaicæ legis ſacrificia, ritus, & cæremonias, quaſi Deus in illis delectatus ſit: non propter hoc eduxit eos de Aegypto, vt ſacrificia illi offerrent & adolerent incenſa, ſed vt obliti idololatriæ Aegyptiorũ, audirẽt vocem Domini, & obedirent illi in fide & iuſtitia propter illorũ ſalutẽ. Quòd aũt Moſes illis ſacrificia & cæremonias inſtituit, morẽ geſſit infirmitati & duriciei cordis eorũ, aliq̃d indulgẽs errori, vt eos ab illicitis reuocaret, ne gẽtiũ ritu ſacrificia immolarẽt dęmonib. & non Deo. Nõ

enim principaliter hæc, ſed ſecundũ conſequentiam conceſſa ſunt, nec aliter eos obligare potuit lex illa, niſi quatenus populi conſenſu fuerat cõprobata. Quin & Moyſes ipſe laturus has cæremoniarum leges, ſeniorum & populi collegit ſuffragia, quo illos ſibi magis haberet obnoxios. ideoque lex illa pro temporum & rerum viciſſitudine potuit immutari, & aliquando in totum erat abroganda: lex autẽ Dei, quæ in lapideis tabulis tradita erat, perpetua eſt. Sic enim locutus eſt Dominus per Ieremiam: Quo mihi thus de Saba affertis, & cinamomum de terra longinqua? Holocauſtomata & ſacrificia veſtra non delectauerunt me. Et iterum per eundem ait: Hæc dicit Dominus, Holocauſtomata veſtra colligite cum ſacrificijs veſtris, & manducate carnes, qui non ſum locutus ad patres veſtros, nec de holocauſtomatibus, nec de ſacrificijs præcepi eis, qua die eduxi vos de Aegypto, ſed ſermonẽ hunc præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero Deus veſter, & vos eritis populus meus: ambulate in omnibus vijs meis, quæcunque præcepero vobis, vt benè ſit vobis. Et iterum

iterum apud Esaiam ait Dominus: Non obtulisti mihi oues holocaustomatis tui, nec in sacrificijs tuis clarificasti me, non seruisti mihi in sacrificijs, nec aliquid laboriosè fecisti in thure, nec mercatus es mihi argento incensum, nec adipem sacrificiorum tuorum concupiui, sed in peccatis tuis ante me stetisti. Super quem igitur, ait, aspiciam, nisi in humilem & quietum & trementē sermones meos? Non enim adipes & carnes pingues auferent antè iniustitias tuas, hoc enim est ieiunium, quod ego elegi, dicit Dominus. Solue omnem nodum iniustitiæ, dissolue connexus violentorum commerciorum, dimitte quassatos in requiem, & omnem cōscriptionem iniustam conscinde. Frange esurienti panem tuum ex animo, & peregrinum sine tecto, induc in domum tuam. Si videris nudum, adoperi eum, & domesticos seminis tui ne despicias: tunc erumpet matutinum lumen tuum, & sanitates tibi citò orientur, & præcedet ante te iustitia, & gloria Dei circundabit te: & adhuc te loquente dicam, Ecce adsum. Non inficior, quemadmo-

dum olim in synagoga Moyses & Aaron, & per successionem cæteri pontifices, iudices, prophetæ vsq; ad scribas & pharisæos, sic postmodum in Ecclesia ab apostolis, euangelistis, pontificibus, sacerdotibus, & doctoribus factum, vt illam pijs quibusdam cæremonijs, elegantibusq; ritibus & institutis tanquam sponsam ornatam viro suo decorarent: multa insuper statuta, & decreta ediderunt posteriores, iuxta hominum imbecillitatem. Sed quod solet sæpè contingere, vt quod prouisum est ad remediū, tēdat ad noxam, sic accidit vt crescentibus ijs cęremoniarum legibus, pluribus constitutionibus hodie onerentur Christiani, quàm olim Iudæi: quodq; magis dolendum est, cùm ipsę per se, nec bonæ sint, nec malæ, plus illis fidat populus, arctiusq; obseruet, quàm tradita à Deo præcepta, dissimulantibus illa nostris episcopis, & sacerdotibus, & abbatibus, & monachis, ac suo ventri interim egregiè consulentibus. Cæremoniæ autem, etsi nullas contra fidē hæreses dederint, innumeras tamen in ecclesiam sectas introduxerunt, maximorumq; scismatū semina fuerunt.
Hinc

Hinc primùm Græca Ecclesia à nostra abscissa est, quòd illa non in azimo consecraret, sed in fermento, cum tamen illam verè consecrare fateamur. Deinde etiam Bohemorum Ecclesia separata est, quia sub vtraq; specie communicaret Eucharistiæ, vt ait Apostolus circũcisio nihil est, & præputium nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei: sic & cæremoniæ nihil sunt, nisi obseruatio præceptorum ecclesiæ. Nefas ergo est vtrobiq; propter modicas & quaslibet causas, quę Christianæ fidei nihil officiunt, vnitatem Ecclesiæ scindere, & corpus Christi diuidere: & quod pharisæis Saluator improperat, excolare culicem, & camelũ glutire, atq; turbata pace ecclesiæ in illis pugnare, vnde plus obsit scismatis pernicies, quàm prosit correptio. Potuissent Romani Pontifices multa mala sustulisse, pacatamq; & integrã seruare ecclesiam, si tolerassent Græcorum fermentum, & Bohemorum calicem. Neq; verò maiora hæc sunt, quàm quod Innocẽtius octauus (Volaterrano teste) concessit Norvvegijs, vt liceret illis sine vino sacrificare calicem.

DE MAGISTRATIbus Ecclesiæ. Cap. LXI.

IAm verò & magistratus & variæ hominum sectę sunt in ecclesia, cũ ad ornamentum religionis, tum pro conseruando sacrorum ordine, ne fiat confusio. Quidquid autē agitur in Ecclesia, siue ad ornamentum, siue ad ædificationē religionis, tam in deligendis magistratibus, quàm instituendis ministris Ecclesiæ, nisi id fiat diuini spiritus instinctu, qui quasi anima est Ecclesię, vanum est & impiũ. Quicunq; enim ad magnum Dei officium, & Apostolatus dignitatem à spiritu Dei vocatus non fuerit, sicut Aaron, & qui non ingressus fuerit per ostium, quod est Christus, sed aliundè in Ecclesiam ascenderit per fenestram per fauores hominum, per emptitias voces, per imperium principum: certè hic non est Christi vicarius & Apostolorum, sed fur & latro, & vicarius Iudæ Iscariotis, & Simonis Samaritani. Hinc ab antiquis patribus de electione prælatorum (quod sacer Dionysius vocat nominationis sacramen tum

tum) tam arctè statutũ est, quòd Pontifices & Apostoli, qui præessent ministerijs in Ecclesia, nominarentur viri moribus & vita integerrimi, potentes in doctrina sana de omnibus rationem reddere: sed antiquis patrum constitutionibus paulatim à sua maiestate cadentibus, ac recentiore pontificio iure cum damnabili consuetudine inualescente, tales plerique super sedem Christi conscendunt Pontifices & Apostoli, quales olim super sedem Moysi sedebant scribæ & pharisæi, qui dicunt, & non faciunt, alligãtes onera grauia in humeris populi, ipsi autem nolunt digito mouere. Hypocritæ sunt, omnia opera sua faciũt, vt videantur ab hominibus, ostentãtes religionem suam in scenis: cupiũt primas stationes in choro, in gymnasijs, in synagoga, & vbique in foro, in plateis Rabbi, & magistri, & doctores vocari volunt: claudunt viã cælorum & ipsi non introeũtes, etiam alios excludunt, nec sinunt intrare: comedũt domos viduarum, orationes longas factitantes, circumeuntes mare & aridam, seducunt, & furantur pueros, vt nacto vno proselyto, exaugeant per-

ditum eorum numerum; vt ipsi perditi, & addicti gehennæ igni alios simul secum multo magis disperdant: suis commentis & traditionibus pijssimas Christi leges labefactant, verũ Dei templum ac viuas Christi imagines, & aras animarum populi negligentes, aurum & oblationes auaro oculo curant, leuiora & quasi sinistra legis facientes, de decimis collectis, oblationibus & eleemosynis accuratè noua cudunt, & leges cæremoniarũ arctè sanciunt, decimantes fruges, pecora, pecunias, & etiam quæuis minima, mẽtham, anethum, cuminum & de his canum more collatrantes à suggesto confligunt cũ populo. Quæ verò grauiora & dexteriora sunt opera Euangelij & legis, & iustitiæ Christianæ iudicium, misericordiam, & fidem omninò negligunt, excolant culicem, deglutiunt camelũ, cespitant ad lapidẽ, ingens saxum transiliunt, duces cæci, falsi & dolosi, genimina viperarum, tersi calices, sepulchra dealbata, foris in mitris, in pilis, in habitu in vestitu, in cucullа ostentantes sanctimoniam, intus pleni spurcitia, hypocrisi, iniquitati, scortatores, saltatores

tores

tores, histriões, lenones, aleatores, helluones, temulenti, venefici, qui iam anteà (quod notat Ioannes Camotensis Episcopus) non ex virtutum meritis, sed aut per turpe obsequium, aut intuitu munerum, aut fauore principum, aut vi amorum ad sacerdotia, ad beneficia, ad episcopatus conscenderunt, aut sub hypocrisis fuco hæc ad se traxerunt ex bonis Ecclesiæ quæ pauperum sunt, sibi priuatas diuitias cumulantes, monopolia & nundinas constituentes, in eleemosynis parentum nostrorum, abutētes illis in scortis, in alea, in venatione, in omni luxu & spurcitia.

Gaudent equis canibusq́; & aprici gramine campi.

Concutiunt populos, vexant regna, sollicitant bella, diruunt ecclesias, quas religiosorum patrum cōstruxit deuotio, ipsi extruentes palatia, incedentes in vestibus purpuratis & deauratis, magno plebis detrimento, & religionis infamia, ac reip. insupportabili onere: quos non mercenarios pro pastoribus, nō lupos pro mercenarijs, sed pro lupis diabolos. Beatus ille

Clareuallensis Bernardus in sermone ad generalem Remensem synodum, præsente Romano Pontifice definiuit. Iam etiam ipse Romanus summus pontifex (quod idem sanctus Episcopus Camotensis conqueritur) omnibus grauissimus & intollerabilis est, cuius pompam & fastum nullus vnquam tyrannorum æquauit: atq; ij, interim in se solis iactant religionis & Ecclesię statum consistere, cùm religionis onera, & verbum Euangelij, quod verum pontificium munus est, in alios reij icientes ipsi in condendis proprijs legibus occupati, Ecclesiæ accipiunt emolumenta, ociosi simul & flagitiosi. Et quia, vt aiunt, sedes ipsa pontificia aut sanctos recipit, aut sanctos facit, hinc sibi nihil nō licere putant, adeò vt etiam sacris Ecclesiæ cæremonijs, quas sancti patres ad instruendos mortalium animos, & pro conferenda nobis Dei gratia, magna obseruātia instituerunt nefaria voluptate pro sua libidine impudenter flagitiosissimeq; abutuntur: cuiusmodi exemplum de Bonifacio octauo pontifice in Porchetum cardinalem legimus apud Crinitum. Hic est ille ma-

gnus Bonifacius, quia tria magna & grandia fecit, primum, falſo oraculo deluſo Clemente, perſuaſit ſibi cedere Apoſtolatum: ſecundum, condidit ſextum Decretalium, & Papam aſſeruit omnium dominum: tertium, inſtituit Iubilæum, indulgentiarum nundinas, illasque primus in Purgatorium extendit. Tranſeo cætera illa Romanorum Pontificum monſtra, quales Formoſus Papa, & nouem ſequentes olim Eccleſiæ turpiter præfuerunt: taceo etiam poſteriores illos, Paulum, Sixtum, Alexandrum, Iuliũ famoſos Chriſtiani orbis perturbatores. Prætereo Eugenium, qui ob violatum Turcæ iuſiurandum, Chriſtianam Rempub. in tot funeſtiſſima bella coniecit, ac ſi non etiam hoſti fides ſeruanda ſit. Alexander VI. quanto Chriſtianæ Reipubl. damno, Zizimũ Pazaithæ, Turcæ fratrem veneno ſuſtulerit, omnibus notum eſt. Iamque ipſi etiam Romanorum Pontificum Legati (quod ait Camotenſis, & quotidiana experientia notiſſimum eſt) ſic interdum in Prouincijs debacchantur, ac ſi ad flagellandum Eccleſiam egreſſus ſit Sathan à facie domini: cõ-

mouent & conturbant terram, vt videantur habere, quod oporteat sanare, lætantur cũ mala fiunt, exultantes in rebus pessimis, vixq; tenent lachrymas, cùm nil lachrymabile cernunt. Siquidem peccata populi comedunt, & vestiuntur, & nutriuntur, & luxuriantur in eis. Sed habent vitiorum suorum efficacissimos titulos, nec quicquam illis obijci potest, quod nõ alicuius sanctorum exemplo constantissimè excusent, aut tueantur. Nam si improperetur illis, quia indocti, & illiterati, dicent tales CHRISTVM delegisse Apostolos, qui nec Magistri legis, nec Scribæ fuerint, nec Synagogas, nèc Scholas vnquam frequentauerint: si linguæ barbaries obijcitur, dabunt Moysen impeditæ linguæ, & Ieremiam nescientem loqui, quin & Zachariam quòd mutus esset, à sacerdotio non exclusum. Quòd si etiam sacrarum literarum ignorantia, aut infidelitas, aut error, aut hæresis obijciatur, dicent Ambrosium nondum Christianum, sed Catechumenum adhuc, in Episcopum electum: & Paulum non ex infideli modò, sed ex

perse-

perſecutore ad Apoſtolatum vocatum: Auguſtinum quoque aliquando Manichæum fuiſſe, & Marcellinum martyrem in Papatu idolis thura odoleuiſſe. Quod ſi obijciatur illis ambitio, exemplo illis erunt filij Zebedæi: ſi timiditas, timidi erant Ionas, & Thomas: ille ad Niniuitas, hic ad Indos accedere metuentes: ſi perfidia, Petrus perfidiæ addidit periuriũ: ſi fornicatio, Oſeas meretricem, & Sãpſon ſcorta complexi ſunt: ſi percuſſio, ſi homicidium, ſi militia, Petrus Malcho auriculam amputauit, Martinus Iuliano militauit, & Moyſes Aegyptium interfecit, & abſcondit in ſtabulo. Adcò nihil penes eos refert, qualis quiſque ſit, qui accedit ad ſacerdotia, atque tunc horum magiſtrorum gladio oportet vt quiſque ceruices ſuas ſupponat: gladio, inquam, non gladio verbi Dei, cuius illi cuſtodes & miniſtri eſſe debent, ſed gladio ambitionis, gladio auaritiæ, gladio mulctæ, & extortionis, gladio mali exempli, gladio ſanguinis & occiſionis, quo armantur contra omnem veritatem & iuſtitiã, & honeſtatem.

Sceptro,

Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta
Incipit, euertetque aras respectus honesti.
Libertas scelerum est, quę regna inuisa tuetur.
Sublatusq; modus gladij facere omnia sæuè.

Non impunè licet eorum placitis contradicere, nec libidini eorum resistere, nisi quis paratus sit martyrium subire pro Christo: hoc erit excremari pro hæretico, quemadmodum Hieronymus Sauonarola Prædicatorij Ordinis Theologus, simul ac Propheticus vir, olim apud Florētiam exustus est. Verùm quoniam omnis potestas bona est, quia à Deo est, à quo sunt omnia, & omnia bona, & licet vtentibus, aut patientibus aliquando mala sint: vniuersitati tamen semper bona sunt, prouidente sic illo, qui benè vtitur malis nostris. Propter multitudinem enim delinquentium superinducit Deus tyrannos, & peccata populi faciunt regere Hypocritam. Quicūque igitur à Domino constitutus est Episcopus in Ecclesia, dignum & iustum est obedire illi, & in nullo con-

tra-

tradicere. Qui enim Episcopo, & Sacerdoti obedire contemnit, non illũ, sed Deum contemnit, quemadmodũ de contemptoribus Samuelis, ipse locutus est, inquiens. Non te spreuerũt, sed me. Et Moyses, aduersus murmurantem populum, ait: Non aduersus nos murmurastis, sed aduersus Dominum Deum. Non igitur inultus permanebit à Domino, qui se contra Episcopum, & Prælatum suum posuerit. Dathan, & Abiron restiterunt Moysi, & terra viuos absorbuit. Multi cum Chore conspirauerunt aduersus Aaron, & igne consumpti sunt. Achab, & Iezabel persecuti sunt Prophetas, & canes comederunt eos. Egressi sunt pueri, vt illuderent Helisæo, & vrsi dilaniârunt illos. Ozias rex contra sacerdotes, sacerdotium arrogare ausus, leprosus factus est. Saul quia præter Samuelem, sacerdotum principem, sacrificare præsumpsit, regia vnctione simul & Prophetico spiritu priuatus à Deo, datus est spiritui malo. Infidele est Scripturis sacris non credere, impiũ est sacerdotes spernere: boni sunt sacerdotes, melior Episcopus, super omnes sanctissimus summus Pontifex

&

& princeps Sacerdotum, cui credit[ae] sunt claues regni cęlorum, & commi[s]sa sunt secreta Dei, princeps quide se[-]cundum Deum, Pontifex secundum Christum, quem qui honorat, hono[-]rabitur à Deo : qui inhonorauerit inhonorabit illum Deus, & vltio[-]nem euadere non poterit.

DE SECTIS MONASTICIS. Cap. LXII.

SVnt adhuc in Ecclesia diuersarū sectarum populi, Monachi, & Fratres anachoritæ, quibus vetus lex omninò caruit. Caruit etiā Ecclesia eo tempore, quo fuit optima, nec tot cæremoniarum retib9 implicita. Qui hodie religiosorum nomen sibi soli vendicant, arduas profectò viuēdi regulas, & officia sanctissima professi, laudabiliumq; virorum, sanctissimorumq; Patrum nomina, putà Basilij, Benedicti, Bernardi, Augustini, Francisci, & similium præ se ferētes: sed hodie est inter eos ingens malorum turba. Siquidem huc tanquam in malorum omnium asylū confluunt, quoscunq; scelerū conscientia terret, q ob

legum

gum vindictam nusquam alibi tuti
unt, qui crimina cōmiserunt suppli-
io expianda, quos vitę turpitudo ab-
traxit ad infamiā, quos reb. suis scor-
is, alea, ingluuie profusis, ęs alienum
ac turpis egestas mēdicare cōpellunt,
& quos laborem subterfugientes, spes
otij, ac fraudatæ cupidinis impatiens
desperatio, aut circumuēta iuuentus,
aut iniusta nouerca, aut iniqui tuto-
res huc impegerunt: quorum omniū
agmen iungit simulata sanctimonia,
cucullatus habitus, & valida mendi-
citas. Atque illud mare magnum, in
quo cum cæteris piscibus habitant Le-
uiatham, & Behemoth, cæte grandia,
belluæ & reptilia, quorum non est nu-
merus: de quo exiliunt tot Stoicæ si-
miæ, tot insolentissima poscinūmia,
tot palliata mendicabula, tot cucul-
lata monstra, barbigeri, funigeri, re-
stiferi, saccogeruli, loripedes, lignipe-
des, nudipedes, atrati, nigritæ, griso-
nes, albichlamydes, versicolores, mul-
tipelles, linostolij, retiarij, palliati,
chlamydati, pullati, paludati, præcin-
cti, bracchati, ac id genus aliorum tur
ba histrionum, qui cùm de rebus hu-
manis nullā fidem habeant reliquā:
ob

ob monſtruoſæ veſtis habitum cred-
tur illis diuina, hodieque ſacrum re-
ligionis nomen ſibi ſoli vſurpant, a
ſe Chriſti ſodales, Apoſtolorumq́; cō-
tubernales iactant: quorum vita ſæp
ſceleſtiſſima eſt auaritia, libidine, gu-
la, ambitione, temeritate, petulantia
& omni ſcelere referta, ſed religioni
prætextu ſemper inulta. Romanæ e-
nim Eccleſiæ priuilegijs muniti ſunt
& à iuriſdictione omnium Eccleſia-
rum exempti ſunt, quò plura illis im-
punè liceant: quumq́ue ipſi pro foro
rei alios quoſq; vbique conueniant
ipſi tamen conueniri nō poſſunt, niſi
aut Romæ, aut Hieroſolymis. Horū
vanitates & errores, ſi mihi calamo
explicandi forent, non caperent om-
nes pelles Madian: eorū, inquam, qui
non pietatis cauſa, profeſſi ſunt reli-
gionem, ſed ventris gratia, cucullam
induerunt. Neque verò bonos offen-
det hic ſermo, quem de ſolis improbis
dictum volo, qui ſub pellibus agninis
ſunt lupi rapaciſſimi, & in veſtibus o-
uium, aſtutam gerūt ſub pectore vul-
pem: adeò diſſimulantes artes fallaciæ
ſuæ, vt nihil aliud profeſſi videantur,
quàm ſcenicam quandā hypocriſim,
&

merum quæſtum pietatis imagine
rſonatum, dum pallido vultu men
ntur ieiunia, & obſequentibus la-
rymis profunda à pectore trahunt
ſpiria, & mobilibus labris, frequen-
s orationes ſimulantes, & greſſu in-
ſſuq́ue compoſito, geſtibus tran-
uillis.
Obſtipo capite figentes lumina ter-
ræ,
Modeſtiam ſibi vendicantes, fuca-
o habitu humilitatem, & ſuſpenſa à
ollo cucu̇lla, ſanctimoniā foris pro-
eſſi, intus autem deteſtandos mores
ecum ferentes: atque cum inter hæc
celeratiſſima quęq́ue nonnunquam
ommittant, ſeruantur, vincuntq; re-
igionis titulis, cuculla veluti clypeo
uncta fortunæ ſpicula repercutien-
tes, & ab omnibus mundanis pericu-
lis, ciuilibusq́ue moleſtijs ſecuri, pa-
nem otioſum & emēdicatum pro eo
qui laboribus acquiritur, veſcentes,
ſecuri, & ſine ſollicitudine dormien-
tes: hancq́; tamen Euangelicam pau-
pertatem putant, in otio & mendici-
tate veſci alienis laboribus. Cumq́ue
ſummam humilitatem profiteantur,
incedentes vili veſtitu, vt ruſtici, nu-
di pedes,

di pedes, vt hiſtriões retiarij, cincti fu-
nibus, vt capti latrones, raſo toto ca-
pite, vt fatui, cuculla, auriculis ac tin-
tinabulis tenus morionibus ac laruis
carniſpriuialibus quàm ſimilimi, cæ-
teraq́;, quæcunque contumeliȩ, & ab-
iectionis ſigna propter Chriſtum &
religionem ſeſe ſuſcipere fateantur:
vincuntur ambitione, & omnem in-
ſtituti ſui rationem in arrogantiſſi-
mos titulos referunt, ac paranymphi,
rectores, gardiani, præſides, priores, vi-
carij, prouinciales, archimandritȩ, ge-
nerales vocari gloriantur, vt nullum
hominum genus tam videatur primi
loci appetens, quàm iſtud. Non de-
ſunt, quæ de iſtis perplura mala ma-
lè dici poſſent, ſed iam præceſſerunt,
qui de ijs ampliſſimis maledictis con-
cionati ſunt: adeò vt non ſolùm mul-
tos probos, & integræ vitæ, verè reli-
gioſos Patres ſed ipſas etiam ſanctorũ
Patrum benè viuendi inſtituta, & re-
gulas contemptui expoſuerint. Quo-
circa nihil ego hic in ſugillationes eo-
rum dixiſſe volo, qui rectè in profeſ-
ſionibus ſuis ambulantes, ſanctorum
illorum Patrum veſtigia ſequentes,
ad cumulum aſpirant perfectionis.
Fateor

teor regulas & professiones illorũ
nctas, fateor esse in hunc diem san-
os monachos, sanctos fratres, mendi
ntes, sanctos anachoritas, sanctos ca
onicos regulares: tamen inter hos
urimos infideles, & reprobos, & apo
atas, quibus religionis professio de-
rmatur. Atque hoc est propositum
ostrum voluisse ostendere, nullam
nquam cuiusuis religionis professio
em tam castã extitisse, in quam non
repserit erroris & malitiæ macula.
iquidem & Angelos apostatas legi-
nus, & primos fratres parricidas, Pro-
hetas reprobos, Apostolos prodito-
es, & discipulos Christi perfidos, at-
que inter Rom. Pontifices supra mul-
os schismaticos, & reprobos, & etiam
hæreticos: aliquando etiam mulierẽ
ad tanti apicis culmen conscendisse,
quę vocata est Ioannes octauus, rexit-
que sedem Apostolicam, laudata ab
omnib. annos duos, cum aliquot men
sibus atque diebus: & quod mulierib⁹
in Ecclesia negatum est, contulit sa-
cros ordines, promouit Episcopos, mi
nistrauit Sacramenta, cæteraque Ro-
man. Pontificum exercuit munera: &
facta eius in Ecclesia nõ fuerũt irrita,
commu-

cõmuni videlicet errore faciente ius. Quo præualente, puto Ecclesiam tũc coactam multa dissimulare, quæ religionis rigor aliàs non tulisset: adeò nec in religionibus quicquam integrum, stabile & perpetuum reperiri potest. Quicunq; autem in Ecclesiam Dei sectas introducunt, & tanquam sibi placentes, quæstus causa, aut fictæ sanctitatis gloria secedunt à Principe Romana Ecclesia, ij tanquam Nadab & Abiu alienum ignem offerentes ad altare Dei, ab eo comburentur. Qui verò elati, & peruersæ sententiæ excogitatis hæresibus, exurgere audẽt aduersus Ecclesiam Dei, cum Dathan & Abiron, voragine terræ absorpti viui, descendent in infernum. Qui autem scindunt vnitatem religionis, & Christi membra diuidentes, affligunt Ecclesiam Dei, eadem pœna, qua Ieroboam, exterminabuntur.

DE ARTE MERETRICIA. Cap. LXIII.

RElìquum nunc, quia apud Aegyptios primos religionum authores, neminem olim sacerdotem

em fieri licebat, qui Priapi ſacris non
rius initiatus fuiſſet, atque in noſtra
eccleſia receptum ſit, quod carens te-
ibus Papa eſſe non poſſit, prohibe-
nturq; ſpadones, eunuchi & caſtrati
n ſacerdotes ordinari, palamque vi-
emus vbicunq; ſunt magnifica iſta
empla, & ſacerdotũ monachorum-
que collegia, vt plurimum in proxi-
mo eſſe lupanaria: quin & plurimæ
nonialium & veſtalium ac beguina-
um domus, priuatæ quædam mere-
ricularum fornices ſunt, quas etiam
monachos & religioſos (ne diffame-
ur eorum caſtitas) nonnunquam ſub
monachali cuculla, ac virili veſte in
monaſterijs aluiſſe ſcimus. Viſum eſt
non præter ordinem de arte meretri-
cia ſermonem hic ſubnectere, quam
equidem ad benè inſtitutæ Reipubli
cæ rationem non ſolùm vtilem, ſed
& neceſſariam eſſe plerique ſapien-
tiſſimi arbitrati ſunt. Nam Solon il-
le magnus Athenienſium legiſlator,
atque vnus de ſeptem ſapientibus A-
pollinis oraculo iudicatus (vt teſtes
ſunt Philemon & Menander) emptas
iuuentuti meretriculas comparauit,
& primus Veneris Pandemi templũ

ex prostitutarum capturis dedicauit, lupanariaque instituit legem sanciuit, immunitate etiã meretricibus cõcessa roborauit. Tantæ quoque reuerentiæ habitæ sunt meretrices in Græcia, vt cum Perses in Græciam expeditionem faceret, Corinthiæ meretrices pro salute Græciæ in templo Veneris supplicarent. Mos quoq; is erat apud Corinthios, vt de re magna supplicaturi Veneri, meretricibus id committeretur. Meretricum templa constructa plurima apud Ephesum, & aliud celebre ædificarunt Abydeni, quòd libertatem sibi ademptam meretricis opera recuperarunt. Ipse præterea sapiens Aristoteles non dubitauit etiam meretrices diuinis honoribus dignas, quando Hermiæ pellici sicut Elusinæ Cereri sacra fecit. Inuentum autem huius artis Veneri tribuitur, quæ idcirco etiam inter deas relata est. Hæc enim impudica, omnibusque prostituta libidinibus, author mulieribus in Cypro fuit, vt vulgato corpore quæstum facerent, vnde apud Cyprios, narrante Iustino, mos inoleuit, vt virgines eorum ante statutas nuptias in quæstum ad littus

maris

naris proſtituerent dotem lucraturas
& pro reliqua pudicitia Veneri liba-
menta ſoluturas. Apud Babylonios
etiam, teſte Herodoto, conſuetudo
fuit, vt qui rem domeſticam conſum-
pſiſſent, filias ſuas adigerent ad quę-
ſtum corpore faciendum. Verùm Aſ-
paſia Socratica meretrix vniuerſam
Græciam (vt ſcribit Athenæus) me-
retricibus impleuit: ob cuius amo-
rem, ciuſque miniſtras à Megarenſi-
bus raptas, ait Ariſtophanes, bellum
Peloponeſiacum à Pericle ſuſceptum.
Extulit autem hanc meretricandi ar-
tem permultum imperator ille He-
liogabalus, qui (vt teſtis eſt Lampri-
dius) lupanaria domi amicis, clienti-
bus, & ſeruis exhibuit, conuiuia de-
dit ad viginti duo fercula ingentia e-
pularum, ſed vt per ſingula conuiuæ
coirent & lauarent: iuramentoq; adi-
gebantur, quòd voluptatem hāc per-
ficerent: ſæpe etiam meretrices à leno
nibus cunctis redemit & manumiſit,
è quib. meretricem quandā notiſſimā
& pulcherrimā triginta argēti libris
redemiſſe legitur, fertur & vna die ad
oēs circi, & theatri & amphitheatri, &
omniū vrbis locorū meretrices ingreſ-

ſus,& ſingulis aureum donaſſe. Aliquando etiam omnes de circo,de theatro,de ſtadio,& omnibus locis & balneis meretrices collegit in ædes pub. & apud eas concionem habuit quaſi militarem,vocans commilitones,diſputauitq; de generibus ſchematum & voluptatum: poſt concionem pronunciauit ijs, quaſi militibus ternos aureos donatiuum. Etiam matronis Romanis meretricari volentibus nō ſolū impunitatem, verumetiam immunitatem conceſſit,ſalariaq; ex publico ærario meretricibus ſtatuit. Etiam ſenatuſconſulta quædam amatoria & meretricia ſiue ſutuaria inuulgauit.eaque de nomine matris ſiue coniugis ſuæ Semiramida iuſſit appellari:inſuper & genera quædam libidinum adinuenit,quibus etiam Cyrenæ meretriculæ(quæ Dodecamechana,quoniā in Venerio vſu duodecim excogitaſſe modos,quibus inſcenſori iucundius redderetur, libidinis proluuium cognominata eſt) numeros ſuperat, ac veteres omnes Tribades, Hoſtias,Aphias, Spinctrias, Gaſaluadas,Caſaritas,proſtipulas, cæteraque ſcortilla vinceret. Tranſeo Iudā Iſrae litam

itam patriarcham ſcortatorē, & Samſonem populi Dei iudicem, qui non niſi ſcorta duxit vxores, ac Salomonē Iudæorum regem ſapientiſsimū, qui greges m.r.tricum penè innumerabilium habuiſſe proditur: quin & cū Cæſarem dictatorem virum ſtrenuiſſimum hanc ob cauſam omnium mulierum virum nuncupatum, tum & Sardanapalum Babyloniorum monarcham, cæteroſq́ue innumeros meretricum potentiſſimos patronos: ipſe etiam Proculus Imperator in hac arte non poſtremam gloriam reportauit, qui (vt teſtatur eius ad Metianum epiſtola) ex captis centum Sarmaticis virginibus decem prima nocte iniuit, omnes autem intra quindecim dies conſtuprauit. Sed maius illo eſt, quod Poetæ narrant de Hercule, illū quinquaginta virgines vna nocte omnes mulieres reddidiſſe. Narrat etiam Theophraſtus grauis autor, herbulam quandam Indicam tantæ virtutis, vt quidam, ea comeſta, ad ſeptuageſimum coitum proceſſerit. Reliquum verò non parum hanc artem ornarunt Sappho poetes Phaonis adamatrix, & Leontium Metrodori ſcor

tum in philoſophia eruditiſſima, ad-
eo vt aduerſus Theophraſtum contra
coniugium pro tuendo meretricatu
libros ediderit. Accedit iſtis Sempro-
nia Græcè & Latinè elegantiſſima.
nec prætereunda hic eſt Leæna Ari-
ſtogitonis Athenienſis probatiſſimæ
fidei ſcortum, quæ torta à tyrannis vt
amicum proderet, tormenta omnia
cum conſtanti ſilentio perpeſſa eſt.
Nobilitarunt præterea hanc artem
Rhodope meretrix, Aeſopi fabulato-
ris conſerua quondam & contuberna-
lis, quæ tantas opes meretricio quęſtu
conſecuta eſt, vt inter mundi ſpecta-
cula tertiam ordine condiderit Pyra-
midem. Sequitur hanc Thaïs Corin-
thia, quæ pręrogatiua pulchritudinis
inſignis regum duntaxat & principũ
dignabatur amplexus. Maximè ve-
rò hanc artem extulit Meſſalina Clau
dij Cæſaris vxor, quæ lupanaria cir-
cumiens, etiam ancillam nobiliſſi-
mam è proſtitutis, die ac nocte quin-
to & vigeſimo concubitu ſuperauit,
& laſſata viris, ſed non ſaciata receſ-
ſit. Quibus adiungere poterimus ex
recentiori memoria Ioannam Nea-
politanorum illuſtrem reginam, &
pleraſ-

plerasque alias principes meretrices, & palatina scorta, si nuncupare eas tutum foret, quamuis vulgata fama notissimæ sint: hoc ipso tamen à cæteris meretricibus discretæ, quòd contra Heliogabali legem non in publicis lupanaribus, vt Messalina illa imperatrix, sed intra limina clanculum futuunt, & quasi per insidias meretricantur. Adscribamus licet etiam Octauiani Augusti vtranque Iuliam filiam & neptem, tum & Populeam & Cleopatram Aegypti reginam, & alias nobilissimas meretrices: quinetiam Semiramidis monarchæ, & Pasiphaë vetustissima libidinis exempla, quarum hæc tanta libidine ardebat, vt non modò filium proprium in cõplexum solicitaret, sed etiam equum vsque ad coitum adamarit: illa verò Minois regis vxor, se tauro supposuerit. Nolimus autem hoc loco illustrium meretricum catalogum edere: sed illud prætereundum non est, meretricios & adulterinos concubitus germinasse nobis splendidissimos heroas, puta Herculem, Alexandrum, Ismaelem, Abimelech, Salomonẽ, Constantinum, Clodonium Francorum

regem, & Theodoricũ Gothum, Guillermum Normannum, Raymirum Arragonensem. Sed & qui hodie regnant & imperant reges, pauci admodum ex legitimis matrib. nati sunt. Tam leuia habentur penes eos matrimonij iura, vt pro libito desponsatas, iustas, verasque vxores repudient, mutent, atque permutent, similiter & filios filiasq; tot nuptijs & sponsalitijs copulant & recopulãt, vt nescire cogamur, vbi verum cohæreat illorum matrimonium. Exempla huius plura suppetunt, sed pauca, quæ à proximis annis sese offerũt, pro omnibus faciunt. Nónne Ladislaus Polonus accepta in vxorem Beatrice, cuius nutu Hungariæ regnum obtinuit, tandem repudiata illa superinduxit aliam ex Gallis pellicem? Nónne Carolus octauus rex Francorum repudiata Margarita Maximiliani Cæsaris filia, illius sponsam rapuit, & vxorem sibi copulauit? quam eandem posteà Lodouicus duodecimus repudiata sua sibi consimili thoro coniunxit, consentientibus illis & adiuuantibus regni Episcopis & Põtificibus, quibus visum est pluris faci-
enda

la iura acquirendæ Britanniæ, quàm iura obseruandi legitimi matrimonij. Et hodie adhuc nescio cui regi persuasum audio, vt liceat sibi iam plus viginti annorum vxorem dimittere, & nubere pellici. Sed ad meretrices reuertendum est, harum artes qui nosse velit, videlicet quo ritu suam prostituant pudicitiam, qua oculorum lasciuia, quo nutu faciei, quo corporis gestu, queis sermonum blanditijs, queis impudicis contrectationibus, quo exteriori habitu ac fuco sollicitent corruptores, cęterasq; meretriciæ artis vafricias, illices, laqueos, stratagemata, apud comœdiarum poetas hæc requirat. Qui aut scire cupit, quo ritu, quo delinimento, quo contuitu, quo afflatu, quib. basijs, quib. suauijs. quib. cōtactib. quib. oppressiūculis, quib. affrictionib. quib. luctis, quo accubitu, quo constrictu, quibus motibus, quo impulsu, quo exceptu, quo recessu, qua Veneris protelatione, qua reciprocatione, qua instauratione meretricius ludus sit explendus, in medicorum voluminibus traditum inueniet. Scripserunt præterea libros de meretricibus Antiphanes, Aristopha-

nes, Apollodorus, Calistratus: particu-
latim verò Laidis meretricis laudes
scripsit Cephalus Rhetor, atque Na-
dis meretricis laudes conscripsit Alci-
damus. Scripserunt præterea de forni-
carijs amoribus tam Græci, quàm La-
tini, Callimachus, Philotes, Anacre-
ontes, Orpheus, Alceon Pindarus, Sap-
pho, Tibullus, Catullus, Propertius,
Virgilius, Iuuenalis, Martialis, Cor-
nelius gallus, & multi alij, non tam
poetarum, quàm lenonũ officio fun-
cti: sed hos omnes vincit Ouidius in
epistolis heroicis ad Corinnam dicta-
tis, maximè verò de arte amandi, quẽ
verius de arte meretricandi aut leno-
cinandi intitulasset, ob quorum eru-
ditionem, quod iuuentutem impu-
dicis documentis corrupisset, ab Octa-
uiano Augusto in meritum exilium
ad Getas vsque relegatus est. Ipse et-
iam Archilochus Lacedęmonius o-
lim omnes amorum libros iussit ex-
cremari, & tamen hęc ars hodie adhuc
à nobis legitur, & ludimagistri hanc
suis prælegunt discipulis, & editis in
eam scelestissimis commentarijs ex-
ponunt: quin & vidi ego nuper atq;
legi sub titulo Cortosanæ Italica lin-

gua

gua editũ & Venetijs typis excusum de arte meretricia dialogum, vtriusq; Veneris omnium flagitiosissimum dignissimumque, qui ipse cum authore suo ardeat. Præterco hic, & consultò quidem, cinædorum & prædiconũ detestandam libidinem referre, etsi illam magnus probet Aristoteles: ac Nero imperator publico thoro honestauit, quo tempore Paulus Apostolus scribens ad Romanos indignationem omnipotentis de illis indicit. Pluet enim super eos Dominus laqueos, vt non effugiant, ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. In hos iubet imperator insurgere leges, & armari iura, & exquisitis pœnis vltore gladio pœnam irrogari capitalem: sed hodiè igne excremantur, quam Moyses in legibus suis crudelibus supplicijs extirpandã censuit, & Plato à sua republica expellit, & in legibus damnat. Antiqui etiam Romani hanc (teste Valerio & alijs) seuerissimè punierunt. Exẽpla huius fuerunt. Q. Flaminius, atq; tribunus ille à Cælio occisus, sed nos honestis aurib. parcentes, ab hac monstrosa libidine, & brutali spurcitia ad mere-

trices redeamus. Siquidem omnibus
hæc libido infessa est, & non est, qui
ignem illius aliquando non senserit:
sed aliter vruntur fœminæ, aliter viri,
aliter adolescentes, aliter senes, aliter
plebei, aliter proceres, aliter pauperes,
aliter diuites. Quodq; mirabilius est,
pro nationum & terrarũ varietate, ali
ter Itali, aliter Hispani, aliter Galli a-
liter Germani: ita libidines incendio
pro cuiusq; sexus, ætatis, dignitatis,
fortunæ atq; nationis differentia sibi
varios insaniendi ritus deligente: vi-
rorum amor ardentior, sed fœminarũ
pertinatior: amor iuuenũ lasciuus est
& senum ridiculus: placere studet pau
per obsequio, diues munerib. plebei
conuiuis, proceres pompa & ludis. Ad
oritur pathicã ingeniosus Italus dissi
mulato ardore, quadam adornata la-
sciuia, illamq; editis laudat carmini-
bus, omnibusq; præferens extollit: si
potitur zelotypus, illam perpetuò re-
cludit ac veluti captiuam obseruat: si
amore frustratus de recuperanda pa-
thica desperauerit, ad maledicta con-
uersus, illam infinitis conuicijs dete-
statur. Præceps Hispanus, ardoris im-
patiẽs, furibũdus, irrequieta lasciuia ir-
ruit,

ruit, miſerabilibusq́, lamentis incen-dium ſuum deplorans pathicam in-uocat & adorat: ſi potitus fuerit, tan-dem aut zelotypus perimit, aut ſatia-tus ad mercedem proſtituit: ſi frui, de-ſperare cogatur, ſeipſum excruciat, & mori deſtinat. Laſciuus Gallus obſe-quio nititur, cantibus & iocis pathicā oblectat, ſi capitur zelotypia, mœſtus luget, ſi fruſtratur, laceſſit contume-lijs, vindictam minatur, vimq́; inten-tat: ſi potitus fuerit, tandem negligit, & aliam vrit. Frigidus Germanus len tè inardeſcit, accenſus arte inſtat, & donis prouocat, zelotypus liberalita-tem continet, fruſtratus contemnit, potitus refrigeſcit. Fingit ſeſe amare Gallus, ardorem diſſimulat German⁹, amatum ſeſe ſibi perſuadet Hiſpan⁹, amare neſcit abſque zelotypia Italus. Amat iucundam licet deformem Gal lus, præfert pulchram, licet inertem Hiſpanus, mauult timidulam Italus, cupit audentiorem Germanus: fit è ſa piente ſtultus pertinaciter amando Gallus, rebus omnibus amando pro-fuſis è ſtulto tandem, ſed ſerò fit ſapi-ens Germanus, ob placendæ amatæ deſiderium magna aggreditur Hiſpa

 nus,

nus, vt amata fruatur, maxima quęq; contemnit Italus. Quin huiusmodi amorum libidinumq; passionibus irretiti etiam maximi viri, multa præclara facinora sępissimè negligunt, & post terga relinquũt: cuiusmodi quõdam in Ponto Mithridatis, in Capua Hannibal, in Alexandria Cæsar, in Græcia Demetrius, in Aegypto Antonius: cessat olim ab opere Hercules propter Iolen, Achilles pugnam detrectat propter Briseidem, moratur Circi Vlyssem, moritur in carcere Claudius propter Virgineam, retinetur Cæsar per Cleopatram, eademq; exitio fuit Antonio. Produnt sacræ literæ propter fornicationẽ Seth cum filiabus Cain prope vniuersum humanum genus diluuione extinctum. Propter fornicationis impetum delctæ sunt Sichen & domus Emor, & penè tota tribus Beniamin: populus Israel propter fornicationem externarum fęminarum quoties percussus est & in seruitutem datus? Iamque propter vnius Dauid regis adulterium, quanta strages peste, fame, & gladio facta est? Propter fornicarios amores, fœminarumq; raptus, Thebani, Pho-

censes

censes, Circei expugnati atque deleti sunt, ipsumque, vt diximus, Peloponnesiacū bellum à Pericle susceptum est, ac decennali bello expugnatum illum, maximo totius Græciæ atque Asiæ detrimento. Similes ob causas Tarquinius, Claudius, Dionysius, Hannibal, Ptolemæus, M. Antonius, Theodoricus Gothus, Rodoaldus Lōgobardus, Childericus Francus, Aduincelaus Bohemus, atque Manphrodus Neapolitanus mortem, & patriæ ruinam passi sunt. Propter Canā Iuliam Tingitanæ prouinciæ præfecti filiam, per Rhodericum regem stupratam, pulsis Gothis, Saraceni omnem Hispaniam occuparunt. Henricus secundus Anglorum rex, ob stupratam nurum suam Philippi Francorum regis sororem, à filio suo regno pulsus est. Propter virorum fornicationes indignatæ vxores Clytemnestra, Olympia, Laodicea, Beronica, Frigiobunda, & Blancha, ambę Francorum reginæ, & Ioanna Neapolitana, & pleræque aliæ maritos occiderūt. Eadem causa Medeā, Prognem, Ariadnem, Altheā Heristillā materno amore in odium verso, in crudelē filiorum cædem adegit,

git. Et posteris temporibus multæ adhuc mulieres maritorum stupra in natos filios vindicarunt, atque ex mitissimis matribus crudelissimæ Medeæ, furibundæ Altheæ, & impiæ Heristillæ factæ sunt.

DE LENONIA. Cap. LXIIII.

VErùm quia Lenonum & Lenarum suasu, consilio & opera cõmittunt meretrices, & scortatores vt plurimum scelera sua, ipsam lenociniorum artem prosequamur. Nã sicut meretricatio ars est prostituendę propriæ pudicitiæ, sic lenocinium ars est oppugnandæ, & prostituendæ pudicitiæ alienæ. Quæ tanto quidem maior est meretricia, quanto sceleratior: tanto potentior, quanto ipsa res plurium artium satellitio constipata, tanto autem perniciosior, quanto ipsa plures cæterarum artium, ac scientiarum disciplinas amplectitur, quas aranearum instar irrepens, quidquid in singulis artibus & disciplinis vspiam est veneni, id totum è singulis haurit, inde sua tela contexens: non quidem

quidem quales aranearum telæ, quæ dimissis auibus, non nisi muscas capiunt, nec etiam cuiusmodi illa venatorum ingentia retia, quæ grandiores belluas retinent, pusillas astutioresq; bestiolas elabi sinunt: sed vincula nectit tam fortia, tamque solida, vt nulla puella, nulla mulier tã sit simplex siue prudens, tam constans siue pertinax, tam verecũda seu timidula, tam potens siue pusilla, vt si semel aures præbeat lenæ, non illicò capiatur & hæreat. Astutia verò ea est, quam nulla vincit muliebris prudentia, à quarum tẽdiculis nulla puella, nulla matrona, nulla vidua, nulla vestalis euadat indemnis. Cuius inermis militia, plurium mulierum pudicitiam prosternit, quàm vllus vnquam, quantũcunq; maximus exercitus, illius technæ, fraudes, doli, versutiæ, astus eiusmodi, quæ tradere nullus stylus sufficiat, nullum equare possit ingenium. Quumque hæc ars plurimos vtriusq; sexus habeat professores, tamen paucos admodũ consummatos dedit magistros: nec mirum. Nam licet tot sint lenociniorum genera, quot artiũ & disciplinarum, idcircò absq; omniũ cogni-

cognitione perfici non poteſt. Opor-
tet ergo perfectum & conſummatum
lenonem lenamúe omniſciũ eſſe, ne
ad vnam ſolam diſciplinam, velut ad
Arcticam ſtellam tantũ reſpicere, ſed
omnes amplecti, eam artem profeſſus
cui cæteræ omnes diſciplinæ ſeruiũt
& famulãtur. Eſt enim certa quædam
omnium ſcientiarum ſeruitus lenoci-
nio famulantium. Nam huic in pri-
mis Grammatica ſcribendi & loquen-
di diſciplina amatorias largitur epi-
ſtolas, illaſq; effectis amatorijs ſaluta-
tiunculis, precatiunculis, lamentatiũ-
culis, allectatiunculis, dictari docet:
quarum exempla pleraq; ex recentio-
ribus Aeneas Syluius, & Iacobus Ca-
uiceus, & pleriq; alij reliquerunt. Ve-
rùm eſt alia quædam Grammaticæ
ratio, de modo occultè ſcribendi, ceu
de Archimede Syracuſano legimus a-
pud Aulum Gell. de quo artificio an-
te paucos annos ſcripſit Trithemius
Abbas Spanheimenſis duo ingenioſa
volumina, quorum vnum nuncupa-
uir Polygraphię, alterum Steganogra-
phiæ, in quo poſteriore, tam ſecuros
ſecretoſque ad quantamcunq; etiam
diſtantiam explicãdi animi ritus mo-

doſque

losq; tradidit, quibus nec Iunonis o-
mniscia zelotypia, nec Danae arctissi-
ma custodia queat resistere, nec qui o-
mnia peruidens centoculi Argi vigi-
lantia queat explorare. Ars profectò
non tā necessaria regibus, quā lenoni-
bus & amantibus omnibus cōmodis-
sima. Succedit huic proximè poesis,
quæ suis lasciuis rythmis atq; fabulis,
ac amatorijs bucolicis, epigrāmatibus
epistolis, & præceptiūculis, comœdijs
atq; ex penitissimis Veneris armarijs
depromptis lasciuis carminibus leno-
cinio functa, pudicitiam omnē sub-
uertit, ac adolescentiæ bonā indolem
moresq; corrumpit. Vnde Poetę inter
lenones principatum facilè obtinue-
runt, è quorū numero apud Priscos
peritiores extitêre illi, quos superius
in arte meretricia nūcupauimus. Cal-
limachus, Philetes, Anacreontes, Or-
pheus, Pindarus, Alceō, Sappho, Tibul-
lus, Catullus, Propertius, Virgilius, O-
uidius, Iuuenalis, Martialis: & hodiè
adhuc sunt Poetę, qui pestilentissima
carmina scribunt. Post istos verò non
infimum inter lenones locū sibi ven-
dicant Rhetores, fraudulentarū blan-
ditiarū & persuasionū artifices, illaq;
lenarum

lenarum feliciſſima, cui propitia eſt dea Suadela. Superiorem tamen iſti locum poſſident Hiſtorici, illi præcipuè, qui amatorias illas Hiſtorias contexuerunt, Lanceloti, Triſtamij, Eurealis, Pelegrini, Caliſti, & ſimilium, in quibus fornicationi, & adulterijs, à teneris annis puellæ inſtituuntur, & aſſueſcunt. Neq; verò machina quæuis ad oppugnandum, cùm matronarum pudicitiam, tū virginum ac viduarum caſtimoniam validior, quàm lectio laſciuæ Hiſtoriæ: nulla tam bonæ indolis fœmina, quæ hac ipſa non corrumpatur, mirumque putarim, ſi aliqua reperiatur, aut mulier, aut tam exactæ caſtitatis, ſiue pudicitiæ, quæ eiuſmodi lectionibus, & Hiſtorijs peregrina libidine, non ſæpè ad furorē vſq; accendatur. Atque tamen quę in his libris plurimum edocta puella eſt, quæq; horum iacere ſcit dicteria, & ex horum diſciplina, cum procis in multas horas facundè confabulari, hęc demùm eſt probè aulica. Permulti autē Hiſtorici lenones extitère, quorū nomina obſcura ſunt: multi etiam inter præclaros Scriptores iſtis operam nauârunt: cuiuſmodi ex recentioribus,

Aeneas

:neas Syluius, Dantes, Petrarcha,
ocatius, Pontanus, Baptiſta de Cam
fragoſo, & alter Baptiſta de Alber-
Florentinus. Item Petrus Hœdus,
Petrus Bembus, Iacobus Caniceus,
Iacobus Calandrus, Mantuanus, &
ulti alij, inter quos tamen Ioannes
ocatius, ſuperatis omnibus, lenonũ
lmam ſibi lucratus eſt, in ijs maxi-
è libris, quos Centum nouellorum
titulauit: cuius exempla, & tradi-
ones nihil aliud ſunt, quàm callidiſ
ma lenociniorũ ſtratagemata. Iam
rò quandó honeſtatis, ac religionis
recunda, timidulaque fœmina ex-
ugnanda eſt, quantum tunc Diale-
icæ argutiæ lenocinijs adiumenti
rę ſtant, ipſa apud Ouidium Myrrhę
bula facit. Proinde nunc ex Mathe-
aticis diſciplinis, Arithmetici ludi
nocinijs commodi ſunt, & Muſica
pſa non minima lenociniorum cliẽ-
ıla eſt, quæ vocis gratia, & peſtilen-
bus cantionibus inſtrumentorum-
ue voluptarijs modulis libidinis in-
entiua, in omnem laſciuiam & cor-
uptionem animum emollit, mores
ubuertit, luxuriæ concupiſcentiam
ffectusq; validiſſimè incutit. Cui ac-
cedit

cedit chorearum & saltationum commoditas, vbi cum pathicis liberè loqui licet, & palpitare oscula, basia, & suauia figere, & impudicis manibus quam velis contrectare, & nō raro ad latebras confugere. Nec deest à lenocinijs geometricus architectus, qui scansili machinula per impluuium vel fenestram sub noctu congrediatur amatæ, quiq; adulteratis clauibus, similibusq́;, ceu quale Dędalus fabricauit Pasiphaæ, ingenijs adulteris obsequatur. Iamque etiam in picturis legunt, quæ literas nesciunt, mulieres, plusq, ex istis intelligunt, quàm aliæ ex literis conspiciunt, dum intra cubilia nusquam non videant quod cum scelere & flagitio æmulentur, nec minus per oculos, atq; per aures animus corrūpitur. Tā enim hi ad animū penetrāt, atq; illę, nec minus lasciuis carminibus, quam rerū pręsentia homines ad libidinem inuitātur : cuius rei argumēta sunt. Venus Gnidia, Praxitelis opera in tēplo stuprata, eiusdēq; artificis, Cupido, abs Alchida Rhodio adolescēte corrupta, & quę refertur ab Æliano Fortunæ statua, abs Atheniēsi iuuene tā ardēter adamata, vt cū eme-

re pro-

re prohiberetur, apud eandẽ expirarit. Terent. etiam in Eunucho introducit adolescentẽ ad libidinẽ incensum, cũ vidisset tabulã, in qua depictũ fuerat, quomodo Iupiter per aureum impluuiũ corruperit Danaen: ideoq; nõ immerito Aristo. pęnã publicam statuit pictoribus, qui talia proponũt oculis multitudini, quibus libido inflãmetur. Neq; verò sine causa dicit Sapiẽs, picturæ ac statuariæ artes inuentas esse in tentationẽ animæ hominum, & in decipulam insipientiũ, & corruptionẽ vitæ. Occurrunt nũc astrologi chiromantes, geomantes, somniatores, ominatores, aruspices, augures, reliquusq; diuinatorũ populus, qui omnes lenonũ officio fungentes, suis fallacijs, ac versipellis astutiæ fraudibus spondẽt illicitos amores, conciliantq; nõ rarò, scelestissimas conglutinãt nuptias, nimis rarò benè pactas dirimunt in adulteria. Ab ijs lenonibus non modò mulieres, sed quod pudendum est, viri etiã amorum & cõiugiorum suorũ auspicia petunt, & spẽ potiundæ pathicæ puellæ capiũt, & pro illorum non tam stulto, quàm impio hortatu sese connubijs iungũt vel eximunt,

munt. Cæterùm etiam ad tam insanam crudelitatem plerique inducti sunt, vt putent Astrologicis imaginibus, & horarum obseruationib⁹ amorem cogi posse, sicut de istis Theocritus, Virgilius, Catullus, Ouidius, Horatius, Lucanus, & multi alij nugaces Poëtę cecinerunt, atque ipsi Astrologi Poetis, non minùs mendaces authores, in suis electionum libris statis Canonibus tradiderũt: quo vno profectò lenociniorum obsequio, Astrologi omnes, & diuinatores non minimum faciunt quæstum, quibus in adiutorium proximè sese offert

Magia, quæ se carminibus promittit
 soluere mentes
Quas velit, ast alijs duras immittere
 curas.

De qua etiam apud Lucanum:

Carmine Thessalidũ dura in præcordia fluxit,
Non satis adductus amor.

Et apud Horatium Canidia, apud Apuleium Pamphilæ maleficæ suos amatores astringunt, & in Callisti tragica Comœdia, Cælestina lena Meliboeam puellam accendit. Accedunt ijs etiam veneficia, & philtra, amato-

ria

ia pocula, ſed admodum periculoſa
t pro amore nonnunquam mortem,
ut grauem aliquam mortem indu-
ant. Horum hauſtu mortuus eſt Lu-
cúllus, & Lucretius, ſed dilucidis in-
eruallis ſenſum mentemq́ue amiſit.
Legimus etiam mulierem quãdam,
quæ amatorio poculo hominem occi
derat, ab Areopagitis abſolutã, quia
amoris cauſa hoc commiſerat, ſed nul
la lenocinij accõmodatior ars, quàm
medicina, quæ concupitam Venerem
à quauis pathica puella facilè obtinet
dum pollicetur reſarcinato hymenęo
amiſſam virginitatem reſtituere, pa-
pillas ne excreſcant cohibere, vterum
prohibere, ſterilitatis venena in lon-
gam ſecuramq; libidinem miniſtrãs,
aut quaſſata ſpina conceptum ſemen
eijcere docens, vt canit Lucretius:

Idq; ſui cauſa conſuerunt ſcorta mo-
ueri,
Ne complerentur crebrò, grauidęq́ue
iacerent,
Et ſimul ipſa viris Venus vt concin-
nior eſſet.

Quo vno medicorũ beneficio iam
multæ matronæ ſimul & puellæ au-
licæ etiam dominæ ſecurè futuunt,

faciunt ad hanc rem etiam vetula-
rum incrustationes, & reliqui mere-
tricantium mulierum fuci, qui a-
pud medicos in libris de decoratio-
ne passim traduntur, docenturque:
quibus noxias meretricum merces v-
dibiliores reddant, quæ idcirco sacr-
literæ vocant vnguenta meretricia
& cum istis alia permulta pharmac-
libidinum incentiua: cuiusmodi o-
pe gloriatur Quidius ad nouenarium
numerum se inscendisse, & Theo-
phrastus scriptam reliquit plantam
quandam ad septuagesimum coitum
vires extendentem. Iam vero nullum
lenocinium oportunũ tempestiuum-
que magis, quàm quod medicinę prę-
textu peragitur, nullæ siquidem do-
mus tam clausæ, nulla monasteria
tam reclusa, nulli carceres tam custo-
diti, quæ non admittant, quæúe ex-
cludant lenonem medicum: è qui-
bus, teste Plinio, etiam in principum
domibus adulteria perpetrata sunt
vt Eudemi in Liuia Drusi, & Vecti
Valentij in Messalina Claudij. Et n-
quis philosophos lenocinio inutile-
putet, ipse Cyrenaicorum magiste-
prohibet Aristippus, cui quum esset a-
puc-

pud Thaidem nobile scortū frequens cum alijs riualibus consuetudo, gloriabatur, quòd ipse haberet Thaidem quum alij à Thaide haberentur, quūque illi sua bona perderent, ipse gratis luxuriaretur. Sic meretrix philosophum illum habuit pro lenone, cuius exemplo & authoritate omnem iuuentutem ad se traheret: nec satis fuit Aristippo, sese meretrici lenonē exhibere sed etiam docere publicè libidines cœpit, illasq; de lupanari in scholas transtulit. Reliquum nunc & mechanicæ artes per plures lenociniorū vicem obtinent, inter quas Phrygia artificia, nendi, texendi, suendi, cæteraq; muliebria exercitia principatum tenent: quorum prætextu lenæ dum linum, filum, vittas, tiaras, corollia, ceftes, loculos, chirotecas circumferunt, ex iuuenculis olim meretricibus iam vetulæ mercatrices effectæ, pathicas puellas his rebus facilè allectant, & colloquendi opportunitatem capiunt, quibus tum adsunt subsidio lotrices, quibus permissum est domos liberè ingredi, & filias ancillulasque absentibus matribus ad lintea abducere: absunt etiā mēdacæ, quę eleemo-

ſynarum pietate obſeruãt ianuas, deferunt, referuntque plena lenociniorum & nuncia, & literas,

Et ferunt ad nuptam dona, quæ mittit adulter.

Proinde etiam & virilia nobilium exercitia lenocinijs accommoda ſunt, vt equitia, quæ torneamenta vulgò vocant, ludique militares, quorum aſtu Romulus olim rapuit Sabinas. Iamque etiam venatio ô quoties in ſyluarum latebris nobilium potentumque adulteria conciliauit. Luſit hoc pulchrè Virgilius in Aenea & Didone, à venandi oportunitate de lapſu comitum occaſione capta. Ipſe etiam Iupiter vſus eſt lenonibus paſtoribus. Proinde & nautæ quid conferant lenocinijs, ipſæ Venetiæ teſtabũtur, quin etiam lautæ coquinarum epulæ oppiparaq; cõuiuia lenociniorum vicẽ tenent, vt eleganter in ſuis Aeneadibus expreſſit Virgil.

Poſtquam prima quies epulis, menſęque remotæ,

Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant.

Hic regina grauem gemmis auroque popoſcit,

Im

Impleuitq; mero pateram, celebrate fauentes,
Dixit, & immensum laticum libauit humorem,
Primaq; libato summo tenus attigit ore,
Tum Biciæ dedit increpitans, ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro,
Post alij proceres Tyrij, Troesque sequuntur,
Nec non & vano noctem sermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem.

Sunt adhuc, quæ prætereo, permulta lenociniorum artificia, sed hæc omnia vincit aurum: quo si alchimistæ nobis, vt pollicentur, satisfacere possent, ipsi profectò lenonum futuri sunt omnium inuictissimi. Potentissimum enim lenocinium in auro atque pecunia est.

Scilicet vxorem cum dote, fidemq; & amicos,
Et genus & formam regina pecunia donat.

Auro placatur zelotypus maritus,

auro mollitur inexorabilis riualis, auro accuratissimi vincuntur custodes, auro quæque ianua panditur, auro omnis thalamus conscenditur, auro vestes & saxa, & insolubilia matrimonij vincula franguntur. Quid mirum quòd auro virgines, puellę, matronæ, viduæ vestales veniunt, si auro Christus ipse venditur? Denique hac lenociniorum duce plurimi ab infima sorte ad summum propè nobilitatis gradum conscenderunt. Prostituit hic vxorem, factus est senator: prostituit ille filiam, creatus est comes: hic aliam quamuis matronam in adulteri principis sollicitauit amplexum, mox amplo stipendio dignus, fit regius cubicularius: alij ob desponsata regia scorta spectabiles facti sunt, publicisque muneribus præfecti, eisdem artibus abs Cardinalibus & Pontificibus multi multa perpinguia venantur beneficia, nec est via vlla compendiosior. Quantum autem lenocinijs ipsis conducat religio, ipsa Paulinæ castissimæ inflexibilisque matronæ historia ab Aegesippo descripta testatur, quam Isidis sacerdotes cuidam equestris ordinis adolescenti pro Anube Deo

Deo prostituerunt. Quid etiam in istis posset auricularis nostra confessio ipsa Tripartita indicat historia: nec desunt mihi, si referre velim, cognita recentia exempla. Habent enim sacerdotes, monachi, fraterculi, moniales, & quas vocant sorores specialem lenociniorum prærogatiuam, quum illis religionis prætextu liberum sit quocunque peruolare, & quibuscunque quantum & quoties libet, sub specie visitationis & consolationis, aut confessionis secretò sine testib. loqui, tam piè personata sunt illorum lenocinia & sunt ex illis quibus pecuniam tetigisse piaculum est, & nihil illos mouent verba Pauli dicentis: Bonum est mulierem non tangere, quas illi non rarò impudicis contrectant manibus & clanculū confluunt ad lupanaria, stuprāt sacras virgines, vitiant viduas & hospitum suorū adulterantes vxores, nonnunquam etiā, quod ego scio & vidi, Iliaci prædonis instar abducunt, & Platonica lege cū popularibus suis cōmunes prostituunt, & quarum animas lucrari debent Deo, illarum corpora sacrificant diabolo: aliaque his multo sceleratiora, & quæ nefas

est eloqui, insana libidine perpetrāt, interim castitatis voto abundè satisfacientes, si libidinē, si luxuriam, si fornicationem, si adulteria: si incestum verbis acerrimè incessent detestentur. que, & de virtute locuti clunes agitēt. Sed & flagitiosissimi lenones, scelestissimæq; lenæ sæpè sub illis religionum pellibus delitescunt. Tales habent aulicæ dominę plerunq; sacrorū suorum mystas, & aulicarum nuptiarum scortationumq; consultores. Extabat olim Romæ in templo Veneris duabus tabulis exsculptum senatusconsultum, & lex futuaria scortatoribus & lenonibus admodum fauorabilis, quam apud Petrum Crinitum in hæc verba latam legimus: In prima tabula continebantur Iura visundi, consectandi, susurrādi gestiundi, subtrudendi, salutandi, cōfabulandi, precandi, perpetuò interdiu futuarijs ꝑmissa ex me sunto, ex æde, foramine, horto, postico, impluuio, cuncta hæc commoda nemini homini prohibento: consilia ferunto, fidem seruanto, auxilium operámue danto. In altera tabula erat: Sub noctu vota tractanto percussa iuramenta lamento admis-

cento,

cento,ſolicitanto,verecundiam timo remq; amouento, triſtitiam ſupprimunto,tempori locóue obſecundanto,occaſioni ne vnquam cedunto, internuncias epiſtolas ſuccidunto : ijs ſpem,voluntatē, expectationem, neceſſitatem, miſericordiam adfectanto,inferunto:fraude,vi,dolo,oſtentatione attemperatè vtuntor, prudentiam, fatuitatē habento,tenento,geſtanto : ex pathica quicquā ſempiternè quaſi ſtipē & pignus capiunto,eius permiſſo aduehunto,nouā quęrunto, aſtu,pompaue grandianimem nobilem inſectantor,notas,coniecturas tacitus nouanto. Erat etiam Lycurgo lata lex,ſi quis ætate prouectior ac nuptijs intempeſtiuior puellulam primæ pubis duxiſſet huic integrū eſſet ex adoleſcentibus aliquē deligere,qui Venere potentior præcurrens feracem vterū generoſo ſemine impleret, modò ipſum quod natum eſſet,mariti aſſeretur. Erat & Solonis lex, quæ ſimiliter permittebat vxoribus: ſi mariti in rem Veneream ignauiores eſſent, ex neceſſarijs vnum aliquem ſibi deſpicere,quicum colluctarentur,nec idcirco alienum dici, quod naſceretur.

Mitto quòd ſunt & cognoſcuntur mu-
lieres in hunc diem etiam ex nobilio-
ribus, quæ quotannis externo ſemine
grauidæ, notos filios maritis ſuppo-
nunt, rurſusque poſt partum redeunt
ad alternam adulterorum ſacietatem
nequiores M. Agrippæ Iulia, quæ niſi
plena naui vectorem non recipiebat.
Atq; ſurrexit his temporibus ex Theo-
logorum ſchola inuictus hæreticus,
qui has Lycurgi & Solonis leges aſſe-
reret licere etiam in Eccleſia, M. Lu-
therus, quod vos ideo ſcire volo, ne pu-
tetis non etiam Theologos eſſe leno-
nes. Ipſa ſiquidem ſacra bibliorum e-
loquia (ſi fas eſt dicere) lenociniorum
ſtratagemata habent, in ſocru Ruth,
& in Ionadab, quem vocat ſcriptura
virum prudentem, atque in Achito-
phel potenti conſiliario manifeſtum
eſt. Quin & Abraham cùm eſſet illi
vxor Sara pulchra & iuuenis, & pere-
grinarentur apud Aegyptios, ait illi:
Noui quòd pulchra ſis mulier, & cũ
viderint te Aegyptij, dicent: vxor il-
lius eſt, & interficient me, & te reſer-
uabunt, dic ergo obſecro, quòd ſoror
mea ſis, vt benè ſit mihi propter te, &
viuet anima mea ob gratiam tui, &
ita.

ita tandem sublata est Sara in domũ Pharaonis, & Abraham benè vsi sunt propter illam. Eodem stratagemate apud regem Palęstinorum Abimelech vsus est vtrisque regibus, sed diuersis temporibus coniugem suam ad concubitum vsque permittens. Fecit idẽ Abrahæ filius Isaac, atque ita etiam sanctorum exemplis ars lenociniorum illustrata est Proinde à dijs abs heroibus, à legislatoribus, à philosophis, à sapientissimis viris & theologis, à principibus ipsisque religionis capitibus culta & cohonestata. Lenones fuerunt Pan Deus atque Mercurius, ipseque puer Cupido: leno fuit heros ille Vlysses, leno fuit legislator Lycurgus, & sapiens ille Solon, qui prius lupanaria ædificauit, & meretriculas iuuentuti prostituit. Sed & recentioribus temporibus Sixtus Pontifex Maximus Romæ nobile admodum lupanar extruxit. Imò fuit Imperator ille Heliogabalus, qui domi suæ meretricum cohortes aluit, amicisque & seruis exhibuit. Iam verò etiam reginarum cæterarumq; principum & dominarum nonnunquam id curæ est, atque regum matres non-
 nunquam

nunquam filiorum suorū lenæ sunt. Neque præterea optimates magistratusq; id officij abhorrent, quippe lenones olim fuerunt Corinthij, Ephesij, Abydeni, Cyprij, Babylonij, & multi alij magistratus, qui in ciuitatib. suis lupanaria construunt fouentq;, nonnihil ex meretricio quæstu etiam ærario suo accumulantes emolumenti: quod quidem in Italia non rarum est, vbi etiam Romana scorta in singulas hebdomadas iulium pendent Pontifici, qui census annuus nonnūquam viginti millia ducatos excedit, adeoque Ecclesiæ procerum id munus est, vt vnà cum Ecclesiarum prouentibus etiam lenociniorum numerent mercedem. Sic enim ego illos supputantes aliquando audiui: Habet, inquientes, ille duo beneficia, vnum curatum aureorum viginti, alterum prioratum ducatorum quadraginta, & tres putanas in Burdello, quæ reddunt singulis hebdomadibus iulios viginti. Iam verò nihilominus lenones sunt Episcopi illi & Officiales, qui censum pro concubinatu à sacerdotibus quottannis extorquent, idq; tam palam, vt apud plebē

ipsam

ipſam in prouerbiũ abiret, illa eorũ cõcubinaria exactio, ſiue lenociniũ quod dicunt: Habeat vel non habeat, aureũ ſoluet pro concubina, & habeat ſi velit. Sed in regno auaritiæ nihil turpitudini adſcribitur, quod lucrum pariat. Mitto tolerantiæ commentum, quo certa pecunia Epiſcopis ſoluta, abſentis mariti vxor præter adulterij, vt dicũt, offenſam alteri cohabitare permittitur: quæ omnia tam manifeſta ſunt atque frequentia, vt neſcire cogamur, Epiſcoporum ne impudẽtia, an plebis patientia hactenus fuerit ineptior: vt tandem opus fuerit Germaniæ Principibus, inter cætera nationis illius grauamina, hæc quoque deferre, ex quibus quæ hic ſilentio premũtur, elicere poteritis. Eiuſmodi itaque patronos habet ars Lenonia, quiq; tueantur artem meretriciam, cui in hũc vſq; diem, proh dolor, in Chriſtiana Republ. locus eſt, & in ciuitatibus publica theatra, immunitates & ſtipendia conceſſa ſunt, vnica illa contra diuinas leges, atque ipſum Dei verbum humana ratiuncula, ſiue potiùs lenonio cõmento militante, qua inquiũt, vt iuuentus egeſto, illic libidinis im-

petu, peiora conari desistat: Tolle, aiunt, è Repub. meretrices, cuncta stupris, incestis, adulterijs permiscentur, nulla matrona integra remanebit, nulla vidua pudicitia incolumis persistet, vix virgines ac vestales inuiolatæ seruabuntur: hinc tandem impossibile esse concludunt, Reipub. trãquillitatẽ sine meretricibus posse cõsistere, sine quib. tamen populus Israel olim per tot sæcula continẽtissimè durauit, sicut præcepit illis Deus: Non erit meretrix, neque scortator in filijs Israel. Atq; præterea hæc spurcitia olim etiam sub religionis specie Ecclesiam insilijt, ac Nicolaitarũ hæresim propagauit, qui ob vitandam zelotypiam vxores prostituebant, ac veluti Platonica lege communes habendas docebãt. Quicunq; autem Principes, Iudices, & Magistratus lupanaria fouent, siue quouis modo permittunt, etiam licet ipsi non scortentur, dicetur eis à Domino, quod ait Psalmista: Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas, hęc fecisti & tacui, existimasti inique quod ero tui similis, sed arguam te, & statuam contra faciem tuam.

DE

DE MENDICITATE.
Cap. LXV.

PErtinet ad Remp. atq; religionē, etiam pauperū & ægrotantiū rationem habere, ne quis delinquat propter paupertatem, & furetur, aut mendicando circumiens, contagiosæ pestis calamitate ciues inficiat, aut fame pereat in opprobriū humanitatis. Quapropter pauperum Xenodochia publico ære insigni pietate pluribus in locis instituta sunt, & priuatis diuitum eleemosynis indies locupletata. Publicè enim mēdicare, & circumire ciuitates, ab initio semper vbique gentium omnium legibus prohibitum fuit. Nam in vetere lege Iudæis à Moyse præceptum est: omninò egenus & mendicus non sit inter vos. In lege etiam Romana de validis mendicantib. arctè statuit Iustinianus Imperator, vt si quis laborare potens, eleemosynis se immisceat, captiuandus sit, & in seruitutem redigendus. In lege autem Euangelica præcepit Christus, quod superest dandum pauperibus, vt nullus mendicus, neque egenus in plebe remaneat, sed fiat

æqua-

æqualitas, ſicut ſcribit Paulus Corinthijs, inquiens: Veſtra abundantia, illorum inopiam ſuppleat, vt & illorũ abundantia veſtræ inopiæ ſit ſupplementum, & fiat æqualitas, ſicut ſcriptum eſt. Qui multum habuit, non abundauit, & qui modicum non minorauit. Et ad Epheſios ſcribens, ait: Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibꝰ, quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Idem & Theſſalonicenſes iubet laborare manibus, & operam dare vt abundẽt, tam quam decretum illis ſtatuens, vt qui nolit operari, non manducet: ſecus autem agentibus communionem fidelium præcipiens ſubtrahendam, atq; in Epiſtola ad Timotheum condemnat eos, qui mendicitatis quęſtum arbitrantur pietatem. Ipſa enim Canonica Pontificũ Decreta, ſolis illis pauperibus erogandas eleemoſynas decernunt, qui laborare non poſſunt: quoſcunque alios illas accipientes, inter prædones, fures, latrones, & ſacrilęgos connumerant. Ijs itaque authoribus docemur, non tam paupertati cõdolendum, quàm mendicitatẽ ipſam

detestandam. Artes verò quas pro explendo mendicitatis quæstu excogitauerunt, ab omnibus execrãdæ sunt, dum malunt ante templorum fores in humanæ naturæ iniuriam, & contra diuinam legem læthale frigus, dẽtium stridores, vrentes æstus, ingẽtesque cruciatus, vt vix mortem ipsam excludant, spontaneè perpeti, quàm in Xenodochijs pauperum stipe contenti degere, & malis suis mederi. Quodque magis execrandum est, inter hæc malorum tormenta insuper blasphemi, maledici, contumeliosi, temulenti, deierantes, nõnunquam autem simulatè orantes, sacra omnia aut negligentes, aut contemnentes, ne Christum quidem vlla veneratione colentes, vt spectãtibus non Christi martyrum præ se ferãt imaginem, sed infernalium manium, damnatorumque repræsentent cruciatus. Et aliud mendicantium scelestissimum genus minime miserandum, eorum videlicet, qui visco, farina, cruore, tabe, super incrustatis vulneribus, & super inductis stigmatibus sese totos vlcerosos, cancerososque pingunt. Alij alijs confictis morbis, varijs prẹstigijs,

spe-

ſpectantibus ſe miſerabiles mētiūtur. Sunt alij, qui votorū & peregrinationū prętextu prouincias obambulant, laborem ex induſtria fugiētes, otioſa paupertate oſtiatim mendicātes, atq; ij interim, ne cum regib9 quidem vitā ſuam commutare velint, modò illis liberum eſt, quolibet & velint, vagari, quodcunq; collibitum eſt facere bello & pace. Vbiq; tuti ab exactionibus, à publicis oneribus, à ſeruitutibus, à cēſuris ciuilibus vndiq; & vbique liberi, nec pro fraudibus, dolis, impoſturis, furtis, iniurijs in ius vocati, & velut dijs ſacri ab omnibus inoffenſi: atque tamen ex illorum ordine non minima naſcitur pernicies, ingentiaque prodeunt facinora, dum prætextu mendicitatis ciuitatum, & prouinciarum explorant ſecreta, fraudib9 & dolis exercitati hoſtiles deferunt, referuntque tabellas, ad omnium proditionum genera inſtructi. Ab ijs nonnunquam incenſæ vrbes, quod proximis annis ipſa Gallia, atque vrbs Trirenſis experta eſt, nonnunquam ab ijs corruptæ aquæ, infectæ fruges, venenata pabula, & ſeminata peſte ingens hominum ſtrages facta eſt. His

adnume-

adnumerandæ ſunt gentes illæ, quas Cynganos vocant. Zigeinen.

Quas aliena iuuant, proprijs habitare moleſtum.

Faſtidit patrium non niſi noſſe ſolum.

Hi enim ex regione inter Aegyptū Aethiopiam oriundi, de genere Chus filij Chā, filij Noë, adhuc vſq; progenitoris maledictionē luunt, per vniuerſum orbem vagātes, in triuijs tentoria erigētes, latrocinijs, & furtis, deceptionib9 & permutationib9, atq; ex chiromantica diuinatione oblectantes homines, ijs fraudibus victū mendicāt. Volaterranus hos Vxios eſſe putat Perſidis populos ſecutus Scilatem, qui Conſtantinopolitanam ſcripſit Hiſtoriam. Hic enim dicit Michaelē Traulum Imperatorem ex vaticinio Vxiorum adeptum fuiſſe imperium, quæ ſecta per Meſiā atq; Europā ſparſa, paſſim omnibus futura prędicebat. Polydorus Aſſyrios atq; Cilices affirmat. Iam verò hæc validę mendicitatis lues, non inter prophanos modò & extremæ fecis viliſſimos nebulones hoſpitatur: ſed etiam in religionem, in monachorum & ſacerdotum vſque

vid. Ge. c.16.17 Comes

vſque ordinem conſcendit. Hinc illæ fratrum monachorum, cæterorumq; quæſtuariorũ ſectæ natæ ſunt: è quorum numero ſunt, qui maleficia religionis ſpecie diuorum, vt aiunt, reliquias circunferẽtes, aut inſidioſa ſanctitate pietatem præ ſe ferentes, cum multis confictorum miraculorum appendicibus diuorum iras comminãtes, indulgentias & diſpẽſationes pollicentes, eleemoſynarum prætextu venãtur diuitias: atque prouincias peragrantes, ab incautis ruſticis, ac credulis mulierculis ſuperſtitioſè attonitis, ouem, agnum, hœdum, vitulum, porcum, pernas, vinum, oleum, butyrum triticum, legumina, lac, caſeos, oua, gallinas, lanam, linum, etiam pecunias corradentes, vniuerſam regionẽ deprædantur, ac onuſti opimis ſpolijs domum redeunt: vbi à ſuis magno omnium applauſu accipiuntur, collaudanturque, quòd ſimplici plebi, pijsque mulierculis tam religioſè impoſuerunt, putantque per huiuſmodi mendicitatis artes, inſignesque fraudum verſutias ſeſe Deo, atq; Sanctis gratiſſima offerre ſacrificia, quoties ad iſtum modum onuſti præda,

magno

magno populi dispendio, ac Reip. detrimento, sui famulitij satellites sagi- nent otiosos, ipsa misericordię opera, quorum prætextu tanta donaria illis conferuntur, penitùs posthabētes, negligentes, & contemnentes. Lusit olim istorum fabulam Appuleius in suo Asino de sacerdotibus deæ Syriæ. Accedunt istis multæ admodum ex fratrum mendicantium, atq; beguardorum, vt vocant, numero, qui post tergata professionum suarum sanctimonia, quęstum cum pietate commu târunt, ac si non in aliud religionem professi sint, quàm vt sub paupertatis titulo liceat illis impudenti mendicitate quocunque peruolare, & perfri cata fronte importuna hypocrisi vndiq; pecunias corradere, nullius quæstus pudere, ac insigni sycophantia in choro, in foro, in templis, in scholis, in aulis, in pallatijs, in publicis & priuatis colloquijs, in confessionibus, in disputationibus, in concionibus, è subsellijs, è cathedris, è pulpitis, è suggestis impudentiæ suæ arcibus spargere in vulgus, indulgentiarum merces vēdere, sua benefacta emetiri cæremonijs, & à mercatorib⁹, vsuarijs, & à no-
bilibus

bilibus prędonibus malè partorũ prę-
dam extorquere, & à crassis ciuibus &
indocta plebecula superstitiosisq; ani
culis emungere nummos, ac serpentis
exemplo stultas mulierculas primum
allicere, & per illas sibi aditum parare
ad fallendos viros. Qui cum affectata
vestium vilitate ostentant pauperta-
tem, & vociferando prędicant spernẽ-
dam pecuniam, fugiendam ambitio-
nem, ipsi nihil magis curãt, quàm vt
plurimum pecuniæ possideant: atque
ob id causę mare & aridam circũeunt,
omnium domos & paternas penetrãt,
nec sacra nisi pro mercede ministrãt,
eleemosynas quàm tyrannicè tan-
quam tributum postulant, omnium
negotijs se miscent, compingunt ma-
trimonia malè cohærentia, interuer-
tunt testamenta, componunt lites, re-
formant sacras virgines, sed omnia
hæc nisi suo compendio. Hæ sunt ar-
tes fratricæ, quibus plerique illorum
in tantam excreuerunt authorita-
tem, vt timori sint ipsis Pontificibus
& monarchis, diuitiasque plus, quàm
mercatorum opes, ac Principum the-
sauros congesserint, & multis aureo-
rum millibus mitras & capella mer-
cati

ati sint, summumque Pontificatum ingentibus pecunijs ambierunt. Tan a potest religiosa illa mēdicitas. Cū- que ingentes possideāt pecunias, ple- ique interim seueram paupertatem plus quàm Euangelicam perfectio- nem præstare ostentant, si hanc nu- dis digitis non contrectant, sed habe- ant suum Iudam, qui illorum gerat loculos, & rationes reddat, interea di- cere ausi, sicut Petrus & Ioannes: Ar- gentum & aurum nō est mecū. Quod si hic non mentirentur, & fidelis sit sermo illorum, haberent etiam ius di cendi, Surge & ambula. & cum Beato patre Francisco à pecunijs pariter & vitijs nudato, imperarent creaturis, & obedirent, aquam in vinum cōuer- terent, flumina siccis pedibus transi- rent, rabidos lupos mansuetos redde- rent, hirundinum garritum solo ius- su compescerent, falconem veluti gal lum excitatorem redderent, igni præ- ciperent, & multa eius generis, quæ sanctus ille vir miracula fecit, perage- rent: sed non faciunt hæc omnes qui dicunt, Domine, Domine, & velut Stoicæ simię exterius dūtaxat CHRI S T I & Francisci insignia & vestes gerunt,

gerunt, voluntatem autem & teſta-mentum illorum non obſeruant. Scri-pſerunt contra iſtos quondã, Richar-dus Epiſcopus Armachanus, & Mal-leolus præpoſitus Tigurinus, & Ioan-nes Epiſcopus Camotenſis, & pleriq; alij commeminerunt, quorum ſcripta tolerabiliora forent, ſi non adeò reli-gioſam hanc mendicitatem, ſed illius abuſum duntaxat damnaſſent. Ve-rùm de his modò ſatis, vt ad vlteriora progrediamur.

DE OECONOMIA IN genere. Cap. LXVI.

SVb Reipublicæ adminiſtratione continetur etiã Oeconomia, quæ eſt domeſtica quædam Reſpubli-ca, & non niſi monarchia quædã pri-uata: ſed eius ſpecies plures ſunt. Nã quædam regia, ſiue aulica, alia ſatra-pica, ſiue caſtrenſis, rurſus alia publi-ca, ſeu communitatis, ſiue conuẽtua-lis, ſiue ſodalitia: alia denique priua-ta, ſeu monaſtica. Hæc itaque docet, quomodo vxor, filij, affines, familia, ſerui regendi ſunt, quomodo tuenda ampliãdaq; domus ac poſſeſſio, vnde

ſumptus

umptus corradendi. Præterea quidquid eſt aſtutiæ de prouentibus, moneta, portorijs, vectigalibus, decimis, vſuris, fœnorib. monopolijs, & quidquid eſt comparandi lucri & vectigalis nouarum artium & inuentionū. Inſuper quoque de ſodalitijs, fœderibus, litibus & bello, quæ omnia cùm nec modum habeant nec regulam, idcirco anomala dicuntur. Quocirca œconomia nec verè ars neque ſcientia dici poteſt, ſed quædam ex hominum opinione, vſū, cōſuetudine prudentia, ſeu etiam aſtutia conſtans domeſtica diſciplina, ad quam ſellularia opificia & artes mechanicę omnes referuntur, quæ in lino, lana, ligno, ferro, ære, metallisq; varijs conſiſtūt: ſeruiles quoq; obſecūdationes, tonſorum, balneatorum, cauponū, & multiplices victus acquirendi. & rem priuatam amplificandi formæ, quæ nec ad præſidendi pertinent authoritatē, nec reipub. regimini vſquequaq; conducunt, nihil diuinum, nihil liberale nihil heroicum ſpeculantes: quorum tantæ ſunt, vt numerari nequeant, & hæ omnes quidem ſeruiles ſunt. Pleræq; etiam ſunt cognatis quibuſdam

vitijs infames, ſicut aurigę, nautę, cau
pones, loquacitatis vitio infames ha
bentur, quia fabulis gaudent, & ru
mores ſpargunt ſimiliter & tonſore
& balneatores & paſtores : nam ho
Midæ fabula, & Syllæ Athenas obſi
dentis hiſtoria: illos verò Batti fabel
la infames fecerunt. Sic etiam canto
res, & tibicines & citharœdi homine
mercenarij, qui in conuiuijs in alio
rum oblectamentum muſica inſtru
menta ſonant, infames ſunt: ſed nau
tarum vita omnium cùm infeliciſſi
ma, tùm peſſima, quorũ habitatio in
ſtar carceris eſt, victus aſperrimus, id
& immundiſſimus, indumenta ſpur
ca, & rerum omniũ incommoditas
perpetuũ exilium, ſemper vagi, profu
gi, neſcij quietis: ſemper ventorum ra
bie, incertis vndis iactati, æſtus, frigo
ris, imbriũ, fulgurũ, famis, ſitis, ſqua
loris ſemper obnoxij. Accedũt ad hæc
Scyllę, Charybdes, Syrtes, Symplega
des tot infeſta maris pericula: pręterea
tẽpeſtates quib. nihil eſt triſtius & hor
ribilius, & cũ his omnibus pluribusq;
alijs malis continuũ vitæ diſcrimen
Cumque nautæ hominum omnium
ſint infeliciſſimi, ſunt ſimul omniũ
mor-

mortalium ſceleſtiſſimi. Sed inter
iam multas mechanicas artes, mer-
catura, agricultura, militia, medi-
cina, cauſidica potiores partes te-
nent, de quibus inferius per ordi-
nem dicemus. Sed prius genera-
lia œconomiæ fundamenta diſcu-
tiamus.

DE OECONOMIA *priuata.Cap.LVII.*

PRiuatæ œconomiæ vis tota in cõ-
iugio eſt: vnde Metellus Numidi-
cus cenſor, cùm populum Roma-
num ad matrimonia capeſſenda ad-
hortatur: Si ſine vxore poſſem⁹, Qui-
rites eſſe, inquit, omnes ea moleſtia ca-
reremus, ſed quoniam ita natura tra-
didit, vt nec cum illis ſatis commodè
nec ſine illis vllo modo viui poſſit, ſa-
luti perpetuæ potius, quàm breui vo-
luptati conſulendum eſt: hæc ita nar-
rat Aulus Gellius. Neque enim ſi-
ne vxore vlla domus aut res dome-
ſtica ſtare & durare poteſt: nam ſi-
ne vxore nec extendi progenies, nec
vocari hæres, nec appellari hæredi-
tas, nec eſſe propinqui, nec familia,

nec paterfamilias dici poteſt. Qui v-xorem non habet, domum non habet quia domum nō figit: & ſi habet, moratur in ea vt peregrinus in diuerſorio. Qui vxorem non habet, etiam ſi locupletiſſimus ſit, nihil ferè habet, quod ſuum ſit, quia non habet cui poſſit relinquere, nec cui cōfidere, omnia ſua patent inſidijs, furantur illum ſerui, defraudant ſocij, contemnunt vicini, negligunt amici, inſidiantur propinqui filij, ſi quos habet extra coniugiū, ſunt ſibi ignominiæ, neq; nomen familiæ, neq; auorum imagines, neq; opes ſuas vetantibus legibus illis relinquere poteſt: ipſisq; ſimul ab omnibus publicis muneribus, & honoribus legiſlatorum omnium conſenſu propulſus eſt. Neque enim dignus eſt regere ciuitatem, qui domum regere non didicit: nec gubernare rempublicam, qui rem priuatam & familiarem nunquam cognouit, quæ eſt illius veriſſimum exemplar & imago. Nouerant hoc Grę̨ci, qui, cū Philippus Macedo diſſidentes eos pacare ſtuderet, & Leontinus Gorgias de Grę̨corum cōcordia librum recitaſſet in olympia, vtrunq; reſpuentes irriſerunt, quod

alios

illos concordare ſtuderent, qui domi ſuæ nullam concordiam ſtabilire poſſent. Eránt enim Philippo domi diſſidentes filius & vxor, Gorgię autem vxor & ancilla: quorum ergo præſumpta prudentia & authoritas domeſticas rixas ſedare non poterat, nec illos exteriores diſcordias ſapienter poſſe componere putabant. Qui igitur ciuitati & reipublicæ præficitur, niſi ſeipſum & domum ſuam, remq́; priuatam regere ſciat, is planè inauſpicatò præficitur. Deniq; hic vnicus vitæ ſtatus eſt, in quo homo in diligenda vxore, educandis liberis & regenda familia, tuendis rebus, gubernando domicilio, propaganda progenie, vitam omnium ducere poteſt feliciſſimam: in qua ſi quid cadat oneris & laboris (cadunt autem permulta, neq; verò vita vlla ſua cruce caret) certè hoc vnicum illud onus leue, & ſuaue iugum eſt, & quod in coniugio eſt, ſi modo tales ſint coniuges, quos non auaritia non faſtus, non dolus, non fraus, non inſana libido, ſed Deus ipſe coniunxerit, vt relinquat homo patrem & matrem & filios & fratres & affines, & adhæreat vxori ſuæ, cuius amor omniũ

aliorum dilectionem ſuperare debet. Sic Hector videns excidendum Iliũ non parentum, non fratrum, non ſui ipſius ſolicitudine angitur, quantũ charæ coniugis. Sic enim apud Homerum.

Haud equidem dubito quin concidet
  Ilium ingens,
Et Priamus Priamiq; ruet plebs ar-
  mipotentis,
Sed mihi nec populi, nec charæ cura
  parentis,
Nec Priami regis tantum præcordia
  rodit,
Nec Germanorum, quamuis multiq;
  probiq;
Enſe ſub hoſtili vitas in puluere po-
  nent,
Quàm me cura tui coniunx clariſſi-
  ma vexat.

Fateor peruerſas nuptias multas comitari anguſtias & mala multa, cuiuſmodi quondam recenſuit Socrates perpetuam ſolicitudinem excruciantem zelotypiam, cõtextum querularum, exprobrationem dotis, graue affinium ſupercilium, alieni matrimonij ſubcenſuras, varios ſumptus, incertos liberorum euentus, nõ-

nun-

nunquam orbitates, interitum generis, hæres alienus, & dolores innumeri: adde nullam vxoris electionem, sed qualiscunque euenerit habenda, si iucunda, si stulta, si peruersis moribus, si superba, si sordida, si deformis, si impudica, quodcunque vitij est, post nuptias discitur, vix aut nunquam emendatur. Sunt peruersarum nuptiarum non modica exempla. Marcus Cato Censorius, ætate sua Romanæ Reipublicæ facilè princeps, & qui bello & pace parem vix habebat, cùm iam senex Salomoni cuiusdam viri inopis & obscuri filiam adolescentulam duxisset vxorem, illa sese contumaciter gerente, domi suæ omni authoritate carebat. Tiberius cum Iuliam Augusti filiam manifestis adulterijs infamem haberet vxorem, eamque nec castigare, nec deferre, nec repudiare, nec retinere auderet, Rhodum secedere, non sine famę ignominia, vitæque periculo coactus est. M. Antonius Philosophus, Antonij Pij filia Faustina in vxorē acceptam, adulteram illā, ne de dote & imperio in certamen veniret, retinere coactus est. Verùm omnia hæc incommoda nō tam

vxorum, quàm maritorum culpa proueniunt nullis enim nisi malis maritis vxor contingere solet improba. De ijs ita philosophatus est Varro apud Gellium, inquiẽs: Vxoris vitium aut tollendum, aut ferendum est, qui enim tollit, hanc sibi commodiorem præstat: qui fert, ipse sese meliorẽ reddit. De ijs in declamatione nostra de sacramento matrimonij latius locuti sumus. Iam verò & filiorum educatio non omnibus rectè cedit, quorum plurimi malè audientes vel rebelles parentibus, alij eisdem etiam infesti, alij insani, & vecordes contingunt, & alij hebetes & crassi, alij per vitiorum omnium præcipitia vitam agunt, patrimonia luxu, libidine, & alea euertunt, alij parricidæ, quales Alcmeon & Orestes & P. Malleoles, qui matrẽ occiderunt. Ipse etiam Artaxerxes Minemon susceptis centum & quindecim liberis, magnam eorum partem illi insidias parantem de medio sustulit. Quocirca non nescire Euripides ait, & noster Bernardus assumpsit, bonum esse incognitum carere liberis. Ipse etiam Augustus felicissimus Imperator, propter filiam & neptem

ſæpè Homericum verſiculum excla-
mare coactus eſt.

Coniuge non ducta, natis vtinam ca-
ruiſſem. *Suet.*

De ſeruis etiam ait Euripides: Do-
mi nullus maior inimicus, neq; peior
neq; inutilior ſeruo. Et Democritus
inquit: Seruus neceſſaria poſſeſſio, nō
autem dulcis. Et Petracha alicubi ſcri
pſit: Sciebam mecū canib. viuere, ve-
rum venatorem eſſe niſi admonitus
neſciebam. Serui vocantur canes, ſunt
mordaces, ſunt guloſi, ſunt latratores.
Plautus in Pſeudolo naturas eorum
ijs verbis exprimit: Plagigera homi-
num genera, quorum haud quicquā
in mentem venit vt rectè faciant: at
cum eſt occaſio data, tene, clepe, rape,
hoc eſt eorum opus, vt malis lupos a-
pud oues relinquere, quàm hos domi
cuſtodes. Et Lucianus in Palinuro ait:
Seruorū in dominos ſemper prompta
maledicta, furta, impoſitiones, fuga,
arrogantia, negligentia, temulentia,
edacitas, ſomnolentia, tarditas, igna-
uia. Hinc iactatū illud prouerbiū, To
tidem domi hoſtes habemus, quot ſer-
uos. Sed nos illos ſæpè nō tā habemus
hoſtes, quā facimus, cū in illos ſuperbi

auari,cõtumeliosi, & crudeles sumus & domi induimus animos tyrannorum, & non quantum decet, sed quantum lubet, exercere volumus in seruos. De ijs ita loquitur Strophilus seruus apud Plautum in Aulularia.

Iniquè Domini seruis vtuntur suis.
Et serui iniquè dominis nunc parent suis.
Sic fit neutrobi, quod fieri iustum foret.
Penum, popinas, cellas, promptuarias
Occludunt mille clauibus parci senes,
Quæ vix legitimis concedi natis volunt
Serui furaces, versipelles, callidi,
Occlusa sibi mille clauibus reserant,
Furtimque raptant, consumunt, liguriunt,
Centena nunquam furta dicturi cruce.
Sic seruitutem vlciscuntur serui mali,
Risu, iocisque, sic ergo concludo, quod
Seruos fideles liberalitas facit.

Multæ respublicæ olim à seruis ingentia mala perpessæ sunt: testantur id ser-

d seruilia bella à multis historicis de-
scripta, sed Volsinensium vrbis opu-
lenta diuitijs, ornata moribus & legi-
bus, olim seruorum insolentiæ mise-
rabile spectaculum præbuit, quæ vbi
cum seruis laxis frenis familiarius e-
gisset, nonnunquam etiam consilijs
admisisset, tandem senatorum admo-
dum pauci ordinē intrare ausi, mox
vniuersam rempublicam occupaue-
runt, testamenta ad arbitrium suum
scribi iusserunt, conuiuia cætusq; in-
genuorum fieri vetabant, ducebant fi-
lios dominorum, postremò lege san-
xerunt, vt stupra sua in viduis pariter
atque inuptis impunita essent, ac ne
qua virgo ingenuo nuberet, cuius ca-
stitatem non ante aliquis de numero
ipsorum delibasset. Sic opulentissima
vrbs, & quæ caput Cariæ habeba-
tur, ob nimiam in seruos indulgen-
tiam clemētiamq; in profundum in-
iuriarum & turpitudinis decidit. Sub-
lata enim seruorum disciplina, (vt
inquit Aristoteles in politicis oratio-
nibus) Domini in insidias veniunt,
sicut Hilotæ in Lacedæmonios, &
Præneste in Thessalos fecerunt.

DE OECONOMIA REgia siue aulica. Cap. LXVIII.

SVpereſt vt regiam œconomiã, hoc eſt, aulicam breuiter explicemus. Eſt igitur reuera aula nil aliud, quàm collegium gigantum, hoc eſt, nobilium famoſorumq́; nebulonum conuentus, theatrumq; peſſimorum ſatellitum, morum corruptiſſimorũ ſchola, & execrabilium ſcelerum aſylum, vbi ſuperbia, faſtus, tumor, rapacitas, libido, luxus, liuor, ira, crapula, violentia, impietas, malitia, perfidia, dolus, malignitas, crudelitas, & quæcunque vſpiam ſunt vitia, moreſque corruptiſſimi habitant, imperant atque regnant. Vbi ſtupra, raptus, adulteria, fornicationes principum & nobilium ludi ſunt, vbi etiam principũ regumque matres nonnunquam filiorum lenæ ſunt, ibi ſcelerum omnium procellæ, virtutumq; omnium inenarrabile naufragiũ: probus quiſque illic opprimitur, peſſimus quiſq; prouehitur, ſimplices irridentur, iuſti perſequuntur, audaces & impudentes eriguntur. Soli illic proſperantur adu

latores, susurrones, detractores, renun ciatores, calumniatores, sycophantæ, pseudoli, famicidæ, supplãtatores, inuentores malorum, cæteriq; tempestatum populi, quibus peruersissima quæq; facinora in professo sunt: quorum vita omnis turpissima, quicquid vspiam est teterrimarum belluarum peruersitatis, tota hęc & omnis in aulicum gregem, quasi in vnum corpus cõfluxisse videtur. Illic ferocitas leonis, sæuitia tigridis, truculentia vrsi, temeritas apri, superbia equi, rapacitas lupi, obstinatio vituli, fraudulentia vulpis, versutia chamæleontis, varietas pardi, mordacitas canis, desperatio elephantis, vindicta cameli, timiditas leporis, petulantia hirci, immũditia suis, fatuitas pecudis, stoliditas asini, scurrilitas simiæ: ibi furẽtes Cẽtauri, ibi pernitiosæ Chimerę, ibi insaniẽtes Satyri, ibi fœdæ Harpyę, ibi improbæ Syrenes, Scyllæq; biformes: ibi horridi struthiones, ibi voraces griphi auidiq; dracones, & quicquid fataliũ monstrorum, infelicisq; portenti vspiam stupet coacta natura, illic habitat atque visitur: ibi omne virtutum genus suos patitur carnifices atque

tyrannos, in summa aut nequitiæ, malitiæ, impietati insistendum, aut aula cedendum. Non impunè licet, nisi cum fatis: exeat aula, qui vult esse pi9. Nullum ciuitatibus exitialius malū contingere potest, quàm potentis aula. Hæc vbi mouetur, tanquam Cometes malorum omnium prænuncia, ac veluti contagiosissima pestis, quocunque applicat, perniciosissimam cladē secum fert, vndecunq; migrat, insanabilia, veluti eorum, quos rabidus canis momorderit, relinquit veneni sui vestigia. Comitatur illam perpetua rerum caritas, dum quisque ex ea lucrum captare nititur, ex aucto rerum precio, quod nonnunquam postea remitti potest magno detrimento: comitatur & luxus cibariorum, quo introductis peregrinis epulis populus ipse patrios cibos fastidire incipit, passimque popinæ & gulæ indulgens, res suas turpiter absumit: comitatur & fastus, quem dum ciues, mulieresq; imitari conantur, & singulæ domus dispositionis suæ formulam, habitumq; inde mutuantur, omnia sua in vestes & pompam profundūt. Sequitur corruptio morum, introductis pessimis

vitijs.

vitijs pernitiosissimum malum. Iam verò recedens è ciuitate, aula, heu quã fœdam caudam post se relinquit? hi adulteras comperiunt vxores, illi stupratas, & vel abductas in scortam filias: alij supplantatos filios, alij corruptos seruos, & ancillas. Quid multa? fit luctus ingens, totaque ciuitatis facies immutata facta est, sicut facies meretricis. Scio ego famosam Galliarum vrbem ea causa sic peruersam, vt vix aliqua ibi matrona pudica sit, vix filiæ nubant virgines: quin & Palatinum scortum fuisse summi honoris est, & seniores matronæ iuniorum lenæ sunt, eaq; turpitudo sic inualuit, vt nullus verecundiæ locus sit, vix maritis ipsis vxorum meretricatus curæ est, modò (vt ait Abraham ad Saram) benè sit illis propter illas, viuantque ob gratiam illarum.

DE NOBILIB. AVLI. Cap. LXIX.

AVlicus popul⁹ duplex est: Priores partes tenent satrapæ, nobiles, inquã, illi Thrasones, qui fastu, luxu, & põpa insaniũt, induti purpura & bysso & ope plumario, vestib.

deaura-

deauratis, & circundatis varietate; quibus

Scorta placent, fracti curuiq; è corpore gressus,
Et laxi crines, & tot noua nomina vestis.

Hi vires omnes in Venerem frangunt, tum illorum ingeniosa gula est & gustus, per omnia cultum quærũt, epulantur splendidè, dant & accipiũt conuiuia. Inter hos laudi plerumque ducitur, si illustri cõuiuio sic sua prodigant semel, vt trimestri toto impudenter mensas circumeãt alienas. Ad istos vndiq; confluũt citharœdi, tibicines, & omne genus musicorũ mimi, histriones, parasitæ, meretrices, lenones, saltatores, venatores, & huiusmodi prodigia hominum, alunturq; canes, equi, lupicernarij, accipitres, cæteræq; armatæ aues, simiæ, psittaci, & si qua monstra sunt, ac naturæ probra, vrsi, leones, leopardi, tigrides. Colloquia eorum meræ nugæ, & otiosæ fabulæ: obtrectant, deferunt, effutiunt, mentiuntur, ac vera falsis commiscẽt. Hi de canibus, de venationibus, de syluæ ambitu, de ambage lustrorum, de venationum euentibus multa fabulantur;

antur:illi de equis, de militia, & fortiter ab se factis multa mentiuntur. Si adest qui inuideat æmulus, aliorum sermones obstrependo discutiat, alias inferendo nugas, & quæ sibi putet laudem gignere, sua insolenter narrabit facinora: hunc alius sæpè de mendacio conuincit, & varijs scommatibus explodit. vnde totum tunc conuiuij colloquium frequenter in iram & contumeliã desinit, & veluti in centaurorũ conuiuijs Bacchi munera non cessant, donec eliciant sanguinẽ. Ita & in istorũ aulicorũ cõuiuijs sępè hospites redeunt cũ cicatricibus, ac si hoc edicto inuitati videãtur:

Quod superest, læti benè gestis corpora rebus
Procurate viri & pugnam sperate parati.

Proinde verò summa istorum disciplina est obseruare tẽpora principum, ne quid intempestiuè illis ingerant, eaq; non ab astris, à cælis, ab ephimeridibus captant, sed à vino, à prandio, à cõuiuio, à venatione, ab accubitu, dũ exhilaratus est princeps, & voluptatis alicuius compos, & quos alios molles aditus & tẽpora norũt: tunc nouitatũ

remuſculos primum aſpergunt, quibus Principis aures titillant, deinde paulatim ad ea, quæ cupiunt, procedunt, inſcriptum à natura ſua habentes Ariſtotelis ad Caliſthinem diſcipulum conſilium, hortantis, vt cum Rege, aut nunquam, aut iucundiſſimè loqueretur, quo ſcilicet apud regias aures, vel ſilentio tutior, vel ſermone eſſet acceptior. Quod ſi tunc cuiuis illorum Princeps, aut Rex arriſerit, & ad id quod loquitur, annuat, ſi gratum quid quod dixerit, aut fecerit, ſi illi quid crediderit, ſi illum confabulatorem ſecum ſecretò abduxerit, atq; alijs non ita: profectò magnus tunc erit ille in oculis hominum, iã que omnia audebit, mordebit omnes, ridebit omnes, flocci pendet omnes, detrahet clanculum, repræhendet palam, loquetur grandia, nihil non audebit, quo metuant eum omnes, conculcabit inferiores, contemnet pares, ſuperiores dedignabitur, honorem & adorationem exiget etiam per contumeliam, totus tumet & effertur, & potentiam adfectat,

Libertas ſcelerum eſt virtus, & ſumma poteſtas.

Quiſquis illi non arridet, non applaudit, etiam cùm malefecerit, illicò reus eſt: nam aut fortunę eius inuidere, aut officio eius non deferre iudicabitur, neque ij tunc ſolum paribus inferioribusque infeſti ſunt, ſed & principibus ipſis ſuis ſępè pernicioſiſſimi, quibus ſe veritatis, prudentiæ, correptionis, & conſiliorum imagine perditiſſimè adulantur, & in nefanda ſcelera ſæpiſſimè impellunt: quemadmodum apud Lucanum, Curio inſtigat Cæſarem:

Quid tam lenta tuas tenuit potentia vires
Conquerimur, deerátne tibi fiducia noſtri?
Dum manet hic calidus ſpirãtia corpora ſanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiêre togã, regnumq́ue ſenatus?

Similes Alexander Magnus habuit inſtigatores, qui illum ſuapte natura inſanientem, magis magisq; in bella, & cædes incenderent. Tales habuit & Roboã Salomonis filius conſultores, tales habent & noſtri ſęculi principes,

qui

qui morem gerentes illorum cupiditatibus, illis ad omne ſcelus parent, hortanturque, aut ſic diſſuadent, vt fortius impellant, dum rationes ſuas tam futiles & infirmas opponunt: vt ſic ſe conuictos paſſi, credulorũ principum confirment errorem, vtrobiq; ſic decipientes, vt non poſſint argui, ſed de proditionis perfidia inſuper gratiam mereantur. Tales hodie habet Gallorum rex Franciſcus, ad mala conſilia nimium promptus, qui illum contra Cæſarem in omnem perfidiam ac tyrannidem libenter impellerent, atque ij interim optimi habentur atque fideles. Hæc de nobilibus aulicis hactenus, quorum qui vnum offenderit, omnium cæterorum reus eſt.

DE PLEBEIS AVLICIS Cap. LXX.

SVnt adhuc quidam plebei aulici, homines improbi animi, qui nulli in vita præeſſe ſciunt, ſed ipſi ſubiectione continua gaudent: ij circumeunt nobilium domos, illisq; paraſitantur, menſis viuentes alienis.

Et

Et bona summa putant aliena viuere quadra.

Omnibus idcircò obsequuntur, omnibus adulantur, omnibus parasitãtur, & omnibus omnia fieri student, plures quam Protheus species mentientes, atque in plures formas sese vertentes, quo potentiorum fauorem sibi concilient, conuiuarum sermones explorare student, vt habeãt quod renuncient: diffidentium autem secretos remusculos vulpina astutia inquirunt, eosdemq; nunc ad amicos, nunc ad inimicos perferunt, vtrisque se gratos prębentes, dum sunt vtrisque perfidi, eoque magis proditionibus idonei, quo ob imaginem simplicitatis minus habeantur suspecti. Quumque nullum facinus sceleratius habeatur, quàm proditio, nullum tamen ad diuitias & dignitates in aula comparandas, vtilius ac compendiosius, ipsisque aulicis, etiam regibus acceptũ gratumq; magis: adhærent itaq; nobilium liminibus, &c. Scire volunt secreta domus, atque inde timeri.

Quòd si semel fuerint turpitudinis aut proditionis alicuius conscij, iam euaserunt, iam caput extulerũt. Nam

charus

charus erit Verri, qui Verrem tempo-re quouis, Accusare potest.

Iam familiaritas, imò necessitudo quædam nobiliorũ contracta est, qua freti, ad ea quæ desiderant, facilè acce-dunt. Primum itaq; quærũt, vt in ma-tricula aulicorum inscribantur, idq; illis vel sine stipendio satis est: siqui-dem sola inscriptio, etiã absq; solatio quæstuosa est, & suam prędam habet, deinde potẽtes quoscunq; captare nõ diffidunt, quos tunc sollicitant blan-ditijs, instant obsequijs, & se muneri-bus ingerunt ratione consortij, aut a-lia quauis arte, & quæcunque ab alijs aut periculorum metu, aut laborum intollerantia, aut lucri penuria relin-quuntur, isti auidissimè quærunt, vi-gilant dies & noctes, peregrinantur, & susceptas ferunt, referuntque lega-tiones & literas, labores immensos ag-grediuntur, & perferunt, & audent quid breuibus Gyaris & carcere dig-num, donec ijs meritis aut scrinijs præficiantur, aut consignandi susci-piant officium, aut ærarij custo-diam obtineant, aut census varia ra-tiocinatione illis committãtur. Iam-que egressi laborum angustias, nullũ obsc-

bſequium eorum amplius gratuitũ ſt, ſed omnia deinceps ad precia vena ia habent: & cum nouo honore mu atis moribus omniũ, quæ retrò ſunt bliti, in anteriora tendentes, priora ua contemnunt, vlteriora concupi cunt, auaritiaque contracti ad præ dam ſtrepitumque lucri omnia ver unt, fide parci, verborũ prodigi, blan di pariter & inſidioſi, ſermone obſcu ri, & oraculorũ inſtar ambigui, quid quid vident, quidquid audiũt, quid quid agitur: coniectãt omnia in peio rem partem, ſibi ſoli fidunt, ſe ſolos a mant, ſibi ſoli ſapiunt, nullius fidei aut amicitię credunt, ſoliditatem nul lam niſi lucri cauſa colunt, commo dum proprium omnibus præferunt, amicos, hoſpites, propinquos, ſocios, quicunq; lucrum non adferunt, tan quam ſteriles arbores deſpiciunt, pri ſtinos ſodales, ſi quis eorum occurrat, prætereũt, quaſi ne norint quidem. Si quis illorum implorat opẽ, hunc ver bis & promiſſis abundè paſcũt, plusq; promittunt quàm præſtãt: ſi nihil at tulerit, auxilio deſtituunt, & vel cau ſa ſpoliant, Grammaticam omnem venalem habent, virtutem omnẽ con

temnunt,

temnunt,aliorumque laudes diuersis sententijs frangunt, & post terga artificiosè cuilibet detrahunt, ipsi neminem sine exceptione laudant. quemadmodum orator ille, Iulium fortunatum, aiebat, fateor virum fortem, & quem constat strenuè egisse quamplurima : quo tamen pacto iudicium repetundarũ apud iudices iustos euaserit, mirarer quidẽ, si vis eloquij eius mihi esset incognita. Et alius:

Felix & nato, felix & coniuge Protheus
Et cui, si demas iugulati crimina Phoci,
Omnia contigerant.

Pręterea aulicis munerib. vulturum instar semper inhiant, vndecunq; venantur prædã, eamq; quibus possunt, veluti Phineo obsoniũ, vel ipsis è faucib9, Harpyarum instar, præripiũt. Aemulorũ calamitatibus gaudẽt, nulli9 malo cõpatiuntur, nulli promissa se debere putãt, nisi pro sua libidine, nulli gratiã referũt, sed omnes pariter aut beneficio indignos iudicãt, aut negligentia prætereunt, nonnullos odio compensant. Sed in odio gratiam fingunt & dissimulãt irã, præter principẽ

ut regem nullum alium obseruant ut verentur: sed ne hos quidem, nisi ut metu aut pro compendio. Cumq; m ad canos vsque in proditionibus, fraudibus, in ærumnis & laboribus ersati, anxijs his sordibus ingentes o-es sublimesq; honores corripuerunt, nc fasque nefasq; confundunt, vt si os non tam honoris, quàm rapinæ mul & iniquitatis relinquant hæ-des.

ic serpente ciconia pullos
Nutrit, & inuenta per deuia rura la-
 certa,
lli eadem sumptis quærunt anima-
 lia pennis,
ic leporem aut capream famulæ Io-
 uis, & generosæ
n saltu venantur aues, tunc prȩda cu
 bili
Ponitur inde autem cùm se matura
 leuabit
Progenies, stimulante fame festinat
 ad illam,
Quam primum rupto prȩdam gusta-
 uerit ouo.

Atque hæ sunt plebeiorum aulico-rum artes, quibus multi ex infima ho minum fece ad amplissima munera,

quæſturas, dignitatesque conſcendūt, proximamque apud principes & reges ſuos authoritatem adepti, diuitias principibus pares conflant, regiaque extruunt pallatia: dum interim nobiliores illi aulici ſua omnia in ſcorta, in aleas, in venationes, in equitia, in conuiuia, in pompas, in veſtes, in faſtum profundunt, terras, caſtra, poſſeſſiones, patrimonia decoquentes, quæ tunc plebei iſti emunt, in nobilium locum his ſuis ſceleſtiſſimis artibus ſuccedentes.

DE MVLERIBVS AVlicis Cap. LXXI.

HAbent & aulicæ mulieres ſua vitia. Omninò .n. non paucas videmus corporis dotibus, & formæ elegantia ſpectandas, ſcitulas & nitidas & venuſtas, inſuper veſtimentis purpureis & aureis, & gemmeis monilibus exornatas, ſed non omnibus eſt cernere, quam turpiſſima monſtra ſub formoſis illis pellibus ſæpè latitent. Hinc aptiſſimè Lucianus illas Aegyptijs templis comparat. Illic enim ipſum delubrum forinſecus pul-

ulcherrimũ eſt, ſimulatq; maxîmũ, umptuoſis lapidibus extructum atque compoſitum: cæterùm ſi intus eum requiſiueris, aut ſimiam inuenies, aut cinonimum, aut hircum, aut ...lem. Ita eſt de illis aulicis puellis que dominabus, quę à prima ætate, teneris annis in molli ocio, ſaltationibus, & omni luxu enutritæ, peſſimisq; diſciplinis ex aulicis illis amorum libris, prauiſſimisq; luxus, libidinum, adulteriorũ, fornicationum, nociniorum hiſtorijs, comœdijs, nouellis, facetijs, cantilenis imbutæ, velut ex nutrice pernitioſiſſimos mores ...xerũt, leuitatem, inſolentiam, arrogantiam, moroſitatem, impudentiam, obſcœnitatem, contentionem, contradictionem, pertinaciam, vltionem, a...um, vafriciem, petulantiam, loquacitatem, procacitatem, & turpem concupiſcentiam: habent linguas, quibus ...lentium pœna eſt, habent labia ad omnem loquacitatem armata, quibus ſermones producunt otioſiſſimos ineptiſſimosque, & non rarò ijs, qui audire coguntur, moleſtos. Quid enim illas in tam multas horas inter ſe loqui putabimus, niſi ſtulta

 & ocioſa?

& ocioſa?puta quomodo componen-
da coma,quomodo pectenda,quomo-
do tingendi capilli,quomodo fricā-
da facies,qualiter complicanda veſtis,
qua pompa incedendum, aſſurgen-
dum,decumbendum:quibus quo ve-
ſtitu fas ſit incedere,quæ quibus loco
cedere debeant, quot inclinationibu
ſalutare,quæ ad quorum oſcula veni-
re fas aut nefas ſit,quæ aſino, quæ e-
quo,quæ ſella,quæ curru, quæ lectica
vehi debeant:quæ aurum, quæ gem-
mas,quæ corallia, quæ torques, quæ
inaures,quæ armillas, quæ annulos,
quæ monilia ferre poſſint, cæteraqu
Semiramidarum legum nugamenta.
Nec deſunt ſeniores matronæ, quæ
narrent à quot procis olim adamatæ,
quibus muneribus dignatæ, quibu
blanditijs ambitæ:hæc de eo loquitu
quem amat, altera ægrè ſilet de illo
quem odit,& quæuis putat ſe cum a-
liarum admiratione dicere, nonnun-
quam intempeſtiuis dicterijs,aut im-
pudentiſſimis mendacijs ſermonem
infulciūt. Nec deſunt inter illas intē-
tiſſima odia, & acerrima iurgia calū-
niæ,detractiōes,ſycophantię,& quę-
cunq; ſunt malæ linguæ vitia: habē-

ocellos habent vultus, habēt visus ple
na illecebris, habēt nutus, habēt gest
plenos lasciuia, habēt astus, habēt ver-
ba quibus decipiendos procos sollici-
tant & munuscula extorquent: si il-
lis annulus est, si gemma, si monile, si
catenula, quidquid est, subtrahūt blā-
ditijs, aut extorquent precib. reddūtq;
pro illis basia, suauia, oscula,ample-
xus, contactus, confabulationes, quæ
illis publica merx & aulici amoris a-
limenta sunt. Pudet referre, quæ secre
ta intra cubile probra sæpè gerantur,
consecrato Hymenæo naturæ contu-
melia, quæ cum vestem induerunt, o-
mnia contexisse & occuluisse existi-
mant. Tales itaq; qua fide & integri-
tate postea erga maritos putabimus
futuras vxores? O quanto dolore affi-
ciunt bonos coniuges, dum genus, dū
dotem, dum formam, dum aliena ma
trimonia illis continuò obijciunt, &
iurgijs ac contumelijs obtundunt vi-
ros, conqueruntur semper dum dome
sticam & frugalem mensam spernūt,
& aulicum luxum viris exprobrant,
ac delicijs & pompa assuetæ, ornamē-
torum ambitione exhauriunt illorū
opes, labefactant domos, nonnunquā

ad turpes & malos quæstus miseros maritos impellunt, quibus dies noctesque insidiantur mille fraudibus simulatione, proditione, hypocrisi. Taceo externos amores, occulta adulteria, suppositirios partus & alieno semine conceptas proles: quod si semel ad odium vertantur, zelotypiam parabunt, aut venena: Familiares enim (vt ait Hieronymus contra Iouinianum) malarum fœminarũ artes sunt doli, fraudes, veneficia, mala medicamenta, & magicę vanitates. Sic Liuia virum suum interfecit, quem nimis odit. Lucilia suum peremit, zelotypia illa sponte miscuit aconitum, hęc improba furorem pro amoris poculo propinauit. Adeò tutius est (quod ait Ecclesiasticus) cõmorari leoni & draconi, quàm cum muliere nequam. Quisquis morigeram cupit habere vxorem, ne ducat talem aulicam. Quęcunque mulier velit probum habere maritum, ne nubat aulico. Sed iam nimium progressus est cum lingua sermo, dixi tamen, & iam non dixisse non possum. Cæterum autem ponam manum meam super os meum, & ijs alia non addã: quin de aula mo-
dò

ſe egredientes, reliquas œconomiæ partes, & quas diximus, mechanicarũ potiores diſciplinas, mercaturam, agri culturam, militiam, & reliquas examinemus.

DE MERCATVRA. Cap. LXXII.

MErcatura ipſa quidem latentium lucrorum aſtutiſſima indagatrix, manifeſtæ prædę auidiſſima vorago, nunquam habendi fructu felix, ſemper autem quærẽdi cupiditate miſerrima: hanc tamen non modico reipubli. auxilio eſſe, & ad externorum regum, populorumque amicitias contrahendas accommodam, atque etiam priuatæ hominum vitæ perutilem ac quodammodo neceſſariam pleriq; arbitrati ſunt: quin & Plinius illam victus cauſa inuentam putat. Quocirca etiam multi illuſtres ſimul ac ſapiẽtes viri hãc exercere nõ ſunt aſpernati, cuiuſmodi, teſte Plutarcho, fuere Thales, Solon, Hippocrates. Verũ ſicuti quaſcunq; ſcientias & artes alias propter voluptatem admittimus, alias ꝓpter labo-

tem æſtimamus, alias propter virtu
tem honeſtatemque ſectamur, alia
propter veritatem iuſtitiamq; vener
mur: non tamen omnes illę quamui
neceſſariæ, lucroſæ iucundæ, laborio
ſæ, idcirco ſtatim honeſtæ, laudabiles
que ac iuſtæ ſunt. Sic & mercatorum
inſtitorum, fœneratorum, trapezi
tarum, colybiſtarum exercitia necel
ſaria, vtilia, & laborioſa ſunt, tamen i
liberales, ſordidi & improbi quæſtu
vocantur: quia illorum operoſæ frau
des, non artes venduntur emunturq;
quod quidem, vt ait Cicero, non apti
non ſimplicis, nō ingenui, non iuſti
non boni viri, ſed verſuti, obſcuri, a
ſtuti, fallacis, & callidi officium eſt
Mercatores enim omnes & inſtitore
hic emunt, vt alibi carius & ſupra ſor
tem vendant, atque ille melior, qui lu
cratur magis, quibus paſſim peculia
re eſt mentiri, peierare, fraudare & im
ponere, nec vlla illis lucrādi ratio tur
pis: quin & legibus id ſibi licere dicūt
decipere ſecum contrahentes ad dim
dium iuſti precij. Nec dubium eſſe po
teſt, cùm omnis eorum vita ad quæ
ſtum, ad lucrum, ad diuitias adorna
ta ſit, illos earundē occaſione turpia
plu.

plurima & dignas supplicio fraudes committere. Nullì enim sine fraude ditescunt, &, vt ait Augustinus, lucrum habere non poterit, nisi fraudem fecerit. Et plenius æquo laudat venales, quas vult extrudere merces. Et alius poeta canit:

Periurata suo postponit numina lucro
 Mercator, Stygijs nō nisi dignus aquis.

Hinc emit ille, vendit alter, hic portat, ille asportat, hic creditor, ille debitor, hic soluit, ille recipit, alter rationes scribit, omnes autem peierant, fraudant, fallunt, nec animæ, nec corporis, nec fortunæ vllum periculum excludunt, modo lucrum sperant, nec cognationes, nec affinitates, nec amicitias vlla fide, nisi sola vtilitate colunt, sicque omnes per omnem ætatem post lucrum, post diuitias currunt, ac si alibi laborum requies vitæq; solatium nequeat inueniri.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,

Per mare pauperiem fugiens,per sa
per i_nes.
At vero cuiusmodi fraudes comm
tant mercatores in lana,in lino,in s
rico,in panno,in purpura,in gemm
in aromatibus,in cera,in oleo , in v
no, in frumento, in equis, in anim
libus,denique in omnium merciu
genere, nemo est , qui nesciat , q
non videat,qui non palpitet, nisi q
fortè illorum damna nō senserit. A
que hæc minora mala sunt, longè h
maiora supersunt. Ipsi sunt,qui inu
ctis damnosis mercibus,& quæ ob r
ritatem vel delicias à mulieribus &
pueris appetuntur,quæ ad nullam v
tæ faciunt necessitatem,sed duntax
ad luxum,ad pompam,ad fucum , a
ludum,ad mollitiem,ad voluptatem
ab ipsis vsque terræ finibus,veluti la
queos importantes. Prouincias ad re
gna quotannis immensa spoliant p
cunia , corrumpunt bonos mores in
tro ductis peregrinis vitijs : ac subla
to patrio ritu,semper nouis & exte
nis rebus studentes,eam perditissimi
implicant consuetudinibus. Ipsi sun
qui initis sodalitijs contra ius . fas , &
leges monopolia exercent,omnia ten
tantes,

tantes, excogitantes, explorantes, quibus multitudinis opes ad se contrahant, dum collectis pecunijs alios vincunt, alios præueniunt, alios exaucto rerum precio deterrent ac soli emunt omnia, quæ deinceps pro suo libito soli vendunt quàm maximi. Ipsi non raro ingenti ære alieno consarcinato, constituto alibi domicilio, indè verò prostituta fide, verso solo, profugi & serò aut nunquam redeuntes, creditores fraudant, & ad desperationem ac laqueum adigunt. Ipsi sunt, qui chirographis & obiurgationibus implicant & explicant ciues, debitorumque radices adeò profundas, laboriosas, funebres & ineuitabiles plantantes vt euelli nequeant: sed in gyrum pullulantes, & ex debitis debita germinantes, ciuitates suffocant & euertunt, ipsi interim fœnori & vsuris incessanter dediti, totius plebis substantiam deuorant, ipsi nonnunquam numismata præcidunt, semper autem monetæ valorem vtcunque suo lucro cōducere visum est, nunc intendunt, nunc demittunt, non absque totius reipubli. detrimento. Ipsi explorata

principum secreta, ciuitatumq; consilia, & patrios rumores hostibus renunciant: nonnunquam etiam pacta mercede principum vitæ insidiantur, ac nihil non pecuniæ studio attentantes, facientes, patientes, & venale habentes. Omne eorum institutum non nisi mendacia, fuci, sermonum nebulæ, explorationes, insidiæ fraudes, deceptionesq; manifestæ. Hinc Carthaginenses mercatoribus distincta statuerunt diuersoria, nec ea illis cum ciuibus volebant esse communia: cæterum patebat illis in forum via, ad naualia autem & secretiora vrbis loca ne aspectus quidē concedebatur. Græci autem nequaquam intra vrbes recipiebant, sed quo ciues à periculi suspicione essent immunes, à pomerijs non longè forum venaliū statuebāt. Pleræque aliæ gentes mercatores ad se accedere prohibuerunt, quòd mores deprauarent. Epidaurij (teste Plutarcho) cùm ciues suos Illyricorum cōmercijs improbos fieri animaduerterent, veriti à peregrinorum contagione, corruptis ciuium suorum morib. res nouas ciuitati suæ excitari, vnum in primis grauem & circumspectum
ex o-

ex omni ciuium multitudine virum in ſingulos annos eligebant, qui ad Illyrios accederet, & quæ quiſque ſuorum mandaſſet, mercaretur atque cõtraheret. Vituperat mercatores Plato, quòd optimos inquinent mores, & apud bene conſtitutam Rempub. lege cauendum cenſet, ne externarum gentium deliciæ in vrbem comportẽtur, ac ne quis à ciuib9, minor quadraginta annis peregrè proficiſcatur, exteri autem ad ſuos remittantur, eo quod iſtiuſmodi peregrinorum contagijs, ciues veterem patrum parſimoniam, priſcoſque mores dediſcant, & odiſſe incipiant: ex quo vno vrbes plerunq; redduntur deterrimæ, omniq́ue fornicationum, adulteriorum, luxus & libidinum genere inquinatiſſimæ: cuiuſmodi Lugdunum, & Antuerpia famatiſſima hodie mercatorum emporia, de ſe exempla præbent. Ipſe etiam Ariſtoteles iubet omninò curam habendam, ne quid ciuitates aduentitiorum admixtione vitientur, mercatores autem etſi ſunt neceſſarij, non tamen in ciuium numero recipiendos: quos ideò etiam deteſtatur maximè, quod gaudeant mendacijs,

& in ciuitatibus fora vexant, tumul-
tus excitāt, feruntq; discordias. Quin
apud plerasque Respub. antiqua lex
erat, ne quis mercator magistratū ge-
reret, nec in senatum, nec in consiliū
admitteretur. Porrò mercatura à theo-
logicis sententijs planè damnata est,
& à canonicis decretis (authorib. Gre-
gorio, Chrysostomo, Augustino, Cas-
siodoro, Leone) omnibus verè Chri-
stianis interdicta: nam, vt ait Chryso-
stomus, Mercator Deo placere non
potest. Nullus ergo Christianus
sit mercator, aut si esse velit, proijcia-
tur ab Ecclesia. Augustinus quoque
mercatores pariter ac milites, ait, ve-
ram pœnitentiam agere non posse.

DE QVAESTVRA.
Cap. LXXIII.

MErcatoribus non multò me-
liores sunt Quæstores, furax
quoddam hominum genus,
& vt plurimum seruile, ac mercena-
rium, aut quod sub stipe operam lo-
cârit, rudeac ignauum, sed audax, ac
impudens, nec nisi tenuia quædam
artificia, qualia par est, tales homines
nosse,

nosse, didicit, scribendi videlicet, & supputandi: maximè autem furandi formulas, haud inscitas, ingeniosioresque, quæ in vulgares competant latrones. Ideoque omnium, qui viuunt hominum furacissimi sunt, & à solis digitis, quibus talenta & milliónes supputant, opulenti, quos adeò viscosos habēt, ac infinitis vncis hamis sic imbutos, vt pecunia omnis quātumcunque leuis, fugax, labilis, anguillarum, & serpentum instar lubrica, ab his contacta illicò hæreat, neque facilè queat auelli. Hoc ipso tamen minus mali sunt, cùm quod non nisi regum, principúmque, ac potentum ærarijs insidiātur, tum quæ inde suffurantur, in scorta, in aleas, conuiuia, ędificia, atque alendis parasitis, equis, canibus, histrionibus, non illibenter expendunt. Aut seniores, prudentioresq; facti, non rarò filios nobis tales relinquūt, qui, quæ isti multis ex perjurijs, rapinis, furtis, flagitijs paulatim & minutatim corraserunt, conuiuando, scortando, venando, aucupando, vestiendo, & nequicquam ad explendas voluptates omittendo, rursus in multa fragmenta dissecātes, simul

mul omnia, infeliciter profundant. Cæterùm verò & quæstores ipsi fœn9 accipiunt, & dona extorquent procrastinando, debita compilant, cum capitaneis colludunt, falsum supputant, chirographa adulterant, & literas affictis sigillis resignant, numismati nonnihil detrahunt, nonnunquam fucato metallo vitiant: ideoque alchimistis plurimum amici sunt, artisque illius vt plurimùm sectatores, aut si desit ingenium, saltem fautores sunt. Verùm cùm dicat Cicero mercaturã ipsam, si magna sit & copiosa, multa vndique apportans, & sine vanitate importans, non esse admodum vituperandam, mercatores autem & quæstores tunc posse optimo iure laudari, si aliquando satiati quæstu, tandem ad colendos agros, possessionesq; se cõtulerint: ideoq; de Agricultura quid sentiendum sit, hic subiungemus.

DE AGRICVLTVRA. Cap. LXXIIII.

AGricultura itaque, cui & pastio annexa est, & piscatio atq; venatio, tãto apud Priscos in ho-

nore

nore fuit, vt nec Romanos Imperatores, potentissimosque Reges, & Duces puduerit agros colere, semina tractare, arbores inserere. Ad hanc se contulit deposito imperio Diocletianus, & dimissa regni administratione Attalus Cyrus quoque, magnus ille Persarum rex gloriari plurimùm solebat, cum venientibus ad se amicis, hortũ ostenderet suis manibus consertum, & arbores sua manu in ordinem positas. Sed & Seneca plantauit platanos, sua manu piscinas effodit, aquas diduxit, nec alibi lubentius erat, quàm in agris, hinc illa nobilissimarum familiarum cognomenta Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, Pisonum, à multitudine videlicet horum leguminum.

DE PASTVRA.
Cap. LXXV.

SImili ratione à pecorum pastionibus Iunij, Bubulci, Statilij, Tauri, Pomponij, Vituli, & Vitellij, Porcij, Catones, Annij, & Capręorta sunt. Pastores fuerunt Romulus, & Remus, Romanæ vrbis conditores: è pastoribus

busad imperium assumptus fuit Diocletianus. Pastor fuit ipse Romæ potentiæ tremendus Spartacus. Pastores erant Paris, & pater Aeneæ Anchises & à Venere dilectus formosus Endymion, Polyphemus etiam, & centum oculorum Argus. Ex ipsis deniq; dij Apollo Admeti Thessaliæ Regis armenta pauit,& Mercurius fistulæ inuentor,pastorum princeps fuit,atque eius filius Daphnis. Pan quoq; pastorū Deus,& Protheus pastor atq; Deus. Atq;(vt Hebræorum Patriarchas,Iudices,ac Reges aliquos recēseam) maximi inter eos viri, & Deo gratissimi pastores fuerunt: sicut Abel iustus, Abraham pater multarum gentium, & Iacob pater populi electi, itē Moyses legislator & Propheta Deo familiaris, ac Dauid Rex, secundum cor Domini electus. Quinetiam apud veteres Græcos, illustrissimus quisq; pastor erat: hinc alios polyarnas, alios Polymelas, alios Polybutas appellârunt, videlicet à multitudine agnorū, ouium & boum nomina illis imponentes. Sic etiam Italiam à vitulis nuncupatam (quos antiqui Græci Italos vocabant) nemo ignorat. Atqui

vter-

Vterque Bosphorus, Cymmerius, & Thracius atque Aegæum mare, & Argos, Hippion, nónne à bouis trãsitu, à capris, ab equis dicta sunt? Et Numidia Aphricæ prouincia, à pascuis hoc nomẽ habet. Prima post Adæ lapsum hominum in terris vita fuit pastoritia, hæc nobis prçter pecudum carnes, varias etiam lac, caseum, butyrum, in cibum, ac pro vestitu, lanam, pelles, & coria, omnia profectò humanæ vitæ cùm necessaria, tum vtilissima largitur, quæ omnia, sed post casum homini concessa sunt, cùm antea ijs solis, quæ à terra sponte prodibant, fructibus, Deus illum in Paradyso vesci iusserat.

DE PISCATIONE. Cap. LXXVI.

ACceduntad hæc Piscatio, atq; venatio. Piscationis studiũ apud Romanos tanto in precio & celebritate habitũ est, vt peregrinos & Italis littoribus ignotos, pisces è longinquis prouincijs aduectos nauibus in mari Italico tãquam in terra fruges seminarent, arbitrantes non

modicam

modicam in his Reipublicæ vtilitatem versari. Prẹterea piscinas & viuaria preciosissimis piscibus referta, magnis sumptibus instruxerunt, è quibus demùm plerique Romani principes, familiæque agnomina traxêre, vt Licinij, Murenæ, Sergij, Oratæ. Hinc & Cicero Lucium, Philippum atque Hortensium piscinarios appellauit, videlicet à Piscinis. Legimus diuum Octauianum Augustum, hamo piscari solitum, & Neronem (scribit Suetonius) piscatum reti aurato, è purpura & cocco nexis funibus. Modi autem piscationum non admodum multi, nam retibus, hamo, nassa, iaculis, rastro, veneno, quotquot sunt pisces capiuntur. Verùm piscatio eo minus laudes habet, quo pisces duri alimenti, ne stomacho quidem vtiles, neque deorum oblationibꝰ accepti sunt. Nemo enim vnquam piscem in sacrificijs immolatum esse audiuit.

DE VENATICA, ET AVcupio. Cap. LXXVII.

SImilibus quoque, quibus piscatio ingenijs, constant venatio & aucupium

um, additis insuper viribus corpo-
s, & indagine, varijsq; laqueorum,
erdicarum, decipularumque inge-
ijs, adhibitis etiam visco, aquilis, ac-
pitre, canibus, ac Lupo ceruario, &
lerisque alijs mansuetis feris rapinę,
enationique aptis. Ars profectò de-
estabilis, studium vanum, certamen
nfœlix, tantis laboribus & vigilijs de
octe ad noctem pugnare, & sæuire in
estias. Ars crudelis, & tota tragica, cu
us voluptas est in morte & in sangui
ne, quam ipsa refugere deberet huma
nitas. Hæc ab initio sæculi semper pes
imorum hominum, peccatorumque
præcipuum exercitium fuit: nā Cain
Lamech, Nimbrotum, Ismaëlem, E-
saum, robustos venatores sacræ literæ
prodiderunt, nec vllos in veteri lege
venaticam exercuisse legimus, nisi Is
maelitas, Idumæos, & gentes quæ nō
cognouerunt Deum. A venatione ty
rannidi initium fuit, quia cōmodio-
rem non repperit authorem, quàm eū
qui in cæde & carnifiato ferarum, &
volutabro sanguinis Deum naturā-
que contemnere didicisset. Hanc ta-
men Persarum reges tanquam veris-
simam rerum bellicarum meditatio-
nem

nem coluerunt: quia habet in se venatica bellicum quiddam & truculentũ, dum rapacibus canibus obiecta fera effuso sanguine, laniatis visceribus voluptatem præstat, acerbissimamq; mortem, tanquam iocum summa cũ voluptate spectat: interimq; ridet crudelis venator, prostratamq; canum exercitu, aut laqueorum fraude, infelicem prædam triumphantis, instar magna comitatus caterua domum reducit, vbi tunc feralis instruitur carnificina, solennique chironomia, præscriptisque vocabulis (neque enim aliter fas est) bellua laniatur. Insignis profecto venatorum stultitia, insigne bellum, cui dum nimium insistunt, ipsi abiecta humanitate feræ efficiuntur, morumque prodigiosa peruersitate, tanquam Acteon mutantur in naturas belluarum. In tantam quoque plurimi illorum prorupêre insaniam vt hostes naturæ fierent, quemadmodum de Dardano narrant fabulæ. Inuentores tam infelicis artificij extitisse narrantur Thebani, gens fraude, furtis, periurijs insignis, parricidijs, & incestibus detestanda: à quibus eius exercitij præcepta ad Phrygios transmissa

missa

[...]ssa sunt, gentemque æquè impudi[...]m, sed stultam atque leuem, quos [...]circò contempserunt Athenienses, [...] Lacedæmonij populi grauiores. [...]ostea verò, quam Athenienses inter[...]ctæ venationis legem soluissent, ar[...]mque cum exercitio publicè admit[...]ntes, in Rempublicam suam intro[...]uxissent, tunc primum Athenæ ca[...]æ sunt. Hinc miror venationem à [...]latone ipso Academiarum principe [...]ommendatam, nisi fortè quod euen[...]us, aut propositi honestas, necessitás[...]e hanc commendat, non voluptas: [...]uemadmodum aprum Calydoniæ [...]astatorem confixerit Meleager, non [...]oluptati suæ, sed vtilitati Reipubli[...]æ, patriam abs vastatrice bellua libe[...]ans. Et Romulus venabatur ceruos [...]on voluptatis causa, sed necessita[...]e alendi se, & socios. Est & aliud ve[...]andi exercitium, quod aucupium [...]icunt, minoris quidem crudelita[...]is, sed non minoris vanitatis: hinc [...]ucupes dicti, qui videlicet, aut aues [...]enantur, aut per aues ludentes, [...]quemadmodum ait Baruch Prophe[...]a) in auibus cæli, Authorem illius [...]erunt Vlyssem, quem primum post

captum

captum Ilium armatas edoctasque in venationem aues, Græciam intulisse narrant, vt videlicet essent nouæ voluptatis solatia his, qui amissis parentibus, Troiani belli damna sentirent: tamen filium Thelemachum ab hac viuere iussit expertem. Tandem hæc exercitia in se reuera seruilia & mechanica, eo vsque euecta sunt, vt positis quibusque liberalibus studijs, hodie prima nobilitatis elementa sint atque progressus, illis ducibus ad summum nobilitatis gradum perueniatur: hodieque ipsa Regum & Principum vita, ipsa etiam (proh dolor) Abbatum, Episcoporum, cæterorumque Ecclesiæ præfectorum religio, tota inquam venatio est: in qua se potissimum experiũtur, virtutemq; suam ostendunt.

Spumantemq; dari pecora inter inertia votis.
Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem.

Et quos decet esse exempla patientiæ, quotidie quærunt habere, quod vincant & venentur: & quæ natura libera sunt animantia, & decernente iure occupantium fiunt, nobilium ty-

rannides

rannides sibi temerarijs interdictis vsurparunt: à noualibus suis arcentur agricolæ, subtrahuntur prædia rusticis, agri colonis, præcluduntur syluæ & prata pastoribus, vt augeantur pascua feris in sagimen & delicias nobiliũ, quos solos has edere licet: de quibus si colonus quispiam gustauit aut agricola, is maiestatis reus factus, simul cum belluis illis fit præda venatori. Scrutemur scripturas, certe in sacris literis, etiam in gentium historijs nullum sanctum, nullum sapientem, nullum Philosophum legimus venatorem: pastores verò plurimos, & aliquos piscatores. Et Augustinus artem hanc dicit omnium nequissimam, sacraque Elibitanum & Aurelianense Concilia hanc in clero prohibuerunt damnaruntq́;, in sacrisq; canonibus non modo prohibetur venatoribus ascensus ad sacros ordines, sed etiam summi sacerdotij gradus admittitur iam adeptus. In eisdem legitur, Esau venator erat, quoniam peccator erat. Neque verò vspiam venationis vocabulum scriptura sacra in bonum assumit. Quare venationẽ ipsam reprobam esse, iã nemini in ambiguo sit,

quæ omnium ſapientum atq; ſancto-
rum turba exploſa eſt atq; damnata.
Antiquitus etiam cum in innocentia
viuerent homines,nulla illű animan
tia fugiebant,nulla infeſta erant, nul
la noxia,omnia illi ſubdita obedien-
tiam præſtabant: cuius exempla et-
iam poſterioribus temporibus,in his,
qui optimam vitam agerent,manife-
ſta ſunt: quomodo ferarum inſidijs
ſuperiores extiterunt, ſicut Daniel
leonibus, & Paulus Apoſtolus vipe-
ræ. Heliam prophetam, Paulum &
Antonium eremitas nutriuit coruus
& Aegidium cerua. Helenus abbas
præcepit onagro, & paruit belua, &
ſancti viri onera portauit:præcepit e-
nim Crocodilo,&ab eo flumē tranſue
ctus eſt Anachoritæ multi habitabāt
in deſertis, & ſtabant in ſpeluncis &
cauernis ferarum, non timentes nec
leones,nec vrſos,nec ſerpentes. Cum
peccato enim animalium noxa ſimul
& perſecutio & fuga ſubintrauit, &
artes venationum excogitatæ ſunt.
Non enim(vt Auguſtinus ait tertio
ſuper Geneſ.) animalia fuêre à prin-
cipio producta venenoſa, inimica, &
moleſta humano generi,ſed poſt pec-
catum

um infesta inimicaque constituta
nt: quod ex diuina sententia in pœ-
m iniustæ rebellionis primorum
rentum factum est, cuiusmodi sen-
ntia lata est ad serpentem, dum di-
ret Deus: Ponam inimicitias inter
& mulierem, & inter semen tuum
semen illius. Ex hac sententia vena
onũ orta est pugna, hominũ scilicet
m cæteris animalibus.

DE AGRICVLTVRA residium. Cap. LXXVIII.

SEd modò reuertamur. Scripserũt de his iam dictis agriculturæ, pa-stionis, piscationis, venationis, au-upij artibus Hiero, Philometer, At-alus & Archelaus reges: Xenophon & Mago duces, & Oppianus Poeta: præ-terea Cato, Varro, Plinius, Columel-la, Virgilius, Crescentius, Palladius, & plerique his recentiores. Cice-ro his nihil melius, nil vberius, nil dulcius, nil libero homine dignius arbitratur. Non pauci summum bo-num summamque beatitudinem i-lic collocarunt. Hinc agricolas for-tunatos Virgilius, Horatius beato-

 vocant.

vocant. Hinc Delphicum oraculum Aglaum quendam felicissimum pronunciauit, qui in Arcadia paruũ prædium colens, nunquam id egressus est, sicq; minima cupidine minimum in vita mali expertus fuerit: sed miseri homines tam altum de agricultura sapientes, ignorant hanc esse effectum peccati, ac summi Dei maledictionẽ. Eijciens enim hominem de paradiso voluptatis, in agros misit ad præuaricatorem Adam, sic dicens: Maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea omnibus diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ, in sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es. Sed nulli hoc magis sentiunt, quàm agricolæ & villici, qui dum arant, seminant, occant, putant, pastinant, messant, metunt, vindemiant, pascũt, tondunt, venantur, piscantur: post multos labores, hic agris à grandine, tempestateque vastatis amittit panem, huic oues moriuntur, aut boues, aut à militibus abiguntur, ille perdit ferã, alter piscem, & domi plorat vxor, illachrimantur filij, & tota esurit familia

ia, rursusque spe incerta dubium redeunt in laborem. Ante hanc maledictionem nulla fuisset opus artificiosa telluris cultura, non pastione, non piscatione, non venatione, non aucupio: nam sponte omnia productura erat terra hybernis, æstiuisque frugibus, odoris suauitate, pratorumque vestitu semper florescens. Denique nihil noxium terra progerminasset, nõ herbam vllam veneno pestilentẽ, nullam arborem sterilitatis vitio inutilẽ sequestrataq; etiam natricum & viperarum, cæterarumq; reptilium virulentia (author nobis Beda) ipseque homo animantium omnium adeptus principatum, ipsis etiam feris, vt iumentis pecudibusque onera impositurus imperasset piscibus maris aues ad nutum aduolassent: moxq; natus homo omnium membrorum, vsum exercitiumque consecutus fuisset, ac sine corporis tegumentis, sine tectis, sine conditis obsonijs, sine medicamẽtis felicissimam vitam egisset, cũ sponte sua illi suppeditura essent, vt ait Poeta ille: Terra cibum pueris, vestẽ vapor, herba cubile. Sed peccati noxa mortisque necessitas, omnia nobis in-

festa fecit: iam non terra quicquam
tra labores sudoresque nostros prod
cit: quin & lætiferā, & venenosa (c
palam nobis, quod viuimus expr
brans) generat, nec reliqua elemen
nobiscum mitius agunt, multos m
re fęuientibus procellis obruit, mo
strosæq; belluę absorbent, tonitru
fulgure, tempestatibus contra nos p
gnat aer: & pestilentiarum lue cęlu
quoque in nostrum interitum cons
rat. Iamque etiam animātia ex pr
fesso nobis infesta sunt, & ipse etia
homo (vt est in prouerbio) homini l
pus est, circunsistunt nos innumer
scelerum illecebris tentantes immu
di spiritus, quo nos in suppliciorum
tenebrosa conceptacula protrahan
æternis ignibus ac diris cruciatibu
perpetuè cruciandos. Atque hinc pa
tet non nisi optimarum rerum iactu
ram, malorum inuentionem, ac vita
incommoda esse agriculturam, cum
cæteris illi adhærentibus pascendi, pi
candi, venandique exercitijs, quo te
luris infœcunditatem & victus ege-
statem, ac ex pellium amictu algorē,
quibus mortis fata admonita huma-
nitas, saltem pro tempore effugere-
mus,

mus vel potius mitigaremus. Haberet autem agricultura hanc necessitatis seu calamitatis nostræ laudem nō modicam, si inter hos mansisset terminos, nec prætergressa doceret tot prodigiosas plantarum fabricas, tot portentosas arborū insitiones ac metamorphoses. Quin & equos asinis iungere & canibus lupos, sicq; multas & lyciscas, aliaq; prȩter naturȩ legem monstrosa animalia procreare. Sed & quibus natura, cælum, maria, terras libera assignauit, auiarijs, piscinis, viuarijs & carceribus coercere, etiam exemptis luminibus, mutilatísue membris in ergastulo saginare: tum in lino, lana, pellibus, bombyce, & quæ natura ad hominum vestitum largitur, tot texturarum infectionum, & similia non nisi ad luxum & fastum artificia sæpissimè etiam ad hominum perniciem excogitata. Quod de vno lino conqueritur Plinius tam paruo semine nato, quod nunc planta, mox velum, leuissimo vētorum statu orbē terrarum vltro citroq; portat, hominesq; ipsos (ac si parum sit in terra etiā perire) cogat in aquis, ac à marinis belluis vorari. Prætereo mille agricolarū, pa-

ſtorum, piſcatorum, venatorum, au-
cupum obſeruantiarum decreta, non
tam ſtulta & ridicula, quam ſuperſti-
tioſa, & diuinę legi aduerſa: quibus tē-
peſtates auertere, ſementa fœcunda-
re, noxia quæque propellere, lupos &
feras abigere, fugacia animalia ſiſtere
piſces aueſque manibus præhendere,
morbos pecudum incarminaſe ſe poſ-
ſe autumant, de quibus cum magna
credulitate, & ſerioſe ſcripſerunt ſa-
pientes illi viri, quos ſupra nomina-
uimus.

DE ARTE MILITARI. Cap. LXXIX.

SED iam ab agricolis ad milites
tranſeamus, quos ex agris dele-
ctos, aptiores pugnę ait Vegetius
ex quibus etiā Cato viros fortiſſimos,
& milites ſtrenuiſſimos gigni adſe-
runt. Quin & teſtibus ſacris literis, pri
mus ille pugnator Cain, agricola fuit
atq; venator. Et Ianus atq; Saturnus
pugnaciſſimi dij & antiquiſſimi, hanc
ſimul cū agricultura vitā in terris ege
runt. Ars itaq; militaris minimè con
temnenda videtur, quæ (vt ait Vale-
rius)

ius)principatum Italiæ Romano imperio peperit, multarum vrbium magnorumq; regum, validissimarũ gentium regnum largita est, fauces Ponti, marisq; sinus patefecit. Alpiũ Taurique montis cõuulsa claustra tradidit. Ipse Aphricanus Scipio apud Ennium gloriatur, quòd per sanguinem hostium atq; cædes viam sibi ad cælũ aperuit. Cui & Cicero adsentit, inquiens & Herculem eadem via cælos conscendisse. Hanc Lacedæmonij primum tradidisse dicuntur: hinc Hannibal Italiã petiturus, Lacedæmonẽ quæsiuit armorum ducem. Hac duce constituta sunt regna & imperia, illaque neglecta potentissima quæq; rursus demolita In manibus enim temerariorum ducum ceciderunt bellicosa Numantia, ornatissima Corinthus superba Thebæ, docta Athenæ, sancta Ierusalem, ipsaq; Romani imperij æmula Carthago, tandem etiam potentissima Roma. Hæc ars plurimo & plusquam Draconis leges humani generis sanguine scripta docet, pugnæ ordinem eleganter constituere, aciem commodè instituere, adoriri hostem, instare, premere, circumuenire, læua

dextraque ferire, ad ducum signa dimicare, proferre gradum, sustinere impetum, resistere vrgentibus, premere cedentes, ictus incutere, incussos uitare, aut clypeo excipere ac contenere, acriusque in hostem consurgere, inuehi equo, vrgere stimulis, moderari frenis, & omnem in partē circumflectere, ingerere tela, vibrare lanceas, torquere hastas hostium vultus latera terga, pro loco & tempore adoriri, nec priusquam desperata victoria de fuga cogitare: fugientes autem insequi, mactare, capere, exarmare, diripere, profligere, suos reducere, recoligere, exercitum instaurare, & desperata victoria ad spem vindictæ animum succendere, & quæ reliqua sunt militum ducumque officia. Instruit quoque de apparandis classibus, extruendis arcibus, muniendis castris, locandis præsidijs, extruendis vallibus, compingendis aggeribus, euacuandis fossis, suffodiendis cuniculis, fabricandis machinis, deligendis armis, oppugnandis mœnibus, comportandis commeatibus, confingendis dolis, locandis insidiis, varijsque scire vti stratagematibus. Præterea ob-

ſidere ciuitates, iacere tela, fremere, tormentis admouereq́ machinas, perfodere muros, concutere turres, occupare mœnia, parare incendia, diruere arces, ſpoliare templa, diripere vrbes, ſubuertere oppida, vaſtare agros, conculcare leges, adulterari matronas, ſtuprare viduas, rapere virgines, ciues alios vulnerare, alios incarcerare, alios deportare, alios trucidare. Tota denique diſciplina hæc non niſi in hominum pernicie occupata, hunc finem quærit, vt famoſos vrbis euerſores, ſtrenuosque homicidas faciat, transformetque homines in ritus ferarum moresq; belluarum. Hinc bellum nihil aliud eſt, quàm cõmune multorum homicidium, ac latrocinium, nec aliud milites, quàm ſtipendiarij, & in reipublicæ exitium armati latrones. Præterea cùm bellorum euentus ſemper ſint incerti, & fortuna, non ars largitur victoriam, quid proſunt ſtratagemata, & inſidiæ, & reliqua artis militaris præcepta? nunquid omnis ars inanis eſt, vbi fortuna dominatur? Atq; nihilominus laudauit hanc diuinus ille Plato, & pueros hãc diſcere, adultosq́, ſtatim

armatæ militiæ tradi iubet. Et Cyri inclytus ille rex, illam non secus at agriculturam summè necessariam a iebat. Ipseque August. atque Bernardus Catholici in Ecclesia doctores hanc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Christus & Apostoli longè aliter sentiant. Tandem vel repugnante Christo non infimum in Ecclesiā gradum obtinuit, obortis tot sacrorum militum sectis & ordinibus, quorum omnis religio in sanguine, in cædibus, in rapinis, & piratica sita est, prætextu defendendæ & ampliandæ fidei: ac si Christus Euangelium suum non prędicatione verbi, sed armis, non cōfessione cordis & martyrio, sed ostentatione & comminatione armorum, vi bellorum, & hominum cædib. ac strage voluerit innotescere. Nec satis istis militibus in Turcas, in Saracenos, in Paganos arma ferre, nisi etiam contra Christianos pro Christianis classes ducant. Denique bellum & militia multos gignunt Episcopos, & nō rarò pro summo pontificatu pugnatum est, & (vt ait sanctus ille Camotensis Episcopus) non sine fratrum sangui-

ſanguine ſancta ſanctorum ingreſſus eſt Pontifex: atque hoc tunc vocatur conſtantia martyrij, ſi pro cathedra magna Chriſtianorum cæde fortiter fuerit dimicatum. Scripſerunt de arte militari Xenophon, Xenocrates, Onozander, Cato Cenſorius, Cornelius Celſus, Iginius, Vegetius, Frontinus, Helianus, Modeſtus, & antiquiores multi: ex recentioribus Volturius, Nicolaus Florẽtinus, Iacobus comes Purliliarum, & alij pauci. Hi artis Doctores, ſed ſpeculatiui, non tam periculoſi, vt ſunt practici. Tituli verò ac dignitates, diſcipulorumq́; gradus non ſunt baccalaureatus, magiſtratus, doctoratus: nec modò etiam ſunt, quib9 dicuntur Imperatores, Duces, Comites, Marchiones, Equites, Capitanei, Centuriones, Decani, Signiferi, & cõſimilia nobilitatis nomina ex ambitione, aut iniuria nata, ſed latrones, perfoſſores, raptores, ſicarij, fures, ſacrilegi, gladiatores, ſtupratores, lenones, ſcortatores, adulteri, proditores, peculatores, abigei, aleatores, blaſphemi, venefici, parricidæ, incendiarij, prædones, piratæ, tyranni, & eiuſmodi. Quos omnes qui vno nomine velit

exprimere, dicat milites, hoc est, reuera barbaricas scelerator um hominum feces, quos mala mens, malus animus ad omne facinus extimulat: quos penes dignitatis & libertatis nomen habet licentia delinquendi & latrocinãdi, vndiq; quærẽtes, vt noceant, ipsamque innocentiam, veluti mortis quandam imaginem odientes, omnesque quasi vnum corpus sunt ex patre diabolo, cuius illi sunt mẽbra, de quo ait Iob. Corpus illius quasi scuta fusilia, & compactũ squamis se prementibꝰ: vna vni coniungitur, & ne spiraculũ quidem incedit per eas, vna alteri cohæret, tenentes se nequaquam separabuntur: assistunt sibi, quia conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Insignia autem militiæ sunt non purpura, torques, annuli, tiaræ: sed aduerso pectore vulnera, & deformata cicatricibus corpora. Exercitium nõ nisi cum plurimorum exitio, doloreque coniunctum, morum, legum, ac pietatis pernicies, cum Christo, cum beatitudine, cum pace, cum charitate, cum innocentia, cum patientia, ex diametro pugnans. Præmia eius sunt gloria no-

bilitatis.

bilitatis, humani sanguinis effusione parta, imperij propagatio libidine dominandi & possidendi, cum multarum animarum perpetua damnatione. Nam cùm omnis belli finis sit victoria, nemo potest esse victor, nisi homicida: nemo contrà victus, nisi malè perierit. Mors igitur militum pessima, malum epithaphium sibi inducente peccato. Qui autem occidũt, iniqui sunt, etiamsi iustum sit bellũ. Non enim propter hoc, sed quia lucri & prædæ gratia militarunt, impij homicidæ, in eos, quos malè occidunt. Si qui autem iustè ab illis perimuntur, ipsi qui occiderunt, in carnificum ordinem seipsos statuentes, nobilitatem hanc commeruerunt: quumque leges alioqui in prædones, incendiarios, raptores, homicidas, sicarios, pœnis sæuiant, tales nomine militiæ habentur nobiles & honesti.

DE NOBILITATE.
Cap. LXXX.

EX militia itaque ortum habet nobilitas gentilitia, videlicet claritas, ex cruore hostium & cędib.

strenua

ſtrenua carnificina acquiſita, & publicis honorum inſignijs cohoneſtata. Hinc apud Romanos tot coronarum genera ciuilium, muralium, obſidionalium, naualium, tot militaria dona, armillæ, haſtæ, phaleræ, torques, annuli, ſtatuæ, imagines nata ſunt, quibus prima nobilitatis initia auſpicabantur. Apud Carthaginenſes tot donabantur annulis, quot interfuiſſent prælijs. Iberi tot circa defuncti ſepulchrum erigebãt obeliſcos, quot ille interemiſſet ex hoſtibus. Apud Scythas in celebri conuiuio, ijs tãtum circumlatam pateram accipere licitum erat, qui hoſtem occidiſſent. Apud Macedonas lex erat, qui nullum hoſtem interemiſſent, capiſtro cingi, in opprobrium ignobilitatis. Apud Germaniæ populum neminem vxorem ducere licebat, qui non prius caput hoſtis occiſi ad regem detuliſſet, ipſaque indignatio non dati debiti honoris ijs, qui ſtrenuè militârunt, contra patriã multos induxit, vt ſubuerterent eius libertatem. Exẽplo ſunt Coriolanus, Gracchi, Sylla, Marius, Sertorius, Catilina, & Cæſar. Si itaque nunc nobilitatis primordia requiramus, compe-

iemus hanc ne a ia, perfidia & crude
itate partam: si ingressum spectem⁹,
eperiemus hanc mercenaria, militia,
& latrocinijs auctam: quod si etiam
egnorum & imperij originem quæ-
amus, occurrent impia fratrum, pa-
entúmve parricidia, funesta coniu-
gia, & pulsi regno patres à liberis, aut
rucidati principes, in cuius verba iu-
atum erat. Sed ipsam nobilitatem
nunc à primis vnguibus exploremus.
Ipsa reuera nihil aliud est, quàm robu
ta improbitas, atque dignitas, non ni
i scelere quæsita benedictio, & hære-
litas pessimorum quorumcunque fi-
iorum. Quod ita esse primum nobis
acræ literæ, deinde etiam antiquæ gē
ium, & recentiores historiæ notum
aciunt. Nam cùm ab initio creatio-
nis mundi genuisset transgressor A-
dam primogenitum suum Cain agri-
colam, & alterum Abel pastorem o-
uium, in quibus humana familia bi-
nium fecit, videlicet in Abel plebis, in
Cain nobilium, qui cùm secundum
carnem crudelis & superbus esset, de
more persequens eum, qui secundum
spiritū humilis erat, interfecit Abel:
sed reparata fuit plebeia familia Zeth
tertio

tertio filio Adæ, ipse itaque Cain, pa-
ricidio fratris primus militiæ, & no-
bilitati initium dedit, ac contemp-
Dei & naturæ legibus, confidens a-
tem in proprijs viribus, vsurpans si-
dominationem, primus condidit v-
bes, constituit imperium, ac creato-
Deo liberos homines, & filios gen-
rationis sanctæ, vi, rapina, seruitu-
& iniquitatis legibus opprimere c-
pit, donec illi etiam contempto D-
iudicio, & corrupta omni carne, pr-
miscua libidine inquinati, genuer-
gigantes, quos interpretatur Script-
ra potentes à sæculo, viros famoso-
Atque hæc est vera, & commodissim-
nobilium definitio. Opprimebant-
nim inopes, extollentes se latrocini-
& superbientes opibus, celebrātes n-
mina sua, imponentes ea regionibu-
& vrbibus, & montibus, & flumin-
bus, & aquis, & mari, quorum prim-
parens Cain natura malignus, inte-
no odio inuidus, à diuina correptio-
ne incorrigibilis, dissimulata ira pro-
ditor, in proprium sanguinem parri-
cida, maledictione vagus & profug-
etiam maledictioni superaddens bla-
sphemiā. Atq; hæc sunt illa antiqui-
sim-

ſima & primæua nobilitatis munia, hæ virtutes, hæc ingenia, quibus vſq; in hunc diem ipſa ornatur nobilitas, cuius architectus, pater ille gigãtum, quos deleuit Dominus in diluuio aquarum, vno ſolo reſeruato Noha, viro iuſto in generationibus Zeth, cum ſua familia: cui cùm tres eſſent filij, Samus, Iapetus, & Chamus, atque illi inſtaurato poſt diluuium ſæculo, priſcorum gigantum, exemplo etiam vrbes conderent, & regna conſtituerent: idcircò ſcriptura à Noha vſq; ad Abrahamum nullam facit mentionem iuſtorum, omnes ſiquidem ad Abrahamum vſque nobilitatis artifices extiterunt, robuſtæ videlicet improbitatis, impietatis, confuſionis potentiæ, militiæ, violentiæ, oppreſſionis, venationis, luxus, pompæ, & vanitatis, & ſimilium nobilitatis ſtigmatum, quę Nohæ filij huic impreſſerunt: è quorum numero Chamus, eò quòd cæterorum eſſet nequiſſimus, atque in parentem impius primum, & ſuper omnia regna dominatricem, monarchiam promeruit. Ipſe genuit Nimbrotum, quem Scriptura deſcribit potentem in terra, & robuſtum venatorem

natorem aduersus dominum, hic ędificauit Babylonem illam magnam & linguarum confusioni initiū fuit, tradiditque regnandi disciplinam, nobilitatumque gradus, honores, dignitates, officia, imaginesque discreuit. Exinde in plebem leges sancitæ, intro ducta seruitus, & exactiones à populo, conscripti exercitus, gestaque crudelia bella. Abs eodem Chamo processerunt Chus, à quo Aethiopes, & Mizraim, à quo Aegyptij, & Chanaā, à quo Chananæi, nobilissimæ quidē gentes, sed deterrimæ, reprobatæ, & à DEO maledictę. Exacto tādem multo tempore, rursus elegit DEVS hominem iustum, Patriarcham illum Abrahamū, ex quo suscitaret sibi semen, ac populum sanctum, quem circumcisionis signaculo ab aliarū gentium multitudine distinxit. Hic duos ab initio genuit filios, vnum ex ancilla, spurium, Ismaelem, alterū ex vxore legitimū, cui nomē Isaac. Factus est aūt Ismael homo ferus, & sagittarius, vir nobilis & potens, princeps Ismaelitarum, genti nomen suum perpetuū relinquens, benedixitque illi Deus, & confirmauit nobilitatem eius in rapina

pina

na & militia, inquiens: Manus eius
ontra omnes, & manus omnium cō-
a eum, & è regione fratrum suorum
get tabernacula. Isaac autem perse-
erans in iustitia patris sui, illius gre-
em pascebat, atq; hic ex Rebecca sua
uos genuit filios, Esau, & Iacob. E-
au itaq; odiosus Deo, homo rufus &
ispidº, venator, & sagittarius, heluo,
 ventri deditus, adeò vt pro vno pul
nento vendiderit primogenita, factº
st vir potens, atq; princeps Idumæo-
um, benedictionem accipiens nobi-
itatis in pinguedine terræ, & rore cæ
i, in gladio & excussione iugi. Iacob
utem iustus profugus apud auuncu-
um suum Laban, oues illius pasce-
at, cuius vtrasque filias, quatuorde-
im annorum seruitute cùm prome-
uisset vxores, duodecim ex illis filios
uscepit, vocatumq; est nomen illius
Israel, quod posteris suis deinceps reli
quit, vt vocaretur populus Israel. E-
rant Iacob (quod diximus) duodecim
filij, videlicet Ruben, Symeon, Leui,
Iudas, Isachar, Zabulon, Ioseph, Ben-
iamin, Dan, Nephtalim, Gad, & Asar,
ad quorum numerum, duodecim tri-
bus Israel numerati sunt. Verùm Io-
seph

seph à fratribus suis vēditus in Aegyptum, omni Aegyptiorum disciplina imbutus est, & factus est somniorum interpres peritissimus, & augurabat in calice: œconomicæ disciplinę adeò peritus erat, vt ingenij calliditate nouas artes parandarum diuitiarum, & vectigalis augendi inueniret, quam ob causam Pharaoni regi gratissim⁹, constitutus est ab eo princeps super omnem Aegyptum, atque ex seruili mancipio, solenni Aegyptiorum ritu nobilis creatus est. Posuit enim rex annulum in manu eius, & torquem in collo eius auream, & induit eum purpura, fecitque ascendere currum, clamante pręcone, vt omnes deinceps tanquam nobilem & principem reuerentur illum. Similis per omnia nobilitandi mos erat apud Persas, sicuti de Mardochæo Hebræo nobilitate ab Artaxerxe rege, legimus in libro Hester. Inde in hunc vsque diem hæc nobilium creandorum consuetudo permansit, penes Reges & Cæsares, à quibus alij pro pecunia emunt nobilitatem, alij illam lenocinio, alij veneficijs, alij parricidijs hanc commeruerunt. Multis proditio nobilitatem cō-
ciliauit,

rauit, simul atque diuitias peperit,
quemadmodum de Euthicrate, Philo
rte, Euphorba, & Philagro historijs
proditum est. Pleriq; adulatione, de-
lectione, calumnijs, sycophantia: plu
ob prostitutas regibus vxores & fi-
lias, nobiles facti sunt, multos vena-
tiones, rapinæ, cædes, præstigia, & aliæ
malæ artes ad nobilitatem promoue-
runt. Sed ad Ioseph reuertamur. Hic
cum potens esset in domo regis, & suscepit
filiū primogenitum Manassen,
flatus euentitia hac nobilitate, in in-
iuriam & contemptum paternæ do-
mus, non sine culpa locutus est, dicēs:
Obliuisci me Deus fecit laborū meo-
rum, & domus patris mei, quapropter
in benedictionibus, postpositus fuit
Manasse, & prælatus illi iunior E-
phraim. Ipse deniq; Ioseph, licet esset
filius Iacob, tamen propter hanc no-
bilitatis Deo odibilem conditionem,
non meruit ferre nomen tribus in Is-
rael, sed datum est filijs suis Ephraim,
& Manasse. Neq; illi in tribubus suis
habuerunt Prophetam, & omnia mi-
nima benedictione benedicuntur, vi-
delicet in fortitudine, & multitudine
familiæ suæ. Habitauit autē populus
Israel

Iſrael in Aegypto annis multis, erãt-que paſtores pecorum in terra Geſſen, cùm verò creſcerent in gentem magnam, & potentem, ſuſpecti, & odibiles facti ſunt nobilibus, & regibus Aegyptijs: quare affligebant eos operibus duris, luti & laterum, & omni ſeruitute operum terræ, & pueros eorũ maſculos occiderunt, mergentes in flumine, vt non ſupereſſet illis ſemen in terra. Horum itaque vnus, eo quod eſſet puer elegans, ſaluatus eſt à filia regis, quæ adoptauit illum in filium, & vocauit illum Moyſen, quia de aquis eripuiſſet eum. Creuit itaque Moyſes in domo regis, omnique Aegyptia doctrina imbutus, tanquam regis filius habitus, potens factus eſt, & dux militiæ Pharaonis, contra Aethiopes. Deſponſauit autem ſibi filiam regis Aethiopum in coniugem, vnde contracta Aegyptiorum inuidia & odio, exulare coactus, profugit in Madian, vbi apud puteum quendam contra regionis illius paſtores, pro puellis quibuſdam certamen ſuſcipiens, eo beneficio vnã ex illis meruit habere vxorẽ filiam ſacerdotis, tandem prouectus ætate & ſapientia, agnoſcens genus

ſuum

tium de gente Hebræorum, reuersus
t in Aegyptum & renunciata Aegy
tia nobilitate, confortatus à Deo, du
em se præbuit populo Israel, & mul-
s miraculis eduxit illum de Aegy-
to, cumque peccasset populus aduer-
us Deum in vitulo aureo, iratus Mo-
s iunxit sibi viros fortes filios Leui,
: præcepit illis, inquiens. Ponite
ladios super femur vestrum, & eun-
es & redeuntes, occidat vnusquisque
atrem & amicum & proximum suũ
ctaque hac memorabili cæde, qua-
viginti trium millium hominum
enedixit illis, inquiens: consecra-
is manus vestras hodie in sangui-
e, vnusquisque in filio & fratre suo
ompletaque est benedictio Iacob &
imeon & Leui vocantis eos vasa ini-
uitatis bellantia, quorum furor
naledictus & pertinax, & indigna-
o dura. In hoc itaque insigni par-
cidio initium cepit nobilitas in Is-
ael: nunc enim constituit illis Moy-
es principes, & duces, & capita exer-
itus tribunos & centuriones, & quin
uagenarios, & decanos viros bellico-
os, & pugnatores egregios per tribus
: cognitiones suas: è quibus, qui bel-

 lo &

lo & fortitudine, alios præcellere videbatur, huic tribuerũt principatum iudicandique potestatem. Regem nõ enim habent, sed iudicibus regebantur, à quib. Iosue vir nobilis, robustus & bellicosus victor regum, & non timens quenquam post Moysen tenuit principatum, post cuius obitum sine principe sub democratia vixerunt, sed seditiosi facti pugnarunt in se inuicẽ, & propè deleuerunt tribum Beniamin, vt non superessent nisi sexcenti viri. Cumque abiurassent illas filias suas, datæ sunt illis quadringentæ virgines captiuorum Iabis Galaad, reliquis ducentis permissum est rapere virgines à Silo. Atque hoc modo impleta est benedictio nobilitatis Beniamin, in imagine lupi manè rapientis prædam, & vesperè diuidentis spolia. Post hæc rursus ad aristocratiam & principum regimen conuersi sunt, è quibus tandem Abimelech spurius Hieroboal de tribu Manasse, interfectis solenni parricidio super vno lapide de septuaginta fratribus suis legitimis, primus regnum obtinuit in Sichem. Porrò vniuerso populo Israel petente sibi regem, in furore do-
min

mini dati sunt illis reges paucissimi
quidem boni, plures autem mali. I-
ratus enim est Dominus, & dixit il-
lis ius regis, quia tolleret filios & fi-
lias eorum, faciens sibi aurigas, pa-
nificas, & agros, & greges, & præ-
dia, & seruos & ancillas & optima
quæque illorum pro libito addeci-
maret sibi, & distribueret seruis suis
populumque totum seruituris pre-
meret iugo, & quoties rex peccaue-
rit, & iniquè egerit, populus plecte-
retur pro eo. Constituit autem illis
regem adolescentem de tribu Benia-
min, nomine Saul, virum fortem ro-
bore, statura procerum, adeo vt ab hu
mero sursum, altior esset omni popu-
lo, incussitque DEVS timorem o-
mnibus vt eum quasi ministrum do-
mini venerarentur. Hic antequam
regnare cœpisset, tanquam filius v-
nius anni innocens erat, & optimæ
indolis: adeptus autem regni nobi-
litatem, effectus est vir nequam, & fi-
lius Belial. Sustulit ergo Deus regnũ
de domo Saul, & dedit illud Dauid fi
lio Isai de tribu Iuda. Atq; hic è pasto
re ouiũ constitutus rex, eadem nobili
tatis pestifera contagione infectus, fa

ctus est homo peccati, sacrilegus, adulter & homicida, tamen non declinauit misericordia Dei ab illo. Regnauit autem ab initio in Hebron quum Hisboseth filius Saul regnaret post Iordanem tandem cõfirmatum est, illi regnum vniuersi populi in Hierosolymis. Veruntamen pacifici Israelitarum monarchiam non obtinuit. nam eo viuente, filius eius Absolon, regnũ inuasit in Hebron, quo occiso, rursus inuasit regnum Siba filius Bochra: Porrò ambiuit regnum filius Dauid, Adonias ipse autem Dauid moriturus hæredem instituit minorem natu Salomonem filiũ Bethsabeæ adulteræ, atque hic primus Hebræorum monarchiam obtinuit quam Adoniæ fratris natu maiori parricidio confirmauit, adeptusque rerum summam etiam ipse à via recta declinauit post mulieres in fornicationes & idololatriam, derelinquẽs legem Dei: successitq; illi filius malus Roboã, etiã ille nequã & peccator aduersus Deũ: ideoq; scissa est ab eo monarchia populi, & defecerunt ab eo decem tribus, & constituerunt sibi regem Hieroboam virum nequissimũ

de tri-

de tribu Dan, qui venauit totum Israel, abducens decem tribus ad idololatriam, erectis vitulis in Samaria, vt impleretur benedictio: inquiens: Dan coluber super viam, cerastes super semitam, mordens calcaneum equi, vt cadat sessor eius retrorsum. Tribus autem Iuda quieuit sub semine Dauid, quemadmodum benedixit illi Iacob, non auferendum sceptrum à Iuda, donec veniret Messias. Erat autem illi Iudas filiorum Iacob pessimus, & in nurum suam incestuosus: erantq; illi filij nequissimi & scelestissimi: quocirca benedictionem nobilitatis accepit in sceptro regni & fortitudine leonis, tandem quoq; recesserunt à regibus Israel populus Edom & Lobne, & constituerunt sibi reges pro arbitrio suo, quemadmodum benedixit Deus Esau de excutiendo iugo. Inter omnes autem reges Iuda & Israel, vix quatuor inuenti sunt boni. Exactis itaque regibus, cum tota nobilitate, Iudæi in captiuitatẽ & seruitutẽ in Babyloniam traducti sunt: iterũq; post multa tempora miserante Deo reducti in Hierosolymam, aliquamdiu sub sacerdotibus & optimatib. &

populari magiſtratu Rempublicam ſuam feliciter adminiſtrarunt, donec Ariſtobolus Hyrcani filius diadema ſibi impoſuit, regumque Iudæorum & matris & fratrum parricidio refecit, quod deinceps per plures reges, poſtremo ſub Archilao inſolenti & obſcœno rege finiuit, Iudęa tota in Romanorum prouinciam redacta, ac tandem ſub Tito & Veſpaſiano deleta, vniuerſo populo per vniuerſum orbem ad hunc vſque diem in perpetuã ſeruitutem relegato. Hæc itaque ex ſacris literis proſequi libuit, vt oſtenderem ab initio mundi nullam fuiſſe nobilitatem, quæ non ſceleratum habuerit initium, etiam in populo Dei, nec aliud eſſe nobilitatem, quam gloriam & præmium publicæ iniquitatis: in qua quò pollutior vita, eò præclarior: quo plus ſcelerum, eò plus præmij & gloriæ, ſicut non inſcitè cõpræhenſus Diomedes pirata ille ait ad Alexandrum, inquiens: Ego, quia vno nauigio latrocinor, accuſor pirata: tu quia ingenti claſſe id agis, vocaris imperator: ſi ſolus & captiuus eſſes, latro eris, ſi mihi ad nutum populi famulentur, vocarer imperator.
Nam

Nam quo ad cauſam non differimus niſi quia deterior eſt, qui capit improbius, qui iuſtitiam abiectius deſerit, qui manifeſtius impugnat leges. Quos enim ego fugio, tu perſequeris: quos ego vtcunque veneror, tu contemnis, meæ fortunæ iniquitas & rei familiaris anguſtia, te faſtus intollerabilis & inexplebilis auaritia furem facit. Si fortuna mea manſueſceret, fierem fortè melior: at tu quo fortunatior, nequior eris. Miratus Alexander hominis conſtātiam, iuſſit adſcribi militiæ, vt poſſet deinde ſaluis legibus militare, hoc eſt, latrocinari. Iã verò progredientes ad ethnicorum hiſtorias, ſimiliter oſtendamus ipſam nobilitatem non aliud eſſe, quàm improbitatem, furorem, latrocinium, rapīnam, homicidiũ, luxum, venationem, violentiam à peſſimis vbiq; principijs ortam, peioribus proſequutam, turpiſſimum ſemper habuiſſe exitũ: quod in illis quatuor famatis monarchijs, deinde in cæteris quoque nobilium regnis conſtabit. Prima itaque poſt diluuium monarchia fuit Aſſyriorum, cui initium dedit Ninus primus, qui prior omnium nō contentus

ſuis limitibus, propagandi imperij libidine arma foras extulit, & cruenta bella vicinis inferens, totius Orienti populos ſubegit, magnitudinemque quæ ſui imperij, ſequentibus ſemper nouis victorijs, continua prouinciarũ acceſſione, adauxit, ſubacta Aſia, perdomito Ponto. Porro Zoroaſten Bactrianorum regem parricidiali pugna oppreſſum interfecit Vxor erat Nino nomine Semiramis, hæc (vt refert Dinon hiſtoricꝰ) petit à viro, vt quinque dies impetraret: quo conceſſo impetratoq́;, ſtolam ac coronam ſibi aptauit, ac in ſellam regiam conſcendit, imperauitq́ue ſatellitibus vt Ninum virum ſuum regijs ornamentis exutum interficerẽt: quo ſic extincto, ipſa ſucceſſit in imperio: nec contenta regni terminis, Aethiopiam imperio ſuo adiecit, in Indiam bella extulit, Babyloniam muro auguſtiſſimo cinxit, poſtremò à filio Nino ſecundo, quem flagitioſe conceperat, impiè expoſuerat, inceſtuosè cognouerat, occiditur. His itaque parricidijs Aſſyriorum monarchia obtinuit principatũ, donec ſub Sardanapalo rege viro omni muliere corruptiore deficeret, quẽ
Arba-

Arbactus Mediæ præfectus inter scorporum greges comprænhensum interfecit, ipseq; se constituens regem, imperium omne ab Assyrijs transtulit ad Medos, idque Cyrus tandem detulit ad Persas, penes quos filius eius Cambyses nouæ Babylonis conditor, adiectis multis regnis, secundam monarchiam obtinuit, quam & fratris & filij parricidio consecrauit: hæc tandem in Narso Ochi filio inclinauit, cui, interfecto eo abs Bageo Eunucho surrogatus est Darius Persa Arsoi filius Gademanus antea vocatus, qui abs Alexandro Magno deuictus, Persarū monarchiam simul cum vita finiuit, quam idem Alexander paternæ cędis vna cum adultera matre conscius & consultor hoc ipso famoso parricidio transtulit in Macedonas, atque hæc tertia fuit monarchia, quę extincto Alexandro mox & ipsa corruit. Successit quarta Monarchia Romanorum, qua nulla in rebus humanis potentior, sed si temporum series abs vrbe condita repetatur, illam inuenimus à pessimis initijs ortam, & à pessimis frequentius gestam, ideoque hæc nobis paulo altius, & à primis vrbis cō-

ditoribus repetenda eſt. Vrbs Roma à geminis fratribus Remo, & Romulo ex inceſtuoſa Veſtali genitis, à meretrice educatis in Italia primum condita eſt: cuius regnum Romulus parricidio fratris inſtar Cain vitiauit. Cumque ſe deorum filium dici pateretur, collecta ſceleratorum ſatellitũ manu, promiſſa illis impunitate, rapuit filias Sabinorum & conſtituens illis vxores ex omnibus quas elegerant, genuerunt gigantes, illos inquam, Romanæ nobilitatis reges atque proceres toto orbi formidabiles. Iamque Sabinorum fœminis & filiabus fraudulento fœdere proditorioq; ludo pellectis, nefariè raptis, crudelibus nuptijs ſibi ſuiſque ſociatis, parentum ac maritorum nece obtentis, nonis inſuper parricidijs defendit: Nã soceri ſui ſanguinis incontinens, etiam Titum Tacium, pium ſenem Sabinorum honeſtiſſimum ducem, in ſocietatem regni aſſumptum miſerabiliter occidit. Hæc fuère Romani regni primordia, quod perductos quadraginta tres annos ſub crudelibus regibus rectum, ſub Tarquinio Superbo flagitio ſtupratæ Lucretiæ deſijt.
Et

Et quemadmodum ſucceſſio Cain in ſeptenaria generatione perijt ſub diluuio aquarum: ſic & iſti Romuli ſucceſſores in ſeptenario regum numero à populari tumultu obruti ſunt & licet Romana vrbs regum exuiſſet imperium, non tamen euaſit tyrannidem. Exactis namque regibus, cum poſt tumultuantis populi inundationes, regnum ad optimates tranſlatū eſſet, Brutus quidam vir nobilis, primus Romanorum conſul dignatus eſt. Hic quo tantum ſtabiliret imperium, primum illius conditorem regemque Romulum, non ſolùm exæquare parricidio, ſed & vincere ſtuduit, quippe duos filios ſuos adoleſcentes, totidemque vxoris ſuæ fratres Vitellios, medio foro virgis cæſos ſecuri percuſſit. Cumque imperium hoc ſub optimatibus & plebe per diuerſos magiſtratus, priuataſque tyrannides, permulta ſæcula ſtetiſſet, ſub Iulio Cæſare, viro difficilè dictu an bello fortiore, aut libidine corruptiore, atque deinceps ſub Antonio identidem libidinis mancipio terminauit. totaq; Romani imperij ſumma vni Octauiano Auguſto Imperatori

collata eſt, in hoc quarta illa orbis mo-
narchia initium cepit. Neque verò
abſque parricidio, quamuis Auguſtus
hic principium omnium mitiſſimus
haberetur, tamen auunculi Cæſaris, à
quo adoptatus fuerat in imperium
& hæres inſtitutus, filium atque puel-
lam ex Cleopatra ſuſceptas proles in-
teremit, neque nomini, neque benefi-
cio, neque affinitati, neq; pueritiæ par-
cens. Iamque Romanorum principes
orbis monarchiam tenuerunt, atque
Neronem, Domitianum, Caligulam
Heliogabalum, Galienum, aliaque
crudelitatis & turpitudinis monſtra
produxerunt, ſub quibus totus orbis
concuſſus eſt, quouſque Magnus ille
Conſtantinus interfecto Maxentio,
qui ob libidinem & crudelitatem Ro-
mano populo infenſus erat, à Senatu
Auguſtus declararetur. Hic cùm By-
zantium inſtauraret, vrbemque Ro-
mæ æmulam faceret, atq; exinde no-
uam Romam & ex nomine ſuo Con-
ſtantinopolim vocari iuberet, hāc Im-
peratorum ſedem eſſe voluit, Roma-
numq; imperium tranſtulit ad Græ-
cos, ipſumq; Conſtantinopoli, quem-
admodum Romę Romulus, duorū
Lici-

Liciniorum, ſororis ſuæ viri, & filij, propriæq; prolis & vxoris, parricidijs ſacrauit: perſtititque imperium apud Græcos vſque ad tempora Caroli Magni, in quem nomen duntaxat imperij translatum eſt ad Germanos. Sed hæc de monarchijs hactenus. Cæterorum aliquot regnorum initia, fineſq; perſcrutemur, & comperiemus auſpicijs, non melioribus incepta, nec inferioribus flagitijs parta, nec minori luxu rurſus diſſoluta. Preteream Dardani parricidia, & quo facinore ille perſuaſus in ſcelus Achiuis, Græcorum regni initia dedit. Taceo etiam mulierum imperia, virorum parricidijs parta, quemadmodum de Amazonibus narrant hiſtoriæ. Ad recentiora tempora, noſtraque confinia vadamus. In Hiſpania tempore Theodoſij Imperatoris, primus regnauit Atanaric⁹ Gothus, ſed eo tempore etiam Alani, & VVandali Hiſpaniam poſſidebãt. Primus autem ex Gothorum regibus Hiſpaniæ monarchiam adſecutus eſt Suytilla, quam poſtremò Rodericus Rex, quòd filiam Iuliam Tingitanæ prouinciæ præfecti ſtupraſſet, amiſit, finem adferens Gothorum imperio,

Saracenis Hiſpaniā occupantibus, deinde ſub Pelagio rege, recuperatis aliquot locis, tūc primū Hiſpanię reges, at non vltra Gothorum dici cœperūt, titulo regni apud Legionem oppidū manente, vſq; ad tempora Ferdinādi Sanctij filij, qui primum ſe Caſtellę regem pronūciauit, ac interfecto fratre Garſia, eo parricidio etiam Nauarræ regnum adiecit. Illorū autem frater Romanus, quem pater illorū ex concubina genuerat, vir bellicoſus, & ferus, primus Aragonenſium rex euaſit. Luſitanorum autem rex primus fuit Alphonſus, Henrico Lotharingo, & Tyreſia Alphonſi Caſtellę regis notha filia genitus, vir in armis ſtrenuus, & qui quinq; Saracenorum regulos vno prçlio ſuperauit, hinc quinque ſcutorum inſigne, Luſitanorum reges ferunt in clypeis: fuit tamen Alphonſus hic in matrem parricidialis animi, quàm propterea, quòd ſecundario nupſiſſet, in perpetua vincula coniecit, vt nec dimitteret vllis precibus flecti, nec Eccleſiaſticis cenſuris impelli potuit. Denique omnia hæc Hiſpaniarum regna, aut ingentibus ſceleribus parta ſunt, aut illis artibus

confir-

confirmata. Iam verò & Anglorum regni pia initia ferè fabulosa sunt. De inde hæc insula varijs sub regibus, & à multis gẽtibus Pictis, Scotis, Danis, Saxonibus, passim habitata, & subacta. Postremò sub Guilhelmo Normãno monarchiam obtinuit quietam, quam ille Atolli regis Vuestosaxonũ consanguinei sui parricidio, sibi posterisque suis confirmauit, cuius successio manet in hunc vsque diem, semper famosis parricidis admodum insignis. Transeo Burgundiorum & Lõbardorum regna, experitissimis Germaniæ populis in Gallia, & Italia, hinc rege Gondaico, inde verò Alboyno primum incepta, crudelissimisque parricidijs propagata, Francorum in Gallia potentissimum regnum spectemus. Huius prima initia à Pharamundo Merouei Ducis filio ortum habent, qui primus è Germania in Galliam migrans, primus rex constitutus est Francorum, omni crudelitate & truculentia superior. Huius series durauit vsque ad Childericum tertium, qui ob segnitiem in administranda Republica, & propter libidinem in matronas deiectus regno

in

in cœnobium monachorũ detrusus est, Pippino maiore domus, in regnũ surrogato, quòd ille sibi, posterisque suis proditione partum, insuper Grifonis fratris parricidio stabiliuit, vsq; ad Lodouicum sextum, Lotharij filium, qui ob adulterij crimen à Blancha coniuge, veneno sublatus est, inuadente Francorum regnum Hugone Capero, viro gladiatore & sanguinolento, strenuoq; pugnatore, & qui his artibus apud Parisiensem populũ magnus habitus est, aliàs verò ignobilis, atque è lanione progenitus. Hic contra Carolum Lodouici patruum, ac verum regni hæredem rebellis, collecta sceleratissimorum nebulonum manu, acieq; pessimorum satellitum, dictum Carolum apud Aurelianum sibi in manus proditum, in carcerem coniecit, ibique mori compulit, quo nefandissimo in regem & principem suum perpetrato parricidio, & ipse sibi diadema imposuit, & carnificina pro regno commutata, Gallis deinceps, cum posteris suis imperauit: Cuius successio in hunc vsque diem durat, donec illa rursus in aliquo meretricũ libidinis mancipio ruitura sit.

Nimis

Nimis longum foret hoc loci, regnorum omnium initia recensere, & per omnes antiquitatum historias discurrere. Ego hanc rem, quam hic summario conceptu tetigi, ampliore volumine descripsi alibi, ipsam nobilitatem suis coloribus, & lineamentis exactè expressi, ostendiq́; , non fuisse, nec esse aliquod in orbe regnum, insignéve principatum, quæ non inceperint parricidio, proditione, perfidia, crudelitate, strage, cædibus, alijsq́ue horrendis sceleribus, artibus inquam nobilitatis, cuius cùm talia sint capita, facilè cognoscere poterimus, cuiusmodi sint reliqua belluæ illius membra, eaq́ue omnia ad violentiam, ad rapinã, ad cædem, ad venationem, ad libidinem, & omnis generis luxum prona, & exercitata. Velit quis nobilis fieri, primum venator fiat, hoc primum elementum est nobilitatis, deinde miles mercenarius, & precio locet homicidia, hæc vera nobilitatis virtus, in qua si se fortem latronem exhibuerit, nulla maior nobilitatis gloria. Qui ad hæc ineptꝰ est, hic nobilitatẽ emat pecunia: siquidem & ipsa etiam venalis est: aut si id non poterit, parasite-

tur

tur regib⁹, aut alia quauis aulica frau de se intrudat, & palatinarum meretricum lenonem agat, aut principi prostituat vxorem vel filias, aut ipse dominarum expleat libidinem, aut regio scorto nubat, aut eorundē spurias filias ducat vxores, hic summus est nobilitatis gradus: vnum siquidē corpus efficitur cum illis. Hæc sunt itinera, hæ scalæ, hi gradus, quibus ad nobilitatis apicem compendioso tramite conscenditur. Qui verò cæteris generosiores, & in genere sui nobilissimi omnium videri volunt, progenitores iactant eiusmodi, cuiusmodi nemo non contemneret, videlicet homines alienos, Troianos, & Macedones, incertis sedibus vagabundos, ac transfugos, & mille scelestissimis facinoribus coopertos, atque adhuc (si dijs placet) laudare oportet, & extollere hanc eorum nobilitatem, quæ tā scelestissimos habuit ortus. Alij cum à meretriculis, & scortis ortum habuerunt, turpitudinem hanc fabulas regunt, qualem de Melusina legimus. Sunt qui alios sceleratos habuère ortus, incestus, stupra, raptus, adulteria, & eiusmodi. Sic Balduuinus, ob raptā

Iudith

Iudith filiã, à Carolo Caluo primus Flandriæ comes creatus est. Sic Marchiones illi Pedemontium, videlicet montis Ferrati, Salutiarum, Senæ, & cæteri multi ab Othone Imperatore, ob raptam filiam instituti sunt. Solēt enim nonnunquam reges, & Imperatores, quas sine summa verecundia, iniurias vlcisci nequeunt, dignitatis aliquo titulo perducere ad gloriam. Porrò quatuor principalia sunt nobilium istorum munera, in quibus omnis eorum sita est felicitas: Primum illorum rapacitas, qua præter fas, & æquum habent, capiunt, & possident: alterum voluptas, qua omni luxus & libidinis genere insolescunt: tertium libertas, qua contemptis legibus, violētiæ viribus stipati, omnia pro libito agūt: quartū ambitio, qua intumefacti supra sortē & statum suum nullo non scelere altiora petunt. Omnium denique nobilium sufficientia in eo probatur, si venaticā nouerint, si in alea fuerint damnabilius instituti, si corporis vires ingentib⁹ poculis commōstrent, si naturæ robur numerosiore Venere comprobent, si audacter strenueque profundant, si fastu, si luxu,
omni-

omnique intemperantiæ dediti, virtutumque hostes obliuiscantur, quod nati, quodque morituri sint. Nobiliores autem, si hæc pernicies à patribus emanârit in filios, magnisq; subintrarit authoribus: vt,

Si damnosa senem iuuat alea, ludit & hæres
Bullatus, paruoq; eadem mouet arma fritillo.

Hę sunt nobilium insignes virtutes. Sed habent præterea alias quasdā nobilitatis artes, quibus cùm maximè omnium nocentissimi sunt, id agunt, vt viri probi, atque boni esse videantur, & prudentia, libertate, pietate, iustitia, insignes appareant, adeò se præbent faciles, beniloquos, affabiles, & omnium virtutum hypocrisi claros, molliunt sermones suos supra oleum, & ipsi sunt iacula, conquisitis quotidie conuiuiis, epulantur splendidè, in sermone & colloquijs liberiores disputant de Republica, aliorumque sententias captantes, ex illis sapientiæ prudentiæque famam, in principum concilijs sibi aucupantur, liberalitatis etiam famā sibi ex auaritia vsurpant, dum quod auferunt vni, dono dant alteri,

eri, munifici prædones, & quod veteres de Sylla scribunt, alios per aliorũ iniuriam locupletare studentes, ipsi inter quotidianas rapinas semper inopes. Proinde iustitiæ & pietatis nomẽ sibi venantur, dum pauperum quæstiones libenter suscipiunt, fouentq; eorundem causas contra ditiores, sed eousque duntaxat afflictis illis succurrunt, donec interim exhauriunt loculos pleniorum. Neque enim animus est, prodesse pauperibus, sed nocere diuitibus, quod cuiuis illorum facilius est, quàm prodesse, atque hac iustitiæ pietatisq; vmbra, tantam sæpè licentiam sibi arrogant, vt ciuitatibus & potentioribus vim inferant, & publica hostilitate vexent, & vnde legum authoritate nullis sperare licet, veniam isti nobilitatis prætextu assequuntur gloriam, & tanquam antiqui gigantes gloriantur in peccatis suis, & cum veluti mali dęmones vndique quærunt, vt noceant, tunc maximè prodesse putantur, quando solũ nocere desistunt, agentes vt omnibus sint terrori, amentur à nullo, cum sceleratis & flagitiosis omnibus ponentes portionem, & qui se custodiæ eorum

rum tradunt, depopulantur, & opprimunt: nec vllum hominum genus ciuitatibus pestilentius, quàm nobiles isti, qui sibiipsis placentes, quasi cæteris generosiores, semper superbo spiritu turgent. De quibus idcircò nõ malè cõsulit Aristophanes, inquiens, nõ oportere in vrbe nutrire leones, sin autè alti sunt, obsequi illis oportere. Horum tyrannide oppressi olim Heluetij, nobiles omnes occiderunt, & totã eorum progeniẽ patria extirpauerũt, hæc insigni nobilium strage, nomen sua virtute celebre cum libertate adepti sunt, qua plus quadringẽtis annis, in hunc diem feliciter imperant, atq; regnant, semperq; hoc nobiliũ hominum genus oderunt. Olim nulli erãt populis gratiores, nec maioribus præmijs digni censebantur, quàm qui tyrannos, eorumq; stipatores, & satellites etiam, vel innoxios liberos interimerunt, quin & iurisconsulti docent, nonnunquã innoxios rectè occidi posse, si id magnopere prosit Reip. vt extincto tyranno, & liberos trucidare, ne repullulet noua tyrannis: quemadmodum & Græci, post euersum Iliũ, occiderunt Hectoris filium Astyanactem,

m, ne noui belli ſtaurandi occaſio
pereſſet. Legamus liceat veterum
mporum hiſtoricos, Titum Liuiū,
ſephum, Egeſippum, Quintum
urtium, Suetonium, Tacitum, Se-
num, Tranquillum, & reliquos, ſem
r licuit tyrannis inſidiari, licuit de-
pere, honeſtiſſimum autem occide-
, etiam vel veneno tollere, cuiuſmo-
Tiberius à Iulio tertius Imperator
remptus eſt: ſed cum veneficium
eteſtabile ſemper fuerit, venenum
uo ille extinctus eſt, orbis cenſuit eſ-
vitale. Atteſtantur iſtis etiam ſa-
ræ literæ in Eglon, in Siſara, in Ho-
oferne, quos interemerunt Aioth,
ahel, Iudith: quod etiam coram
DEO licuit, occiſis quoque facinore
yrannis iugum excutere, omneſque
lli quorum facinore afflictus popu-
us liberatus eſt, Sacris Bibliorum an-
alibus pro miniſtris DEI honorati
unt. Iam verò nobilitatem, non tam
vſu & conſuetudine, quàm etiam na
ura malam eſſe non ambigimus: ſi-
quide inter aues, & quadrupedia nul-
a alia nobilitatis prærogatiuam ha-
bent, præter illa, quæ cæteris animan-
tibus etiam hominibꝰ non tā infeſta,
quàm

quàm exitio sunt, cuiusmodi aquilæ vultures, falcones, accipitres, coru milui, struthiões, & fabulosæ harpyę gryphi, syrenes, & huiusmodi monstra. Simili ratione tigrides, leones, lupi, pardi, vrsi, apri, dracones, serpentes bufones. Ex arboribus verò nullæ, au paucæ dijs sacræ & nobiles habentur nisi quæ aut steriles sunt, aut nullun hominibus edibilem fructum ferũt vt quercus, esculus, fagus, laurus, myrtus. Inter lapides non marmora, non ædiles, non molares, sed gemmæ, quę nullum hominibus vtilitatis vsum præbent, habentur nobilissimæ. Sic & in metallis, argẽtum admodum pernitiosum, & ferro nocentius aurum, nobiliora sunt, & digna habita, pro quibus tot cędibus, & humani sanguinis dispęndio populi dimicent.

DE ARTE HERALDICA. Cap. LXXXI.

Atque hinc processit heroica illa heraldorum ars, & Philosophia in censendis distribuendisque istis nobilium clypeis admodum occupata: quos aut iumentum,

aut

aut vitulum, aut ouem, aut agnum, aut caponem, aut gallinam, aut anſerem, aut aliquot horum animantiũ, quæ hominibus ſeruitute vel vſui neceſſaria ſunt, in armis geſtare nefas eſt, & infame, ſed omnes à crudelibus belluis & rapacibus feris nobilitatis ſuæ inſignia auſpicari oportebit. Sic Romani aquilam auium omniũ rapaciſſimam ſibi delegerunt. Phrigij ſuem perniciosum animal. Thraces Martem, antiqui Gothi vrſam. Alani Hiſpaniam inuadentes, catum rapax ſimul & fraudulentum animal. Franci veteres leonem, eundem etiam Saxones: ſed deinde ſumpſerunt Franci in Gallia commorantes bufones. Saxones verò equum, bellicoſum animal. Cymbri taurum ferebant, fortitudinis & roboris ſignaculum. Antiocho Regi aquila draconem vnguibus deferẽs in ſignaculum erat, Pompeio autem enſifer Leo. Attilæ coronatus aſtur. Quin & Romani ipſi, quibus anſeres pro capitolio vigilantes ſalutem contra Gallos præſtiterunt, ne tanto quidem beneficio induci potuère, vt anſerem inter inſignia referrent. Fortè gallum & hyrcum, ſunt

qui admittunt clypeis, siquidem hæc animalia constat superba & luxuriosa esse, quæ etiam præcipuè nobilium dotes sunt. Eadem ratione & pauorē recipiunt propter fastum: & vpupam, quæ ipsa etiam quid regium habere videtur, & coronam gerit: nec obest nobilitati, quod nidificat in excremētis, nam ipse quondam Vespasianus imperator etiam ex lotio vectigal accepit, inquiēs: Lucri non esse malum odorem. Iamque etiam pleraque minuta animalia in istis nobilium imaginibus prærogatiuam habent; si modo exitij alicuius documenta sunt, alias non admittenda. Ex horum numero sunt cuniculi, talpæ, ranæ, locustæ, mures, serpentes, salpegæ, scolopendræ, à quibus (Plinio authore) aliquando abactos populos, & deletas ciuitates creditum est, atque eisdem rationibus nos illis etiam culices, cimices, muscas, quin & si velint vesicas, tabes, hulcera, pestes, libentissimè concedemus: quippe istis olim Aegyptus sub Pharaone & Moyse flagellata est, & hodie etiam nobiliores habentur, qui præ cæteris ornantur scabella gallica. Sunt etiam qui enses, pugiones machæ-

machæras, bipennes, ſcorpiones, turres, arces, machinas, ignes & quæuis alia homicidiorum & perniciei inſtrumenta clypeis ſuis ingerunt. Quin & Scytarum fulmen, Perſarum arcus & pharetræ, Corallorum rotæ inſignia fuerunt. Similiter inter diuos, Iuppiter fulmen, Neptunus tridentē, Mars frameam, Baccus thyrſum, Hercules clauam, Saturnus falcem ſibi delegerunt. Atque hæc armorum inſignia quæque pro ſuæ crudelitatis, rapinæ, violentiæ, fortitudinis, temeritatis, cęterarumque nobilitatis virtutum expreſſione (heraldis decernentibus) alia alijs cenſentur nobiliora. Quæ verò clypea ijs carent, & mitiora quædam, vt arbores, flores, ſtellas & eiuſmodi, exprimunt, vt Apollinis cythara, & Mercurij caduceus, aut ſola colorum varietate diſtincta ſunt, hæc prioribus illis multo recentiora minuſque nobilia ſunt, quia non cenſentur hæc vlla militię fortitudine alióue ſanguinis aut exitij artificio fuiſſe conquiſita, mirum tamen quàm ſtulta ſapiētia in iſtis aſtrologicantur, philoſophantur etiam & theologizāt paludati iſti heraldi, dū fuſcum & ni-

grum Saturno assignant: idcirco perseuerantiam, taciturnitatem & patientiam illi adscribentes, saphyreum autem & azurinum fidem, ac iuxta Gallorum opinionem zelum significare volunt, Iouem illi præponentes. In rubro irā vindictamq; exponunt, ob furibundi Martis dominiū. Auri flauus color Soli dicatus, hūc ob sui metalli precium, atq; solis lucidissimum splendorem, desiderium ac lætitiam significare dicunt. Venerē præficiunt purpureo ac viridi, purpureum roseo nitore arridentem amorem significare dicunt, sed Galli proditionis astutiam illi adscribunt. Viridis autem omnium consensu spem denotat: virescentibus enim agris, fructus speratur. Albus color, lunæ adscribitur, qui cum sine mixtione simplex sit, omnis tamen mixtionis facilè susceptiuus: puritatem, simplicitatem, aptitudinē signare volunt. Cæteros omnes mixtos colores adiudicant Mercurio, qui vt ipse vagus est & varius, ita omnes illos varietatē animi exprimere. nam cineritius nigro vicinior, angustiam: carneus quasi remissi sanguinis, occultum animi dolorem, vel secretum abscondi-

conditumq; cogitatum: palearis verò & clarus & obscurus velut decidētium foliorum, & arescentium herbarum, desperationem & suspicionem pro significatis habent: Longum esset referre, eiusmodi nænias ex humoribus, & complexionibus & temporibus anni, mensibus & diebus, mundi angulis ac ventis, signis, planetis, plantis, lapidibus, ipsisq; Ecclesiæ Sacramentis & mysterijs, huc affingunt, & ferè totam Apocalypsim ad has fabulas suas demigrare coguntur. Atque hæc est illa heroicorum heraldorum heroica Philosophia. Hic finem facturus eram huius negocij, nisi occurrisset mihi præterisse me heraldorum originem: hunc itaque sermoni huic appendere libet. Heraldos ab heroib. deducit Aeneas Syluius. Erant autem Heroes veterani milites, quos solos heraldos esse decent, atque sic, herald, Teutonicum vocabulum significat, videlicet, senem in armis, siue veteranum militem. Sed hodie seruiles quidam homines, caduceatores & nuncij feciales, etiam qui nunquam militauerunt, id officij assequuntur. Priuilegia autem officiaque heroaldorū

ex antiquissimis sæculis in hunc vsq; diem durati. Primus eorum author fuit Liber pater, qui subacta India illos in hæc verba initiauit: Ego vos hodie militiæ laboribusque absoluo, veteranos milites esse volo, heroasq; vocari: munus vestrum erit reipublicæ consulere, sontes arguere, laudare ꝓbos: cæteris muneribus vacabitis, quocunque gentium terrarumque veneritis, victum vobis reges vestitumque dabunt, honoratiores apud omnes eritis, xenia vobis principes esfarent, suasque vestes condemnabunt, stabit fides dictis vestris, mendacia horrebitis, proditores iudicabitis: qui fœminas malè habent, infames hos asseuerabitis: in omni terra libertas vobis esto, securusque vobis transitus & incolatus. Si quis vos, vestrumque verbo factóue angariauerit quẽpiam, gladio ferietur. Adiecit post multa tempora istis heroum priuilegijs Alexander Magnus, vt auro, purpura, coccineisque vestibus & paludamentis vti possent: quin & arma regia & insignia deferre, quouis gentium terrarumque loco fuerint. Si quis hos manu pulsasset, aut verbo læsisset,

fiſſet, eum proſcriptis bonis etiam capitis reum eſſe. Sic Thucydidem, Herodotum, Didymum, Megaſthonem, & Xenophontem tradere, idem Aeneas refert. Tertiò deinde Octauianus Auguſtus, conſtituta Romana monarchia, illos hac lege decorauit: Quiſquis es, qui per decennium nobiſcum militaueris, ſi modò quadragenarius fueris, ſiue eques, ſiue pedes ſtipendia merueris, militia poſt hac vacato, heroes eſto veteranuſque miles: nemo te ciuitate, foro, templo, hoſpitio, domo prohibeat: nemo tibi crimen adſcribat, onus imponat, pecuniam ex te quærat: ſi quid peccaueris, ſolam Cæſaris vindictam expectato, quidquid turpitudinis admiſerint homines, te iudicem propalatoremque timeāt, ſeu priuati, ſeu principes fuerint: quod dixeris affirmaueriſque nemo falſum arguet, libera & aperta tibi omnia itinera locaque ſunto, in ædibus principum menſa tibi cibi potuſque eſto, ſtipendia quibus te tuāque domum ſerues, ex quo publico quotannis habeto: quam legitima facie duxeris vxorem, cæteris fœminis præferatur: quē exprobraueris infamē

que

que dixeris, hic reprobatus homo & infamis esto, arma insignia, nomina & ornamenta heros ferto, quæ reges decent, quæ dicere aut facere velis, vbiuis gentium, locorum nationumq; facito. Si quis iniurius fuerit, ceruice careto. Postremò Carolus Magnus translato ad Germanos imperij nomine, post deuictos Saxones & Longobardos Cæsar & Augustus appellatus, illos hoc honore donauit, inquiens: Milites mei vos heroes vocabimini, socij regum & iudices criminum, viuite post hac laboris expertes, consulite regibus publico nomine, turpia corripite, fauete fœminis, iuuate pupillos, concilio circundate principes, ab his victum, vestitum, stipendiumque petite: si quis negauerit, inglorius, infamisq; esto: si quis iniuriam vobis intulerit, reum se læsæ maiestatis agnoscat: Vos autem caueritis, ne tantum decus, tantumq; priuilegium iusto bellorum labore partũ, aut ebrietatis, aut scurrilitatis, aut alio quouis vitio maculetis, ne quod vobis largimur ad gloriã, redundet ad pœnam, quam de vobis sumendam si forsitan excesseritis, nobis & successoribus no-

stris

tris Romanorum regibus, perpetuò (?) eſeruamus. Atq; hæc eſt Heraldorũ magnificentia, quibus antiqua conſuetudine temporum magnos ſeſe æſtimant, quia impunè maximis obtrectare illis permiſſum eſt.

DE MEDICINA IN GEnere. Cap. LXXXII.

SEd iam à militia & nobilitate ad medicinam properemus, quæ ipſa etiam quædam homicidiorũ ars eſt, prorſus mechanica, licet philoſophiæ titulo ſe traduci poſſe præſumat, ac ſupra iuris prudentiam proximas theologię ſedes ambiat, vnde maxima inter medicos & iuriſtas contentio eſt. Argumentantur enim medici: Cum triplicia ſunt bona ex ordinæ, animæ, corporis, & fortunę: priora curat theologus, ſecunda medicus, tertia iuriſconſultus, hinc medicis medias quoque ſedes deberi ſupra iuriſconſultos, quantum corpori robur & ſanitas, fortunæ diuitijs præſtat. Sed hanc litem neſcio, quis prætor le[?]i.da interrogatione diremit, quæſiuit enim ex litigantib. illis, quis mos

& ordo seruaretur in educēdis ad supplicia reis, vter præcederet & sequeretur, latrone an carnifex? Cum responderent, præcedere latronem, sequi autem carnificem, dedit ille sententiam: præcedant ergo iuristæ, sequātur medici: horum insigne latrocinium, istorum temeria homicidia notans. Sed ad medicinā redeamus, eius plures hęreses sunt: Nam est vna, quam rationalem, siue sophisticam, siue dogmaticam vocant, eamque Hippocrates, Diocles, Chrysippus, Caristinus, Paraxagoras, & Herosistratus secuti sunt, quam etiam Galenus his longo tempore posterior approbauit, qui præ cæteris insequutus Hippocratem, totam medendi artem ad causarum agnitionem, signorum notitiam, rerum qualitates, & corporum diuersas habitudines gradusque reuocauit. Sed hæc hæresis cum circa voces potiùs, quàm circa res ipsas versetur, naturalis philosophiæ fateor non infima pars est, medendis tamen ægrotantibus non admodum necessaria, ne dicam vel perniciosa, vt quæ hominum salutem sanitatemq; ad cō torta quædam sophismata relegat po-
tius

ius, quàm ad ſyncera, quibus mor-
is mederi poſſit medicamina & ſcho
aſticis ſyllogiſmis occupata, ſolitu-
inum & ſaltuum hortorumque ne-
cia, ignorat herbas & medicinã: quo-
irca Serapion hanc rationalem me-
licinam nihil ad medendi artem per-
inere profeſſus eſt. Eſt itaque alia
medices factio prorſus quæſtuaria &
mechanica, à qua vſque in hunc diem
medici ſuum nomen habent. Hanc
idcirco operatricem vocant, in empi-
ricam & methodicam diſpartitam,
de hac nobis hic ſermo eſt. Empiri-
cam itaque ab experimentis appel-
lant, cuius principes Serapion, He-
raclides, & ambo Apollonij fuêre,
quos poſtremò ex Latinis Marcus Ca
to, C. Valgius, Pomponius, Leneus,
Caſſius, Felix, Aruntius, Cornelius
Celſus, ac Plinius, & pleriquealij ſe-
cuti ſunt. Ex hac deinde methodi-
cam conſtruxit Hierophilus Chalce-
donius, & ex longa rerum omnium
magiſtra experientia ad certas regu-
las adegit, quam poſtea validiſſimis
argumentis probarunt Aſclepiades,
Themiſion, ac Archigenes: comple
uit autem Theſillus Italus, qui (vt
 author

author eſt Varro) cuncta ſuperioru
placita ſuſtulit, ac velut rabie quad
in cunctos prioris æui medicos pero
rauit. Poſt iſtos verò complures exter
narum gentium barbari philoſoph
de ea ſcripſere, inter quos adeò creui
Arabum gloria, vt huius artis inuen
tores plurimis viſi ſint, facileque id ſ
poſſe contendere videantur, niſi ipſa
originalia Græca & Latina nomina
ab illis vſurpata, aliam artis originē
indicarent. Hinc Auicennæ, Raſis, &
Auerrois volumina pari cum Hippo
cratis & Galeni libris authoritate re-
cepta ſunt, tantamq; fidem adepta, vt
ſi quis ſine eorum placitis cuiquam
mederi præſumat, is publicam ſalutē
palàm decoquere videatur. Hę autem
medicorū factiones licet paucæ ſint,
non tamen minor inter eos conten-
tio eſt & opinionum pugna, quam in-
ter philoſophos. Nam de ſpermate, quod
genitale ſemē eſt, audite quibus anili
bus ratiunculis certant: Pythagoras
illud vtiliſſimi ſanguinis ſpumam,
ſiue cibi vtiliſſimum excrementum
dixit, Plato autem ſpinalis medullæ
defluxum, quia nimiū coeuntes dor-
ſum & renes dolent. Alcmeon autem
cerebri

cerebri partē adſeuerauit, ex eo quod coeuntibus oculi dolent, qui ſunt partes cerebri. Democritus autem ipſum ab omnibus corporis partibus deriuatum ait, & Epicurus à corpore & anima conuulſum, Ariſtoteles alimenti ſanguinei excrementum, quod vltimum in membra digeritur. Cæteri putant ſanguinem eſſe teſtiū calore decoctum, & dealbatū, ea duntaxat motiratione, quod vltra vires coeuntes, ſanguinis guttas eijciunt. Porrò Ariſtoteles, & Democritus, nil dicunt mulieres ſemen ad generationem conferre, neque germen illas, ſed particularē quendam ſudorem emittere. Galenꝰ illas, & ſperma licet imperfectum germen emittere agit, & vtrorumq; viri & mulieris ſemen fœtum conſtituere. Cæterùm, Ariſtoteles corpora animaliū, ex ſanguine proximè vult generari, & immediatè nutriri, ſperma quoque ex ſanguine generationē habere. Hippocrates contrà, corpora animalium, ex quatuor humoribus primo coagulari. Sed & multi ex Arabibus putarunt animalia perfecta poſſe abſque maris, & fœminæ permixtione generari, ac ſine ſemine pro-

duci: & propterea dicebant, matrices non esse necessarias nisi per accidens. De causis autem morborum originalibus agentes, Hippocrates illas in statu sine spiritu collocat, Hierophilus in humoribus. Erasistratus in arteriarum sanguine, Asclepiades ex atomis per corporis inuisibiles poros illapsis illas rimatur, Alcmeon ex corporalium potentiarum exuberantia, vel inòpia, Diocles ex inæqualitate elementorum corporalium, acrisque halitu. Strato ab alimenti exuberantia, cruditateque, & eius corruptione omnes morbos fieri solummodo putat. De ciborum autem conuersione non minùs discrepant. Nam Hippocrates, Galenus, Auicenna, in stomacho, cibos per calorem concoqui affirmant, Erasistratus hęc in ventre fieri contendit, Plistonicus, & Praxagoras non concoqui modò, sed putrescere aiunt: quin etiam Auicenna, & eius expositores, Gentiles, & Iacobus de Forlinio, non sine insigni errore, stercus in stomacho generari tradunt.

Asclepiades autem & eius æmuli non concoqui cibos, sed crudos in corpus omne diuidi putant, qui insuper

omnium

omnium ſuperiorum dogmata vana & ſuperuacua eſſe dicunt. Tranſeo vrinarum iudicia, ab illis necdum perfectè cognita, pulſumque dieſes incomprehenſas. Iam verò & Hippocrates, quem ipſi pro Deo colunt, ab alijs in pleriſq; non tam diuerſum ſentit, quàm turpiter errauit. Nam in libro de natura infantis ait: Generatur ex luteo oui auis, nutrimentum autem, & augmentum habet album, quod in ouo eſt: quod falſum probat Ariſtoteles in libro de animalibus, & in libro de generatione animalium, diſputãs contra Alcmeonem, qui cum Hippocrate ſentiebat, concludit: origo pulli in albumine eſt, cibus per vmblicum ex luteo petitur. cui ſententiæ adhæret etiam Plinius, inquiens: Ipſum animal ex albo liquore oui corporatur cibus eius in luteo eſt. Nón ne etiam ille Hippocrates aphoriſmus mendax eſt? Mulier non podagrizat, niſi menſtrua illi defecerint: cùm multæ fœminæ, quibus etiam menſtrua fluũt, podagras patiantur.

DE MEDICINA Operatrice.

Cap. LXXXIII.

TOta prætereà medendi operatrix, ars nullo alio fundamento quàm fallacibus experimentis super extructa est, ac tenui ægrotantium credulitate roborata, non minùs venefica, quàm benefica, vt sępissimè, & ferè semper plus periculi sit à Medico ac medicina, quā ab ipso morbo: quod quidem, & ipsi huius artis principes ingenuè fatentur, videlicet Hippocrates, dicens artem hanc esse difficilem, & experimento fallacem. & Auicenna, inquiens, fidem ac spem ægri erga Medicum, & medicinam sæpè plus efficere, quàm ipsam cum Medico medicinam: & Galenus, difficile posse reperiri medicamen, quod plurimum prosit, ac non simul in aliquo obsit: atque alius quidam ex illis ait, medicinarum notitia delectabilis est, vt reliquorum omnium, quæ arte, & regulis constant, operatio autem secundum medicinam à casu est. Eant igitur nunc fortunati ægri, ac periculosis

losis experimentis, & casui fidem habeant, sed tam bla da est cuiq; pro se sperãdi dulcedo, vt ait Plinius, vt cuicunq; se Medicum profitenti, statim credatur, cũ sit periculũ, in nullo mendacio maius. Hinc est quod sæpissimè illic quæritur vbi mors est, quippè medicorum hic optimus creditur, quem particeps lucri commẽdat pharmacopola, qui cum illo colludit, cuius seruulos etiam Medicus sibi sub stipe deuincit, qui lenocinio fungẽtes, illum apud miseros ægros collaudando preferunt: magnæ quoq; præstantiæ Medicus est, quem vsurpata pomposa vestis, & intermicãtes crebris hyacinthis digiti commendant, & cui remota patria, vel longa peregrinatio, aut diuersa religio (ceu Iudæus vel Maranus) ad fallendum efficacissima frõtis impudentia, magnorumq́; remediorum constans in concussis mendacijs iactãtia, authoritatem, famam, fidemque conciliãrunt. Et cui pertinax contentio, ac multę semper in ore cum semigræculæ, tum barbaræ voces: & multa authorum suorum nomina doctrinæ fecerunt opinionem, atque sic instructus, plus quàm plumbea

graui

grauitate, ſed audacia penè militari medendi practicam tunc hac hypocri ſi aggreditur. Primùm inuiſit ægrum reſpicit vrinam, tangit arteriam, inſpicit linguã, palpitat latera, explora excremẽta, ſcire vult victꝰ conſuetudinem, & ſi qua etiam ſecretiora ſunt, inquirit, ac ſi per hæc libret elementa, & velut in ſtatera expendat humores ægrotantis, fabulaturq; egregiè: deinde magna iactantia præſcribit medicamina, recipe cataporia, mitte ſanguinẽ, fiant clyſteria, fiant peſſi, fiant vnctiones, fiant cataplaſmata, dentur elinctoria, dentur maſticatoria, garpariſmata, fiant ſacculi, fiant fumi, dentur condita, dentur ſyropi, dentur aquæ, exhibeantur teriacalia: quod ſi leuiuſculus ſit morbus, & æger delicatulus, excogitabit blandimẽta, & quęcunq, mulierculis effœminatiſq; viris grata atque iucunda putat, magna authoritate præcipit, iã ſuſpenſo molli grabatulo, aut fontalis aquæ in peluium ſtillantibus guttis, ſomnos allicit, iam fricationibus, ſtufis, cucurbitulis, morbum extenuat, iam balneis, thermis, cibiſq; delicatioribus, ac cæli mutatione extenũatum ægrum reficit:

it: vt autem magnæ authoritatis habeatur, & simul admirationi sit, horas obseruãdo, physicas allegationes suspensionesq; adnecti facit, nec nisi ex ephemeride mathematica pharmaca potionesq; ministrat, quin & in pharmacopolam sibi imperium arrogat, & se coram omnia dispensari iubet, seseque meliora armata deligere simulat, cùm sæpè nesciat sophisticata à veris discernere, resque ipsas nomine tenus penitùs ignoret. Si verò diues sit æger, aut magnæ authoritatis, tunc quò plus sibi compendij atque famæ accessurum sit, morbum quantum potest protrahit, ac non nisi paulatim restituit, etiamsi posset semel vno pharmaco morbum depellere, nonnumquam verò medicamentis suis, exagitato morbo, priusquam illum tollat, hominem ad extremum vitæ discrimen adducit, quo illum tunc abs grauissima & periculosissima ægritudine liberãsse prædicetur. Quod si quandoq; in manus suas æger incidat grauiori morbo conflictãs cognoueritq; pernitiosum esse malũ & cuius dubius sit euentus, tũc istis ingreditur stratogematibus austero vul

tu vi-

tu viuendi leges præſcribit, iubet inſolita, prohibet conſueta, arguit oblata, execratur exhibita, comminatur exitium, & vitam pollicetur, magnaque poſcit præmia. Si dubitat de euentu, ſuadet conuocari collegium, & poſtulat ſocium, quo ſecuriùs medeatur, aut non rarò cautiùs perimat, ne ſuperueniens alius, qui ęgrum ſolus reſtituat, famam ſibi, atque laudem cũ lucro præripiat. Si ægro quid malè ceſſerit, ſiue illum pręter ſpem, per inſignem imperitiam occiderit, hic ſe aut per catarri præſocatiuum defluxũ, aut aliquod aliud ſimile ſubitaneum accidens, immedicabilemque caſum apparenter excuſat, & ægri inobedientiam, aut cuſtodum negligentiam acriter accuſat, aut incuſat collegas, aut in pharmacopolam culpã protrudit: ſic enim efficit, vt nemo ægrotus, niſi propria culpa periſſe, nemo niſi Medici beneficio reſtitutus videatur. Iam verò Medicos plerunque nequam eſſe ſuorummet teſtimonijs cõprobabimus. Ait enim eorum conciliator Petrus Apponus, artem Medicinę, Marti eſſe adſcriptam, qui Planetarum omniũ odioſiſſimus eſt, & qui in-

ingratitudinis, iurgiorum, omnisque iniquitatis, & malitiæ author existat.
Ideoque etiam Medicos, vt plurimum malorum esse morum, cùm ob Martis, Scorpionisque influxum, tum quod ait, quia ex vili stipite, & sterili originem contraxerunt, intumescentes demùm, & cõtumeliosi facti, cùm fuerint incrassati. Hæc ille edoctus fortè Aesculapij exemplo, quem primum Medicinæ repertorem ex mente Iouis genitum, & per Solis viam in terris destinatum fabulatur antiquitas. Celsus verò hominem fatetur, sed in Deorum numerum receptum. Complures alij asserunt, illum meretricio incestu ex Coronide, venusta muliercula genitum, quam Sacerdotes in Apollinis templo adulterinis amplexibus sæpè subegerunt, qui finxerunt illum Dei filium. Omnes autem in hoc conueniunt, tam scelestum fuisse hunc Deum, vt Iouis fulmine in eo coercendo opus fuerit, de quo Lactantius ad Constantinum Imperatorem sic scripsit: Aesculapius, & ipse non sine flagitio Apollinis natus, quid fecit aliud diuinis honoribus dignum, nisi quod sanauit Hippo-

Hyppolitum: Mortem ſanè habui clariorē, quòd à Deo meruit fulminari: hæc ille. At ſunt reuera medici homines omnium ſceleſtiſſimi, diſcordantiſſimi, inuidentiſſimi, mendaciſſimi. Sic enim omnes à ſe inuicem diſſentiunt, vt nullus reperiatur medicus, qui citra exceptionem, additionem, vel permutationē, præſcriptum ab alio pharmacum comprobet: quin immò qui laceret, mordeat, ne videlicet ipſe non melior medicus videatur, ſi alterius vel optimo conſilio nihil detraxerit, vel his, quæ etiam ſæpè nimis multa ſunt, non aliquid addiderit: vnde tādem in prouerbium abijt medicorum inuidia & diſcordia. Nam quicquid probat vnus, ridet alter: nec quicquam apud eos certi, ſed omnia promiſſa eorum, nugæ volatiles, & mera mendacia: hinc vulgus cùm vult aliquem inſigniter mendacem oſtendere, ait illi, mentiris vt medicus. * Summumque ingeniorum ſuorum opus in his verſatur, vt in cogitādis nouis, veterum rectè facta negligantur, contemnanturque: tum quæ pauca ſciunt, recōdunt, aut monſtrare volunt, quaſi neminem docere
in

authoritate ſcientiæ ſit, inuiden-
q; alijs, etiam vitam noſtram frau-
nt alienis bonis. Sunt inſuper pluri-
am ſuperſtitioſi, arrogantes, malæ
nſcientiæ, ſuperbi, auari, quibus a-
d ſemper in ore obuerſatur, dum
let accipe, facientes etiam, ſi ſuum
compendium expedire crediderint
doleat quod ſanum eſt, ſicut legi-
us Petrum illum Apponium (quem
nciliatorem vocant) cùm Bono-
æ artem medicam profiteretur, tan
e auaritiæ & arrogantiæ extitiſſe, vt
tra vrbem alicubi ad ægrotos vo-
tus, non minoris quinquaginta au-
is in ſingulos dies ſe conduci pate-
tur, vocatuſque aliquando ad Ho-
orium tunc Pontificē, quadringen-
os aureos in dies ſingulos ſibi ſtatui
actus eſt. Quin & AEſculapium,
edicinæ parentem, ait Pindarus à
oue fulmine adactum auaritiæ me-
ito, eò, quòd medicinam nocenter
in damnum Reipublicæ exercuiſ-
et. Iam verò ſi caſu quouis fortuna-
us æger in manibus eorum euaſe-
it, fit plauſus intollerabilis, nemo
ufficiet gloriam tanti miraculi de-
antare, Lazarum è mortuis reſuſci-
tatum

tatum narrabunt, illius vitam suu
munus esse, sibi deberi: sese illū ab o
co reuocasse (vsurpantes sibi, quæ sol
Dei sūnt) continuò iactant, nec vll
præmio se cōpensari posse, aiunt. Nō
nulli illorū in id tumoris euecti sun
vt se pro dijs coli paterentur, atqui Io
ues sese nuncuparent, sicut Menecra
tes Syracusanus medicus, qui quādo
ad Agesilaum Spartæ regē, in hæc ve
ba scripsisse legitur: Menecrates Iupi
ter, Agesilao regi salutem: sed illiu
stultitiam subridens Agesilaus, resp
dit: Agesilaus Menecrati sanitatem
Quod si verò ægrotorū quispiam in
felicior (quod plurimum fit) inter me
dicorum manus expirauerit, tunc na
turæ inopiam, morbi malitiam, au
ægri inobedientiam inculpant, ac ar
tis suæ remedia ad hoc naturæ sæuiē
tis arcanum non extendi, sese medi-
cos esse, non deos, curare posse sanabi-
les, non suscitare moribundos, nec
quicquam se debere ægris, præter ex-
perientiam, & huiusmodi verbis et-
iam in sinistris euētibus superbiunt,
& vltrò qui periere, arguunt intem-
perantiæ, & simul precium poscunt,
cùm occiderint suis pharmacijs, qui
sine

ne illis viuere potuissent ægros pa-
ter & fama, & pecunia, & sanitate,
vita spoliantes, secura interim
nscientia: cum, quia error eorum
quod ait Socrates) terra tegitur: tum
ia irremeabilis est mortuorum re-
o, quo minùs redire possunt, quos il
illusos manibus, verbis, & medica-
entis noxijs infectos, ante diem in
rtara præmittũt, ne contra illos spo-
atæ vitæ & pecuniæ repetundarum
gant. Sunt præterea medici plerunq;
ontagiosi, & ab obiectis vrinis & ster
oribus fœtulenti, lotio lenti, stercu-
enti, & ipsis obstetricibus sordidiores
c sensibus omnibus infecti, dum ocu
is obscœna quæque & fœtidissima
onspiciunt, auribus pariter & nari-
us ægrotorum ructus, ventrísq; cre-
itus, & infecti aeris halitus, flatus pe
orésq; excipiunt, labris ac lingua a-
ras letheasque potiones prægustant,
nanibus stercora & purgamenta ex-
licant, ægrotorumq; horridæ imagi
nes & vmbræ nocte dieq; phantasiæ
orum obuersantur, innumeraq; ho-
micidia conscientiam eorum pertur-
bant, totum deniq; illorum studium,
ermo, ratio, oratio, spiritus, & inge-
 nium

nium non nisi circa tristia, fœda, tab-
da, horrida, mortis & morborum ge-
nera versatur: totumq; eorum exerci-
tium est in locis fœtidis, squallidis, &
vilibus curis, & obscæno artificio con-
stat, semper ægrotum matulas, cloa-
cas, & latrinas infamis lucri causa am-
bientes, atque tanquam vpupa aues
sordida ex humanis stercoribus nidi-
ficantes. An non videtis illos quoti-
die, quomodo obuinctis digitis, luto-
sis latifundijs, vultu turbulento au
pallenti, continuò obambulant ciui-
tatem, ac præcipiti incessu, vilissimi
spe lucelli discurrunt ab apotheca in
apothecam quærentes & mendican-
tes, sicubi quis lotium inspectandum
vel conchã offerat stercorariã, atq; vt
cucullati vultures ad cadauera: sic i-
sti ad excrementa homines omnium
sunt nasutissimi: quæ etiam prægu-
stare solitum aiunt Hippocratem, vt
inde morbi naturam melius persen-
tiret: quod pleriq; etiam Aesculapio
adscribunt, quem Aristophanes idcir-
cò scatophagum vocat, quo verbo sig-
nificantur, qui ciborũ vescuntur su-
perfluitatibus, quod nomẽ deinde ad
medicos omnes deriuatum est, vt eos
scato-

trohagos & ſcatomantes, hoc eſt, erdiuoros, & merdarum inſpecta-tes vocemus. Hinc ſcatomantia, oro ntia, drymimantia dicuntur, diui-tiones ſeu prognoſtica medicorum ſtercoribus & vrinis deprompta. inc apud multas nationes mecha-ci iſti medici olim infames habebā-r, atque adeò, vt (teſte Seneca) etiam auiſſima infamia haberetur medi-opus quærere, & hodie adhuc pleri-ue populi medicos pariter & obſte-ices & carnifices à menſis & conui-js excludunt, aut non niſi ſecretis paratiſq; patinis calicibuſque exci-unt: quocirca ſtomachari hic licet eteſtabilem illum multorū princi-um morem, qui tam peſtilentes ho-ines nedum ad matutina cubicula, d & quotidianis ægrotantium con reſſibus, recentibus ſemper peſtilita-s vaporibus infectos, etiā menſis ad-ittunt, quin adhibeat quis medicū ōuiuio inter ipſos cibos & pocula de ercore, vrinis, ſudorib. ſanie, vomitu enſtruis diſſeret, atq; epilepſias, le-ras, hulcera, ſcabies, & peſtes tra-tabit, totumque alioqui lautiſſimis bſonijs paratiſſimum conuiuium,
 ſermo-

ſermonum ſuorũ impuritate in na-
ſeam conuertet. Adhibete etiam me-
dicum, ſi vultis ciuilibus conſolatio-
nibus, nihil illo ineptius inſultiuſq́;
idque fortè, cum quia medicorum di-
ſciplina (quod eorum ait conciliator)
non eſt de virtutibus nec bonis mori-
bus, tum quod (vt idem ait) naturali-
ter probus medicus, malorum mor-
eſſe debeat: & nos ſcimus apud mul-
tas ciuitates decretis publicis & ple-
biſcitis cautum eſſe, ne medici in cō-
cilium admittantur, nec magiſtrat-
gerant, fortè non tam, quia inepti, le-
ues, malè morigerati, quàm quia ſem-
per ſordidi, & ægrotantium retrime-
torumque aſſidua attrectatione adeo
contagioſi, vt non ſolum propinquā-
tes ſibi homines, ſed etiam ſubſelli-
inquinēt, & marmora inficiant, vt e-
leganter de quodam medico cecini-
Lucillus Græco epigrammate, ab Au-
ſonio ſic Latinè reddito:

Alcon heſterno ſignum Iouis attigit,
illc,
Quamuis marmoreus vim patitur
medici.
Ecce hodie iuſſus transferri ex æde ve-
tuſta.

Effer-

Effertur, quamuis ſit Deus atque lapis.

Quando verò in ſuam medicā consultationem coeunt, quid ea nocte miserit & cacauerit æger examinatur, tanquam Laconum Ephori de vita ac nece pronunciaturi ſententiam, mirum, ſed dolendum, quàm tunc miseris altercationibus, nullo idem sentiente, circa ægri lectulum concertant, quaſi non ad curandum, ſed diſputandum conducti ſunt, atque ægro ipſo, qui) iuxta Græcum Menandri verſiculum, Latinè autem inquientis: Medicus garrulus ægrotanti alter morbus, verè ſermo moleſtus eſt, illarum oratione non opera opus ſit, ac productis ad oſtētationem ſuam ſcholaſtico more aliquot aphoriſmis, quos ad omnē vſum ſemper eoſdem paratos habent, inuocatiſque Hippocrate, Galeno, Auicenna, Raſi, Auerroe, Conciliatore, cæteriſq; ſuis dijs, quorum nomina & tituli illis pro doctrina ſatis ſunt, ad conciliandum ſibi apud imperitum vulgus fidem, doctrinæque æſtimationem, vbi de cauſis, de ſignis, de affectibus, de honoribus, de die cretica, aliquandiu ſerioſe, ſed indeciſa diſcor

dia digladiatum est, tandem de adhibendo remedio quod caput & cauda totius negotij esse debuerat, frigidissimo decreto transigunt: atq; vt est eorum inter se mutua inuidia, nullo illorum sua secreta (vt vocant) æmulis suis communicare volenti, tanquam ipsis periturum sit, quod tradiderint alijs, ad communem methodicam recurrunt, quasi illos destituant, ad empiricam, tãquam ad sacram ancoram confugiunt, vt quem ratio non restituit, adiuuet temeritas, satius esse inquientes anceps experiri auxiliũ, quã nullum: vel ægrum ipsum, si minùs sunt illi propitij, atque illos (vt ait Ecclesiasticus) languor prolixior grauet, prognosticis relinquunt: dicentes quia desperatis Hippocrates vetat adhiberi medicamina: aut si paulò religiosiores sunt, morbum in diuorũ aliquem reijciunt, vel extremum pręscribunt pharmacum, quod erit. Recipe tabellionem vnum, testes numero septem, adde sacerdotem cum aqua & oleo benedictis quantum sufficit, & dispone domui tuæ, quia morieris. Hinc Rasis conscius profectò ægrotantium credulæ stultitiæ, tum medicorum

rum contentiosæ inscitiæ, vtrique ægro & medico non incautè consu ns, suadet in aphorismis suis, tantū num medicum fore eligēdum, quia nius (inquit) error, magnā infamiā on inducit: & vnius vtilitas, quam ægro efficit, collaudatur: qui autē uam plures medicorum adhibuerit; in errorem incidit plurimum, hæc Rasis: Attestaturque huic vetusta illa monumenti inscriptio, turba se medicorum perijsse, atque illud Græcum prouerbium: multorum medicorum introitus, ægrum perdidit. Illud etiā moribundi iam Adriani imperatoris dictum: Medicorum turba principem perdidit. Nullum igitur pro conseruanda vita sanitateque vtilius consilium, quàm abstinere à medicis. Corporis enim sanitas Deo debetur, non medicis. ideoq; Asa rex Iuda corripitur à Propheta Domini, quia in infirmitate sua non quæsiuit Dominum, sed in arte medicorum confisus est: quorum quidem consilijs, qui se tradiderint, sani esse nō poterunt: nec enim vita vlla misera magis, quā quæ sub eorū auxilij fiducia ducitur. Esto verū, sciant medici, atq; vtinā scirent,

omnes vires & potestates elementorū radicum, herbarum, florum, fructuū, seminum, etiam animalium & mineralium, omniumq;, quæ parens natura producit, tamen non possunt omnibus ijs virtutibus hominē nedum immortalem facere, sed quod minus est, nec leui quouis morbo ægrotantē semper sanare. O quoties medicamen quod prodesse debuerat, non profuit, & quod debuerat excernere non excreuerit. quoties recidente ægro remedicandum est, & tandem post multos labores & sumptus, vel tunc vel paulo post, etiam vel astantibus medicis, moriendum est. Quæ ergo nunc spes nobis in medicis reposita est, si (quod ipse eorum sit Hippocrates) experientia fallax sit? Quid certi possunt promittere medici, si verum est, quod Plinius scribit, nullam artem medicina inconstantiorem esse, etiamnum sæpius immutari? Multæ gentes olim fuerunt & adhuc sunt absque medicis degentes, quas videmus vltra decrepitam ætatem robustas, supra centenarios annos viuere: contrariè istos delicatiores populos, qui medicorum promissis & opera viuunt, vt plurimū

media

media ætate ſeneſcere & occumbere, quin & ipſoſmet medicos plus cæteris hominibus, & quaſi ſemper ægrotare, ac immaturiore ætate decedere. Hinc ille Lacon cuidam dicenti, nihil mali habes? reſpondit, quia non vtor medico. Illoq; iterum dicente, ſenex factus es, reſpondit, quia nunquã vſus ſum medico, oſtendens nullam eſſe ad ſanitatem & ſenectutem certiorem viam, quàm medicis caruiſſe. Quod ſi dicat quis, multos medicorũ auxilio conualuiſſe, reſpondebimus illi, contrà plures etiam occubuiſſe, quibus medicorum opera nihil profuere, obijciemusq; illum Auſonij verſiculum, inquientis:

Euaſere fati ope, non medici.

Olim enim Arcades non medicaminibus vtebantur, ſed (quod narrat Plinius) vèno lacte vtebantur, quoniã tunc maximè ſuccis herbę turgerent, mederenturq; vberiores paſcuę: aligebant autem præ cęteris lac vaccinum, quia illæ omniuoræ ſunt in herbis. Lacones etiam Babylonij, Aegyptij, Luſitani, Herodoto ac Strabone teſtibus, medicos omnes reſpuebant: languentes verò in forũ & plateas efferebant

bant, vt qui ſimili morbo tentati eſ-
fugiſſent, aliúmue euaſiſſe noſſent,
illis expertis in ſe conſulerent reme-
dijs arbitrantes, quod etiā Cornelius
Celſus adſerit, ad ipſam curādi ratio-
nem nihil plus conferre, quam expe-
rientiam, qua cōſtat doctiſſimos me-
dicorum abs ruſtica anu ſæpiſſimè vi
ctos, illamque vnica planta ſeu her-
bula illa perfeciſſe, quæ famatiſſimi
medici non potuerunt cum omnibus
ſuis precioſis elaboratiſq; pharmacijs.
Nā illi dū inexplicabilib. mixtionib.
(cum tot dederit natura, quæ ſingula
ſufficiant remedia) confundentes per
compoſitam diuerſarum rerum com-
plexionem morbos pellere nituntur,
coniectura magis, quàm cauſa aut ra-
tione incedunt, totamque medendi
artem, non niſi caſum aut coniectu-
ram faciunt. Hæc autem vnius ſim-
plicis medicinæ vim & qualitatem co
gnoſcens, ſolidis expertiſque natu-
ræ viribus difficiles ſoluit ægritudi-
nes. Rurſus illi per precioſa & ab
extremis Indis, aut Gadibus quæſi-
ta, perſuadentes niſi precioſa non
prodeſſe, magno impendio venalem
ſanitatem promittunt: hæc inuentu

faci-

facilimis, vulgoque paratis, & quas in hortis suis quisque facilè habet, domesticis plantis, sanitatem non tam promittit, quàm restituit. Præterea hi ex fallacibus libris, & pictis codicillis edocti difficillimam medicandi operam, audaci quadam temeritate, cultaque garrulitate ad quæstum vsurpant. Hæc à terris & agris singulas plantas, earumque colores, figuras, sapores, odores, varietates contemplata & edocta, & quid in morbis reliquisque casibus possint experta, gratis cuique certissima dat remedia. Ipsi etiã medicorum præcipui confitentur se à mulierculis plurima excellentissima remedia didicisse, & digna quæ ipsi libris insererent, & veluti potiora posteris communicarent, quale cõtra capitis dolorem extollit Auicenna medicamentum. Quod si medicina, quæ sanitatis temperamentum afferre debet, consistit in proportione & temperamento rerũ ad inuicem, cum inter se, tum etiam cum quantitatib. corporis cui tribuuntur, atq; iniquorum medicorũ hæc diligentissima cura fuit in proportionandis & contemperandis medicaminibus, per iusta &

harmonica pondera relinquentes posterioribus hæc deinceps proportionanda ægrotorum corporibus, quæ est ista audacia atque impudentia hęc nō solùm immutare, sed illis etiam super addere, penitúsue negligere aut ignorare? Vnde fit, quod sicut consonans pharmaci temperamentum sanitatē adferre deberet, ita illius dissonantia dolorem, horrorem, exasperationem morbi, & nonnunquam mortem inducit, ideoq; tutiùs medetur rustica anus, vno aut altero hortensi, & naturę opera absoluto medicamine, quā medicus ille cū suis prodigiosis, sumptuosis, & dubia coniectura conflatis pharmacis. Fuerunt illius sententiæ multi & excellētissimi philosophi & medici, videlicet non nisi simplicissimis rebus medendum esse. Hinc simplicium vires perscrutati expertique, de illis posteris nobis egregia volumina relinquerunt, quale Chrysippus de brassica, Pythagoras de scylla, Marchion de rafano, Diocles de rapo, Phanias de vrtica Apuleius de Betonica, & multi alij antiqui de alijs conscripserunt. Sed hos illi officinarum medici non solùm non curant, sed etiam
irridens

irrident, ſimplices appellãtes, qui ſtudeant ſimplicibus. Hos igitur medicos (dico quidẽ, qui per ſimplicia medentur) non tam conſulendos, quàm etiam ſequẽdos eſſe nulli diſſuadeo. Verùm illos officinarum cultores, tãquam ſortilegos, & maleficos conſulo fugiendos, & propellendos, qui ſuis prodigioſis compoſitionibus, de malis noſtris negotiantur, & ſuper vitam noſtram mittunt ſortes. Nam cũ compoſita medicamenta ex multis diſparibus & pugnantibus ſpeciebus cõſtari neceſſe ſit, impoſſibile aut ſaltem difficillimum eſt in illis aliquid certi poſſe ſtatuere medicum, niſi ſola opinione, æſtimatione, coniectura: cumque innumeræ ſæpè res ſint, quæ ſingulæ prodeſſe poſſe videntur, ea ſola congerit Medicus, quæ ſors vel caſus memoriæ ſuæ tunc obtulerit, aut in quę alio quouis intrinſeco, ſiue occulto inſtinctu fuerit propenſior, vnde fit, vt compoſitum illud pharmacum non tam ab ingredientium ſimpliciũ potentia, quàm à medici fauſta, vel infauſta effectione ſortiatur virtutem, & effectũ, quatenus ille occulto quodam influxu, ſiue naturali, ſiue cæle-

sti, siue dęmoniaco, siue fortuito plus ad hæc, quàm ad alia eligenda, inducitur. Atque hoc est, quod communiter dicitur, atque ipsi fatentur, medicum vnum esse alio fortunatiorem, ac sæpissimè indoctum docto feliciorem. Quin & vidi ego, & noui medicũ virum literatissimum tam infelicem, vt è multis ægris vix paucissimi è manibus eius salui euaderent. Noui & alium semisciolum, qui omnes fermè ægros suos, plerosq; etiã, ab alijs ꝓ deploratis derelictos, feliciter sanaret. Quin & memini me legisse de medico, in cuius manibus quicunq; nobiles & magnates incidissent, euaderẽt, plebei omnes & rustici perirẽt, aut grauiter periclitarẽtur. Videre igitur nũc facilè est, hãc officinariam medicinã, in qua pluris potest medici fortuna, quàm doctrina, totam, aut pro maxima parte sortilegam esse, ideoq; procul pellendam, atque tanquam veneficam & sicariam esse damnandam. Proinde Romani quondam sub Catone Censorio medicos omnes & vrbe tota, & tota Italia pepulerunt, eorum funesta mendacia, crudelitatẽq; auersati, quòd videlicet multò plures

occide-

occiderent, quàm sanarent: tum quod venenorum peritissimi, odio, ambitione, aut lucro facilè adduci possent, vt venenum ministrent pro remedio, & pacta mercede hominum vitæ insidientur: sicut Pyrrhi medicus, siue is Timocharis fuerit (vt vult Gellius) siue Nicias, vt alij, qui Fabricio promiserat se dominũ interfecturũ medicina, quod facin⁹ auersatus Fabricius, Pyrrhum, quamuis inimicum, monuit per epistolam, caueret à medico, de quo Claudianus ita inquit:

Romani scelerũ semper spreuêre ministros,
Noxia pollicitum domino miscere venena.
Fabricias regi nudata fraude remisit,
Infesto quem Marte petit, bellumque negauit.
Per famuli patrare nefas.

Similiter de Græcorum medicis apud Plinium Cato scribit ad filium inquiens: Iurarunt inter hęc barbaros omnes necare medicina, sed hoc ipsum mercede faciũt, vt fides eius sit, & facilè disperdãt. Et paulò pòst subiun-

git:

git: Vnde testamentorum plures insidiæ, iam verò & adulteria in principum domibus etiam, vt euidens Eudemi in Liuia Drusi Cæsaris: hęc Plinius. Ipse etiam Socrates apud Platonem vetuit, ne medici in ciuitate multiplicentur. Expediret & in hūc diem Reipubl. nullos esse, aut paucissimos medicos, quodque lex extaret, quæ eorum puniret cum inscitiæ, tum negligentiæ malitiam capitalem. Capitale enim est, neque refert imperitia, an negligentia, stultitia an malitia, perperā an studiosè medicus pro pharmaco venenum porrexerit, hominemq; in vitæ discrimen adduxerit, atque non (quod Plinius ait) medico hominem occidisse summa esset impunitas. Qui certè vnus illis atque communis cum carnifice honos est, homines scilicet accepta mercede occidere: atque ex homicidio, vnde supplicium cunctis lex statuit, nullique concessa impunitas, ijsoli capiunt præmia. Hoc tamen interest, quod carnifex non nisi ex iudicum sententia necat noxios, Medicus autem præter omne iudiciū perimit etiam insontes. Non ergo insalubriter Pontificum constitutiones arcent

à medi-

à medicando clericos, cùm ars medica res sit adeò cruenta, vt si fas sit sacerdotibus, & clericis medicum agere, liceat etiam agere carnificem. Neq; imprudenter Porcius Cato medicis quõdam interdixisse putandus: cùm, quia scientiæ huius famam semper nouitate aliqua aucupantur: tum, & dum pudet, noui nihil adferẽtes, aliorum inhærere vestigijs, experimenta per mortes agunt, & artem suam nostris periculis discunt, qua de vita nostra negotiantur, malaque hominum, quæ breuissimo tempore tolli possent, producunt, non rarò etiam adaugent maiori pro compẽdio: cui fraudi, vt obuiaretur apud Aegyptios, medici ante diem tertium ægrotorum corpora eorum periculo curabant, post triduum autem suo.

DE PHARMACOPOLIA. Cap. LXXXIIII.

IAmque etiam à cocis suis Apothecarios & pharmacopolas vocant, quorum (vt est in Prouerbio) tituli remedia habent, pixides venena, siue (vt canit Homerus) pharmaca mixta

xta ſalubria multa, & noxia multa quibus cùm damno eſſe minimè volunt, nos mortem noſtram magna emere pecunia compellunt: dum illi aliud pro alio propinantes, ſeu putridum inueteratumue, & euanidum pharmacum miſcentes, ſæpè mortiferam potionem dant pro ſalutifera, dum facta iampridem emplaſtra, collyria, vnguenta, paſtillos, & alia pharmaca, non niſi in officinarum compendia ex ipſa ſpecierum fece ac tabe cõflata mercãtur: atq; hæc omnia neſciẽtes diſcernere, credũt barbaris mercatoribus, omnia fraudib' ac ſophiſticatione corrumpentibus. Poſſem etiam hic oſtẽdere pernitioſas illorum diſcordias, de ſimplicium, quibus vtuntur, medicinarum cognitione, erroreſque eorum circa medicinalium rerum nomina, ab illis malè intellecta, peſſimèque vſurpata: quæ plurima Nicolaus Leonicenus amplo volumine oſtendit. Tranſeo etiam docere de prodigioſis compoſitionibus, multarumque externarum rerum mixturis, quibus dum omnia confundẽtes, vnũ, quod omnibus naturis quadret, medicamentum ſeſe effecturos

nobis

nobis persuadere volũt (sicut de compositione tyriacæ ac tyri fabula, deq; illo antidoto Mithridatico statuerũt) nihil aliud efficitur, quàm poeticum illud chaos:

-Rudis indigestaque moles,
Nec quicquam, nisi pōdus iners, congestaque eodem, (na rerum.
Non benè iunctarum discordia semi-
-Vbi corpore in vno
Frigida cum calidis pugnant, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habẽtia pondus.

Esto, sint quædam compositiones ab antiquis medicis excogitatæ, & vtiles inuentæ, quæ tanquam experta liceat recipere, tamẽ à vera illa methodo sunt aliena, & ab ipsismet medicis propria conscientia coactis damnata, & omnibus modis explosa, à Plinio, à Theophrasto, à Plutarcho, ac Hippocrate, Galeno, Dioscoride, Erasistrato, Celso, Scribonio, Auicenna, quorum verba hic subscribere nimis longũ esset, nec ab antiquis illis solùm, sed etiam à multis recentioribus, è quibus vnus Arnoldus de Villa noua inter aphorismos ait, vbi in prōptu habẽtur

ſimplicia, dolum eſſe, ſi quis compoſi-
tis vtatur. At hodie neglectis, & n[on]
cognitis quidem ſimplicibus, non ni-
ſi ex duobus illis apothecariorum lu-
minarijs, ac aromatariorum theſau-
ro, tum Meſue, & Nicolai, cæterorum-
que antidotarijs, picturatis, & inaura-
tis titulis medicamina promuntur: at-
que hinc fit, vt dum medici iſti ſuo o-
tio conſulentes, vitas hominum apo-
thecariorum fiducia gubernant: atq;
illi ſine literis, ſine cognitione, barba-
ris mercatoribus confiſi, pro officinæ
compendio res permiſcẽt, multò plus
periculi ſit à medicamine, quã à mor-
bo. Iamque etiam dicamus de precio-
ſorum medicinalium ſophiſticatiõe,
quæ tantò ingenio ſæpè adſimulata
ſunt, vt induſtrios etiam homines de-
cipiant: plurimumque conduceret ſa-
luti hominum, ac Reipublicæ, pere-
grinis omnibus, exoticiſque pharma-
cijs, quæ tanto præterea precio à præ-
donibus mercatoribus in Reipublicæ
detrimentum adauctæ ſunt, omninò
interdicere, ac medicos omnes in ordi-
nem cogere, pharmacopolasq; adſtrin-
gere, ac legem illis præſcribere, cuiuſ-
modi olim Romæ (dum adhuc me-
lior

[...]or esset) Nero tulisse legitur, qua ijs
[...]ũtaxat, quę noster gignit orbis, phar
[...]nacijs vti compellantur, cùm hęc no-
[...]træ cuiusque naturę conueniant ma
[...]gis, tum longè recentiora, electiora,
[...]minorique difficultate, ac sumptu ha
[...]beri possunt, minoriq; periculo, quã
[...]peregrina, quorum maxima pars su-
[...]specta est, vt quæ sæpissimè sophistica
[...]ta, adulterata, reiectitia, vel in naui
suffocata, vel immersa lacunę, vel ve-
nustate corrupta, vel non debito tem-
pore, & loco (vnde sępè plurimum im
minet periculi) collecta sunt, nã colo-
quintida nõ matura sanguinẽ educit
& interficit, & quę sola, vel vnica na-
scitur, venenũ est similiter, & agaric9
mascul9 mortiferus est, & qui ãtiqui9
perniciosius, Scamonea omnis sophi-
sticata est, similiter & terra Lẽnia : &
fides sigillorum perijt. Iam quęso quę
necessitas est ijs vti peregrinis, si ea-
dem, similisque consilij efficaciæ no-
stra terra producit? An nõ egregiè stul
tum est, malle ex India petere, quod
domi habemus? existimãtes propriam
neque terram, neque mare sufficere,
patrijsque rebus peregrina, frugalibus
sumptuosa, ac facilè acquisibilib9 dif-
ficilia,

ficilia, & ab ipſis vſque terræ finibus importata prǽferentes. An ſine armoniaco ſplene nemo mederi poterit, nec epati abſque ſandalis? An ſi caremus bedellio, hulcera interiorũ nemo curabit? nec capiti quis medebitur ſine muſco & ambra, nec ſtomacho ſine maſtice & corallijs? Si hæc peregrina noſtris corporibus conuenirent medicamina, procul dubio natura factum eſſet, quæ omnibus prouidit abundãter, vt hæc apud nos quoque naſcerentur. Nónne abſque illis & ſalubrius vixerunt patres noſtri? Sunt ergo hæc deſidioſorum, qui noſtra non inquirunt, nugamenta, & pharmacopolarum commẽta, qui non communem ſalutem, ſed ſuæ negotiationis compẽdium quærunt, perſuadentes nobis non niſi precioſa quæque plurimum prodeſſe, quibus idcirco improbratur per Ieremiam: Nunquid non eſt reſina in Galaad, aut medicus non eſt ibi? Suis quibuſq; terris & regionibus, ſuæ genti, ſuo climati, ſuo cælo, ſuo ſeculo natura herbas producit atque contemperat: eſto, quædam alijs atque alijs locis, temporibuſque acriores habeant vires, in quolibet tamen tempo

re &

& climate, pro suo hominumque [te]mperamento eadem operantur, ha[be]ant liceat preciosa illa & exotica no[st]ris plātis maiores vires, sed has non [n]isi in sui climatis hominibus, qui [ib]is creata & producta sunt, putabi[m]us salubres. At sunt etiam empiri[co]rum rapinæ, persuadentium nobis [m]onstrosa quædā pharmaca, & à me[d]endi vsu exotica, plurimum posse [c]onferre, & sine ijs salutem nostram [n]on posse constare, impendio misero[r]um sua commentaria experiuntes. Hinc viperas, & serpentes, & nocentissima queque reptilia antidotis admis[c]ent, & velut deficientibus remedijs humanam adipem in vnctiones sub[i]gunt, humanasque carnes aromati[b]us adseruatas (quā mummiam nun[c]upant) nefario naturæ piaculo hominibus edendas præbent.

DE CHIRVRGIA.
Cap. LXXXV.

Restat chirurgia, altera medicinę pars, quę excutanea corporis vitia curat, cuius opera manifesta & securiora sūt remedia, nā reliquorū medico-

medicorum cæca consilia sunt. Chi-
rurgi vident & palpitant, quod agũt
ac pro opportunitate mutant, appli-
cant & auferunt: hęc inter omnes me-
dicandi artes prima in vsum venit.
Nam cùm homines ab antiquo sese
bellis exercerent, & vulnera sibi inui-
cem infligerent, cœperunt illorum
quærere remedia. Nam quę homo ho-
mini mala inflixisset, ab hominibus
quoque curari posse putabant. Cæte-
ros autem morbos, & interiorum cru-
ciatus, tanquam ira Deorum genitos,
incurabiles naturalibus viribus æsti-
mabant. Primus itaque chirurgiæ in-
uentor fuit Apis Aegyptiorum rex, vt
vult Clemens Alexandrinus, anti-
quior illo Mizria filius Cain, nepos
magni Nohæ. Scripsit autem primus
medicinam vulnerum Aesculapius,
deinde excellentes in ea extiterũt Py-
thagoras, Empedocles, Parmenides,
Democritus, Chiron, Pæon. Narrat
Plinius hanc Romæ primum exercu-
isse Archagatum Peloponensem, il-
lumque ob secandi, vrendique sæui-
tiam, Vulnerarium publicè vocatũ,
mox transijsse nomen in carnificem,
deniq; vniuersam artem tædio habi-
tam

m & explosam. Est itaq; chirurgia
on minus reliquorum medicorum
ctionibus excellētium virorum au-
oritate clara, sed virulentarum sor-
um immunditia & sanguinolentia
udelitate infamis.

DE ANATOMISTICA.
Cap. LXXXVI.

HAnc tamen crudelitate supe-
rat anatomia vtrorumq; phar
maceuticorum & chirurgorū
eatrica carnificina, qua damnatos
ublicè morti reos, quondam viuos
remanente spiritu, truculentissimis
ruciatibus resecarunt. Sed hodie ob
Christianæ religionis reue entiā pau
ò mitiores effecti, interempto prius
omine, ipsorum vel lectoris manu,
n mortui cadauer, deinde his piacu-
is grassantur, humanumq; corpus di-
aniantes, membrorum singulorum
itum, ordinem, mensuram, opera, na
uram & abdita quæq; perquirunt ac
imantur, vt inde quomodo & quib.
ocis curandum sit, addiscant: crudeli
ac diligētia atq; spectaculo horrēdo
& abominabili, nec minus impio.

DE VETERINARIA.
Cap. LXXXVII.

EST adhuc alia medicinæ prax
quam Veterinariam vocant, qu
brutorum morbis medetur, cæ
teris longe certior & vtilior, à Chiro
ne centauro, vt fertur inuēta, & à Co
lumella, Catone, Varrone, Pelagoni
Vegetio, nobiliſſimis ſcriptoribus il
luſtrata: Hanc tamē annulati iſti me
dici, non tam verecundiæ ſibi ducun
quam penitùs quoque ignorant & a
ſpernantur, admodum delicatuli, v
tanquam vpupa auis, non niſi huma
nis ſtercoribus oblectentur. Vnde
quis ab illis pro aſino aut boue ſu
medicamē requirat, pro remedio mo
iniuriam accepturus ſit: quaſi ad eo
non pertineat ſcire, non ſolum homi
nibus, ſed etiam cæteris animalibu
(præcipuè quæ hominibus commod
referunt) mederi: pro qua re Alphon
ſus Aragonum rex olim duos expe
tiſſimos medicinæ doctores, pro equi
& canibus amplo cōduxit ſtipendio
iuſſitque ſollicitos ſcrutari, quæ rem
dia, & quis medendi modus ſinguli
beſtiarum morbis conueniret, quo
ill

facientes, librum de his rebus vtiſſimũ ediderũt. Fecit idem his temporibus Ioannes Ruellus Pariſienſis, in vtraque lingua peritiſſimus ac phyſicus primarius, qui de morbis equorum, eorundemque remedijs, ex vetuſtiſſimis authoribus Apſircho, Hierocle, Theomneſto, Pelagonio, Anatolio, Tiberio, Eumelo, Archedamo, Hippocrate, Hemerio, Africano, ex Aemilio Hiſpano & Litorio Beneuentano, defectum volumen tranſtulit, veterinarijs omnibus magna cum reipublicæ commoditate profuturum.

DE DIAETARIA. Cap. LXXXVIII.

SVpereſt adhuc medicina diætaria, cuius princeps præ cæteris extitit Aſclepiades, qui ſublato magna ex parte pharmacorum vſu, totam medicinæ artem ad victus rationem, ad quantitatem & naturam ciborum, obſoniorumque condimenta reduxit, à quo cæteri medici non omninò diſſentiunt, ſed ita putantes, quod alterum altero indigeat, victus

quandoque pharmacijs, ac illa pari
victus ratione atq; mensura. Hinc i
bent, inhibent, execrantur, accusant
bos & potus, quos Deus creauit, ino
seruabilesq; victus regulas condu
& quas alijs escas vel modestè deliba
prohibent, ipsimet tanquã porci gl
des deuorant: & quas alijs viuendi l
ges præscribunt, ipsi omnium prin
præuaricantur, non tam negligent
quàm consultè. Nam si ipsi iuxta h
sua diætaria decreta viuere deberen
sanitatis non modicam iacturam f
cerent: si verò vt ipsi viuunt sic ægr
quoque naturę legibus viuere perm
terent, pecuniæ damnum sentiren
Verùm de his diætarijs ita ait Ambr
sius: Cõtraria diuinæ conditioni pr
cepta medicinæ sunt, quæ à ieiun
reuocant, lucubrare non sinunt, a
intentione meditationis abducunt,
ta, qui se medicis dederit, seipsum si
abnegat. Et Bernardus scribens sup
Cantica, ait: Hippocrates & Socrat
docent animas saluas facere in h
mundo: Christus & discipuli eius pe
dere, quem vos è duobus sequi vult
magistrum? Manifestum se facit, q
disputat, hoc oculis, hoc capiti, hoc st
mach

acho nocet:legumina ventoſa ſunt
ſeus ſtomachum grauat,lac capiti
ocet,potum aquæ pectus non ſuſti-
et:quare hoc eſt, vt totis fluuijs, a-
is, hortis & cellarijs vix inuenire
oſſis, quod comedas. Sed eſto,hæc
mbroſij & Bernardi verba ad ſolos
onachos dicta ſint, quorum fortè
on eſt debere tantam rationem ha-
ere de valetudine, quàm de profeſ-
one:ac ciuiles homines non dedecet
um valetudinis ratione, etiam victꝰ
obſoniorum varietas atque menſæ
autities,primùm diætaria medicina
ollicetur, alterum præſtat coquina-
ia præparandorum ciborum & po-
uum diſciplina.Quocirca Plato hãc
medicinæ adulatricem vocat, pleriq;
am diætariæ medicinæ partem ad-
numeraant:quamuis Plinius &Seneca
& reſidua medicorum ſchola fatean-
ur, ab exquiſitorum ciborum varie-
tate multijugos morbos generari.

DE ARTE COQVINA-ria. Cap.LXXXIX.

ARS itaque coquinaria percom
moda eſt,nec inhoneſta,ſi mo-

dò discretionis limites non egrediatur. Atq; hæc ratio etiam summos & continentissimos viros induxit, vt de coquinaria & obsoniorum condimentis scribere non erubescerent. Ex Græcis Pantaleon, Mithecus, Epiricus, Zophon, Egesippus, Pazanius, Epenetus, Heraclides, Syracusanus, Tyndaricus Sicyonius, Symonactides, Chius, Glaucus Locrensis. Ex Romanis Cato, Varro, Columella, Apicus, & e recentioribus Platina: Asiatici autem his rebus tam luxuriosi atq; intemperantes semper extitêre, vt ipsum nomen eorum in heluonum ac gulonum transierit cognomentum. Quos inde Asotas nucupamus: Hinc (quod refert Titus Liuius) post Asiaticam victoriam peregrinę luxurię in Romanam vrbem defluxerunt, tunc enim primum epulæ cura & sumptu maiore apparari cœptæ: tunc coquus antiquis vilissimum mancipium, & in æstimatione, & in vsu, & in precio esse atque è culina adhuc iure madens, fuligine tinctus, cum ollis, patinis, tunstillo, mortario, veru, in scholas receptus, & quod vile ministerium fuerat ars haberi cœpit: cuius tota solicitudo est

vndecunque conquirere inuitamẽ
gulæ, eduliaque ciborum ad pro-
ndam ingluuiem ſatiandam vn-
ecunque locorum inueſtigare: cu-
ſmodi plura ex Varrone enumerat
ellius, videlicet pauũ è Samo, Phry-
iam attagenem, grues Melicas, hœ-
um ex Ambracia, pelanum Chalce-
oniam, murenam Tarteſiam, aſellũ
eſſinuntium, oſtreas Tarentinas, pe-
tunculum Chium, helopem Rho-
ium, ſcaros Cilices, nuces Taſias, pal
nas Aegyptias, glandes Ibericas, quæ
mnes edendi inſtitutiones ad impro
am ſatietatis luxuſque laſciuiam re-
erta ſunt. Eius autem artis gloriam
& famam ſibi præ cæteris vendicauit
Apicius, vt ex eius nomine (teſte Se-
ptimo Floro) cognomentum in co-
quos, quo Apiciani dicerentur, qua-
dam philoſophorum imitatione pro-
pagatum ſit: de hoc Seneca ſic ſcriptũ
reliquit: Apicius, inquiens, noſtra
memoria vixit, qui in ea vrbe (ex qua
aliquando philoſophi velut corrup-
tores iuuentutis abire iuſſi ſunt) ſciẽ-
tiam popinæ profeſſus, diſciplina ſua
ſæculum infecit: Plinius, quoque illũ
nepotum omnium altiſſimũ gurgitẽ
 ſcue-

seuerissimè nuncupauit. Tot deniq; gulæ instrumenta, tot irritamenta libidinum, tot obsoniorum varietates Apicianorum illorum ingenio excogitata & conficta sunt. vt tandem opus fuerit præscriptis legibus popinæ luxus coercere. Hinc veteres illę sumptuariæ & cibariæ leges latę, videlicet Archia, Fannia, Didia, Licinia, Cornelia, lex Lepidi, lex Antij Restionis: sed & Lucius Flaccus & collega eius censores, Durionium senatu mouerunt, quòd legem de coercendis conuiuiorum sumptibus latam tribunus plebis abrogare vellet, quam impudenter enim Durionius rostra conscendit illa dicturus: Freni sunt iniecti vobis Quirites nullo modo perpetiendi, alligati & constricti estis amaro vinculo seruitutis: lex enim data est, quæ vos frugi esse iubet, abrogemus igitur illud horridæ vetustatis rubigine obsitum imperium: etenim quid opus libertate est, si volentibus luxu perire, non licet? Erant & pleraq; alia edicta, quæ nunc omnia antiquata sunt penitusq; sublata, adeò vt nulla ætas vnquam maiori gulæ cura ac luxu indulserit, quã hæc nostra, qui eius causa (vt

vt ait Musonius, & post illum no-
r Hieronymus) terrā percurrimus,
maria & vt mulsum, vinum pre-
ofusq́ue cibus fauces nostras tran-
at, totius vitę opera, desudamus, tot
odò apud nos popinę, tot ganeę, tot
natonum & luparum taberna, vbi
omines edacitate, ebrietate, & libidi-
e perduntur, vt sæpè non absque ma
no reipub. detrimento tota deuorēt
bsumantq́; patrimonia, tot modò re-
erta ferculorū genera, tot obsoniorū
ondimenta, tot mensarum leges, ri-
us & cæremoniæ, vt Asiotorum, Mi-
esiorum, Sybaritarum, Tarētinorū:
ræterea Sardanapali, Xerxis, Claudij,
Tyberij, Vitellij, Heliogabali, Galieni
mperatorum, aliorumq́; illorum ve-
terum heluonū (quos omnes delicijs,
luxu ac voluptate popinæ, cæteris na-
tionibus ac hominibus præstitisse nar
rant historici) opipara conuiuia peni-
tùs sordida, incondita, rusticanaq́; e-
uasura sint, si cum ijs nostris cōuiuio-
rum apparatibus conferantur. Prętere-
ea nihil actum est cibi & potus elegā-
tia, nisi simul etiam adsit abundantia
vsq; ad fastidium, & quæ vel Herculē
inebriet, qui eadem sæpius naui & ve

hebatur & potabat, ac cibi facieta
Crotomensem Milonem, & Aureli
ni phagonem expleat, quorum ille
ginta panes vna cœna præter reliqu
cibos comedere solitus erat, alter vn
die ante Aureliani Cæsaris mensa
aprum integrum, centum panes, ve
uecem & porcellum deuorauit: bibi
autem in infundibulo apposito plu
o, ca: hæc hodie apud nos receptissim
sunt in rusticanis illis publicis conui
uijs, & templorum dedicationibus
cæterisq; eorum festis: diceretis Orgia
Bacchi celebrari, tã sunt illic omnia
furore, cruore, & multiplicibus gulæ
ebrietatisque flagitijs commaculata:
tum Centaurorum conuiuia, à quib.
sine cicatrice nemo reuertitur, illic
spectaretis, & qualem de Erisichthone
voracitatem describit Ouid. hoc car-
mine:

Nec mora, quod pontus, quod terra,
quod educat aer,
Poscit & appositis queritur ieiunia
mensis.
Inq; epulis epulas quærit, quodq; vr-
bibus esse,
Quodque satis poterat populo, non
sufficit vni,

Plus.

Iusq; cupit, quo plura suam dimittit
in aluum.
Atque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosq; ebibit amnes,
Atque rapax ignis non vlla alimenta recusat.
Innumerasq; faces cremat, & quo copia maior
Est data, plura petit, turbaque voracior ipsa est.
Sic epulas omnes Erisichthonis ora prophani
Accipiunt poscuntque simul, cibus omnis in illo
Causa cibi est, semperq; locus fit inanis edendi.

Erant olim apud Græcos, deinde etiam apud Romanos athletæ homines voracissimi, sed horum infamia tandem etiam à viris consularibus & imperatoribus victa est: nam Albinus qui quondam rerum potiebatur in Gallia, centum persica, denos pepones, quingentas ficus passurias trecentas ostreas vna cœna deuorauit: & Maximinus Imperator, qui Alexandro Mammeæ filio successit,

quadraginta libras carnis vna die cō-edit, bibitque vini amphoram: continet autem amphora quadraginta octo sextarios. Geta etiam imperator tam perditi luxus traditur, vt dapes per alphabetum inferri iusserit, seseq; triduanis epulis ingurgitarit. Iam verò (quod scelus impium magis) cum Deus & natura cibum nobis potumq; salutis ac fortitudinis causa præpararent, nos contrà varijs obsoniorum artificijs illis abutimur ad voluptatem, & supra humanæ naturæ capacitatē ingurgitamus corporibus nostris, immedicabiles morbos inde contrahentes, quo palàm videmus verum esse q͏ ait Musonius, dominos seruis, vrbes rusticis, inopes opulentiorib. & quosque, qui vilioribus obuiisq; vtuntur alimentis, cæteris esse robustiores, valentiores, fortiores, labores melius tolerantes, minusq; in ijs defatigari, ægrotari autem rarissimè, neque vllos magis vexant graues illę ægritudines, puta, hydrops, podagra, morphea, colica & consimiles, quàm qui simplicē victum contemnentes, ex coquinarū officinis viuunt, contrà verò, qui simplici contenti victu magis incolumes

cerni.

cernimus. adſtipulatur iſti etiam Cor nel. Celſus, qui homini, inquit, vtiliſſimus cibus, eſt ſimplex, aceruatio ſoporum peſtifera, & condita omnia duabus de cauſis inutilia ſunt, quoniam & plus propter dulcedinem abſumitur, quàm modo par eſt, tum ægriùs conqueritur. Multi pręterea grauiſſimi viri authoresque, hęc gulæ irritamenta, obſeruatorumque artificioſam voluptatem deteſtati ſunt, ſed & alij, qui religionis nomine, nedum gulam, nedum luxum, ſed & cibos nonnullos, quos Deus creauit ad veſcendum, deteſtantur, abſtinentes carnibus: vino autem, in quo, vt ait Apoſtolus, eſt luxuria, ipſis Epicureis capaciores, abſtinere, & ieiunare ſe dicentes, cum ſe omni piſcium genere, & optimo quouis vino oppleuerint, ad quę labra, & linguas, & dentes, & ventres armata circumferunt, non tamen loculos, ſed de his ſatis, quin à cibaria ad gebericam, hoc eſt, alcumiſticam coquinam, quę non minores decoquit opes, quàm popina, modò vadamus.

DE ALCVMISTICA.
Cap. XC.

ALcumiſtica itaque, ſiue ars, ſiue fucus, ſiue naturæ perſecutio dici debeat, profectò inſignis eſt, eademque impunis impoſtura, cuius vanitas eo ipſo ſe facilè prodit, cùm polliceatur, quæ natura nullo modo pati poteſt, nec attingere: cū tamen ars omnis non poſſit naturam ſeparare, ſed illam imitatur, & longis paſſibus ſequitur, & multò fortior ſit vis naturæ, quàm artis. Alcumiſtica autem.

Ars ſuſpecta probis, ars ipſa inuiſaque multis,
Inuiſos etiam cultores effecit artis,
Mendaces adeò multi manifeſtè vidētur,
Qui ſeipſos, aliosq; ſimul fruſtrantur inertes.

Dum rerum vertere ſpecies tentāt, ac benedictum quēdam Philoſophorum, vt vocāt, lapidem fabricare præſumunt, quo Midæ inſtar, contracta omnia corpora, ilicò in aurum, argētumve permutetur, quin etiam è ſummis inacceſſisq; cælis quintam quā-

dam

dam essentiam deponere nituntur, quæ iam nō solùm plures, quàm Crœsi diuitias, sed & depulso senio reiuuenescentiam, perpetuamq; sanitatem, ac tantum non immortalitatem, vnà cum ingentibus opibus nobis pollicentur.

At nusquam totos inter qui talia curant,
Apparet vllus, qui re miracula tanta comprobet.

Sed medendi aliquot experimētis, tum ex cerussa, purpurissa, stibio, sapone, consimilibusq; pigmentis, ac mulieribus fucis, vetularumq; incrustationibus, & cuiusmodi sacræ literæ vocant vnguenta meretricia: stipem corrigant, quo gebericam instituant officinam, vnde in prouerbium demum abijt: Omnis Alcumista, vel medicus, vel saponista, credulorum hominum aures vrbis ditant, pecunia inanes, vt reddant loculos. Et quibus ipsi spondent diuitias, ab his drachmas petūt. Hinc se palàm prodit hanc artem esse nullam, sed ingentes nugas, & insanæ mentis inania commenta. Inueniunt tamen tantæ felicitatis percupidos homines, quib⁹ miro ingenio

sese

ſeſe maiores diuitias conſecuturos in hydrargyrio, quàm matura prēſtet in auro perſuadeant, & quos iam terque quaterq; deceptos, ſemper nouis præſtigijs incautos denuò fallant, & prodigioſa hac impoſtura cogant follib⁹ aurum impellere fornacibus, nulla dulcior inſania, quàm fixum volatile tum volatile fixum fieri poſſe credere: ſic deterrimi carbones, ſulfur, ſtercus ac venena, lotia, & omnis dura pœna eſt vobis melle dulcior, donec prædijs, mercibus, patrimonijs omnibus decoctis, & in cinerem, & in fumum conuerſis, dum longi laboris præmia, & naſcituros fœtus aureos, perpetuāque cum reiuueneſcentia ſanitatem ſibi molliter pollicentur, deuoratis multo tempore & ſumptib⁹, tum primum vetuli annoſi, pannoſi, eſurientes, ſemper ſulfur olentes, & inter carbones atra fuligine ſordidi, aſſiduaq; argenti viui contrectatione paralytici, ſolius naſi affluentia diuites: cæterùm adeò miſeri, vt pro tribus aſſibus etiam animā venalem habeāt, quam metallis inferre conabantur metamorphoſim, in ſeipſis experiuntur, effecti iam ex alcumiſtis cacochimici,

ex

ex medicis mendici, ex saponiſtis cauponiſtæ, ludibriumque populi, ſtultitiaque patens, & fabula vulgi, & qui iuniores in mediocritate viuere contempſerunt, per omnem vitam alcumiſtarum fraudibus expoſiti, iam ſenes facti, in ſumma paupertate mendicare compelluntur, ac in tanta calamitate conſtituti, pro fauore & miſericordia, inſuper contemptu, riſumq; reportant, paupertateque coacti ſæpè ad malas artes, & monetę adulterationem, aliaq; falſificia degenerāt: ideoque hæc ars non modò à Repub. Romanis legibus pulſa, ſed etiam ſacrorum Canonum decretis in tota Chriſtiana Eccleſia prohibita eſt, quod ſi & hodie omnibus, qui abſque ſingulari principis indulto alcumiſticā exercēt, regno ac prouincijs interdiceretur addita etiā bonorū proſcriptione, corporisq; afflictione, profectò non tot adulterinos nūmos haberemus, quibus hodie fraudantur fermè omnes magno Reipublicæ detrimento.
Hanc ob cauſam puto Amaſim Regem Aegyptijs olim legem tuliſſe, qua cogebatur vnuſquiſque deſtinato magiſtratui rationem reddere, quo

ſe

se foueret artificio, quod qui non faceret, pœna illi erat extremum supplicium. Permulta adhuc de hac arte (mihi tamen non admodum inimica) dicere possem, nisi iuratum esset (quod facere solent, qui mysterijs initiãtur) de silentio. Eoq; præterea à veteribus Philosophis, atque scriptoribus, tam constantissimè religioseque obseruato, vt nullus vspiam probatæ authoritatis Philosophus, ac fidus scriptor cõperiatur, qui huius artis alicubi, vel solo verbo meminisset, quæ res plerosque induxit, vt crederent omnes eius artis libros, recentiori æuo iam pridem confictos; cui non modicum adstipulatur ipsa authorum Giberis, Morieni Gilgilidis, ac reliquæ eorum turbæ obscura, & à nullis alijs celebrata nomina, cùm rerum quibus vtuntur absona vocabula, tum sententiarum ineptitudo, philosophandiq; ratio peruersa. Sunt tamẽ qui aurei velleris pellem interpretentur fuisse librum Alcumisticum, veterum more in pelle conscriptum, in quo auri conficiendi scientia contineretur, eiusmodi libros apud Aegyptios, qui huius artis peritissimi fuisse dicebantur, cũ

Diocletianus magna diligentia conquisisset, omnes exussisse legitur, ne cõparatis diuitijs, auriq; copia fidentes Aegyptij, Romanis aliquando bellũ inferre auderent, atque exinde hanc artem publico Cæsaris edicto, semper habitam flagitiosam, verùm nimis longum foret, narrare omnia huius artis stulta mysteria, ac inania ænigmata, de leone viridi, de ceruo fugitiuo, de aquila volante, de stulto saltante, de dracone caudã suam vorante, de bufone inflato, de capite corui, deq; illo nigro nigrius nigro, de sigillo Hermetis, de luto stultitiæ (sapientiæ dicere debui) ac similib9 nugis innumeris. Deniq; de illo vnico solo, præter quod non est aliud, vbique tamen reperies benedicto, sacratissimi Philosophorum lapidis subiecto, videlicet, pene nomen rei effutiui, cũ periurio sacrilegus futurus, dicam tamen circũlocutione, sed obscuriore, vt non nisi filij artis, & qui huius mysterijs initiati sunt, intelligant. Res est quæ substãtiam habet, nec igneã nimis, nec prorsus terream, nec simpliciter aqueam, nec acutissimam, nec obtusissimã qualitatem, sed medicorũ & tactu leuem,

& quodammodo mollem vel ſaltem non duram, non aſperam, quin & geſtu quodammodo dulcē, olfactu ſuauem, viſu gratam, auditu blandam atque iucundam, cogitatu latam, plura dicere non conceditur, atque ſunt tamen ijs maiora: ſed ego hanc artem (ob eam, quę ſecum mihi familiaritas eſt) illo honore potiſſimè dignam cenſeo, quo probam mulierē definit Thucydides, illam inquiēs optimam eſſe, de cuius laude vel vituperio minimꝰ eſſet ſermo. Illud duntaxat addam, alcumiſtas omnium hominum eſſe peruerſiſſimos, ſiquidem cum præcipiat Deus, in ſudore vultus veſcēdum eſſe pane ſuo, & alibi dicat per Prophetā: Labores manuum tuarum quia manducabis, ideò beatus es, & benè tibi erit: hi diuini præcepti promiſſęq; beatitudinis contemptores procul laborare, &, vt aiunt, in opere mulierum & ludo puerorum aureos mōtes moliūtur. Non inficior ex hac arte multa admodū egregia artificia ortum habere traxiſſeq; originē. Hinc acieri, cinnabrij, minij, purpuræ, & quod aurū muſicum vocāt, aliorumq; colorum temperaturæ prodierunt, hinc aurichalcū
&

& metallorum omnium mixtiones, glutimina, & examina, & sequæstrationes debemus, bombardæ formidabilis tormenti inuentum illius est, ex ipsa prodijt vitrificatoria nobilissimū artificium, de qua Theophilus quidā pulcherrimum librum conscripsit. Narrat autem Plinius, Tiberij Cæsaris tempore excogitatum vitri temperamentum, quo flexibile & ductibile fieret, sed eius officinam à Tiberio abolitam, quin ipsum quoque tantæ industriæ artificem (si Isidoro creditur) neci datum, idque factum, ne aurum pro vitro vilesceret, & argento atque æri sua præmia detraherentur. Sed de ijs satis.

DE IVRE ET LEGIB. Cap. XCI.

RESTAT nunc de iuris scientia dicere, quæ solam se iactat inter verum & falsum, æquū & iniquum, fas & nefas scire discernere, cuius facultatis hodie principes sunt Papa, & Imperator, qui gloriantur se habere iura omnia in scrinio pectoris

sui

sui recondita, quib⁹ pro ratione suffi-
cit sola voluntas, cui⁹ arbitrio omnes
scientias, & artes, & scripturas, & opi-
niones, & quęcunq; hominũ opera iu
dicare, & regere præsumunt. Hinc fir-
miter præcipit Leo papa omnib. Chri
sti fidelibus, vt nemo in Ecclesia Dei
quicquam vel quenquam iudicare, iu
stificare, aut aliquid discutere præsu-
mat, nisi sanctorum conciliorũ cano-
num, & decretaliũ (quorum caput est
Papa) authoritate: atq; ne nobis vti li
ceat, nec doctissimorũ, nec quorum-
cunq; etiam sanctissimorũ theologo-
rum determinatione, nisi in quantũ
Papa permittit, & suis canonib. autho
rizauerit: sed & alibi adhuc præcipit
canon, ne aliud volumen, vel quicun
que liber per theologos (imò per vni-
uersum mundum, ait) recipiatur: nisi
ille, qui per Ecclesiã Romanam Papæ
canonib⁹ comprobetur. Simile ius prę
tendit Imperator in philosophiam, ac
medicinam, cæterasq; scientias, nulli
disciplinæ permittens aliquid autho-
ritatis, nisi quantum illis conceditur
per sui iuris peritiam, ad quam, vt ait,
quotquot sunt scientiæ & artes, si cõ-
parentur, sunt tanquam viles, & parũ
vtiles.

vtiles. Hinc Vlpianus ait: Lex est rex omnium humanarũ, & diuinarũ rerum, cuius virtus est, vt ait Modestin9, imperare, permittere, punire, vetare, quibus dignitatibus nullum munus maius inuenitur: & Pomponius in legibus definit eam esse inuentũ, & donum Dei, & dogma sapientum omnium: quia prisci illi legislatores, quo decretis suis apud rude vulgus authoritatem cõciliarent, finxerunt se dijs edoctos illis præscribere. Sic Aegyptijs Osiris à Mercurio, Zorastes Bactrianis & Persis ab Oromazo, Chariundas Carthaginensibus à Saturno, Solon Athieniensibus à Minerua, Zantrastates apud Arimaspos à bono numine, Zamolxis Schytis à Vesta, Minos Cretensibus à Ioue, Lycurgus Lacedæmonijs ab Apolline, Numa Pompilius Romanis à Nympha A Egeria. En videtis modo cuiusmodi hæc iuris scientia in omnes alias sibi imperium arrogat, exerceatque tyrannidem, ac quomodo se omnibus reliquis disciplinis, tãquam Deorum primogenitam præferens illas tanquam viles, ac inanes aspernatur, cũ tamen ipsa tota atque omnis non ni-

si ex caducis infirmissimisq; hominũ commentis & placitis constituta, omnium quæ sunt tenuissima, & ad omnem temporis status principis mutationem, conuertibilis existat: quę primam suã ab ipso primi parentis (omnium malorum nostrorum causa) peccato traxit originem. A quo lex corruptæ naturæ (quod ius naturale dicũt) prima prodijt, cuius egregia illa decreta: Vim vi repellere licet. Frangenti fidem, fides frãgatur eidem: Fallere fallentem non est fraus. Dolosus doloso in nullo tenetur. Culpa cum culpa cõpensari potest Male meriti nulla debent iustitia, nec fide gaudere. Volenti non fit iniuria. Licitum est contrahentibus se decipere. Tantum valet res, quantum vendi potest. Item, vt liceat sibi consulere cum damno alterius. Ad impossibile neminem obligari. Item, si te vel me confundi oporteat, potius eligam te cõfundi, quàm me. Et eiusmodi plura, quæ postea scripto inter leges relata sunt. Denique lex naturæ est, non esurire, non sitire, non algere, non vigilijs, non laboribus macerari. Quæ omnem religionis pœnitentiam, pœnitentiæque

opera

tera depellens, Epicuream volupta-
m,pro summa statuit felicitate. Ex-
de verò ius gẽtium emersit, ex quo
imum bella,cędes, seruitutes, orta
stinctaq; rerum dominia sunt. Por.
ius ciuile ꝓdijt seu populare,quod
pulus aliquis sibi proprium consti-
it. Ex quo tot emanarunt in homi-
s litigia,vt testibus ipsismet legib.
ura facta sint negocia,quàm rerum
bentur vocabula. Nam cum homi-
s proni essent ad dissentiendum,ne
ssarium,vt dicunt, erat iustitiæ ob-
ruandæ per leges promulgatio: vt
alorũ sic coerceretur audacia, & in-
r improbos innocẽtia tuta réddere-
r,&boni quiete viuerẽt inter malos
tq; hęc sunt illa tã insigni iuris prin
pia, in quo legislatores fuêre penè
numeri. Quorũ primus Moyses,qui
ges scripsit Iudęis,quo tempore etiã
egyptijs leges tulit Cecrops:pòst Phe
neus primus omnium leges dedit
ræcis: rursus Aegyptijs leges dedit
ercurius Trismegistus:deinde Dra-
n & Solon Atheniensibus & Lycur
us Lacedæmonijs,& Palamedes pri-
us leges tulit bellorum,ad iudican-
um exercitum, Romanis verò pri-

mus leges tulit Romulus, quæ curiatæ appellatæ sunt, post quem Numa Pompilius leges tulit religionum, & cæteri per successum Romani Reges suas leges dederunt, quæ omnes Papyrij libris postea descriptæ fuerunt, vnde ius ciuile Papyrianum nomē sumpsit. Post hos ius duodecim tabularū prodijt. Item ius Flauianum, ius Helianum, lex Hortensia, Honorarium ius prætoris, item plebescita, senatusconsulta, ius magistratuum & consuetudinis, deniq; vis iuris constituēdi principi data: præterea iurisconsultos illos innumeros, quorum bonam partem recenset lex secunda de origine iuris. Qui verò ius ciuile in volumen redigere conati sunt, ex his primus hoc attentauit Cn. Pompeius, deinde Caius Cæsar, sed præuentus vterque bellis ciuilibus, immaturaque morte, non potuerunt perficere. Tandem veteres illas leges innouauit Cōstantinus, sed & Theodosius minor in codicem ab eo nuncupatum redegit: tandem Iustinianus hunc, qui hodie in vsu habetur, codicem edidit. Iuris autem ciuilis tota authoritas penes populum ac principes est, neq; aliud

iud eſt ius ciuile, quàm quod homines communi conſenſu volunt. Hinc Iulianus ait, leges non alia de cauſa nos ligare, quàm quod iudicio populi receptæ ſunt: qui communi conſenſu omne imperium ac poteſtatem in principem contulit, vnde ſi quid populo ac principi placuerit, hoc tū per conſuetudinem, tum per conſtitutiones iuris habet vigorem, etiamſi error videatur vel falſitas: nam communis error facit ius, & res iudicata veritatem. Quod Vlpianus nos docuit his verbis, videlicet ingenuum accipi debere etiam eum, de quo ſententia lata eſt, quamuis reuera fuerit libertinus, quia res iudicata pro veritate accipitur. Apud eundem legimus Barbarium quendam Philippum, cum ſeruus fugitiuus eſſet, Romæ præturam petijſſet, qua functus, ac tandem agnitus, receptum fuit, nihil eorum immutari, quæ ſeruus in tantę dignitatis velamento geſſerit. Et alibi ſenex ruſticus imperatoris authoritate in tantum veneratur, quod iuriſperitus ex verbis illius argumentari iubetur. Paulus quoque Romanorum iuriſconſultiſſimus hodie, inquit,

propter vsum imperatorum, si in arg-
to relatum sit candelabrum argen-
teum, argenti quoque esse nõ autem
suppellectilis, quoniam error ius fa-
cit. Idem de legibus & senatusconsul-
tis palam fatetu , non omnium , qua
à maiorib. constituta sunt, rationem
reddi posse. Hinc ergo scimus iam o-
mnem iuris ciuilis prudentiam, ex so-
la hominum opinione voluntatéqu
dependere, nulla alia ratione vrgent
quàm vel honestate morum, vel com-
moditate viuẽdi, vel authoritate prin-
cipis, vel vi armorum : quæ si conser-
uatrix bonorum & malorum vinde
existat, bona disciplina est , finaliter
pessima res, propter iniqua , quæ ma-
gistratu ac principe negligente, vel to-
lerante vel probante fiunt. Quinimo
Demonactis sententia erat, leges om-
nes inutiles & superuacuas esse, vt qu
nec bonis nec malis rogentur, cum il
li non egeant legibus, hi verò per ea
dem nihilo fiant meliores. Prætere
cum apud Liuium fateatur Cato, vi
vllam legem ferri posse, quę omnibu
commoda sit, & ex qua non sæpissim
contingat æquitatem cum rigore iu
ris pugnarę, ipse etiam Aristoteles i
Eth

Ethicis ſuis definiēs æquitatē, vocat il lam correctionem iuſtæ legis, qua par te deficit, quòd generatim lata eſt, nōne ergo iam hoc ipſo ſatis oſtenditur, totam iuris iuſtitiæq; vim non tam à legibus, quàm à iudicis probitate æquitateq; dependere?

DE IVRE CANONICO. Cap. XCII.

A Iure Ciuili dimanauit ius canonicum ſiue pontificium, ꝙ pleriſq; ſacroſanctiſſimum videri poſſet, tam ingenioſę auaritiæ præcepta ac rapiendi formulas ſpecie pietatis adumbrat, cum tamen pauciſſima in eo ſtatuantur ad pietatem, religionem, ac Dei cultum, ſacramentorumq; ritus ſpectantia, taceo, quod nonnulla Dei verbo contraria aut repugnantia. Cætera omnia nō niſi iurgia, lites, faſtus, pompæ, tum quæſtus ac lucri negotia, pontificumq; Romanorum placita, quibus neq; ſatis ſunt, qui olim à ſanctis patribus conditi ſunt canones niſi his continuò accumulent noua decreta, paleas extravagantes, declaratorias, cancellariæ re

gulas, vt nullus ſit condendorum canonum finis, neque menſura, quæ vna omnium Romanorum pontificũ ambitio atq; libido eſt, condendorum ſcilicet nouorum canonum, quorum eouſque excreuit arrogantia, vt angelis cælorum præciperent, & ex inferno ſublata præda rapinam facere præſumerent, & in mortuorũ manes manum mitterent, etiam in diuinam legem, interpretando, declarando, diſputando nonnunquam tyrannidem exercerent, ne quid plenitudini poteſtatis ſuæ poſſet deeſſe aut derogari. Nonne Clemens Papa in bulla, quæ hodiè adhuc Viennæ Limonis Pictauij in priuilegiorum ſcrinijs plumbata ſeruatur, præcipit angelis de cælo, quod animam peregrinantis Romã pro indulgentijs & decedentis à purgatorio abſolutam ad gaudia perpetua introducant? inſuper inquiens, nolumus, quòd pœna inferni ſibi aliquatenus infligatur, concedens inſuper cruce ſignatis ad eorum vota, tres aut quatuor animas, quas vellent è purgatorio poſſe eripere, quam erroneam intollerabilemque temeritatẽ, ne dicam, propè hæreſim, tunc Pari-
ſienſis

ſienſis ſchola palam deteſtata eſt atque corripuit, ſed & fortaſſis pœnitẽs hodiè, quod nõ hyperbolicum illum Clementis zelum , pio aliquo commento interpretati ſunt, vt res valeret potiùs, quàm periret, cùm propter eorum affirmare vel negare nihil mutatur in re, & authoritate ſummi Pontificis, cuius canones & decreta ipſam theologiam totam ſic adſtrinxerunt, vt nullus quantumcunq; contentioſiſſimus theologus quicquam audeat ſtatuere, ne dum opinari aut diſputare à pontificum canonibus diuerſum, abſque proteſtatione & venia , ceu de Rufo canit Martialis:

Quicquid ait Rufus, nihil eſt niſi venia Rufo,
Si gaudet, ſi flet, ſi tacet, aut loquitur.
Conat, propinat, poſcit, negat, innuit, vna eſt
Venia, ſi non ſit venia, mutus erit.

Ex horum præterea canonibus & decretis didicimus Chriſti patrimonium eſſe regna , aſtra , donationes, fundatiões, allodia, opes ac poſſeſſiones, ac ſacerdotium Chriſti Eccleſiæque primatũ eſſe imperium, regnũ; &

gladium Christi esse iurisdictionem ac potestatem temporalem: & petram Ecclesiæ fundamentum esse personā pontificis, episcopos esse Ecclesiæ nō ministros modò, sed capita & bona Ecclesiæ esse nō modò doctrinam Euangelicam, ardorem fidei, contemptum mundi, sed vectigalia, decimas, oblationes, collectas, purpuram, mitras, aurum, argentum, gemmas, prædia, pecunias, potestatem, summi pontificis esse gerere bella, dissoluere fœdera, soluere iuramenta, absoluere ab obedientia, & domum orationis facere speluncam latronum, ita quod papa potest deponere Episcopum non sine causa, quòd potest dare rem alienam, quòd non potest committere Simoniam, quòd potest dispensare contra votum, contra iuramentum, contra ius naturale, & nemo habet illi dicere, cur ita facis? posse insuper graui, vt dicunt alia de causa dispensare cōtra totum Nouum Testamentum, etiam ad tertiam partem & vltra fidelium animas in infernum protrahere. Episcoporum verò officium esse iā non prædicare verbū Dei, sed datis alapis confirmare pueros, conferre ordines,

dines, dedicare templa, baptizare campanas, consecrare aras & calices, benedicere vestes & imagines: quibus verò super hæc altius ingenium est, ij relinquentes illa, nescio quis titularib. Episcopis, ipsi regum funguntur legationibus, illorum præsunt oratorijs, aut comitantur reginas, magnam satis & grandem ob causam excusati ne seruiant Deo in templis, si magnificè venerentur regem in aulis. Ex ijsdē fontibus prodierunt cautelæ istæ quibus hodie citra Simoniam episcopatus & beneficia emuntur venduntúrque, & quicquid præterea est nundinationū & monopoliorum in gratijs, in condonationibus, in indulgentijs, in dispēsationibus & similibus rapinarū formulis, à quibus etiam in gratuitis ab ipso Deo factis peccatorum remissionibus precium statutum est, & inferorum pœnis inuentum est lucrum: insuper huic iuri debetur ementita illa Costantini donatio, cum reuera atq; contestante verbo Dei, nec Cæsar sua relinquere, nec Clerus, quæ Cæsaris sunt sibi debeat vsurpare, sed ex multis admodum ambitionis, superbiæ ac tyrannidis legibus duntaxat aliquas

vobis referam, quæ ijs, quę nunc diximus faciant fidem. Scrutamini igitur si libet in antiquis decretalibus cap. Significasti, &c. venerabilem de elect. c. solite de ma. & obed. c. cum olim de priuileg. c. si summus pontifex de sen. ten. exc. c. Inter cætera de off. iud. ord. Deinde in sexto decret. quem compilauit Bonifacius octauus, videte quid loquatur in illius prologo: & in ca. 1. de immunitate Ecclesiarū, neq; cedit istis illa arrogantissima Clementina pastoralis de sent. & re iud. cum extrauagante Ioan. 22. quæ incipit: Ecclesiæ Romanæ, & alia eiusdem super gentes, & extrauagans Bonifacij 8. vnam sanctam: Ex compilatione denique Gratiani occurrunt nobis, c. Si cuius. d. 14. c. Si omnis. d. 18. c. Sic omnes, & c. enimuerò. c. in memoriā. c. Si Romanorum. dec. 19. c. Omnes d. 22. c. tibi domino. d. 60. c. Cōstantinus. d. 69. & c. Quando. d. 86. & gl. ibid. & c. Si papa. d. 60. Porrò etiam accedunt istis 9. q. 3. c. Cuncta, & c. Conquest 15. q. 6. c. Authoritatē, 17. q. 4. c. Nemini 21. q. 3. Sunt qui 23. q. 5. Omnium & q. 8. c. Omni 30. q. 1. c. Omnia. Hos & horū similes canones qui diligenter examinarit,

minarit, comperiet cuiusmodi sunt illa magna & admirabilia & abscōdita mysteria, quę aliqui Romani pontifices in suis canonib. fructificāt, etiā ea, quæ alicubi dicuntur in scripturis sacris conuertentes, & nonnunquam adulterantes, atque illis suis figmentis adsimulantes & adaptantes, hinc illæ, quas vocant concordantias bibliæ & canonum natæ sunt. Accedūt istis tot rapinarum tituli de palijs, de indulgentijs, de bullis, de confessionalibus, de indultis & rescriptis, de testamentis, de dispensationibus, de priuilegijs, de electionibus, de dignitatibus, de præbendis, de religiosis domibus, de sacris ædibus, de immunitatibus. de foro, de iudicijs & eiusmodi reliquis, denique totum ipsum ius canonicum omnium est inconstantissimum, ac ipso Proteo atque Chamæleonte mutabilius ac Gordionodo magis implicitum, ipsaque Christiana religio, à cuius origine Christus finem imposuit cæremonijs, nunc hoc canonum iure plures habeat, quàm vnquam olim habuerunt Iudęi quorum pondere addito ipsum leue ac suaue Christi iugum nunc redditum

ſit omnium grauiſſimum,coguntur-que Chriſtiani plus ex canonum pręſcripto quàm ex ipſo viuere Euangelio. Tota autem vtriuſque iuris peritia,non niſi circa caduca,fragilia fluxa,inania,ac profana negotia, vulgique commercia atque contumelias, tum circa hominum cædes,furta,compilationes,graſſationes,factiones,conſpirationes,iniurias,proditiones verſatur. Accedunt ad hæc periurationes teſtium,falſifica ſcribarum, præuaricationes cauſidicorum, corruptiones iudicum,ambitiones conſiliariorum rapinæ præſidum,quibus opprimuntur viduę,proſternuntur pupilli, exulant probi,proculcantur pauperes,dãnantur innocentes,atque, vt eſt apud Iuuenalem:

Dat veniam coruis, vexat cenſura columbas.

Et cæci homines, quæ putauerunt ſe per leges & canones poſſe euitare, ſibi protinus parauerunt & incurrerunt,quia non ſunt hæ leges & canones à Deo nec ad Deum,ſed à corrupta hominum natura ingenioq́; profecta,& ad quęſtum & auaritiam excogitata.

DE ARTE ADVO-
catoria.
Cap. XCIII.

IVris autem adhuc aliud eſt exercitium, quã artem vocant placitatoriam ſiue aduocatoriam, vt aiunt, maximè neceſſariam, ars vetuſtiſſima & fraudulentiſſima ſuaſorio cooperimento ſubdole adornata. Quæ non eſt alia, quàm ſcire iudicem perſuaſione demulcere, & ad omne arbitrium vti, ſcire iuribus, vel inuentis gloſſis, ac commentis, leges quaſcunque pro libidine fingere & refingere, vel iniquis quibuſque diuerticulis illas ſubterfugere, aut fraudulentam litẽ prorogare. Sic citare leges, vt peruertatur æquitas, ſic gloſſatorum adſtruere authoritatem, vt ſubuertatur ſenſus legis, mensque legiſlatoris, in hac arte plurimum momenti habet altum vociferari, audacemque, & in litigando clamoſum & improbum eſſe. Isq; habetur aduocatorum optimus, qui plures allicit ad litigandum, & promiſſa ſpe vincendæ litis in iudicium impellit, ſtimulatque impijs conſilijs, qui venatur appellationes, quiq; eſt egre-

aut aliquid omissum dicet, aut falsum, aut fraudem subesse, aut aliam exceptionem opponet, qua instrumẽti, aut notarij fidem impugnet. Atque hæc sunt alia iuris remedia, ad quæ litigantibus confugiendum esse docẽt: hæc illæ vigiliæ, quibus iura subueniri dicunt, ni sit qui malit pugnare quàm litigare. Is enim tantum iuris habebit, quantum potentia sua poterit defendere dicente lege, quoniam potentioribus pares esse non possumus.

DE IVRISPRVDENTIA. Cap. XCV.

HVc spectant etiam vastissimi illi gigantes, qui nobis cõtra Iustiniani edictum, tot glossarũ, commentariorum, expositionum, ingentia innumeraque volumina, vno quoque illorum aliter, & aliter interpretante genuerunt. Præterea tot opinionum procellas, tot vaferrimorum consiliorum, ac cautelarum syluas in felicissima fœcunditate parturierũt, quibus aduocatorum instruuntur, nutriunturque nequitiæ, qui tam cele-

bri illorum iuriſperitorum per ſingu-
las periodos, & (vt vocant) paragra-
phos, nomenclatura pudorem ſuum
obſtringunt, ac ſi non potius rationi-
bus conſtet veritas, quàm confuſis te-
ſtimonijs, ex tam nugantium opina-
torum colluuie adductis, penes quos
tanta laus eſt contentio, atque diſcor-
dia, vt qui non diſſenſerit ab alijs, qui
neſcierit nouis opinionibus aliorum
dictis cõtradicere, ac iudicata omnia
in dubium reuocare, & benè inuentas
leges per ambiguas expoſitiones, ad
ſua figmenta adaptare, is parum vel
nihil doctus habeatur. Hinc tota illa
iuris prudentia facta eſt conſiliũ per-
uerſum & ſubdolum rete iniquitatis:
hæc ſunt ingenia, hæ artes, quibus ho
die regitur orbis Chriſtianus, quibus
conſtituuntur imperia, & regna, &
principatus populorum, atque ex his
nebulonibus deliguntur principum,
pontificumque officiales, atque par-
lamentarij, iſti ſenatores & præſides,
ac ſi qui iniqui hactenus fuerint ad-
uocati, æquiores futuri ſint iudices,
atque tandem capita regnorum ſunt.
Hi etiam regibus ſuis, vt Ioui quon-
dam Titanes, formidabiles. Porrò ex
his

his prodeunt tandem Cæſarum, Regumq; vētricoſi iſti archiſcribæ, ac circumpurpurati cancellarij, quibus rerum ſumma commiſſa eſt, qui principum placita, dona, beneficia, officia, dignitates, reſcripta, diplomata: præterea ius, fas, leges, æquum, & honeſtum, omnia venalia habent, & abs ſe mercari compellunt. Ex quorum arbitrio regum numerantur amici & inimici, quos pro libidine ſua nunc fœderibus iungunt, nunc rurſus funeſtis bellis committunt. Atque cum ipſi ex infima plebis fece ſordidiſſima vocis proſtitutione, ad tantum dignitatis culmen conſcenderint, ad tantum ſimul audaciæ ſcelus euehuntur, vt audeant nonnunquam proſcribere principes, & vel abſque ſenatuſconſulto, ac vel indicta cauſa damnare capitis, mutandiſque regnorum ſtatibus authores ſunt, ipſi interim tumentes furtis, & latrocinijs ſuis.

DE ARTE INQVIſitorum.

Cap. XCVI.

SPectant ad hunc cetum etiam ordinis prædicatorum hæreticorum inqui-

inquiſitores, quorum iuriſdictio cùm tota in theologicis traditionibus, & ſacris Scripturis fundata eſſe deberet, ipſi tamen hanc omnem ex iure canonico, & pontificijs decretis, ac ſi papam errare impoſſibile ſit, crudeliſſimè exercent, ipſam ſcripturam ſacram, velut mortuam literam, & non niſi vmbram veritatis à tergo relinquentes, quin & veluti hæreticorum, vt aiunt, ſcutum, & propugnaculum procul reijciunt. Neque etiam antiquorum doctorum, patrumque traditiones recipiunt, dicentes, quia falli poſſunt, & fallere, ſed vnam Romanam Eccleſiã quæ, vt dicunt, errare non poteſt, cuius caput papa eſt, eiusque curiæ ſtylum, ſibi ſcopum fidei præfigunt, nõ aliud cum inquirendo expoſtulantes, quàm ſi credat in Romanam Eccleſiam, quod ſi affirmarit, ilicò dicunt, Eccleſia Romana hanc propoſitionem, aut hæreticam, aut ſcandaloſam aut piarum aurium offenſiuam, aut Eccleſiaſticæ poteſtatis derogatiuam damnat, moxque ad palinodiam, & reuocationem compellunt. Quod ſi tunc inquiſitus opinionem ſuam ſcripturæ teſtimonijs alijſue rationibus

tueri conetur, interrumpentes ſtrepitu iratis buccis, dicũt non eſſe illi negotium cum bacca laureis & ſcholaribus ad cathedram, ſed cum iudicibus ad tribunal, non eſſe ibi litigandum & diſputandum, ſed ſimpliciter reſpõdendum, ſi velit ſtare decreto Romanæ Eccleſiæ & opinionem ſuam reuocare, ſin minùs, faſciculos & ignem oſtendunt, inquientes, cum hæreticis non argumentis & ſcripturis, ſed faſciculis, & igne decertandum, hominemque nec pertinaciȩ alicuius conuictũ, nec meliora edoctum contra conſciẽtiam ſuam ſua abiurare compellunt, quod ſi nolit, veluti Eccleſiæ deſertorem ſæculari foro tradunt, vt comburatur, dicentes cum Apoſtolo: Auferte malum de medio veſtri, tanta olim fuit Eccleſiæ manſuetudo, pontificũque clementia, ſicut in 4. diſtinctione de conſecratione compilauit Gratianus, vt nec relapſos in Iudaiſmum capite punirent, nec blaſphemos ſupplicio afficerent: ipſeque Berengarius in abominabilem hȩreſim relapſus, non ſolùm non occiſus eſt, ſed nec archidiaconi dignitate priuatus eſt. At hodie in minimum errorem prolapſus,
plus

plus quàm capitis reus agitur, & ab istis inquisitoribus nonnunquã pro minimo crimine traditur incendio: forte expedit hodie Ecclesiæ tam seuera animaduersio, modò interea non occidat germana pietas: sunt hæreticę prauitatis inquisitores, nõnunquam ipsimet praui, possuntque etiam esse hæretici, quæ res nouæ constitutionis Clementi occasionem præbuit, debẽt ergo inquisitores contra hęreticos, nõ per tenebricosa argumenta, & rixosos syllogismos, sed per verbum Dei, de fide Catholica disputare, & hæreticum per sacras literas conuincere, deinde iuxta canonum documenta, & sacrorum conciliorum constitutiones negotium terminare, & inquisitum ad fidem orthodoxam reducere, aut hæreticum declarare. neque enim hæreticus est, qui temerarius non est, nec fautor hæreticorum cẽsendus est, qui innocentem criminis, & indamnatũ hæreseos defendit, quo minùs ad iniquorum aliquot inquisitorum, imò rapacium authorũ tribunal, & in locum non tutum tradatur, dilacerandus. Iam verò etiam cùm iure expressè cautum sit, inquisitores nec cog-

noscen-

noscendi potestatem, nec iurisdictionem vllam habere super quauis hęresis suspicione, defensione, receptatiõe vel fauore, vbi & quomodo non constat manifestè, quod ibi sit hæresis expressa & explicitè condemnata, tamẽ isti sanguisitibundi vultures, vltra priuilegia officij inquisitionis sibi concessa, contra iura & canones, sese iurisdictioni ordinariorum ingerũt, arrogantes sibi iurisdictionem pontificũ, in ea quæ non sunt hæretica, sed duntaxat piarũ aurium offensiua, aut scãdalosa, aut alio quouis modo circa hęresim erronea, & in rusticas mulierculas crudelissimè sæuiunt, quas sortilegij, aut maleficij accusatas, denunciatásve, sæpè nullis iuridicis iudicijs pręcognitis, atrocibus, enormibusq; tormentis exponunt, donec extortis nunquam cogitatis confessionib. habeant quod condemnent, & tunc verè inquisitores sese agere putant, quando non desistũt ab officio, donec misera sit cõbusta, aut inquisitori manũ inaurarit, quo miseriatur, & tanquã tormentis sufficienter purgatam, absoluat: potest enim inquisitor, non rarò pœnas mutare, de corporali, in pecuniariam, & suo

suo inquisitionis officio applicare, nde illis non modicũ lucrum est, ha entq; ex miseris illis non paucas quę nnuũ censum illis pendere cogũtur, e denuò rapiantur ad inquirẽdum: ræterea cũ bona hæreticorum Fisco roscribũtur, etiã inde nõ parua præ- a est inquisitori, sola deniq; accusa- o, aut denunciatio, vel leuissima et- am suspicio hæresis, aut sortilegij, ip- q; inquisitoris citatio, infamiã an- exam habent, cuius integritati non isi data inquisitori pecunia, consuli ur, atq; illud nonnihil est. Hac caute- ,dũ essem ego in Italia, pleriq; inqui itores in ducatu Mediolanensi mul- as honestissimas matronas, etiam ex obilioribus vexârunt, ingentemque ecuniam à timidulis, territisq; clàm munxerunt. Tandem cognita frau- e à nobilib9 malè mulctati sunt, vix- que gladium & ignem euasère. Fuit mihi olim cùm apud Mediomatricos Reipublicæ à consilijs aduocatus prę- essem, grauis admodum cum inqui- itore pugna, qui rusticam muliercu- am ob futiles quasdam & iniquissi- mas calumnias in suam carnificinã & n locum non debitũ, homo nequam
nequiter

nequiter traxit, nõ tam inquirẽdam, quàm trucidandam: hanc ego cum tuendam suscepissem, ostendissemq́; in ipsis actis nihil esse indicij, quod ad quæstionem faceret, ille in faciem resistens: Est, inquit, vnum sufficientissimum, nam mater huius quondam pro sortilega excremata est: hunc articulum ego cùm impertinentem, & de facto alieno citatis iuribus etiam ex iudicis officio reijciendum esse ostenderem, ille mox contrà, ne sine ratione locutus videretur, ex mallei maleficarum penetrabilibus, & peripateticæ theologiæ fundamentis, talem eduxit, inquiens: ideò id esse, cum quia solitæ sint maleficæ mulieres, fœtus suos ilicò natos sacrificare dæmonib. tum quia solent illos ex incuborum dæmonum concubitu plurimùm cõcipere, quocirca contingit, tunc in hac prole veluti ex hæreditario morbo radicatam remanere malitiam. Infero ego, siccine peruerse pater tu theologizas: hisce figmentis ad torturã protrahis insontes mulierculas, istis sophismatibus alios iudicas hæreticos, tu ipse Fausto Donatoque hæreticis ea sententia non inferior? esto ita vt

dicis,

cis, nónne euacuas gratiam baptiſ-
mi: ac fruſtra dixerit ſacerdos, exi im-
munde ſpiritus da locum ſpiritui ſan
cto, ſi propter ſacrificium impiæ pa-
rentis proles remanſura ſit diabolo:
quod ſi tibi libeat etiam illorum opi-
niones tueri, qui incubos dæmones
generare poſſe fatentur, certè nullus
eorum, qui hoc aſſerũt, adeò deſipuit
unquam, vt ſentiret dæmones illos v-
nà cum ſuffocato ſemine aliquid de
natura ſua extra mittere ingenitum:
quin ego tibi dico, inquam, ex fide, quod
ex propria natura humanitatis noſtræ
ſumus omnes nati vna maſſa peccati,
& maledictionis æternæ, filij perdi-
tionis, filij diaboli, filij iræ Dei, & hæ-
redes inferni, ſed per gratiam baptiſ-
mi eiectus eſt de nobis ſathanas, & ef-
fecti ſumus noua creatura in Ieſu
Chriſto, à quo nemo poteſt niſi per
peccatum proprium ſeparari, tantum
abeſt vt obſit illi factum alienum. Vi-
des nunc, quã ſit hoc tuum, quod ais
ſufficientiſſimum, iudicium iure irri
tum, & ratione vacuum, & adſertio-
ne etiam hæreticum: incanduit ſuper
his crudelis hypocrita, & comminaba
tur ſeſe aduerſum me, vt contra fau-

torum hæreticorum, causam acturi ego misellam illam defendere nō de stiti, ac tandem iuris potentia ab o leonis illius saluam eripui, restitit sanguiuolētus ille monachus cora omnibus confusus, & crudelitatis n mine perpetuò infamis, etiam calu niatoribus illis, qui mulierem tradu xerant, ipsi Metensis Ecclesiæ capit lio, cuius subditi erant, insigni mu cta condemnatis.

DE THEOLOGIA SCHO lastica. Cap. XCVII.

POstremò nunc restat de Theolo gia dicere. Præteribo autem gen tilium theologiam à Musæo, O pheo, Hesiodo, quondam descriptam quam omninò poeticā & fabulosa esse in confesso est: quam Eusebius Lactantius, & aliorum Christiano rum doctores iam dudum validissi mis rationibus profligarunt, nequ etiam de Platonis cæterorumque Ph losophorum, quos omnes erroru magistros ostendimus superius: Se de Christianorum theologia nob duntaxat hic sermo esto, hāc, certu

c

t non nisi à doctorum suorum fide
pendere, cum nullam sub artem ca-
re queat. Primum autem dicamus
theologia scholastica, quæ à Pari-
ensium Sorbona mixtione quadam
diuinis eloquijs & philosophicis ra
onibus tanquam ex Centaurorum
enere biformis disciplina conflata
st: insuper & nouo quodam ac ab
ntiquorum vsu alieno tradendi ge-
ere per quæstiunculas & argutos syl
ogismos absque omni sermonis ele-
antia conscripta, alioquin tamen iu
icio & intellectu plenissima, & quæ
d reuincendos hæreticos non modi-
um attulerit Ecclesiæ emolumen-
um, eius authores, & qui in ea excel-
luerunt, fuerunt magister sententia-
rum, Thomas Aquinas, Albertus co-
gnomento Magnus, & multi alij ex-
cellentes viri: porrò Ioannes Scotus
doctor intellectu subtili, sed in con-
tentione procliuior. Hinc tandem
scholastica theologia in sophismata
paulatim delapsa est, dum recentiores
isti theosophistæ, ac verbi Dei caupo-
natores, qui non nisi empto titulo
theologi sunt, ex tam sublimi facul-
tate quandam logomachiam fecerũt,

circumeuntes ſcholas, mouentes quę-
ſtiunculas, fabricantes opiniones, &
ſcripturis vim inferentes, intricatis
verbis alienum ſenſum illis obducen-
tes, paratiores ventilare, quam exami-
nare, multa admodum iurgiorum ſe-
minaria excogitare auſi, quibus liti-
gioſis ſophiſtis contendendi materi-
præbēt, dum formas abſtrahunt, dum
diſcutiunt intellectus, dum voces ip-
ſas genera dicunt & ſpecies, dum alii
rebus, alij ſolis nominibus inhærent,
& quod vni ſubtrahunt, alteri inſcri-
bunt, alij indifferēter hoc accipiunt,
& ſtudent quiſque quibus ſuam hæ-
reſim poſſint confirmare. Atq; ipſam
fidem noſtram ſacroſancta apud ſa-
pientes huius ſęculi (quod etiam Tho-
mas Aquinas conqueritur) riſui ac dif-
fidentiæ exponunt, dum relictis poſt
terga canonicis Spiritusſancti ſcriptu-
ris, multas admodum aptas iurgijs de
diuinis quęſtiones ſibi delegerunt, in
quibus ingenium ſuum exercentes
& ætatem conſumentes, totius theo-
logiæ doctrinam in illis ſolis colloca-
runt, quibus ſi quis ſacrarum literarū
authoritate reſiſtere velit, mox audi-
turus eſt: litera occidit, pernitioſa eſt
inu-

nutilis eſt, ſed quod latet in litera
inquirendum dicent, moxque ad in-
terpretandum, ad exponendum, ad
gloſſandum, ad ſyllogizandum con
uerſi quemuis potius alium, quàm
proprium literæ ſenſum illi induunt,
ſi inſtas acrius, ſi vrges, contumelias
recipies & aſinus diceris, quicquid la-
tet in litera, non intelligas, ſed tan-
quam ſerpens ſola terra veſcaris, adeò
nulli penes eos pro theologis haben-
tur, niſi qui norint egregiè contende-
re, & ad omne propoſitum inſtantiã
dare, promptè fingere, & nouos ſenſus
inuenire, ac monſtruoſis vocabulis
ſic obſtrepere, quo non præ rei diffi-
cultate, ſed præ verborum portentis
intelligantur à nemine. Atq; hi tunc
doctores vocantur, cùm id effecerint,
vt intelligantur, quàm minimè, his
tunc auditorum circunſtrepit multi-
tudo, qui quicquid ex iſtis hauſerint,
ex intimis theologiæ abditis deprom
ptum putant, iurantq; in verba ma-
giſtri, & inopinabile putant, ſi quid
illi fuerit ignotum, illiusq; opinioni-
bus ſic captiuantur, vt nullis aduerſis
rationibus vincantur, nullis ſcriptu-
ris acquieſcant, ſed ad ſinum matris
 ſuæ

ſuæ, in quo geniti ſunt, more Antæ
vires reparare contendunt, ſuoſq; do
ctores in ſubſidium vocant:
Tunc vultur iumento canibus truci
buſq, relictis.
Ad ſuos properat, partemq; cadaueri
adfert,
Hic eſt ergo cibus magni quoq; vul
turis, & ſe
Paſcentis propria cùm facit arbore ni
dum.

Hinc effectum eſt, vt ſcholaſtica
theologiæ ſublimis gymnaſiorum fa
cultas, ab errore malitiaq; non ſit im
munis, tot ſectas, tot hæreſes introdu
xerunt praui hypocritæ temerarijq
ſophiſtæ, qui (vt inquit Paulus) non
propter bonam voluntatem, ſed pro
pter contentionem Chriſtum prædi
cant, vt facilius inter philoſophos cō
ueniat, quàm inter theologos, qui o
mnem illam antiquæ theologiæ glo
riam humanis opinionibus nouiſq
erroribus extinxerunt, ac varijs expo
nendi inſtitutis ceu labyrinthis exco
gitatis, fucatis titulis deteſtandam do
ctrinam profeſſi, ſacræ theologiæ no
men ſibi furto & rapina vſurpant, ac
ſanctorum doctorum nominibus &
inſtitu

ſtitutis abutentes, ſectas introdu-
erunt, ſicut olim in Eccleſia dictum:
go Apollo, ego Pauli, ego Cephæ, p̄-
endentes ſtudia corū, quorum opera
nitiati ſunt doctrinis, & iurantes in
erba magiſtri, cæteros ſpernūt, & nō
quid, ſed à quo quid dicatur attēden-
es. Atq; hi ſectatores inſuper inter ſe
multifariam ſecti ſunt. Nam aliqui
eorum quibus ſublime ingenium eſt,
quiq; peritiores prophetis & Apoſto-
lis videri volunt, ea quæ ſola fide cre-
duntur, etiam ſuis ſyllogiſmis ſeſe in-
uenire & demonſtrare poſſe præſu-
munt, atq; de diuinis philoſophantur
deploratis quæſtionib. contenduntq;
prodigioſa confidentia, varijs nonnū-
quam etiam abſurdis opinionibus, vt
cùm diuinā eſſentiam à relationib. a-
lij re ipſa, alij duntaxat ratione diſtin
guūt, alij infinitas (vt loquuntur) rea-
litates tanquam Platonicas ideas ad-
ſtruunt, illas rurſum alij negant at-
que rident, tot præterea de Deo por-
tenta, tam varias diuini numinis for-
mas, tot phantaſmatum cogitatio-
numque ſuarum de diuinis idola fa-
bricant, Chriſtumq; ſaluatorem opi-
nionum ſuarum prauitate diſcerpūt:

atque tam varijs sophismatum laruis vestiunt, ac tanquam cereum idolum in quamuis volunt figuram, suis absurdis suppositionibus formant atque reformant, quod eorum doctrina merito videri posset idololatria. Cæteri verò quibus ad tam alta non est ascensus, hi diuorum construunt historias, sæpè non nihil admentientes, supponunt reliquias, fabricant miracula, cōfinguntq; (quæ exempla vocant) vel plausibiles vel terribiles fabulas, numerant preces, ponderant merita, mētiuntur cæremonias, nundinātur indulgentias, distribuunt venias, vendunt sua benefacta, ac medicandi populi deuorant peccata. Atq; de apparitionibus, adiurationibus responsisque defunctorum veluti certa lege pronunciant, atque ex Tundali Brandariiq; libris, aut ex Patricij antro edocti, ludūt purgatorium tragœdias, & indulgentiarū comœdias, & à suggesto veluti scena, tam militari audacia, tam Thrasonica iactantia, tam arrogantibus oculis, commutato vultu protensis brachijs, multiformibus gestibus, cuiusmodi Proteum describūt poetæ, sese transformantes, ventosa

lingua

ngua ac ſtentorea voce ad plebem
enotat. Qui vero ex his ambitioſio-
es, cyclicæ doctrinæ pariter & eloquē
iæ decorem ſibi arrogant, hi in cla-
mando (declamando dicere putaui) ca
iunt poemata, narrant hiſtorias, di-
ſputant opiniones, citant Homerum,
Virgilium, Iuuenalem, Perſeum, Ti-
tum Liuium, Strabonem, Varronem,
Senecam, Ciceronem, Ariſtotelem &
Platonem. Atque pro Euangelijs pro
verbo Dei miras nugas & humana
verba crepant, prędicātes Euangeliū
nouum, adulterantes verbum Dei, ꝙ
annunciant non ad gratiam, ſed ad
quæſtum & ad precium. Viuentes au
tem nō ad veritatē verbi, ſed ad volu
ptatem carnis, & cum interdiu è ſug-
geſto de virtute, vario errore loquuti
ſunt, ſero in latibulis clunes agitant
labore nocturno. Atque hæc eſt via
eorum, qua itur ad Chriſtum. Deniq;
vbi vitia reprehendenda occurrunt,
mirum qua linguæ maledicentia i-
raſcantur, qua geſtuum inſolētia de-
bacchantur, qua ſermonis turpitudi-
ne incandeſcant, qua vocis impuden-
tia exclament ac ſi Chriſtus ſui verbi
præcones non attrahentes à dextris

molli reticulo piſcatores, ſed perſe-
quentes à ſiniſtris ſagittarios ac vul-
nerarios venatores eſſe voluerit: au
ipſi etiam non homines ſint, atque
iis ipſis vitijs, quę inſectantur vel ma-
ioribus obnoxij ſint, aut aliquando
fuerint, vel adhuc obnoxij fieri poſ-
ſint ita iſta piſcatores hominum, qui-
bus lingua pro rete eſt, vt trahant ma-
los ad ſalutem, facti ſunt venatores
etiam bonorum in exitium: os habēt
quaſi arcum mendacij, ſagitta vulne-
rans lingua eorum, ſed dimiſſis iſtis
ad veram theologiam nunc properere-
mus, atque hæc etiam bifariam parti-
ta eſt: nam vna prophetica eſt, altera
interpretatiua eſt, de poſteriore prius
dicemus.

DE THEOLOGIA IN-terpretatiua. Cap. XCVIII.

PVtant enim interpretatiui theo-
logi, quod quemadmodum na-
turæ liberalitate, vuæ, oliuæ, fru-
menta, linum, & huiuſmodi plura
creſcunt & maturantur, è quibus tan
dem hominum ingenio & adiumen-
to formantur, vinum, oleum, panes,
tela,

tela, & sic reliqua naturę opera huma-
nis artibus complentur, ita etiam di-
uina oracula admodum obscura &
abscondita data nostris interpretatio-
nibus explicanda, non quidem ex no-
stris viribus aut adinuentionib. qua-
si DEI oracula sicuti naturę opera
opus habeant nostro adiumento,
sed ex ipsomet scripturarum illarum
sancto spiritu, qui distribuit dona sua
omnibus secundum, quod vult, & v-
bi vult, faciens alios quidem prophe-
tas, alios prophetarũ interpretes. Hæc
itaq; diuinorũ interpretandi theolo-
gia, non Peripateticorum more defi-
niendo, aut diuidendo, aut componẽ-
do, quorum modorum nullus ad Deũ
attingit, cum ille nec definiri, nec di-
uidi, nec componi possit progreditur:
sed alia constat cognoscendi via, quæ
inter hanc & propheticam visionem
media est, quæ est adæquatio veritatis
cum intellectu nostro purgato, velu-
ti clauis cũ sera, qui vt est veritatum
omnium cupidissimus, ita intelligi-
bilium omnium susceptiuus est. atq;
idcirco intellectus possibilis vocatur,
quo & si non pleno lumine percipi-
mus ea, quæ depromunt prophetæ,
 & hi

&hi, qui ipſa diuina conſpexerunt, aperitur tamen nobis porta, vt ex conformitate veritatis perceptæ, ad intellectum noſtrum, & ex lumine, quod ex ipſis penetralibus apertis nos illuſtrat, multò certiores reddimur, quã ex philoſophorum apparentibus demonſtrationibus, diffinitionibus, diuiſionibus, & compoſitionib. daturq; nobis vt legamus & intelligamus, nõ oculis & auribus exterioribus, ſed percipiamus melioribus ſenſibus, & ablato velamine & reuelata facie hauriamus veritatem, à medulla ſacrarum literarum emanantem, quam ſub velaminib. tradiderunt hi, qui vero intuitu conſpexerunt, quæ à ſapientib. huius mũdi & philoſophis cognitionibus abſcondita eſt, eàmq; nos tanto certitudinis iudicio apprehendimus, vt omnis amoueatur perplexitas. Atque cùm hæc veritas in ſacris literis multiplex lateat, hinc ſancti & ſpirituales viri varias & multiplices ſacrarum literarũ expoſitiones adorti ſunt nam alij per corticem literæ leni decurſu incedentes, ſcripturas concordantes, & literam per aliam literã exponẽtes, ex verborum ordine, etymologijs,

logijs, proprietatibus, atque ex vocabulorum viribus, & similibus sensum aliquem conuincentes, scripturæ veritatem venantur, quam expositionem idcircò literalem vocant. Alij quæcunque scripta sunt, ad animæ negotium, & iustitię opera referũt, quorum expositio idcircò moralis dicitur. Alij hanc per varios tropos, siue figuras ad Ecclesiæ arcana reuocant, quorum sensus propterea tropologicus vocatus est. Alij supernæ vitæ contemplationi dediti, omnia ad cęlestis gloriæ arcana referunt, quam expositionem Anagogicam nuncupant. Atque hæ sunt quatuor in Ecclesia exercitatæ theologorum expositiones: pręter quas sunt adhuc aliæ duę, quarum vna ad temporum vicissitudines, regnorum mutationes, & sæculorum restitutiones omnia referens: idcircò typica dicta est: in qua excelluerunt Cyrillus, Methodius, & Ioachim Abbas, atque ex recentioribus Hieronymus Sauonarola Ferrariensis. Altera in ipsis sacris literis ipsius vniuersi, & sensibilis mundi, totiusque naturæ, ac mundanæ fabricæ vires, virtutesque exquirit, quam expositionẽ inde phy-

ficam, siue naturalem appellāt, in hac excelluit Rabbi Simeō, Ben Ioachim, qui super Leuiticum, amplissimum volumen scripsit, in quo pene omnium rerum naturas discutiens, ostendit quomodo Moyses secundum triplicis mundi conuenientiam, & rerū naturam arcam, tabernaculum, vasa, vestes, ritus, sacrificia, & reliqua mysteria ad Deum, & virtutes cælestes placandas, & ad explicandam horum imaginem, hominē ordinauit, & hanc expositionem multi cabalistæ sequūtur, illi videlicet, qui de Bresith, hoc est, de creatis tractant. Nam illi qui de mercana, hoc est, de tribunali Dei disserentes per numeros, per figuras, per reuolutiones, per symbolicas ratiōes, omnia in ipsum referunt archetypū, hi anagogicū sensum scrutantur. Hi igitur sunt sex famosissimi sacrarū literarum sensus, quorum authores, expositores, & interpretes omnes communi vocabulo Theologi nuncupati sunt. Eiusmodi itaq; ex nostris fuerūt Dionysius, Origines, Polycarpꝰ, Eusebius, Tertullianus, Irenæus, Nazianzenus, Chrysostomus, Athanasius, Basilius, Damascenus, Lactātiꝰ, Cyprianus,

nus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Rufinus, Leo, Cassianus, Bernardus, Anselmus, & multi alij sancti Patres, quos illa prisca tempora protulerũt: nonnulli etiam posteriores, vt Thomas, Albertus, Bonauentura, Aegidius, Henricus Gandauensis, Gerson, & plerique alij: verùm omnes hi interpretatiui Theologi, homines cùm sint, humana quoque patiũtur, alicubi errant, alicubi contraria, aut pugnantia scribunt, nonnunquã à seipsis dissentiunt, in multis hallucinantur, nec omnes omnia vident. Solus enim Spiritus sanctus plenariã diuinorum scientiam habet, qui distribuit omnibus secundum certam mẽsuram, multa sibi reseruans, vt semper nos habeat sibi discipulos, omnes enim (vt ait Paulus) non nisi ex parte cognoscimus, & prophetamus. Tota igitur hæc interpretatiua Theologia in libertate spiritus versatur, & separata quędam à scriptura sapientia est, in qua vnicuique iuxta suũ sensum abundare datum est, per multiplices illas quas recitauimus expositiones, qua Paulus vnico vocabulo mysteria, siue mysteriorum locutiones vocat, vbi

Spiritus loquitur mysteria, vnde Dionysius hanc mysticam, & significatiuam theologiam vocat, à sanctis illis doctoribus ingentibus voluminibus tractatam. Neque verò illis per omnia credatis, nam multi illorum perseuerârunt in multis erroneis opinionibus de fide, quæ per Ecclesiam pro hęreticis reprobatæ sunt. Sicut manifestum est de Papia Hieropolitano episcopo, de Victorino Pictauiensi, de Irenæo Lugdunensi, de Beato Cypriano, de Origine, de Tertulliano, & multis alijs, quos constat in fide errasse, & opiniones illorum pro hæreticis damnatas, cùm tamen ipsi habeãtur in canone sanctorum. Hic tamen altiore opus est spiritu, qui dijudicet atq; discernat, qui videlicet non ex hominibus, nec ex carne, & sanguine, sed desuper datus sit à patre luminum, de Deo enim sine eius lumine nemo ritè quicquam effari potest, lumen autem illud est verbum Dei, per quod omnia facta sunt, illuminãs omnem hominem venientem in hunc mundum, dans illis potestatem filios Dei fieri, quotquot receperunt, & crediderunt ei: neque verò alius est qui possit

enarrare quæ ſunt Dei, niſi proprium ipſius verbum, quis enim alius cognouit ſenſum Domini? aut quis alius cõſiliarius factus eſt, niſi filius Dei verbum patris? De hoc nunc mox dicturi ſumus, ſi propheticam Theologiã prius abſoluerimus.

DE THEOLOGIA *Prophetica.* *Cap.* XCIX.

QVemadmodum Prophetia eſt ſermo Prophetarum, ſic Theologia non eſt aliud, quàm traditio Theologorum, hoc eſt, cum Deo loquentium: neque enim qui Prophetiam aliquam memorauerit, ſiue interpretari nouerit, is protinùs Propheta eſt, ſed ille, qui in diuinis cum ſcientia pietatis, virtute ac ſanctitate eſt præditus, qui cum Deo loquitur, & in lege eius meditatur die ac nocte: ſic namque Ioannes author Apocalypſis, in literis Dionyſij nominatus eſt Theologus, à diuina ſcilicet locutione, quibus dixit ipſa veritas: qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit: quod verbum non ad conten

tioſos

tiosos theosophistas dictum est, sed ad veros Theologos, ad Apost. ad Euang. ad nuncios verbi Dei, qui dicunt. Nō audeo aliquid loqui, quod per me nō efficit Christus. Horum itaque Theologorum de fide, & pietate sanctæ traditiones, theologica sunt. Horum dictis atque scriptis creditur, tanquàm fundatis, non in contentionibus syllogismorum, aut opinionibus hominum, sed in doctrina sana (vt ait Paulus) diuinitùs inspirata: non Philosophorum more diuidendo, definiendo, componendo, speculando acquisita, sed essentiali quodam diuinitatis cōtactu, per claram in ipso diuino lumine visionem compræhensa: cuius visionis plures admodum species in sacra Scriptura depræhendimus, iuxta Prophetarum diuersas recipiendi dispositiones: nam quosdam legimus Deū siue Angelos in forma hominis vidisse, alios in forma ignis, alios in forma aeris ac vēti, alios in forma fluuij & aquę, alios in forma volucrum, alios in forma lapidū preciosorum, & metallorū, alios in forma literarū ac characterū, aut manus scribētis, alios in sonitu vocis, alios in somnijs, alios

in

in ſpiritu quodã habitante intra ſe, alios in energia intellect⁹: quocirca ſcriptura ſacra, prophetas oẽs videntes vocat. Sic legimus: Viſio Iſaiæ, viſio Ier. viſio Ezech. & reliquorum. Et in noua lege Ioan ait: Fui in ſpiritu, in illa dominica die, in qua ſubuectus vidi thronũ Dei. Et Paul. teſtatur, ſe vidiſſe quæ nõ licet homini loqui, atq; hic intuit⁹ à pleriſq; raptus vocatur, ſiue extaſis, ſiue mors ſpiritualis: fit enim tũc ſeparatio quædam animæ à corpore, ſed nõ corporis ab anima: De hac morte dictum eſt. Deum nõ videbit homo & viuet. Et alibi: Precioſa in conſpectu Domini, mors ſanctorum eius: Et clarius adhuc per Apoſt. expreſſa eſt, vbi ait: Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto, hac igitur morte mori oportet, quicunq; ingredi cupit ad propheticæ Theologiæ penetralia. Huius autem tã Deificæ viſionis duplex eſt intuitus: Vnus quo videtur Deus facie ad faciem, atq; tũc vident Prophetæ (quod ait Paul⁹) quæ non licet homini loqui, atq; quæ nulla, nec hominum, nec angelorum lingua potens eſt exprimere, nec calam⁹ reſerare. Eſt ſiquidem quidam diui-

næ eſſentiæ contactus & vnio, & ſine omni imagine, & ſimilitudine puri, & ſeparati intellect⁹ illuſtratio: ideóque interpretantur hanc Theologi viſionem meridionalem, ſicuti de ijs latè differunt Auguſtinus ſuper Geneſim, & Origines contra Celſum. Alter intuitus eſt, quo videntur poſteriora Dei, quando videlicet claro intuitu intelliguntur creaturæ, quæ ſunt creatoris poſteriora, & effectus per quarũ cognitionem cognoſcitur creator opifex, & prima cauſa agens omnia, ſicut ait Sapiens: A magnitudine ſpeciei, & creaturæ, poterit cognoſci eorum creator. Et Paulus de eodem inquit. Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta cognoſcũtur: quin & apud Peripateticos vſitatius dicendi modus eſt, vt arguentes ab effectibus ad cauſas, dicantur arguere à poſteriori. Vtraque hac viſione fruebatur Moyſes, teſtantibus id ſacris literis. Nam de priore legimus, quia vidit Moyſes Dominum facie ad faciem: de altera legimus illi dictum à Domino: Videbis poſteriora mea, & iuxta hanc poſteriorum viſionem condidit Moyſes legem, & inſtituit ſacrificia, & cæremonias,

monias,& ædificauit arcam, cæteraq; mysteria ad ipsius vniuersi exploratissimum exemplar, omniaque DEI hæc & naturæ operum secreta, in illis complexus est, atque hæc visio rursus bifariam incedit: nam aut creaturas in ipso DEO intuetur, & vocatur à theologis visio matutina, aut Deum ipsum conspicit in creaturis, & vocatur visio vespertina. Est præterea alia quædam prophetica visio, videlicet quę in somnijs fit, sicut legimus apud Matthæum, quia apparuit angelus Dei in somnijs Ioseph. & alibi: quia Magi adorato Christo in somnijs admoniti sunt, vt per aliam viam reuerterentur in regionem suam. Sunt & in veteri Testamento multa illius exempla: qualis deniq; sit hæc visio, exponit ipse Iob, vbi dicit: In horrore visionis nocturnæ, quando cadit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures, & erudiens, instruit eos disciplina. Et hæc tanquam quarta visionum species, vocatur nocturna Sunt adhuc alia duo prophetiæ genera, vnum quod expressa voce recipitur, quo genere illustrati, & docti fuerunt Moyses in monte Sinai,

Abrahã, Iacob, Samuel, & pleriq; alij veteris legis prophetæ: in noua aũt lege Apostoli, & Christi discipuli oẽs, viua & vera voce à Christo edocti fuerũt. Alterum genus prophetiæ fit agitatione spiritus, quando videlicet anima à numine aliquo correpta, illi tũc annexa, & ab animali homine abstracta, & ab eo sapientia, & cognitione vltra omne humanum ingeniũ, & vires repletur, quę quidem correptio prouenit, non solùm ab angelico numine, sed nonnunq̃ etiam à spiritu Domini, sicut legitur de Saul, quia insiluit in eum spiritus Domini, & prophetauit, & mutatus est in virũ alterum, & numeratꝰ inter Prophetas. Et in Act. Apost. Spiritus S. insiluit in baptizatos in flãmma ignis, atq; hic spiritus sæpè etiam corripit homines peccatis obnoxios, quin multi gentilium vates, vt Cassandra, Helenꝰ, Calchas, Amphiarus, Tiresia, Mopsus, Amphilochꝰ, Polybius, Corinthꝰ. Item Galanus Indꝰ, Socrates, Diotima, Anaximãder, Epimenides Cretensis: Item Magi Persarũ, & Asiatici Brachmani, Aethiopũ gymnosophistæ, & Memphitici vates: Gallorum Druides, & Sybillæ eo ipso excel-

excelluerunt. Ad quam quidem Propheticam spiritus correptionem nonnunquam præuiæ quædam cæremoniæ, & officij authoritas, sacrorumq; communio plurimùm præstant: sicuti de Balaam exemplificat scriptura. Et alibi de applicatione ephod. & Euangelista testatur de Caipha, quia prophetauit, cùm esset Pontifex anni illius. Atq; hinc Hebræorum Mecubales etiam prophetandi artificiũ commentari ausi sunt. Transeo quæ circa ista Hebræorũ Theologi, de triginta duabus semitis intelligentiæ profunda contemplatione tractant, & quæ August. de gradibus tetigit. Albertus de receptionibus formarum, quarum ille septem modos refert in somnijs, & totidem in vigilia apparitiones. De quibus vnum hoc duntaxat admonemus considerandum: Non semper diuina numina prophetis forinsecus occurrere in conspectum, aut colloquium, sed sæpissimè illa intrinsecus causari, cum videlicet mens Prophetæ diuinum lumen concipit, cuius illustratio effusa radijs suis per singula media, vsq; in hoc crassum corpus, etiam sensus ipsos suæ felicitatis reddit

partici-

participes, & ex intellecto per rationem & imaginationem, ac passim per totam animam vsque ad sensuum instrumenta intrinsecus progrediēs, in illis euadit obiectum, vt nox vel lumen, vel visio, vel sermo, vnumquenque sensuum propria sua conditione mouens: & id quidem multis Prophetis contigit, alijs quidem in vigilijs, alijs verò in somnijs. Sic legimus apud Platonem, & Proculum de Socrate, illum non solùm intelligibili influxu, sed etiam per vocem & colloquiū inspiratum fuisse: multò tamē faciliùs hęc in somnijs proueniunt, sed de hoc hactenus. Quin ad propositum nostrū reuertamur. Est itaq; prophetica theologia, quæ ex intuitiua inspiratione inconcussum verbū Dei docet. Autoritas autem & argumenta quib9 corroboratur illius veritas, non sunt hominū placita, non longi tēporis vsus, non sapientum excogitata commenta, non sectarum magnifica decreta, non syllogismi, non enthymemata, non inductiones, non obligationes, non solubiles consequentiæ, sed diuina oracula sibi inuicem consonantia, in vniuersa Ecclesiæ vnanimi

stabili consensu recepta, miraculis;
odigijs, portentis, & omnimoda san
tate vitæq; discrimine, ac ipso effu-
sanguinis testimonio probata: do-
ores autem huius propheticæ theo-
giæ habemus Moysen, Iob, Dauid,
lomonem, & plerosque alios vete-
Testamenti canonicos scriptores
prophetas. Noui autem Testamen-
doctores habemus Apostolos & Eu
geliſtas, atque verò hi omnes licet
iritu sancto repleti fuerint, omnes
men alicubi veritate defecerunt, &
cundum, quid fuerunt mendaces,
on quod scienter, quòd astu aliquid
entiti sint, hoc enim dicere perni-
osissimum, atq; Arrij ac Sabellij hæ-
sibus maior & periculosior error est
tius canonicæ scripturę subuertens
uthoritatem, in quo tamen tam ma-
mo errore fuit olim magnus ille ac
nctus Hieronymus, de reprehen-
one Petri, disputans aduersus Augu
inum: dixerat enim Hieronymus,
aulum astu mentitum. Quod si con
essum fuerit, & in sacra scriptura ta-
mendacium admissum fuerit, mox
vt ait Augu.) tota sacrarum literarũ

certitudo corrueret. Cui sic monent
postplures cõtradictiones&erroris su
defensiones,tandẽ agnito errore,& co
gnita veritate cessit Hieronymus, q
ergo dico,sacros scriptores secundum
quid alicubi fuisse mendaces, intelli
gi volo, non sponte errantes, sed au
humanitus lapsos,aut mutata DE
sententia deficientes. Sic defecit
Moyses,qui pollicitus erat populo Is
rael, vt educeret eum de Aegypto, &
introduceret in terram promissam,&
eduxit quidem de Aegypto,sed ad te
ram promissam non perduxit. Defe
cit Ionas Niniuitis cladem in quadra
gesimum diem prænuncians,quæ ta
men dilata est. Defecit Helias prædi
cens mala ventura diebus Achab,quę
etiam vsque in obitum Achab dilata
sunt. Defecit Esaias prædicens mor
tem Ezechiæ in crastinum,quę vsque
ad annos 15. prorogata est. Defecerun
& alij prophetæ, & ipsorũ omnia va
ticinia reperiuntur aliquando subla
ta aut suspensa. Defecerunt etiã Apo
stoli & Euangelistæ. Defecit Petrus
quando repręhensus est à Paulo. Defe
cit Matthæus quando scripsit Christũ
non

mondummortuum dum lancea latus eius aperuit. Verùm istic defectus, nō est defectus spiritus sancti, sed aut defectus prophetæ, non benè percipientis, quid suggeret spiritus, vel indicet visio, aut ex aliqua mutatione facta in ijs, de quibus vaticinabatur, vnde contingit oraculi sentētiam aut mutari, aut differri. Hinc contingit omnes prophetas & scriptores in aliquibus videri mendaces iuxta scripturā dicentem: Omnis homo mendax. Solus autem Christus Deus & homo, nunquam repertus est, nec reperietur mendax, nec verba eius mutabuntur aut deficient, qui solus expers mēdacij & erroris, oracula nunquam irritanda protulit, sicut ipse dixit: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt: & quia omnis veritas est per spiritum sanctū, solus CHRISTVS hunc Spiritum sanctum firmiter possidet, & nunquam dimittetur ab eo, sed requiescit in illo. Non sic est de alijs: nam venit Spiritus super Moysen, sed in percussione petræ ablatus fuit. Venit super Aaron, sed in peccato vituli

recessit. Venit super Annam sororem illorum, sed in murmuratione cõtra Moysen reliquit illam. Venit super Saulum, Dauid, Salomonem, Esaiam & reliquos, sed non requieuit in illis. Neque verò prophetæ semper sunt prophetæ, siue videntes, prædicentesque, neque habitus continuus est prophetia, sed donum, & passio & spiritus transiens, & cum nullus sit, qui non peccet, nullus est à quo non recedat spiritus & ad tempus, saltē relinquat, nisi à solo filio Dei Iesu Christo, de quo ideo dictum fuit ad Ioannem: Super quem videris spiritum descendentem & manentem in eo, hic est filius Dei, qui baptizat in spiritu sancto, potens illum etiam alijs impartiri. Vnde (quemadmodum ait Symonides) solus DEVS habet hunc honorem, quòd sit metaphysicus, ita & nos verè dicere poterimus; Solus CHRISTVS habet hunc honorem, quòd sit Theologus, neque tamen propterea, quis putet veteris Testamenti scripturas, post natum ex illis diuino partu Christi Euangeliũ, idcirco tanquam effœtas & mortuas,
viuunt

viuunt enim semper summa in au-
thoritate, ex illis Apostoli sua proba-
runt dogmata, & sine illarum testi-
monio loquuti sunt nihil, ad illas
nos remittit ipse Christus scrutandas,
cuius Euangelium scripturas illas nō
soluit, sed adimpleuit vsque ad mini
mum iota & apicem. Sed de hoc latius
differemus inferius. Illud adhuc ad-
uertendum est etiam, ipsam sacram
scripturam multis voluminibus suis
deficere, quod ex ea ipsa facilè conuin
citur. Nam Moyses citat libros bello-
rum domini, & Iosue librum iusto-
rum. Hester libros memorabilium, &
Machabæorū liber citat libros sanctos
de Spartiatis, & Paralippomenon cō-
memorat libros lamentationum, li-
bros Samuelis videntis, libros Nathā,
Gad, Semeiæ, Haddo, Ahie, Silonitis,
& Iesu filij Hammoni prophetarum.
Citat Iudas in Epistola canonica li-
brum Henoch. Citatur à fide dignis
liber Abraæ patriarchę, qui omnes pe
riêre & nusquam sunt. Iā verò & qui
habentur in manibus, non omnes æ-
qua lance recepti sunt. Nam Diony-
sius Euangeliū Bartholomæi, & Hie-

ronymus meminit Euangelium secundum Nazarços, & Lucas in præfatione Euangelij, sui plures ait Euangelium scribere aggressos, quæ omnia perierunt & amplius non sunt, & plura illorum, quia ab Hæreticis deprauata sunt, aut incertis authoribus inuulgata, nec à patribus recepta sunt, ab Ecclesia approbata. Taceo interim pseudoprophetas, qui subintroierũt propter vanam gloriam prophetantes, quæ spiritus sanctus non suggessit, sed inaudita quædam mendacia, quæ non sunt de veritate scripturæ, nec ad vnitatem spiritus, nec ad pacẽ Ecclesiæ, sectas introducunt, & quasi Dei consiliarios sese procaci temeritate constituentes, audent testamentum Domini assumere per os suum, & scribere vaticinia & euangelia, quę omnia aut hęretica sunt, aut apocrypha, nec sacro canoni inserta, quemadmodum de Apostolorum canonibus manifestum est. Sed ipsa Salomonis cantica in sacro Hebræorum canone inserta non fuerunt, nisi prius castigata & comprobata ab Esaia propheta. Iam ex his facilè patet, quomo
do

o ipsa etiam vera theologia, sacra videlicet scriptura, multis voluminib. ıis priuata & quodammodo manca videri posset, ac pauci admodum ex multis veri ac certi supersint, qui tanquam libri vitæ sacrum canonem cōstituant.

DE VERBO DEI. Cap. C.

EN audistis modò, quàm sint omnes disciplinæ ambiguæ quā bisulcatę, quā incertę, quā plenę periculo, vt quantum ex ipsis est, nescire cogamur, vbinam quiescat veritas, etiam in theologia, nisi sit, qui habeat clauem scientiæ & discretionis, (clausum enim est veritatis armariū, varijsque obductum mysterijs, atque ipsis etiam sapientibus & sanctis præclusum) quæ an tantum, tam incompræhensum thesaurum nobis paretur ingressus. Clauis autem hæc sola est, nec quicquam aliud, quàm verbū Dei hoc solū discernit omnē vim speciēq; verborū, & quis sermo ex arte sophistica

ſtica veniat, non veritatem, ſed eiu
quandam præferens imaginē: & qui
ſermo veritatem non in ſpecie & in
fuco, ſed ineſſe & ratione poſſideat,
dijudicat, in ipſo omnis ars maliciæ
& mendaciorum ſuperatur, neque ar
gumentationes, neque ſyllogiſmi,
neque vllæ ſophiſmatum verſutiæ cō
tra ipſum ſtare poſſunt. Qui illi non
acquieſcit, vel ab illo diſſentit, is, vt
inquit Paulus, ſuperbus eſt, & nihil
ſciens. Igitur ad ipſum verbum Dei
oportet nos omnes ſcientiarum diſci
plinas & opiniones, tanquam ad Ly
dium lapidem aurum examinare; at-
que in omnibus eò ceu ad ſolidiſſimā
petram confugere, atque ex eo ſolo o-
mnium rerum veritatem venari, ac
de omnibus diſciplinis, de omnium
opinionibus & commentis iudicare.
Quodcunque enim, vt ait Gregorius,
ab eo autoritatem non habet, eadem
facilitate cōtemnitur, qua probatur:
huius autem verbi ſcientiam, nulla
ſchola philoſophorū, nec quorumcū-
que ſcholaſticorum gymnaſia nobis
tradidêre, ſed ſolus Deus atque Ieſus
Chriſtus per ſpiritū ſanctum in illis
ſcri-

ſcripturis, quæ canonicæ vocantur, quibus iuxta diuinum præceptum nihil addere licet, nihilque detrahere. Quiſquis enim etiam ſi angelus de cęlo id egerit, anathema eſt, & à lege domini maledictus eſt. Huius ſcripturæ tanta maieſtas eſt, tāta energia, vt nulla externa cōmmētaria, nullas humanas, nec angelicas gloſſas patiatur: nec tanquam cerea ad humanorum ingeniorum placita ſe flecti permittat, nec more humanarum fabularum in varios ſenſus ſe tanquā Proteus aliquis poeticus transformari, aut transfundi patiatur, ſed ſibi ipſi ſufficiēs, ſeipsū exponit & interpretatur: & oēs iudicās, à nullo iudicatur. Maior .n. eſt eius autoritas, vt ait Auguſt. quàm omnia humani ingenij perſpicacitas, vnum enim conſtantem, ſimplicem, & ſanctum ſenſum habet, quo ſolo conſtat veritas, quo ſolo pugnatur et vincitur Cæteri verò extra hunc ſenſus morales, myſtici, coſmologici, typici, anagogici, tropologici, & allegorici, quibus plerique illam varijs ac pereginis coloribus depingunt, docere quidem nos & perſuadere ad plebis ædifica-

tionem rectè, & verè aliqua possunt, verùm ad authoritatem verbi dei cõfirmandum probare aliquid vel impugnare siue reprobare non possunt. Nam adducat quis in certamen horum aliquem sensum citet etiam eius quantumcunque grauem authorem, citet interpretem, citet glossam, citet expositionem quorumlibet sanctorũ patrum, non ita nos adstringũt, quin liceat reluctari. Ex litera aũt scripturæ, ex illius ductu & ordine vincula nectuntur, quæ nemo perrumpere, nemo euadere potest, quin omnes argumentationum machinas elidens ac dissipans, dicere ac fateri compellat, quin digitus Dei est, quin nunquam sic locutus est homo, quia non vt scribæ & pharisæi loquitur, sed vt potestatem habens. Eius verò authores diuinitus inspirati canonem nobis salu berrima authoritate fecerunt, cuius ea magnificẽtia est, vt cuncti ei reddamus oportet, & quicquid pronunciauerit & docuerit, hoc absque vlla retractione firmum & sanctum teneatur. Sicut de hoc loquutus est August. se solum eis libris, qui canonici appellan-

natur, hunc honorem deferre, vt nullum scriptorum eorum errasse firmissimè credat. Cæteris autem quantalibet doctrina sanctitateq; polleant se nolle credere, nisi euidenti ratione ex diuinis literis, quod à vero non abhorreat, persuadeant. Ad has nos relegat Christus, docens vt scrutemur scripturas. Ex illis iubet nos Apostolus omnia probare, vt teneamus quæ bona sunt, atq; probare spiritus, vtrum ex Deo sint, ac in illis potētem esse de omnibus rationem reddere, & contradicentes redarguere, & sic spirituales effecti, omnia dijudicemus, à nullo diiudicemur. Harum autem scripturarum (dico canonicarum) veritas & intelligentia à sola Dei reuelantis authoritate dependet, quæ non vllo sensuum iudicio, nulla ratione discurrente, nullo syllogismo demonstrante nulla scientia, nulla speculatione, nulla contemplatione, nullis denique humanis viribus comprehēdi potest, nisi sola fide in Iesum Christum, à Deo patre per spiritum sanctum in animam nostram transfusa. Quæ tanto quidem superior est atq;

ſtabilior omni humanarū ſcientiarū credulitate, quantò Deus ipſe hominib. eſt ſublimior & veracior: ſed quid veracior? Imò ſolus De⁹ verax, omnis homo mendax, omne igitur, quod ex hac veritate non eſt, error eſt, ſicut quod ex fide non eſt, peccatum eſt, DEVS enim ſolus fontem veritatis continet, à quo haurire neceſſe eſt, qui vera dogmata cupit, cùm nulla ſit nec haberi poſſit, de ſecretis naturæ, de ſubſtantijs ſeparatis, deq; ipſorum authore Deo ſcientia, niſi diuinitus reuelata diuina enim humanis virib. non tanguntur, & naturalia quouis momento ſenſum effugiunt: quo fit, vt quam nos de his ſcientiam putamus, is error ſit & falſitas, quod ita Eſaias improperat Chaldæorum Philoſophis & ſapientibus, ad eos dicens: *Sapientia tua & ſcientia tua ea ipſa decepit te, defeciſti in multitudine adinuentionum tuarum.* Cauet ſumma vigilantia Grammaticus, ne quid peccet in ſermone, incultumque ac barbarum verbum proferat, vitæ autem ſordes atque peccata interim contemnit; ſimiliter

& poe-

& Poeta mauult vita claudicare, quã carmine, & Hiſtoricus Regum, & populorum geſta, temporumque ſeries, literis & memoriæ mandat, propriæ vitæ nullam tenet rationem: & ſi teneat, nolit, pudetve confiteri. Rhetor plus horret orationis inelegantiam, quàm vitæ deformitatem. Dialecticus mauult manifeſtam veritatem abnegare, quàm ab aduerſario vna ſyllogiſtica concluſiuncula diſcedere. Arithmetici & Geometræ omnia numerant, & metiuntur, animæ autem & vitæ numeros, menſurasque negligunt. Muſici quoque ſonos atque cantus tractant, contemptis moribus, animique diſſonantijs, cuiuſmodi Diogenes Sinopeus citabat, qui lyræ chordas, ad harmoniam congruè aptitarent, animi autem mores inconcinnos & incompoſitos habuiſſent. Luſtrant cælos & ſydera Aſtrologi, & quid venturum ſit in mundo, prædiuinantur alijs: quæ autem ſibijpſis quotidie præſentia imminent, non attendunt. Coſmimetræ notitiam dant terrarum, formas montium, curſus fluminum, limi-

tes prouinciarum: cæterùm neq; meliorem hominem faciunt, neque saniorem. Philosophi rerum causas & principia magna iactātia inuestigāt, ipsum autem Deum omnium creatorem negligunt, & ignorāt. Inter principes & magistratus nulla est pax, & alter in alterius exitium ducitur leui compendio. Curant ægrotorum corpora Medici, & proprias negligunt animas. Iuristæ humanarum legum obseruantissimi, diuina præcepta transgrediuntur, quocirca Prouerbio cessit: Nec Medicum benè viuere, nec Iuristam benè mori, quòd Medici genus hominum sit intemperātissimum, Iuristæ autem omnium qui viuunt nequissimi, atque quod continuò videmus, & vnus illorum non infimæ famæ, Baldus iuris interpres testatur, subitanea morte frequēter extinguuntur. Theologi autem Dei mandata, sacraque dogmata nobis clamando prædicant, viuendo autem longè destituunt, maluntq; Dei cognitores videri, quàm esse amatores. Nunc igitur qui cætera nouit omnia rectè loqui & scribere, carminisque

que vires, sæculorum vices, argumentandi rationes, orationisque ornatus, rhetoricosq; colores, & multarum rerum memoriam teneat, numerorum proportiones atque sortes, vocum omnium harmoniam, saltationumque modos, quantitatum omnium mensuras, radiorum omnium inflexus, atque reflexus, terræ marisque situs, ac magnitudines ędificiorum omnium, machinarumque varias structuras, bellorum certamina, aruorum cultus, animalium capturas, pastiones & sagimina, & omnem speciem rusticationis, omnem mechanicarum artium, & opificum industriam, picturam, statuariam, fusoriam, fabrilem, institoriam, & nauigatoriam, astrorũ cursus, atq; in hæc inferiora influxus, fatorumque ingeniosas prædictiones & quæcunque futurorum, occultorumq; diuinacula, & inexpugnabilia magicarum artium portenta, & plusquam magica, cabalistica arcana, rerumq; omnium naturalium causas, transcendentiumq; altissimas sedes & naturas, morum censuras, Reipublicę varias administrationes, domesticasque

que disciplinas, remedia morborum, medicaminum vires, illorumque agnitionem & mixtiones, obsoniorumque lautissimos apparatus, vertere rerum species, & ex omnibus elicere mundi spiritum: Sciat etiam vtraque iura aduocationumq; forenses tragœdias, & sanctorum Patrum pias de diuinis traditiones, is inquam, qui hæc, & si qua reliqua sunt, omnia norit, tamen nihil scit, nisi sciat voluntatem verbi Dei, & fecerit illam: qui omnia didicit, & hoc non didicit frustrà, didicit frustrà, scit omnia. In diuino verbo via, in illo norma est, in illo meta est, quo tendere oportet, qui nolit errare, & veritatem attingere, omnes reliquę scientiæ tempori & obliuioni subiectæ sunt, quin non solum hæ scientiæ & artes, sed & hæ literæ, & characteres, & linguæ, quibus vtimur, peribunt, & resurgent alię, & fortasse iam sæpiùs extinctæ fuerunt, & sæpiùs iterum resurrexerunt. Neque ipsa ortographiæ ratio semper eadem fuit, nec similis apud omnes, vel eodem sæculo, & latinæ linguæ genuina pronunciatio hodie nusquam est, prisci He-
bræo-

bræorum characteres perierunt, & nō est eorum memoria, sed quos nouos adinuenit Esdras, & lingua eorum à Chaldæis corrupta, quod omnibus ferè linguis contigit, vt nulla hodie sit, quæ suam antiquitatem agnoscat, vel intelligat, subnascentibus vicissim nouis vocabulis, deiectisque veteribus, illisque porrò rursum restitutis: adeò nihil stabile, nihil diuturnum. Denique Terentiana sententia est, nihil esse iam dictū, quod non sit dictū prius, ita fortè nec factum, quod non sit factum prius, quin & bombardam, cuius recens Germanorum inuentum putant ferè omnes: nonnulli (inter quos est Volateranus) prisco æuo vsitatum fuisse, vel ex Virgilij versiculis conuincere volunt:

Vidi & crudeles dantem Salomonea pœnas,
Dum flammas Iouis, & sonitus imitatur Olympi,
Quatuor hic inuectus equis, & lampada quassans
Per Graium populos, mediæq; per Elidis vrbem
Ibat ouans, diuumq; sibi poscebat honorem

De-

Demens, qui nymbos, & non mutabile fulmen
Aëre & quadrupedum cursu simularet equorum.

Nónne de hoc locutus est Eccles. inquiens: Quid est, quod fuit ipsum qđ factum est? Ipsum quod faciendū est? Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: Ecce hoc recens est, iam enim præcessit in sęculis, quę fuerunt ante nos. Nō est priorū memoria, sed nec eorum quidem, quę postea futura sunt, erit recordatio apud eos, qui futuri sunt in nouissimo. Et paulò inferi⁹ ait: Moritur doctus simul & indoctus quid ergo hîc dicemus? nisi quia omnes scientiæ & artes obliuioni & morti subijciuntur, nec perpetuò manebunt in anima, sed vnà cū morte trāsibunt in mortem, dicēte Christo: Quia omnis plantatio, quam non plantauit pater cælestis, eradicabitur, & in ignem ęternum mittetur, tantum abest vt scientia conducat immortalitati, solum autem verbum Dei manet in æternum. Cuius quidem cognitio nobis tam necessaria est, vt qui contempserit, qui neglexerit, qui nō audierit

(teste

teste ipsomet verbo in Scripturis sa-
cris) inducet super illum Deus male-
dictionem, & perditionem, & iudiciũ
æternum. Non est ergo, vt putetis ip-
sum ad solos theologos pertinere, sed
ad omnem hominem, omnes ad eius
cognitionem, pro data sibi capacita-
tis gratia obligari, & ab illo ne ad fe-
stucam discedendum. Hinc in veteri
lege præcipitur: Erũt verba hæc in cor
de tuo, cunctis diebus vitæ tuæ, & nar
rabis, & mãdabis ea filijs tuis, & nepo
tib9 custodire, & facere ea, meditaberis
ea, sedens in domo tua, & ambulans
in itinere, dormiens ac consurgens, &
ligabis ea tanquam signum in manu
tua, eruntq; & mouebuntur inter ocu
los tuos, scribesq; ea in limine, & ostijs
domus tuę. Sic Iosuæ legit omnia ver
ba, & cuncta quæ scripta fuerant in le
gis volumine, coram omni multitudi
ne, mulierib9, & paruulis, & aduenis.
Et Esdras attulit librum legis, coram
omni multitudine virorum, & mulie
rum, cunctisque qui poterant intelli-
gere, & legit in eo apertè in platea: Et
Christus iubet Euangelium suum
prædicari omni creaturæ, per vniuer-
sum

ſum orbem terrarum, idque non in tenebris, non in aurem, non clancularię, non in cubiculis, non ad aliquos ſegregatos magiſtros & ſcribas: ſed palàm in lumine, ſuper tecta, ad populum, ad turbas. Sic enim ait ad Apoſtolos: Quod vobis dico, omnibus dico, quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine, & quod in aurem auditis, prædicate ſuper tecta. Et Petrus in Actibus ait: Præcepit nobis prædicare populo. Et Paulus iubet educari pueros in inſtitutione, & admonitione Chriſti, quin ipſe Chriſtus increpauit diſcipulos, prohibẽtes paruulos ad illum accedere, & quorum ſimplicitatem, & humilitatem, vt nullis prauis opinionibus præuentum, nec vllis humanis ſcientijs inflatum habentes animum, diuinorum verborum auditori adeò neceſſariam eſſe docet, vt niſi quis ſicut paruulus effectus, omninò ineptus ſit regno Dei. Hinc Chryſoſtomus in quadam Homilia vult, pueros præcipuè diuinis literis occupari debere, quin etiam domi, atq; priuatim viros, cum vxoribus & liberis inuicem de ſacris literis diſputare, ac

vltrò

trò citroque, & ferre, & inquirere
ntentiam. Et Nicena Synodus de-
etis suis cauit, ne quis è numero
hristianorũ sacris Bibliorum libris
areret: Scitote ergo nunc nihil esse in
acris literis tam arduum, tam profun
um, tam difficilè, tam absconditum,
am sanctum, quod ad omnes Christi
ideles non pertineat: quin tota ipsa
Theologia omnibus fidelibus com-
munis esse debet, vnicuique autem
secundum capacitatem & mensuram
donationis Spiritus sancti. Boni ita-
que doctoris est, vnicuique secundum
id quod confert, quantum capere po-
test, distribuere, illi quidem in lacte, al
teri autem in solido cibo, neminem
necessariæ veritatis pastu defraudare.

DE SCIENTIARVM *Magistris.*

Cap. CI.

TAndem vt me aliquando recol-
ligam, audistis ex his, quę ab ini
tio hucusque dicta sunt, nihil a-
liud esse scientias & artes, quàm ho-
minum

minum traditiones, à nobis bona in illos credulitate receptas, easq; omnes constare non nisi ex rebus dubijs & opinionibus, per apparētes demonstrationes: esseq; omnes nō tam incertas, quàm fallaces, quàm simul etiam impias: Quocirca credere omninò impium est, illas posse nobis aliquam diuinitatis adferre beatitudinē, gentiū hæc olim superstitio erat, qui rerū inuentores, & quos scientia, vel arte aliqua pręstare reliquis intuebantur, eos diuinis honoribus venerabantur, atque in deorum suorum referebāt numerum, templa, aras, & simulacra illis dedicantes, & sub varijs imaginibus illos colentes. Quemadmodum Vulcanus apud Aegytios, cùm esset primus Philosophus, & naturæ principia in ignem referret, ipse deinceps, pro igne cultus est: & Aesculapius (vt ait Celsus) quia rudem adhuc medicinam paulò subtiliùs exercuisset, in deorum numerum ob id receptus est: Atq; hæc est illa, nec vlla alia scientiarum deificatio, quā antiquus ille serpens huiusmodi deorum artifex primis parentibus pollicebatur, inquiēs:
Eritis

ritis ſicut dij, ſcientes bonum & ma-
lum. In hoc ſerpēte glorietur, qui glo-
riatur in ſcientia. Nemo ſiquidē, poſſi-
dere poterit ſcientiam, niſi fauore ſer-
pentis, cuius dogmata, non niſi prꝑſti-
gia ſunt, & finis ſemper malus eſt, vt
etiam apud vulgus in prouerbiū ceſ-
ſerit: Omnes ſcientes inſanire, cui ad-
ſtipulatur etiam Ariſtol. dicens. Nul-
lam magnam eſſe ſcientiam, abſque
mixtura dementiæ. Ipſeq́; Auguſtin.
teſtatur multos ſciendi deſiderio ami
ſiſſe ſenſum, nulla res Chriſtianæ reli
gioni, atq; fidei tam repugnāt, quàm
ſcientia, minusq́ue ſe inuicem com-
patiuntur. Scimus enim ex Eccleſia-
ſticis hiſtorijs, etiam experientia ipſa
edocti, quomodo inualeſcente fide
Chriſti ceciderint ſcientiæ, ita quòd
maxima, & potior earum pars penitùs
perierit. nam magicæ illæ potentiſſi-
mæ artes ſic abierunt, vt ne veſtigia ſu
perſint, è tot Philoſophorū ſectis vix
vna reſtitit Peripatetica, nec ea qui-
dem integra. Neq; verò vnquam me-
lius habuit, ſecuriusq́ue quieuit Ec-
cleſia, quàm dum ſcientię illæ omnes
in arctum deductæ erant, cum Gram-
matica

matica non esset, nisi apud vnum Alexandrum Gallum, Dialecticæ præesset Petrus Hispanus, Rhetoricę sufficeret Laurentius Aquilegius, historijs fasciculus temporum satisfaceret, pro Mathematicis disciplinis Computus Ecclesiasticus, reliquis omnibus vnus satis esset Isidorus. Nunc verò vbi linguarum peritia: dicendi ornatus, & authorum numerus reuiuiscunt, inualescuntque scientię, turbatur Ecclesiæ tranquillitas, & nouę insurgunt hæreses. Neq; verò est vllum hominum genus suscipiendæ Christianę doctrinæ minus idoneū, quàm qui scientiarum opinionib9 mentem iam imbibitam habent. Hi enim tam pertinaces, & obstinati in suis opinionibus sunt, vt Spiritui sancto nullum locum relinquant, ac proprijs virib9, proprioq; ingenio sic innituntur, atque confidunt, vt nulli veritati cedāt nec admittant, nisi quam syllogisticis rationibus possunt ostendere: quę autem proprijs viribus, & industria inuestigare, aut intelligere nequeunt, rident atq; aspernantur. Ideoque Christus abscondit hanc à sapientibus & pruden-

udentibus,& reuelat eam paruulis
ui videlicet sunt pauperes spiritu,
ullos scientiarum thesauros possi-
entes, qui sunt mundi corde, nullis
entiarum opinionibus inquinati,
ui sunt pacifici, non sectatores, non
ntentiosi, nec rixosis syllogismis ve
ratem expugnantes, & qui persecu-
onem patiuntur propter veritatem
iustitiam. Sic Athenis olim Socra-
s veneno sublatus. Anaxagoras vl-
mo supplicio adiudicatus. Diago-
s capitis libello accusatus, sed ille
stantem necem celeri fuga euasit.
nter Hebræorum etiam prophetas,
saias in partes dissectus, Hieremias
pidibus obrutus, Ezechias cęsus, Da
iel ad bestias damnatus, Amos fuste
ecisus, Micheas in præcipitiū flatus,
acharias apud arā trucidatus, He-
as à Iezabele persecutus, quæ & ipsa
urimos occidit prophetas: Quin &
nctus ille patriarcha Abraā in Chal
aicam fornacē proiectus. Sic & Chri
i Apostoli, infinitiq́, martyres diui-
itatis Christi testes multiplicibus
ormentis occisi sunt. Omnes autem
i non alia ex causa, quàm quod isti

 san-

ſanctius de Deo ſentirẽt, quã iſti mun diſapientes. Ecce hi qui ſic in paupertate ſpiritus, puritate cordis, & pace conſcientiæ paruuli, & humiles ſunt, parati etiam ſanguinem pro veritate effundere, hi inquam ſunt, quibus ſolis datur illa vera & deificans ſapientia quæ nos in deorum beatorum choros refert, ac in ſimiles beatos Deos transformat. Sicut hæc nos clarè docet Chriſtus, inquiens. Beati pauperes ſpiritu, quoniam eorum eſt regnum Dei. Beati mundo corde, quoniam ipſi DEVM videbunt. Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum: Melius eſt ergo & vtilius idiotas & nihil omninò ſcientes exiſtere, & per fidem & per charitatem credere, & proximum fieri DEO, quàm per ſubtilitates ſcientiarum elatos & ſuperbientes cadere in poſſeſſionem ſerpentis. Sic legimus in Euangelijs, quomodo Chriſtus ab idiotis, à rudi plebecula, & ſimplici populorum turba ſuſceptus eſt, qui à principibus ſacerdotum, à legiſperitis,

pèritis, à ſcribis, à magiſtris & rabbinis reſpuebatur, cōdemnebatur & ad mortem vſque perſecutus eſt: hinc & Chriſtus ipſe apoſtolos ſuos non rabbinos non ſcribas, non magiſtros, nec ſacerdotes elegit, ſed è rudi vulgo idiotas, omnis literaturæ penè expertes, inſcios & aſinos.

AD ENCOMIVM ASINI digreßio. Cap. CII.

SEd ne quis me calumnietur, quod Apoſtolos vocarim aſinos, ipſius aſini myſteria paululum quidem ſed non extra propoſitum digredientes, paucis explicabimus, hunc enim Hebræorum doctores fortitudinis ac roboris excelli, patientięq; & clementię ſymbolum eſſe exponunt, eiuſque influxum à ſephiroth, quod hochma hoc eſt, ſapientia dicitur, dependere. Eius namque cōditionis ſapientię diſcipulo neceſſariæ maximè ſunt viuit enim exiguo pabulo, eoque qualicunque contentus, toleratiſſimus penuriæ, famis, laboris, plagarū,

negligentiæ, omnisq; perſecutionis patientiſſimus, ſimpliciſſimi ac pauperrimi ſpiritus, vt ne inter lactucas & carduos diſcernere ſcias, corde innocenti ac mundo, ac bili carens cum omnibus animantibus pacem habens, omnibusque oneribus patienter dorſum ſupponens, in quorum remunerationem caret pediculis, rarò morbis afficitur, tardiusq;, quam] vllum armentum deficit. Plurima, inquit Columella, aſini & neceſſaria opera ſupra portionem reſpondent, cùm & facilem terrã aratro proſcindat, & non minimè põdere vehicula trahit. Iam verò molarum & conficiendi frumẽti pene ſolennis eſt huius pecoris labor, omne rus tam neceſſariũ inſtrumentum deſiderat aſellum, qui pleraque vtenſilia, & vehere in vrbẽ, & reportare collo vel dorſo commodè poteſt. In augurio etiam, quam ſalutaris nuntius ſit aſinus, teſtatur Valerius de C. Mario, qui olim Auſtri & Aquilonis domitor tandem patriæ hoſtis declaratus, & à Sylla perſequutus, cõſultore ac duce aſino Syllæ minas euaſit, aſinum authorem fugæ & ſalutis
habuit

habuit. Iamq́ue etiam in veteri lege ſic aſinum Deus ipſe honorauit, vt cũ iuberet omne primogenitum occidi in ſacrificium, ſolis aſinis cum hominibus pepercit, videlicet permittens hominem pretio redimi, & pro aſino ouem commutari: hunc, quæ conſtás fama eſt, Chriſtus ſuæ natiuitatis teſtem eſſe voluit, in hoc à manibus Herodis [illegible]ri voluit, atque ipſe aſinus etiam contactu corporis Chriſti conſecratus eſt, crucisq́ue ſignaculo inſignitus: nam Chriſtus ipſe pro redemptione humani generis triumphaturus aſcendens in Hieruſalem, teſtibus Euangeliſtis, hunc vectorem conſcendit, ſicut id magno myſterio per Zachariæ oraculum prædictum fuit, & ipſe electorum pater Abraham aſinis tantum equitaſſe legitur, vt non inane ſit illud apud vulgus vetus prouerbium, quod dicitur: Aſinum portare myſteria, quo nunc ego vos egregios illos ſciẽtiarum profeſſores, quinimo Cumanos aſinos admonitos volo, ꝙ niſi humanarum ſcientiarum depoſitis ſarcinis, ac leonina illa (non quidem à leone illo de tribu Iuda, ſed ab

illo, qui circuit rugiens & quærens quem deuoret) mutuata pelle exuta, in nudos & puros aſinos redieritis, eſſe vos portandis diuinæ ſapientię myſterijs omninò penituſq; inutiles: neque verò Apuleius ille Megarenſis ad Iſidis ſacra myſteria vnquam admiſſus fuiſſet, ni primus è philoſopho verſus fuiſſet in aſinum. Legimus diuerſorum animātium miracula, elephātem græcos pinxiſſe characteres, eundem etiam Ariſtophani Grammatico riualem Stephano Polidem puellam adamaſſe tradit Plutarchus, quin & draconem adamaſſe puellam Aetholidem apud eundē authorē legimus, eundem etiā ſuum ſeruaſſe nutritiū, & ad agnitam vocē accurriſſe à multis creditum eſt. Et apud Plinium legimus, aſpidem ad menſam cuiuſdā quotidiè venire ſolitam, cum ſenſiſſet ab vno catulorum ſuorum hoſpitis filium interemptū, inuiolati hoſpitij pœnam necem intuliſſe catulo, nec poſtea præ pudore in tectū id reuerſam. Recenſet idē pantheram ob eductos è fouea catulos retuliſſe homini gratias, & extra ſolitudines eductū in

viam

viam publicam restituisse. Iā verò & Cyrum à cane & Romanæ vrbis conditores à lupa nutritos, cū essent expositi, celebratū est. Transeo delphinorum miracula, & leonū agnita beneficia relatasque gratias. Taceo vrsam Dauniā ac bouem Tarentinū à Pythagora mansuefactos, horūq; similia permulta: sed quod omnium prodigiorum vincit admirationem, Ammonius Alexandrinus summus suo tempore philosophus D. Origenis & Porphyrij præceptor, asinum sapientiæ auditorē illis cōdiscipulū habuisse legitur: quin etiā ex sacra bibliorū historia scimus asinū aliquando prophetico spiritu donatū nam cū Balaā vir sciens & propheta exiret, vt malediceret populo Israel, angelū Domini non vidit, vidit aūt asinus, & humana voce adsessorē Balaam locutus est. Sic inquam, sępissimè videt simplex & rudis idiota, quæ videre nō potest deprauatus humanis scientijs scholasticus doctor. Nónne Sampson in maxilla asini, in mandibula pulli asinarum percussit, & deleuit viros Philisteorū? sitiensque orauit Dominum, quia

aperuit molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſæ ſunt aquæ viuæ, quibus hauſtis refocillati ſunt ſpiritus & vires eius? Nónne Chriſtus in bucca aſinorum ſuorum ſimplicium & rudium idiotarum apoſtolorum & diſcipulorum ſuorũ vincit & percuſſit omnes philoſophos gentium & legiſperitos Iudęorũ, omnemq; humanã ſapientiam proſtrauit atque confecit propinans nobis ex illorum ſuorum aſinorũ maxilla aquas vitę & ſapientię æternę? Iã verò in Eccleſiaſticis hiſtorijs & ſanctorũ geſtis varia & multa legimus illorũ precib. in diuerſa animalia collata diuino munere beneficia: verum nullum vnquam animal à mortuis ſuſcitatum legimus, præter aſinum illum quem B. Germanus Britonum Epiſcopus in vitam reuocauit, quo inſigni miraculo oſtenſum videtur, aſinum ipſum etiam poſthãc vitam participare immortalitati. Ex ijs igitur, quæ iam dicta ſunt ſole clarius liquet, nullum animal tam eſſe diuinitatis capax, quàm aſinum, in quem niſi verſi fueritis, diuina myſteria portare non poteritis. Proprium id

id olim apud Romanos Christianorum nomen erat, vt vocarentur asinarij, ipsamque Christi imaginem asinis auribus pingere solebant: testis horum est Tertullianus: quocirca iã non indignentur, nec sibi opprobrio dari putẽt nostri põtifices & abbates, si apud istos scientiarũ giganteos elephantes asini sint atque vocentur, nec miretur Christianum vulgus si apud istos Ecclesiarum præfectus & sacrorum nostrorum mystas, quo quisque doctior est, tanto inter reliquas fiat paucioris non enim faciunt ad asinorum aures luciniarum cantus & moduli, atque nec asinorum insuauem & minimè musicum rugitum ad lyram consonare in prouerbio est, atq; tamen ex asinorum ossibus, exempta medulla omnium optimè fiunt tibię quæ spiritu inflatę, sicut omnium auium eloquentissimam canoritatem, ac cuiusque lyrę aut cytharæ elegantissimos sonos longissimè superãt atque vincunt, ita religiosi isti idiotæ suo asinino clãgore omnes loquacissimos sophistas superant atque percellunt, Sic legimus nonnullos genti-

lium philoſophos ad Antonium viſcendum veniſſe differendi gratia, & breui ſermone abs eo captos, cum rubore & verecundia abſceſſiſſe. Legimus etiam ſimplicem & idiotam hominem quendam in literis exercitatiſſimum ac verſutiſſimum hæreticũ paucis verbis deuiciſſe, ac reduxiſſe ad fidem, quem doctiſſimi viri & epiſcopi, qui ad Nicenum concilium cõuenerant, diuturna & anxia admodum diſputatione non poterant ſuperare interrogatus autem poſtea ab amicis, quomodo idiotæ ceſſiſſet, qui tantis reſtitiſſet doctiſſimis epiſcopis, reſpõdit ſe epiſcopis facilè pro verbis verba dediſſe, huic autem idiotæ, qui non ex humana ſapientia, ſed ex ſpiritu loquebatur, reſiſtere nequiuiſſe.

OPERIS PERORATIO.

Vos igitur nunc ô aſini, qui iam cum veſtris filijs ſubiugalibus iuſſione Chriſti per eius Apoſtolos veræ ſapientiæ nuncios prælectoreſq́; in ſancto eius Euangelio ſoluti eſtis à cali-

gine carnis & sanguinis, si diuinam hanc & veram, non ligni scientiæ boni & mali, sed ligni vitæ sapientiam assequi cupitis, proiectis humanis scientijs, omniq; carnis & sanguinis indagine atq; discursu, qualescunque illæ sint. siue in sermonum rationibus, siue in causarum perscrutationibus, siue in operum & effectuum meditationibus vagentur, iam non in scholis philosophorum & gymnasijs sophistarū, sed ingressi in vosmetipsos cognoscetis omnia: cōcreata est enim vobis omnium rerum notio quod(vt fatētur academici)ita sacrę literę attestantur, quia creauit Deus omnia valdè bona, in optimo videlicet gradu, in quo consistere possent: is igitur sicut creauit arbores plenas fructibus, sic & animas ceu rationales arbores creauit plenas formis & cognitionibus, sed per peccatū primi parentis velata sunt omnia, intrauitque obliuio mater ignorantiæ. Amouete ergo nunc, qui potestis, velamen intellectus vestri, qui ignorantiæ tenebris inuoluti estis. Euomite lethæum poculum, qui vosmetipsos obliuione in-

inebriastis, euigilate ad verum lumẽ, qui irrationabili somno demulcti e-stis, & mox reuelata facie transcen-detis de claritate in claritatem: vncti enim estis à sancto (vt ait Ioannes) & nostis omnia. & iterum: non necesse habetis, vt aliquis vos doceat, quia vnctio eius docet vos de omnibus: Ipse enim solus est, qui dat os & sa-pientiam, Dauid, Esaias, Ezechiel, Hieremias, Daniel, Ioannes Ba-ptista, multique cæteri prophetæ & Apostoli literas non didicêre, sed ex pastoribus, rusticis, & idiotis effecti sunt rerum omnium doctissimi, Salo mon in vnius noctis somnio omniũ superiorum & inferiorum sapientia repletus est, simulatque rerum geren-darum prudentia, adeò vt nullus ei par extiterit. Et omnes hi homines fuerunt mortales, sicut & vos estis, quin & peccatores. Dicetis forsan paucissimis admodum hæc contigis-se. Et pauci quos æquus amauit Iup-piter: aut ardens euexit ad æthera vir-tus, Dijs geniti potuere. Sed nolite de-sperare, non est abbreuiata manus domini omnibus inuocantibus eum
qui

qui illi fidele præſtant obſequium. Antonius, & barbarus ille ſeruus Chriſtianus, triduanis precibus plenariam dominorum notitiam (quod teſtatur Auguſtinus) conſecuti ſunt. Qui autem non poteſtis, cum Prophetis & Apoſtolis, & ſanctis illis viris claro & reuelato intellectu ea intueri, procuretis intellectum ab his, qui vero intuitu ea conſpexerunt: hęc via quærenda ſupereſt (ſicut ait Hieronymus ad Rufinum) vt quod Prophetis & Apoſtolis ſpiritus ſuggeſſit, vobis ſtudio literarum quærendum ſit, earum inquam literarum, quæ diuinis oraculis traditæ, & ab Eccleſia vnanimi conſenſu receptæ ſunt, non quæ humanis ingenijs excogitatæ ſunt, quia hæ non illuſtrant intellectum, ſed obtenebreſcere faciunt. Igitur ad Moyſen, ad Prophetas, ad Salomonem, ad Euangeliſtas, ad Apoſtolos recurrendum eſt, qui omnimodo doctrina, ſapientia, moribus, linguis, vaticinijs, oraculis, prodigijs, & ſanctitate coruſcantes, de diuinis ex ipſo, de inferioribus autem ſupra homines locuti ſunt, omnia DEI, & naturæ

ſecreta nobis clara luce tradiderunt. Omnia enim DEI & naturæ ſecreta, omnis morum & legum ratio, omnis præteritorum, præſentium, & futurorum notitia, in ipſis ſacris Bibliorum eloquijs traduntur. Quo ergo præcipites ruitis vos, qui quæritis ſcientiam ab illis, qui ipſi in inquirendo omnem ætatem ſuam conſumpſerunt, & tempus, & induſtriam perdiderunt, nec vllam veritatem inuenire potuerunt? O ſtulti & impij, qui poſthabentes dona Spiritus ſancti, laboratis, vt à perfidis Philoſophis, & errorũ magiſtris diſcatis ea, quę à Chriſto & Spiritu ſancto ſuſcipere debebetis. An putabitis vos poſſe ex Socratis ignorantia haurire ſcientiam? ex Anaxagorę tenebris lucem? ex Democriti puteo virtutem? ex Empedoclis inſania prudentiam? ex Diogenis dolio pietatem? ex Carneadis Archeſilai ſtupore ſenſum? ex impio Ariſtotele, & perfido Auerroe ſapientiam? ex Platonicorum ſuperſtitione fidem? erratis admodum valdè, & decipiemini ab his, qui fuerunt decepti. Sed reuocate voſmetipſos qui veritatis

ritatis cupidi estis, discedite ab humanarum traditionum nebulis, adsciscite verum lumen: Vox ecce de cælo, vox desursum docens, & sole clariùs ostendens, quid vobis iniqui estis, & sapientiam suscipere cunctamini?
Audite oraculum Baruch: Deus inquit est, & non existimabitur alius ad illum. hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit eam Iacob puero suo, & Israeli dilecto suo, dans legem & præcepta, atque ordinans sacrificia: post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est, videlicet factus caro, & aperto ore docens, quæ in lege, & Prophetis ænigmaticè tradiderat.
Et ne putetis ad diuina duntaxat, & non etiam ad naturalia hæc referri, audite quid de seipso testatur Sapiens: Ipse inquit, mihi dedit eorum, quæ sunt, scientiam veram, vt sciam dispositiones orbis terrarum, & virtutes elementorum, initium, consummationem, medietatem, & vicissitudines temporum, anni cursus, stellarum dispositiones, naturas animalium, iram bestiarũ, vim ventorum, co-

gitationes hominum, differentias vir gultorum, virtutes radicum, & quæcunque ſunt abſcondita, & improuiſa didici: omnium enim artifex docuit me ſapientiam. Indeficiens enim eſt diuina ſcientia, cui nihil elabitur, nihil accedit, ſed compræhendit omnia. Scitote ergo nunc, quia non multo labore iſtic opus eſt, ſed fide & oratione: non longi temporis ſtudio, ſed humilitate ſpiritus, & mūditia cordis: non librorum multorum ſumptuoſa ſuppellectile, ſed expurgato intellectu, & veritati veluti clauis cum cera cooptato: nam librorum turba onerat diſcentem, non inſtruit, & qui multos ſequitur authores, errat cum multis. In vno ſacro Bibliorum volumine omnia continentur, & traduntur: ea autem lege, vt non niſi ab illuſtratis percipiantur, cęteris ſint parabolæ & ænigmata, multisque ſignaculis præcluſa. Orate igitur ad Dominum Deum in fide, nihil hæſitantes, vt veniat agnus de tribu Iuda, ac librum vobis aperiat ſignatum, qui agnus ſolus eſt ſanctus & verus, qui ſolus habet clauem ſcientiæ, &

diſcre-

discretionis,qui aperit,& nemo claudit,qui claudit, & nemo potest aperire. Hic est Iesus Christus, verbum,& filius Dei patris,& sapientia Deificās, verus magister, factus homo sicut sumus nos, vti nos perficeret filios Dei, sicut est ipse, qui est benedictus in omnia sæcula. Sed ne diutiùs sermocinando vltra clepsydram, vt dicitur, declamem, hic orationis nostræ finis esto.

(.·.)

LOCI COMMVNES, SIVE CAPIta tractandorum.

De

De

Inter diuos nullos non carpit Momus.

Inter

Inter heroas monſtra quæq; inſecta-
ctatur Hercules.
Inter dæmones, Rex Herebi Pluto
iraſcitur omnibus vmbris.
Inter philoſophos ridet omnia Demo
critus.
Contra deflet cuncta Heraclitus.
Neſcit quæque Pyrrhias.
Et ſcire ſe putat omnia Ariſtoteles.
Contemnit cuncta Diogenes.
Nullus hic parcit Agrippa.
Contemnit,ſcit,neſcit, flet, ridet, ira-
ſcitur,inſectatur,carpit omnia.
Ipſe Philoſophus,dæmō, heros, Deus
& omnia.

FINIS.

